42894 | B

C IV
18/2

DE MORBIS ARTIFICUM

55350

DE MORBIS ARTIFICUM DIATRIBA

BERNARDINI RAMAZZINI

IN PATAVINO ARCHI-LYCEO

Practicæ Medicinæ Ordinariæ
Publici Profeſſoris,

ET NATURÆ CURIOSORUM COLLEGÆ.

Illuſtriſs., & Excellentiſs. DD. Ejuſdem

ARCHI-LYCEI
MODERATORIBUS.

D.

MUTINÆ M.DCC.

Typis Antonii Capponi, Impreſſoris Epiſcopalis.
Supriorum Conſenſu.

Rodi

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Illuſtriſſimis, & Excellentiſſimis DD.

ALOYSIO MUSTO
D. MARCI PROCUR.

FEDERICO MARCELLO
D. MARCI PROCUR.

HIERONYMO VENERIO
EQUITI, ET D. MARCI
PROCUR.

BERNARDINUS RAMAZZINUS.

Εὐπράττειν.

XEnocratem, ac Dionem, quibus nihil elegantiæ Natura indulſerat, monere identidem ſolebat Plato, ut Gratiis ſacra facerent, ſic enim fore, ut ingratam illam aſperitatem exuerent, ac in hominum cœtu minùs deſpicatui haberentur. Ut in hunc finem ego quo-

que

que Vobis *ſacra peragam*, Illuſtriſſimi, & Excellentiſſimi Patres, *qui Veterum Charites numero quidem æquatis, ſed præſtantiâ longè præcellitis, eodem Platonis conſilio commoneor, imò, niſi nuper collati prægrandis beneficii immemor dici velim, valde ſolicitor. Quòd enim in Patavino Gymnaſio Medicinæ Profeſſor fuerim deſignatus, ſi egregios Viros, qui in tam celebri Literarum Emporio olim clarvere, ſi eos, qui modò ab illius Exedris dictant Oracula, mente recolo, ſolius beneficentiæ veſtræ Opus totum id fuiſſe agnoſco, & deprædico. Diatribam hanc itaq; meam, quam de Morbis Artificum, licet minùs artificiosè, conſcripſi,* Vobis, *tanquam Gratiis litaturus, exhibeo. Jamdudum equidem pertenuem hunc ingenii mei fœtum, cùm prima illius ſtamina mente ducerem, Nominis veſtri amplitudini devovendum ſtatueram, perſuaſum habens hoc pacto aliquid, quod to-*

tum

tum mei juris eſſet, Vobis *offerendo, poſſe me aliqua ex parte gratiam veſtram demereri. Verùm cùm adhuc ad illius conformationem incumberem, ac* Vos *tam ſingulari, tam honorifico munere, magnificentiæ veſtræ me tam arctè mancipaveritis, hinc factum, ut* Liber *iſte ad umbilicum poſtea deductus, non amplius ad modum liberi partus, ſed potiùs juxta* Legum *ſanctiones, Vernulæ ad inſtar, & in cenſu familiæ veſtræ numerandus prodierit. Huic autem rudi, & malè conformatæ fœturæ non modicum ingenui decoris, & formæ accreſcet, ſi favor ac patrocinium veſtrum acceſſerit. Nominis enim Veſtri dignitati, & claritudini non ardua res eſt,* novis auctoritatem, obſcuris lucem & gratiam impertiri. *Hæc autem, atque alia multò celebriora citrà aſſentationis aleam de* Vobis *proferre liceat, quorum geſta in pacis bellique muneribus glorioſiſſimæ* Venetæ Reipublicæ *amplitu-*

plitu-

plitudini & honori tam proſperè velificarunt. Verùm ne longo ſermone in publica commoda peccare videar, ut in obſequii mei teſſeram, & grati animi argumentum, hoſce meos, qualeſcunque ſint, labores, hilari vultu excipiatis, & unanimiter confoveatis, obnixè oro, atque obteſtor. Valete diu, Virorum Sapientiſſimi, & Ævi noſtri Mecœnates.

Mutinæ prid. Kalend.
Novembris 1700.

PRÆFATIO.

NAturam rerùm omnium Parentem benigniſſimam ſæpenumerò apud malè feriatos homines malè audire, quòd humano generi variis in rebus videatur, vel parùm providè, vel non ſat decenter proſpexiſſe, & ſcriptum legimus, & paſsìm audimus. Nullâ tamen minus juſtâ querimoniâ eadem tanquam Noverca traducitur, quàm quòd cuique ad vitam, alioquin ruituram, retinendam, ac ſuſtentandam quotidiani victus neceſſitatem indiderit; ſiquidem ab hac lege ſolutum humanum genus nullam ferè legem agnoſceret, & Terra hæc, in qua degimus, longè diverſam faciem præſeferret, quàm quę nunc viſitur; quare ingenioſiſſimè Perſius non manum polydædalam, ſed Ventrem Artium Magiſtrum appellavit; Sic enim ille in Prologo.

Quis expedivit Pſittaco ſuum Chære,
Picaſq; docuit verba noſtra conari?
Magiſter Artis, Ingeniiq; largitor
Venter.

Ex hac itaque neceſſitate, quæ vel ipſa Animalia rationis expertia ingenioſa efficit, Artes omnes fluxiſſe, tum Mechanicas, tum Liberales, fas eſt aſſerere, bonum quidem non vulgare, ſed, ut in rebus humanis fieri aſſolet, non ſine aliqua mali mixtura. Fateri enim neceſſum eſt, ex quibuſdam Artibus non exigua mala ſuis Artificibus interdum proficiſci, ut unde alimenta ad vitam producendam, & familiam alendam expectabant, graviſſimos morbos perſæpe referant, ac Artem, cui ſe addixerant, execrantes tandem è vivorum ſtatione decedant. Hoc itaque, dum Medicam praxim exercerem, ſæpiſſimè contingere animadvertens ad conſcribendum Tractatum aliquem de Morbis Artificum, quos potui induſtriæ nervos intendi; verùm ſicuti in Artium Mechanicarum Operibus ut plurimùm evenit, ut ſi quid ab aliquo Artifice de novo inventum prodierit, id mancum ſit, & multum ruditatis præferat, mox aliorum diligentiâ perficiatur, ità & in re literaria idem prorſus fieri conſuevit. Hanc itaq; ſortẽ meum hunc qualemcumq; Tractatum de Morbis Artificum ſubiturum video, varias quidem ob cauſas, ſed ob hanc quoque, quòd novitatis aliquid contineat; Nemo enim, quòd ſciam, in hunc campum pedem immiſit, unde contemplatio-

num

num circa effluviorum ſubtilitatem, & efficaciam, ſeges non contemnenda colligi poſſit. Opus ergo imperfectum, imò incitamentum potiùs editurum me fateor, ut alii auxiliares manus apponant, donec omnibus numeris abſolutus, ac integer Tractatus habeatur, qui in Foro Medico locum aliquem mereatur. Debetur id certè miſeræ Artificum conditioni, è quorum manuariis operibus, licet interdum viliſſimis, ac ſordidiſſimis, neceſſariis tamen, tot humanæ Reip. commoda proficiſcuntur, debetur id, inquam, ab Arte omnium præclariſſima, uti Hippocrates in Præceptionibus Medicinam appellavit, *quæ gratis etiam curat, & pauperi opitulatur.*

Quantum verò commodi ad civiliorem vitã contulerint Artes Mechanicæ, apud ſe quiſpiam reputet, ac mente recolat, quantum interſit inter Europęos, & Americanos aliaſq; barbaras gentes novi Orbis. Hinc non immeritò jis, qui magnarum Civitatum, & Regnorum fundamenta poſuere, ſummæ curæ fuiſſe Opifices, ex variis Scriptorum monumentis ſatis liquet. Collegia enim, & Conventus Artificum inſtituerunt, veluti Numa Pompilius, qui, Plutarcho referente, ſummam ob id promeruit admirationem, quòd Artifices ſecundum artificia diviſerit, ut

ſuum peculiare corpus haberent Tibicines, ſuum Aurifices, Architecti, Tinctores, Sutores, Coriarii, Fabri ærarii, Figuli &c. Collegium quoq; Mercurialium, Appio Claudio, & P. Servilio Coſs. inſtitutum apud Livium legimus; Sic autem Mercatorum Conventum appellabant, eò quòd Mercurium Mercaturæ Præſidem colerent, quo pacto etiam Plato in libro de legibus literis prodidit, Opificum genus Vulcano, & Minervæ, Operoſis Diis, eſſe conſecratum. Quibus porrò juribus, ac privilegiis hæc Artificum Collegia gauderent, tradit Sigonius noſter *de Jure antiquo Romanorum*, & Guidus Pancirolus *de notitia utriuſq; Imperii*; Admittebantur enim ad ſuffragia & honores, unde infert idem Sigonius, Artifices in Romanorum Civium cenſu fuiſſe deſcriptos. In Pandectis quoq; & Codicibus, Naviculariorum, Fabricantium fit mentio, ſicuti etiam apud Cajum J. C. *in l. 1. ff. Quòd cujuſcumque Univerſitatis nomine, vel contrà eam agatur*, ubi Collegia iſta Artificum deſcribuntur, unà cum illorum Juribus, & Privilegiis, ut illis ad inſtar Reip. liceret res ſuas agere, legatum capere, leges ſibi condere, dummodò publicis legibus non adverſarentur, ut tradit Paulus *in l. cum Senatus ff. de rebus dubiis*. Veſpaſianum Imperatorem Artes non ſolùm libe-

liberales, ſed etiam illiberales, quas Mechanicas vocant, valdè foviſſe, ac vilioribus Artificibus aſſiduam ſe exercendi, & lucri captandi occaſionem præſtitiſſe, refert Suetonius, adeò ut cuidam Architecto jactanti, quòd paruâ impensâ ingentem molem in Capitolium poſſet perducere reſponderit, *ſineret, ſe ſuam plebeculam paſcere.*

Quoniam igitur non ſolùm antiquitus, verùm noſtris quoque temporibus in bene conſtitutis Civitatibus, pro bono Artificum regimine, conditæ ſunt leges, æquum eſt pariter, ut in beneficium ac ſolamen eorum, quos tanti facit Juris prudentia, Ars Medica quoq; Symbolum ſuum conferat, & peculiari ſtudio (quod adhuc neglectum) eorum incolumitati proſpiciat, ut, quantum licet, innoxiè Artem, cui ſe addixerint, exercere valeant. Ego quidem pro viribus effeci quod potui, neque indecorum credidi in viliores Officinas pedem quandoq; imittere, & (quandò noſtra hac ætate Medicina ad Mechaniſmum tota penè redacta eſt, & Scholæ nihil magis, quàm Automatiſmum crepant) Artium Mechanicarum ſecreta contemplari. Veniam tamen, penes ingenvos Profeſſores præcipuè, impetraturum me ſpero, dum ſatis perſpectum eſt, non omnes Artes in una Civitate, ac Regione exerceri,

 cum

cum juxtà locorum diverſitatem varia, ac diverſa Artium genera exerceantur, ex quibus varii Morbi ſuboriri poſſint. Ex Artificum Tabernis igitur (quæ in hac re Gymnaſia ſunt, ubi quis eruditior evadat) eruere conatus ſum quidquid Curioſorum palato poſſit magìs ſapere, &, quod præcipuum eſt, cautiones Medicas pro Morborum, quibus Artifices tentari ſolent, tum curatione, tum præſervatione ſuggererere. Medicus itaque in ſuo ad Infirmum aliquem è plebe curandum ingreſſu, non tam ſubitò, ut venit, manum pulſui apponat, ſicuti ut plurimùm, neglecta cubantis conditione, fieri aſſolet, neque ſtans deliberet, quid agendum, de humano corio tam facile ludendo, ſed paululum tanquam Judex dignetur conſidere, ſi non ſuper auratam Sellam, uti apud Magnates, mos eſt, ſaltem ſuper Scamnum tripes, aut Abacum, hilariq; vultu perconctari ægrum, ac ea diſquirere, quæ cum Artis præcepta, tum pietatis officia expoſcunt. Multa ſunt, quæ Medicus ad ægrotum accedens, ab ægro ipſo, ſeu aſſidentibus, ſciſcitari debet ex Divini Præceptoris Oraculo. *Cum ad Ægrotum deveneris, interrogare oportet, quæ patiatur, & ex qua cauſa, & quot jam diebus, & an Venter ſecedat, & quo victu utatur*, verba ſunt Hippocratis in libro de Affectionibus; liceat

ceat quoque interrogationem hanc adjicere, *& quam Artem exerceat*. Quamvis autem hæc interrogatio ad cauſas morbificas referri poſſit, illius tamen ſpeciatìm meminiſſe, ubi plebejus aliquis curandus habeatur, peropportunum, imò neceſſarium exiſtimo, quod tamen in Praxi perrarò obſervari video, vel ſi curanti Medico aliunde conſtet, parùm adverti, cum tamen ad feliciorem curationem non leve momentum præſtet hujuſmodi animadverſio. Hunc igitur Tractatum meum in Reip. bonum, aut ſaltem in Artificum ſolamen, licet minùs artificiosè conſcriptum, humaniter excipe, amice Lector, ac ſi lubet,

Da veniam Scriptis, quorum non gloria nobis
Cauſa, ſed utilitas, officiumq; fuit.

AUCTOR
Ad Librum.

PRuris, mi Liber, heù nimis, flagraſq;
Prodire, at monitus prius paternos
Auſculta; brevibus docebo dictis
Quam ſortem tibi Fata deſtinarint.
Quòd ſpondes aliquid novi Eruditis,
Accurrent citò Curioſiores:
At, poſtquam legerint duas pagellas,
Forſan te abiicient ad Officinas,
Et Vicos, ubi venditur popello,
Vel Lucanica, vel Garum, aut quid unctũ.
Verùm ne doleas, ſatis frequens id
Pandectis etiam voluminoſis,
Quæ haud raro fieri ſolent cuculli
Scombris, vel Piperi, aut gravi Cumino.
Scito, te genitum nigris Tabernis,
Non cultis Domibus Potentiorum,
Aut Aulis nitidis, ubi Archiatri
Dictant Jura Coquis, ſedentq; nunquam.
Ergo, crede mihi, minùs dolebis,
Quàm Libri titulis ſuperbiores,
Si, qui te legerint, ſtatim remittent
Ad natalitias tuas Tabernas.

DE MORBIS
ARTIFICUM.

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores.

CAPUT PRIMUM.

VAria, & multiplex Morborum Seges, quam non rarò Artifices quidam extremâ ſui pernicie ex jis Artibus quas exercent, pro lucro referunt, ex duabus præcipuè cauſis, ut reor, progerminat; quarum prior, ac potiſſima, eſt prava materiæ conditio quam tractant, quæ noxios halitus, ac tenues particulas humanæ naturæ infenſas exſpirans, particulares morbos invehit, altera ad motus quoſdam violentos, incom-

incompoſitos, & incongruas corporis con figurationes refertur, propter quas Vitalis Machinæ naturalis ſtructura vitiatur, ut indè graves morbi paulatìm ſuccreſcant. Primò itaque in cenſum venient ji morbi, qui à prava materiæ indole ortum ducunt, ac inter eos, qui Metallurgos infeſtant, & quotquot alios Artifices, qui in ſuis Opificiis mineralibus utuntur, ut Aurifices, Alchymiſtæ, quiq; Aquam fortem deſtillant, Figuli, Specularii, Fuſores, Stannarii, Pictores quoq;, & alii. Quales verò, & quàm peſtiferæ noxæ intra Venas metallicas recondantur, experiuntur primò Mineralium Foſſores, quibus in profundioribus Terræ viſceribus continuò degentibus quotidie cum Orco ratio habenda; rectè quidem Ovidius.

— itum eſt in viſcera Terræ,
Quaſq; recondiderat, ſtygiiſq; admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

De malis equidem, quæ animos ac bonos mores corrumpunt, Poetam locutum eſſe, procul dubio cenſendum eſt, atq; hominum avaritiam, vel inſaniam, exprobrare voluiſſe, qui in apertam lucem ea eruere tentarint, quę nos bona exiſtimamus, imò, ut eleganter Plinius, *bonorum omnium pretium fecimus*, quamvis tot malorum Fons, & origo ſint; non abs re tamen ad ea mala

quæ

quæ corpora infeſtant Poetæ verba tradu-
ci poſſunt. Morbi autem quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores, aliiq; id genus Artifices, ſunt ut plurimùm Dyſpnœa, Phthiſis, Apoplexia, Paralyſis, Cachexia, pedum tumores, dentium caſus, gingivarum ulcera, artuum dolores, ac tremores. Pulmones itaq; & Cerebrum in hujuſmodi Artificibus malè plectuntur, magis tamen Pulmones; hi etenim ſimul cum aere minerales ſpiritus hauriunt, & primi noxam perſentiunt, mox jidem halitus intrà vitæ hoſpitia admiſſi, & cruori per mixti, Cerebri, & nervoſi laticis naturalem temperiem pervertunt, & inficiunt, unde tremores, ſtupores, & ſuperiùs recenſiti affectus. Hìnc eorum, qui in Fodinis mineralia effodiunt, maxima ſolet eſſe ſtrages; Fœminæ propterea, quæ id genus hominibus nubunt ſæpiùs nubunt, nam, referente Agricolâ, apud Fodinas Carpati Montis obſervatæ ſunt Mulieres quæ ſeptem viris nupſerint. De Metallorum Foſſoribus ſic Lucretius.

Nonne vides, audiſue perire in tempore parvo
Quàm ſoleant, & quàm vitai copia deſit?

Metallorum itaq; foſſio olim, ac etiamnum jis in locis, ubi Fodinæ ſunt, pænæ genus eſſe conſuevit, ſontes enim, ac graviorum criminum rei damnantur ad metalla,

talla, ſicuti antiquitùs Chriſtianæ Religionis Sectatores ad metalla damnari conſueverant, ut apud Gallonium de Martyrum cruciatibus videre eſt. Extat elegans Epiſtola D. Cypriani ad complures Epiſcopos, & Diaconos, quos Imperatorum barbaries Metallorum foſſioni addixerat, in qua eoſdem hortatur, ut jis in fodinis, è quibus aurum, & argentum eruerent ſe verum Chriſti aurum probarent. Viſitur quoque apud Pignorium in libro de Servis imago Foſſoris ex veteri icuncula, ex qua apparet quàm infelix eſſet illorum conditio; capite enim erant ſemiraſi (quo ſigno olim Servi à fugitivis, qui erant omninò raſi, internoſcebantur) quod cucullo Sagato operiebant. Neque forſan noſtris temporibus cultu ſpecioſiores in Fodinis Foſſores eſſe crediderim, quando, licet etiam veſtibus benè muniti ſint, & idoneo victu nutriti, ob loci ſquallorem, & lucis carentiam, non niſi ex Orci familia in purum Aera emergunt. Quamcumq; igitur mineralem materiam effodiant, graviſſimos morbos accerſunt, qui medelam omnem perſæpe eludunt, ſi quis etiam aliquid ritè præſcribat, quamvis in ambiguo eſſe videatur, num pietatis officium credi poſſit, medicam opem id genus hominibus adminiſtrare, & *producere illis vitam ad miſeriam*.

Ve-

Verùm quia Principibus, & Mercatoribus ex Metallorũ Fodinis magni proventus perſæpe accedunt, ac ad omnes ferè Artes perneceſſarius eſt Metallorum uſus, propterea pro horum Artificum conſervatione illorum morbi examinandi, & cautiones ac remedia proponenda, quod itidem in more fuit apud antiquos, ſicuti etiam noſtris temporibus Metallographi de Foſſorum morbis, ac illorum regimine, nec non de remediis ſatis diſertè tractarunt, ut 1 Geor. Agricola, 2 Bernardus Cæſius Mutinenſis S. J. in ſua Mineralogiâ, ubi multa ſcitu digna extant de damnatis ad metalla, & de prophylaxi, ac Diætâ Metallurgorum, 3 Athanaſius Kircherus in Mundo Subterraneo 4 P. Lana in Magiſterio Artis, & Naturæ D. Ramlovius, qui germanico Idiomate tractatum ſcripſit de Paralyſi, ac tremore Metallurgorum. Miſerrimæ igitur conditioni id genus Artificum ex Medicæ Artis penu præſidium aliquod, vel ſolamen depromendum; & quando innumera penè ſunt foſſilium genera, & quodcumq; ſuas peculiares noxas infert, aliquo examine modum, quo Foſſorum corpora inficiantur, perveſtigare, ac probatiora, & promptiora remedia recenſere oportebit.

1 l. 6. de re metallica.
2 l. p. S. 2. 5.
3 T. 2. l. 10. Se. 2. c. 2.
4 T. 3. de morb. Sympat.

Fodinarum itaque, aliæ humidæ ſunt, in quarum fundo aqua reſtitat, aliæ ſiccæ,

in

in quibus interdum ignis miniſterio opus eſt ad diſrumpenda ſaxa. In humidis Fodinis, quæ aquam ſtagnantem continent, Foſſorum crura vitiantur, ſicuti ob craſſos, & viroſos halitus, qui ab illis exſpirant, ac tunc magis cum deciſa ſaxorum fragmina in aquam decidunt, & camarinam illam movent, ut dici ſolet, intercepto anhelitu, Operarii præcipites cadunt, ſive ſemianimes emergunt. Ipſe quoq; ignis, qui cæteroquin Venenorum domitor eſt, ubi illo opus ſit ad ſaxa emollienda, peſtiferos halitus ex minerali materia elicit, ac in motum ciet, quare miſeri Foſſores omnia Elementa ſibi experiuntur infeſta.

Nulla verò truculentior peſtis Foſſores ad extremam perniciem deducit, quàm quæ è Mercurii Fodinis erumpit; Foſſores enim in Mercurialibus Mineris vix tertium annum attingere, ait Falloppius in Trac. de Metallis, & Foſſilibus; quatuor Menſium autem ſpatio in artuum tremores incidere, paraliticos, ac vertiginoſos fieri teſtatur Etmullerus in ſua Mineralogia C. de Mercurio, idq; ob Mercuriales ſpiritus nervis maximè infenſos. Ex actis Philoſophicis Soc. Regiæ Anglicanæ in Epiſtola Venetiis ad Soc. Regiam miſsa habetur, in Fodinis quibuſdam Mercurii in Foro Julii non poſſe quempiam Operariorum inibi operari ultrà ſex horas; ibidem

I. p. Menſ. April. 1665.

dem refertur caſus cujuſdam, qui per ſemeſtre ſpatium jiſdem Fodinis addictus, adeò Mercurio fuerat imprægnatus, ut ſi ori ſuo æris fruſtum apponeret, aut digitis tractaret, illud album efficeret. Eoſdem quoque Aſthmate corripi advertit L. Tozzius Part.2. ſuæ Praxis cap. de Aſthmate; caſum quoq; dentium pati ſolent, quare argenti vivi excoctores ne fumum ore excipiant vento flanti terga obvertere pro more habent.

Aſthmatis ſpeciem quandam deſcribit Helmontius in Tractatu de Aſthmate, ac Tuſſi, quam inter Aſthma ſiccum, & humidum reponit, quâ corripi ait Foſſores Metallicos, Separatores, Monetarios, alioſque id genus Opifices, ob Gas Metallicum unà cum aere inſpiratum; vi cujus Vaſa Pneumonica obſerentur. De Aſthmate montano mentionem habet Vvedelius in Pathologia Medica Dogmatica, ubi tradit *Sec. 2.*
huic affectui obnoxios eſſe Metallurgos, *cap. 9.*
de quo Aſthmatis genere ait Stockuſium integrum Tractatum edidiſſe, ubi mali cauſam in Saturni mercurium refert, Mercurius etenim plurimus Saturno ineſt, illiq; gravitatem impertit. Quomodo autem Aſthma hoc montanum, monſtrum tam truculentum, inferant fumi iſti metallici, exponit idem Auctor, putat *Sec. 3.*
enim id fieri per bronchiorum exſiccatio- *cap. 5.*

nem

nem, nec non & ob fuligines conſtipantes. Sennertus in l. de Conſenſu, & Diſ-
cap. 9. ſenſu Chymicorum cum Galenicis refert, ſibi à Medico penes Metallicas Fodinas Myſniæ Medicinam facienti traditum, in demortuis Foſſorum corporibus reperta fuiſſe ipſa metalla in quibus effodiendis
l. 4. Syl. vivi laboraſſent. Sic pereleganter Statius Maximum Junium invitans tunc degentem apud Dalmatię montes, gentem hanc Acheronticam deſcribit, quæ ex ijs fodinis rediret, *Dite viſo*, ut ille ait, *erutoque concolor auro*.

Si ergo color ſimilis effloreſcit humoribus, *niſi intro refluxerint*, uti docet Gal. in primo Aph. Com. 2., & in omnibus penè affectibus obſervatur, nil mirum ſi colorem in cute Foſſores referant, qualis eſt metalli color, quo maſſa ſanguinea infecta fuerit. Idem forſan in Foſſorum Pulmonibus contingere cenſendum eſt ac in Fornacibus, in quibus, dum excoquuntur metalla, ex fuliginibus in altum aſcendentibus generantur Pompholyx Cadmia, & alia metallica concreta.

In Calchanti Fodinis gravi quoq; reſpirandi difficultate vexari ſolent Foſſores.
lib. 9. Galenus de Simplic. Medic. facul. cum eſſet in Cypro, Specum deſcribit, è qua ab Operariis exportabatur aqua ad Calchantum conficiendum, aitq; ſe in Specum il-

lam

iam ad ſtadium fere deſcendiſſe, & aquæ viridis guttas in lacum ſtillantes obſervaſſe, necnon odorem ſuffocantem, ac toleratu difficilem perſenſiſſe, ſubditq; Operarios nudos ſumma cum feſtinatione vidiſſe aquam exportantes, & celeriter recurrentes; nihil autem Pulmonibus magis hoſtile eſt, quàm acidum quodcumq;, quo maximè abundat Vitriolum. Riderent profectò apud noſtrates Clinicorum non pauci, ſi quem alium Profeſſorem rerum naturalium Scrutatorem viderent loca ſubterranea cum periculo ſubeuntem, ad ſecretiores Naturæ receſſus perveſtigandos; quali riſu notatum me ſcio, dum ſcaturiginem, unde prodeunt Mutinenſes Fontes, periculoſo tentamine ſcrutarer, nec non dum in Puteos Petrolei noſtri in montana regione poſitos deſcenderem; at à Galeno diſcant, qui longas peregrinationes ſuſcepit, & abditiora Naturæ arcana curioſè perveſtigavit, ut medicamentorum vires exactè calleret; verùm è Diverticulis in viam.

Præter corporis partes internas, externæ quoque graves noxas perſentiunt, ut manus, crura, oculi, & fauces. In Fodinis Myſniæ, ubi Pompholyx nigra reperitur, manus, & crura uſq; ad oſſa abradi refert Agricola, ubi ait, *Clavos caſarum, quæ illis Fodinis propiores ſunt, ligneos eſſe*, cum ab

eadem pompholyge ferrum quoque abſumi obſervatum fuerit.

Sunt in Fodinis multò etiam graviora, mala, animatæ ſcilicet peſtes, quæ miſeros Foſſores infeſtant, & ad extremam perniciem deducunt, nimirum parva quędam animalia, Aranearum ſpeciem referentia; Agricola ex Solino luci fugas appellat. Hæc animalcula in argentariis Fodinis præſertim degunt, quibus dum Foſſores non advertentes inſident, punguntur, & male habent. Dæmunculi præterea, & ſpectra quædam Operarios terrent, & infeſtant, quod genus Dæmonum nonniſi precibus, & jejuniis fugari tradit Agricola, hac de re videatur Kircherus in ſuo Mundo Subterraneo. A perito Metallurgo Hannoverenſi, qui nunc in Montana regione Mutinenſis agri, juſſu Sereniſſimi Noſtri, metallicas Venas ſcrutatur, accepi, fabuloſum non eſſe, ut putabam, id quod de hujuſmodi Dæmunculis in Fodinis ſtabulantibus tradunt. In Fodinis enim Hannoverenſibus, quæ in Germania ſatis ſunt celebres, mihi ſeriò aſſeruit, frequentes eſſe Foſſorum caſus, qui fateantur, ſe à Dæmonibus (quos Knauſt Kriegen vocant) fuiſſe percuſſos, ac perſæpe duorum vel trium dierum ſpatio eos mori, quos ſi evaſerint ſaluti reſtitui. Horum Dæmonum ſubterraneorum fit quo-

l. 6. de re metall. & de ſub terran.

que

que mentio in Actis Philoſophicis Soc. Reg. Anglicanæ. Ab eodem quoq; mihi narratum, in Fodinis Goslarienſibus, ubi Vitrioli minera ſub pulveris forma eruitur, Operarios nudos opus ſuum exercere. Nam ſi veſtibus obtecti per integrum diem moram ibi traherent, iis egreſſis indumenta in pulverem tota ſolverentur, quam ob cauſam forſan, qui Galeni ævo in Cypri Fodinis Calchanti aquam exportabant, nudi operabantur. *Tom. 2. Menſ. Novem. 1666.*

Cum tot inexplicabiles mineralium mixturæ in terræ viſceribus extent concluſæ (licet etiam metallorum, & foſſilium, quæ habemus, natura, ac indoles, ex Chymicorum induſtria videatur ſatis perſpecta) impoſſibile fere eſt ſtatuere, quæ, & quales ſpecificæ noxæ in his, vel illis Fodinis contineantur, & quomodo unam potiùs, quam aliam partem afficiant, propterea ſimpliciter dicendũ, Aerem illum concluſum, & per os hauſtum pro reſpirationis uſu particulis, Pulmoni, Cerebro, & ſpritibus maximè infenſis, ſaturatum, ſtaſim in maſſam ſanguineam, ac ſpiritus inducere, unde præſto ſit malorum cohors.

Eorum igitur, qui Fodinis prefecti ſunt, nec non & Medicę Artis Profeſſorum, qui in id operam ſuam locarint, munus erit, Foſſorum, quantum licebit, incolumita-

ti proſpicere, ac eniti, ut, quando cauſam occaſionalem removere non liceat, Operarii quàm minime lædantur. Cum id genus hominibus igitur, ubi ægrotent, eodem pene modo erit agendum, ac cum iis, qui deſperatis morbis laborãt, quibus medica præſidia, & ſaltem quæ delinificam vim habent, non ſunt deneganda; Incurabilia enim cognoſcere oportet, ut quàm minime lædant, ajebat Hippocrates.

de Arti. nu. 68.

Fodinarum Præfecti ad emendandum Aerem illum concluſum, & infectum, tum ob halitus, qui à minerali materia, & à Foſſorum Corporibus exſpirant, tum ob eum, quem accenſa lumina effundunt, pro more habent, machinis quibuſdam Spiritalibus per Cuniculos cum Fodinis in fundo communicantes, aerem craſſum & veteranum extrudere, & recentem, ac puriorem immittere. Ocreis præterea, & Chirothecis Foſſorum crura, & manus munire ſolent, ne vitientur. Veteribus quoq; magnæ curæ Foſſorum incolumitatem fuiſſe, ſatis conſtat; illos enim Culeis amicire conſueverant ex Jul. Pollucis teſtimonio. Ori veſiculas laxas illigabant, ne pernicialem pulverem inſpirarent, & tamen per eas ſpectarent, ut de minium polientibus ait Plinius. Modò, in Fodinis præſertim Arſenici, vitreas larvas apponunt, tutius, & elegantius remedium, ut refert Kircherus loco citato.

l. 7. c. 32.

l. 33. H. N. c. 5.

Va-

Varia remedia præſcribit idem Auctor tum pro præſervatione, tum pro curatione, quæ à perito Metallico accepiſſe ait; valdè celebrat liquorem paratum ex Oleo Tartari, Laudano, & Oleo ex Colchotare; ex quibus per diſtillationem liquor elicitur, quem ad gr. iij. vult exibendum; ad præſervationem pariter jura pinguia, & Vinum generoſum laudat; pro infectis autem Balſamum Urticæ, Magnetis, celebrat, ſuadet quoq;, ut alimenta ſale nitri condiantur, & ſale ab alumine extracto. Juncken in Chymia ſua experimentali ad vapores metallicos perdomandos Spiritum Salis dulcem commendat.

Pro faucium, & gingivarum eroſione gargariſmata ex lacte egregiam præſtabunt operam, ut quæ particulas illas corroſivas inibi hærentes demulceant, ac abſorbeant; hanc ob cauſam Agricola locò citato Butyrum valde conferre ait iis, qui in plumbeis Fodinis operentur. Ubi verò crura, & manus vitientur, uti evenit in iis Fodinis, in quibus Pompholyx nigra eruitur, à Plinio commendatur pulvis lapidis Aſii. Obſervatum enim fuiſſe ait eos, quibus crura à metallis vitientur in iis lapidicinis ſanari, in quibus lapis iſte reperitur. Forſan lapis iſte potis erat emendare metallicam acrimoniam propter vim particularem erodentem, cũ hanc ob cauſam

l. 36. H. N. c. 17.

Sarcophagus appelletur. Lapidem hunc, qui in Aſſo Troadis naſcebatur, nobis ignotum eſſe ſcribit Cæſalpinus de Metallicis, cap. 51. illiq; alium ſubſtituit lapidem, qui in Ilva reperitur, ubi alumen foſſile effoditur.

Ad affectus verò Aſthmaticos, ex fumis metallicis ortos, peculiaria quędam remedia proponit Etmullerus de Aeris inſpiratione læſa; cap. 14. nihil enim ait in tali Aſthmatis ſpecie ordinariis remediis profici. Ad hunc gravem affectum igitur commendat Mercurium dulcem, Turpethum, purgantia per inferiora, Antimonium Diaphoreticum, Bezoarticum Solare, & ſimilia.

Cum non levem noxam ex jiſdem mineralium halitibus Oculi perſentiant, remedium pariter ex minerali Regno petendum. Ophtalmiam à fumis metallicis factam, & externis remediis nihil obſequentem per interna mineralia curavit Horſtius. l. 7. Obſ. 27. Collyria tamen ex æris ſquamma commendantur; norant id etiam antiqui, nã ex Macrobio conſtat, l. 7. c. ul. eos, qui in Fodinis æreis morantur, ſemper oculorum ſanitate pollere, *ob vim ſiccificam*, ut ille ait, *quam æs poſſidet*, hancq; ob cauſam Aes ab Homero, νώροπα χαλκὸν, appellari; Celſus quoque l. 6. c. 6. Cleonis Collyrium ex ſquamma æris, croco, & ſpodio paratum cæteris præfert. Nitrum quoq; Collyriis commiſceri poterit,

rit; nam, teſte Plinio, *Operarii in nitrariis non lippiunt*, quod etiam recentiorum obſervatione conſtat. Summatìm aptiora & valentiora remedia ad metallicos morbos expugnandos ex mineralium familia ut plurimùm petenda ſunt, provido ſane Naturæ conſilio, ut unde malum profectum eſt, inde quoque ſalus proveniat; ſic malo nodo malus Cuneus, ut dici ſolet, adhibendus. *l.31.H.N.c.10*

Neque verò Foſſores tantùm in Fodinis à metallicis peſtibus mactantur, verùm etiam multi alii Artifices, qui circa Fodinas operantur, graves noxas acceſſunt, ut Metallurgi omnes, qui effoſſam materiam verſant, excoquunt, fundunt, ac repurgant. Iiſdem enim morbis obnoxii ſunt, quamvis non adeò graviter, cum in Aere liberiori miniſteria ſua peragant; temporis enim progreſſu ob metallicos fumos, quos hauriunt, anheloſi fiunt, lienoſi, veternoſi, ac tandem in Tabidorum familiam tranſeunt. Paucis, ſed egregiè, Hippocrates Metallurgi effigiem nobis depingit: *Vir Metallicus*, inquit ille, *hypochondrium dextrum intentum, Splen magnus, & alvus intenta, ſubdura, ſpirituoſus, decolor, huic in genu ſinitro recidiva*. En quot mala in Metallurgo illo delineavit Divinus Senex. Mirari autem hìc libet, quomodo Valeſius, diligentiſſimus *4. Epid. n. 13.*

alioquin Epidemiorum Commentator, locum iſtum tam frigidè tractarit; nullam enim animadverſionem circà dictionem illam, *Vir Metallicus*, ſicuti neq; Expoſitorum quiſpiam ad hæc verba mentem appoſuit; locum hunc tamen annotat Galenus, ſed ibi totus eſt in diſquirendo, quid per verbum illud, *Pneumatodes*, intellexerit Hippocrates, num Ventris inflationem, vel ſpiritum denſum. Profectò arbitrari licet, divinum Præceptorem unico verbo cauſam tot gravium affectuum indigitare voluiſſe. Metallurgiam enim exercentes, ut plurimùm anheloſi ſunt, lienoſi, alvos præduras habent, ac decolores habitus præferunt. Foeſius dictionem illam, ἐκ μετάλλων, ſic vertit. *Qui circa Fodinas verſabatur*. Non ſolum ergo Foſſores, ſed degentes, & operantes circà Fodinas malè plectuntur à metallicis exhalationibus, quæ vitales & animales ſpiritus, quorum natura ætherea eſt & pellucida, obfuſcant, & totius corporis naturalem æconomiam pervertunt. His itaque eadem remedia, quę ſuperiùs propoſita ſunt, ſed mitiori doſi præſcribenda.

3. de Diff. Reſpir. cap. 12.

DE

De Morbis Inauratorum.

CAPUT SECUNDUM.

AST, è Fodinis, & Vulcaniis Officinis, ubi *fervent, ſtridentque cavernis Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat*, in Civitates ipſas migremus, in quibus non deſunt Artifices, quibus mineralia crucem figunt. Quas diras labes ex Mercurio referant Aurifices, qui potiſſimùm in deaurandis argenteis & ęneis operibus occupati ſunt, nemo non novit. Cum enim non niſi per amalgamationem id peragi poſſit, dum poſtea Mercurium igne propellunt, non tam cauti eſſe poſſunt, licet faciem avertant, quin viroſos halitus per os excipiant, quare hujuſmodi Artifices vertiginoſi, aſthmatici, paralytici citiſſimè evadunt, habituſq; cadaveroſos contrahunt. Per pauci ex hiſce Artificibus in tali opificio conſeneſcunt, ac ſi non tam citò occumbant, ad tam calamitoſum ſtatum deveniunt, ut illis mors ſit in votis; Iis collum, & manus tremere, dentes excidere, Crura vacillare, cum Sceletirbo, ſcripſit Junchen in Chymia ſua Experimentali; hoc idem teſtatur Fernelius de abditis rerum cauſis, & in libro de lue Venerea, ubi caſum miſera- *Se. 5. de Mer. l. 2. cap. 7.*

bilem

bilem Aurifabri refert, qui dum argenteam ſupellectilem deauraret, hydrargiri vapore admiſſo, ſtupidus, ſurdus, ac planè mutus evaſit. Haud diſſimilem hiſtoriam tradit Foreſtus de Aurifabro, qui ob Mercurii fumos incautè exceptos factus eſt paraliticus. In Actis Medicis Haffnienſibus elegans Olai Borichii obſervatio extat de quodam Teutone, qui vitam deaurandis laminis degebat; hunc, dum incautiùs in hoc opere argenti vivi fumos hauſiſſet, in magnam capitis vertiginem incidiſſe ait unà cum gravi pectoris anguſtia, facie cadaveroſa, aſphyxia, artuum tremore, ut jam jam moriturus crederetur, quem reſtituum ait ſudore variis alexipharmacis elicito, ac præcipuè decocto radicis pimpinellæ, & ſaxifragiæ. Putat Vir Clariſſimus, Corpuſcula fumantis Mercurii minutiſſima nervis impacta tremorem accerſiſſe, ac ſimul in maſſàm ſanguineam admiſſa, naturalem illius motum impediiſſe. Nimius eſſem, ſi hiſtorias omnes hujus generis, quæ apud Medicos Scriptores extant, hìc recenſere vellem. Satis enim frequentes ſunt hujuſmodi caſus, in magnis præſertim Civitatibus, & noſtrâ hac ætate, in qua nihil cultum, nihil ſatis elegans videtur, niſi auro ſplendeſcat, adeò ut in Magnatum Domibus matulæ, & egeſtoriæ Sellæ deaura-

Vol. 2. p. 196.

tæ

tæ ſpectentur, cariùſq; egeratur, quàm bibatur, ut olim de quodam luſit Martialis.

Mihi nuper obſervare contigit Juvenem inauratorem, qui poſtquam per duos menſes decubuiſſet, tandem mortuus eſt; hìc ab exhalante Mercurio ſibi parùm cavens, cachecticum habitum primò contraxit, poſtmodum facies illi facta eſt lutida, & cadaveroſa, oculi turgidi, gravis anhelitus, mentis ſtupor, totius corporis torpor; huic graveolentia ulcera in ore ſuborta ſunt, è quibus ſanies teterrima magna in copia continuò ſtillabat. Hìc tamen interiit ſine ullo febrilis caloris veſtigio. Id mihi profectò non parvæ admirationis fuit, cum non ſatis perciperem, quomodo ex tanta humorum putredine nulla excitaretur febrilis incaleſcentia. Cum Scriptores conſulerem mirari deſii; refert Ballonius, quendam luis Venereæ ſuſpectum, ac ſimul Quartanâ laborantem, ex litu hydrargiri à Quartana ſanatum, ptialiſmo tamen excitato. Fernelius pariter de Lue Venerea, caſum memorat cujuſdam, cui per oculos ſtillabat liquatum Cerebrum; & ad multos annos vixit ſine febre, ac tandem mortuus eſt, hunc tamen prius hydrargiro inunctum fuiſſe ait; Quomodò autem nunquam febricitarit, ipſe quoque Fernelius ſe admiratum fuiſſe ingenuè fatetur; in ſecundo tamen de abditis rerum

l.2.Epi. p.m.131

cap.7.

cauſis,

cap. 14. cauſis, rationem aliquam videtur afferre cur febrilem incandeſcentiam Mercurius ità compeſcat, aitq; vi narcoticâ id agere, ac eâdem facultate, quâ dolores quoſcumque ſopire, & ſanguinis eruptiones ſiſtere potis eſt, eâdem prorſus bilis quoq; ardorem compeſcere, atque exeſiones retundere. An ergo quid febrifugi latet in hydrargiro? Forſan dies aliqua ex Minerali Regno Febrifugum aliquod, non ſub gripho, uti Riverius, ſed candidè ac apertè Medicæ Arti largietur, ſicuti ex Vegetabilium familiâ famoſum febrifugum Peruvianum habemus, & Antidyſentericum remedium nuper detectum, de quo Tractatum edidit Clariſs. Leibnitius. In hac tamen re experientiam conſulere non abs re foret, neq; temerarium conſilium eſſet in febribus intermittentibus purgationes mercuriales inſtituere, ut ex Mercurio dulci, remedio non adeò metuendo; cauto tamen opus eſt; Mercurius etenim Equo indomito perſimilis eſt, quotiès in manus imperitas inciderit, ut ait laudatus Borichius caſum illuſtris Viri referens, cui ardentiſſimâ febre laboranti duos pulvillos argento vivo plenos Agyrta quidam in carpo appoſuit, unde febrilis calor quidem, ſed unà cum nativo & vitali, extinctus eſt: adeò ſuſpecta ſunt beneficia, quæ ab hoſte tam infido, ac verſipelle proveniunt,

niunt,

niunt, ut de Medicorum Mercurio aptè dici poſſint, quæ de ſuo Mercurio commentus eſt Poetarum Princeps.

—— *Animas ille evocat Orco,*
Pallentes alias ad triſtia Tartara mittit,
Dat ſomnos, adimitq; & lumina morte reſignat.

Ut verò è via in ſemitam redeamus, ad corrigendas noxas ab Hydrargiri afflatu illatas, conſulendi erunt Scriptores, qui de Venenis, & mineralibus ſcripſere; in univerſum commendantur ea quæ vim poſſident ſpiritus, & cruoris maſſam in motum ciendi, ſudoreſque promovendi. Mercurius enim plerumq; id habet, ut torporem inducat, veluti prænarrata accidentia ob fumos mercuriales per os ſuſceptos ſatis teſtantur, & autopſia ipſa oſtendit, ſanguine concreto intra cordis ſinus reperto, ut in Simia apud Avicennam, quæ Argentum vivum biberat. Sic aquæ omnes Cardiacæ ſpirituoſæ, ipſe quoque Vini Spiritus, erunt ex uſu. Spiritus Salis armoniaci, Therebinthinæ, Petroleum noſtrum, Sales volatiles, ut Sal volatile Cornu C. Viperarum, & alii hujus naturæ commendantur; Theriaca ob vim opii meritò ſuſpecta eſt. Decoctiones quoque ex plantis alexipharmacis, ut ex Card. B. Scordio, Scorzonera, & ſimilibus, efficaciores ſunt, quàm aquæ ex iiſ-

dem

dem deſtillatæ, quæ, ut ſcitè ait Helmontius, Plantarum ſudores ſunt. Falloppius noſter, ubi de Metallis, & Foſſilibus, Auri ſcobem, & illius folia proponit, cum nihil ſit, cui arctiori complexu promptiùs nubat Mercurius, quàm Aurum. Decoctum ex Guajaco à Martino Lyſter in Exercitatione de Lue Venerea, ob vim piperatam, quâ Guajacum pollere ait, & quam guſtu præfert, laudatur ad emendandas noxas, quas Mercurii viroſa exhalatio invexerit. Poterius in Pharmaco-
Se. 3. pœa Spagyrica Sulphur ſublimatum in Vino infuſum commendat adverſus mercuriales morbos, ac præcipuè in iis, qui caſu aliquo fumum Mercurii exceperint, vel qui mercuriali unctione perun cti fuerint. Ubi verò ob humorum abundantiam neceſſaria ſit purgatio, multò validiora medicamenta adhibenda quàm in aliis affectibus, idque ob torporem inductum, & vim ſentientem ſtimulis minùs auſcultantem; Stibiata utramque paginam egregiè abſolvent; à phlebotomia verò, Cane pejus & angue, ut dici ſolet, cavendum; ſpiritus enim ac humoralis maſſa impulſore indiget, non ſufflamine. Antiquis mos fuit, ut memorat Plin. in Minii, & Argenti vivi foſſione, laxis Veſicis faciem obligare; Kircherus in ſuo Mundo ſubterraneo vitreas perſonas,

ut

ut ſuperiùs dictum, magis ex uſu eſſe ait ad exhalationes arcendas, ne per os irrepant. Exercitium pariter imperandum, ut Corpus incaleſcat, & habitatio in calido Conclavi propè ignem luculentum laudatur; nihil enim eſt quod magis averſetur Mercurius, quàm Ignis, à cujus præſentia ut avolet, *pedibus talaria nectit*.

Admiratione autem dignum eſt, quomodo Mercurius, qui Vermium unicũ remedium vulgò audit (ut ad necandos Puerorum Vermes, nihil illo ſit efficaciùs, & innoxiè, vel infuſus in aqua, vel decoctus, atque etiam cum conſerva aliqua permixtus exhibeatur) talis ſit ut illius fumi & exhalationes per os & nares ſuſceptæ, adeò pernicioſæ ſint, ut temporis fere momento tantum non enecent, uti paſſim in Fabris argentariis deaurantibus videre eſt. An id fieri credendum, eò quia Mercurius, ab ignis violentia, diſſoluta illius compage, in tenuiſſimas particulas valdè penetrantes redigatur, ſicque per os, & nares exceptus Pulmones, Cor, & Cerebrum pervadat? hoc enim pacto faciliùs Spiritus animales obnubilare, ac Narcoſim in totam fluidorum maſſam invehere poterit, ubi illius infuſio, ſeu decoctio, atque etiam ad uncias, & libram, per os exhibitio, ut in Iliaca paſſione, nulla ex prænarratis accidentibus inducit, cum in

Ani-

Animalium corporibus tantam caliditarem non reperiat, quæ ſatis ſit ad illum diſſolvendum, ac in halitus convertendum, imò integritatem ſuam ſartam tectam ſervet, ac ponderoſitate ſuâ ſibi viam ad exitum paret, obices quoſcumque perrumpendo, ut Antidoto fuerit Zelotipo cuidam apud Auſonium, cui Uxor mœcha Toxicum propinavit, ac poſtmodum, ut necem celeraret, argentum vivum exhibuit. Ità fit, ut Ignis, qui venenorum eſt Domitor, quædam, alioquin innoxia, ad venenoſam naturam deducat, ſeu venena magis exaltet, & acuat. *l. 20. de Venenis cap. 7.* Refert Ambroſius Paræus, Clementem Septimum Pont. Max. præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſum interiiſſe, aitq; *falſam, ac in vitæ malè cautorum perniciem, fictamq; rationem eſſe, putare, ignem omnia perpurgare, & luſtrantibus viribus conſumere.* Quare, num graſſante peſte, opportunum ſit, ac publicæ incolumitati benè conſultum, infectorum ſpolia, ac ſupellectilem exurere, an conducibilius eſſet iſthæc cum cadaveribus altè defodere, licet mos obtinuerit, ut cuncta flammis tradantur, haud immeritò videtur dubitandum. Profectò apud Romanos lege 12. Tabularum cavebatur, ne Cadaverum uſtrina intra Urbem, neque propè Ædes alienas fieret, ac potiſſima

cauſa

cauſa erat, ne aeris puritas exhalante fumo inquinaretur. Ignis itaque pro diverſitate ac miſcella corporum in quæ agit, varios ac diverſos effectus producit, ita ut venena modò pandat, modò concentret; exemplum ſatis manifeſtum, admiratione tamen dignum, habemus in Mercurio, qui licet ſine gravi noxa bibatur, cum ſalibus tamen ſublimatus, corroſivam adſciſcit naturam, quæ poſtea per additionem Mercurii vi ignis miteſcit, unde Mercurius dulcis fit, qui ritè paratus inter remedia phlegmagoga, & Veneream luem extirpantia, non poſtremum locum obtinet.

De Jatraliptarum Morbis.

CAPUT TERTIUM.

HAud ſecus noſtrorum temporum Jatraliptis, ſeu Chirurgis unctoribus eorum, qui à lue Venerea peſſimè habeant, neq; ullo alio remedio ſanari potuerint, Mercurius infeſtus eſt. Inter cætera remedia, quæ ad perdomandam Gallici Morbi ferociam Medicorum ſolertia invenit, (ubi primùm dira hęc peſtis ex obſidione Neapolitana Italiam noſtram pervaſit, ac exinde tamquam fulgur Europam totam pervagata eſt) pri-

mas tenuit Mercurius, & continvatâ duorum Sæculorum experientiâ adhuc tenet. Notarãt antiquiores Medici, nihil ad ferinam ſcabiem exterminandam Mercurio eſſe valentius, quare analogiſmo procedentes, cum obſervarent, gallica lue infectos cutem habere puſtulis & ulceribus defœdatam, uſum Mercurii fæliciter experti ſunt. Unctionis Mercurialis primus Auctor fuiſſe dicitur Jacobus Berengarius, Carpus, à patria vulgo dictus, illorum temporum celeberrimus Chirurgus & Anatomicus, ut illius opera teſtantur, ex quibus, ut potè rariſſimis, recentiores Anatomici tot ac tanta decerpſerunt, nomine illius omiſſo. Falloppius noſter in Tractatu de Morbo Gallico refert, Jacobum Carpenſem *ex ſola curatione Gallici morbi cum his inunctionibus lucratum eſſe plus quàm quinquaginta millia ducatorum aureorum, & multos quidem interfeciſſe, quamvis majorem partem ſanaverit.* Meliùs profectò, quàm Alchimiſtæ, novit Jatralipta ille vera metamorphoſi Mercurium in aurum tranſmutare, rara quidem fælicitate, ac à noſtris temporibus toto cælo diversa, quam ipſe quoq; Sennertus eſt admiratus.

Modò, qui gallica lue infectos mercuriali unguento ſolent inungere, è Chirurgis vilioribus ſunt, qui lucri causâ in hoc

negotio exercentur, præſtantioribus Chirurgis tam ſordidum miniſterium, & periculoſæ aleæ plenum opus averſantibus. Licet autem chirothecâ in hac re uti ſoleant, non ſatis tamen munire ſe poſſunt, quin mercuriales atomi corium, per quod Mercurius alioquin exprimi ſolet ac perpurgari, pervadant, & Unctoris manum pertingant; neq; pariter fieri poteſt, quin cum ad ignem luculentum opus hoc peragi ſoleat, pravæ exhalationes per os, & nares corporis penetralia ſubeant, Cerebro & nervis diram labem affricando. Fab. Hildanus caſum refert Mulieris, quę cum in Hypocauſto marito ſuo aſſideret, dum Unguento ex Mercurio inungeretur, ſolo aere illo mercuriali per os ſuſcepto, talem ſalivationem paſſa fuerit, ut ulcera in faucibus eidem ſupervenerint. Manus tremere iis, qui Venerea lue infectos hydrargiro ſæpiùs inunxerint, ſcripſit Fernelius de Lue Venerea. Gravem vertiginem tenebricoſam, & continuam Chirurgo Unctori ſubortam, cum lue gallica infectum ſolita unctione perunxiſſet, tradit Frambeſarius. *Cent. 5. Ob. 98.* *cap. 7.* *l. 2. Conſ. 3.*

Nullam in hoc negotio ſaniorem cautelam hiſce unctoribus ſuggerere poſſem, quàm eam, quâ utitur Chirurgus noſtras, qui cum ſuo periculo didiciſſet, lucrum non æquari diſpendio, dum talem Un- *Etmull. T. p. c. 8. de Vertigine.*

 ctio-

ctionem ſibi magis adverſam, quàm iis, quos perungeret, expertus eſſet ab alui fluxu, torminibus, & multa ſalivatione, malè mulctatus, Unctionem quidem mercurialem parat, ægriſque aſſiſtit, qui ungendi ſunt, ſed præcipit, ut ipſimet ſe ipſos propriis manibus inungant, quod ſibi, & illis magis ſalutare eſſe ait, dum ipſe nullum ſubit periculum, & ipſi ex tali motu brachiorum incaleſcentes, penetrãtiorem reddunt illinitionem, nec quicquam timere debent ab eo remedio, à quo ſuis cruciatibus ſolamen ſperant. Si porrò hujuſmodi Aliptæ ex hydrargiroſi labem aliquam contraxerint, veluti tremorem manuum, vertiginem, alui tormina, ut ſuperiùs diximus, Guajaci decoctum pro remedio erit. Sicuti enim Mercurius Venerei veneni inſignis domitor eſt, ita noxarum, quas Mercurius invexerit, torporem, & nervorum imbecillitatem inferendo, Guajacum corrector erit, ut quod vim fundendi, nec non ſudores promovendi poſſideat. Sic perſæpe bina hæc Remedia palmaria junctis viribus Gallicæ luis curationem ex aſſe abſoluunt, ut Guajacum primò velitatione quadam Gallicum morbum aggrediatur, & extenuet, mox Mercurius fortiorem pugnam capeſſat, poſtremò idem Guajacum hoſtem conficiat, & reliquias peſſundet.

De Chymicorum Morbis.

CAPUT QUARTUM.

QUamvis Artem cuncta mineralia cicurandi tenere ſe jactitent Chymici, non impune tamen ipſi quoq; ab illorum vi perniciali evadunt; eaſdem enim perſæpè noxas ac alii Artifices accerſunt, qui circa mineralia exercentur, ac ſi verbis id pernegent, faciei colore ſatis fatentur. Refert Leonardus è Capua, Theophraſtum, & Helmontium, duos celebres Chymicos, graviſſimas noxas è ſuorum medicamentorum pręparatione reportaſſe. Junchen in Chymia ſua Experimentali de Antimonio tradit, quòd dum Stibium pulverizatum fumigatur pro conficiendo Vitro Antimonii, Operarii fiunt Pneumonici, & Vertiginoſi. Etmullerus ingenuè fatetur, quòd cum eſſet perfectè ſanus, & Clyſſum Antimonii præpararet, fortè fractâ retortâ tubulatâ fumum ex Sulphure & Antimonio hauſiſſe, tuſſique ad quatuor Septimanas vexatum fuiſſe, cujus nullam aliam cauſam ipſe agnovit, quàm fumum illum acidum, Spiritus organa aſperantem. Satis curioſum eſt, quod de ſe ipſo ingenuè fatetur Tachenius in ſuo Hippocrate Chymico; refert enim, quòd

Se. 5.

T. p. de Tuſſi p. m. 203.

cap. 23.

quòd cum arſenicum ſublimare vellet, donec in vaſis fundo fixum permaneret, & poſt multas ſublimationes vas aperuiſſet, ſuavem quendam odorem multa cum admiratione percepiſſe, ſed poſt ſemihorulam ſtomachum dolentem, confractum, ſenſiſſe, cum difficultate reſpirandi, ſanguinis mictu, colico dolore, ac omnium membrorum cõvulſione. Olei & lactis uſu ſe mediocriter reſtitutum ait, verùm per integram hymem febre lenta hecticæ ſimili mulctatum fuiſſe, à qua decocto ex herbis vulnerariis, & eſu ſummitatum braſſicæ tandem ſe expediit. Carolum Lancilottum, Chymicum noſtratem, ſatis celebrem, ego novi tremulum, lippum, edentulum, anheloſum, putidum, ac ſolo viſu medicamentis ſuis, Coſmeticis præſertim, quæ venditabat, nomen, & famam detrahentem.

Abſit tamen, quòd ſtudium hujuſmodi laborem improbum exiſtimem; utique laudandi ſunt Chymici, ut qui ad rerum abſtruſarum tentamen, & rerum naturalium ſcientiam ditandam intenti, publico bono animas ſuas litare non timeāt; neque culpandi ſunt, ſi in caſtiganda mineralium virulentia non ſatis cavere queant. Adſtent enim neceſſum eſt, ac totum proceſſum ad Ignis examen, ac fumum Carbonum obſervent, ſi medicamenta ritè

tè parata eſſe debeant, ac tutò exhiberi poſſint; minima ſiquidem variatio, & incuria in Chymicis remediis elaborandis, illorum qualitates ſic immutare poſſe, ut in Venenorum Claſſem tranſeant, ait Renat. Carteſius. In hanc rem Junchen quoque in ſua Præfatione ait, Chymica medicamenta ſalvâ conſcientiâ non poſſe à Medico exhiberi, niſi ejuſdem manu fuerint parata, ſive à perito Chymico illa viderit elaborari. Sicuti ergo Equiſoni non imputandum, ſi Equum ferocem ac refractarium perdomando, ab eodem aliquandò dejiciatur, & calces referat; ſic ridendus non eſt Chymicus, ſi interdum è ſuis Laboratoriis ſquallidus exeat ac attonitus, tanquam unus ex Orci familia. *Ep. 17.*

Paucis ab hinc annis lis non parva exorta eſt inter Negotiatorem quendam Mutinenſem, qui in Oppido hujuſce Ditionis, Finali dicto, Laboratorium ingens habebat, in quo Sublimatum fabricabatur, ac inter Civem Finalenſem. In jus vocavit Finalenſis Negotiatorem hunc, inſtando, ut Officinam extrà Oppidum, vel aliò transferret, eò quòd totam viciniam inficeret, dum Vitriolum in Furno Operarii calcinarent pro Sublimati fabrica. Ut verò accuſationis ſuæ veritatem comprobaret, Medici illius Oppidi atteſtationem afferebat, ac inſuper Parochi Necrolo-

gium, quò conſtaret, multò plures in illo Vico, & locis Laboratorio proximioribus, quàm in aliis, quotannis interiiſſe. Ex Tabe autem, ac morbis pectoris pręcipuè, mori ſolere, qui in illa vicinia habitarent, teſtabatur Medicus, qui fumum Vitrioli exhalantem maximè culpabat, & proximum Aerem inquinantem, ut Pulmonibus infeſtus, & hoſtilis redderetur. Negotiatoris cauſam ſuſcepit D. Bernardinus Corradus, rei tormentarię in Eſtenſi Ditione Commiſſarius, Finalenſis verò, D. Caſina Stabe, illius Oppidi tunc Medicus. Varię propterea ultrò citroque editæ ſunt ſcripturæ ſatis elegantes, in quibus acriter de fumi umbra diſputatum eſt. Negotiatori tandem favêre Judices, & Vitriolum ex capite innocentiæ abſolutum; an Juris peritus ac in re ritè judicarit, Naturæ Conſultis judicandum relinquo.

Ut ad penſum meum redeam, Chymicis injurium me crederem, ſi remedium aliquod, ſive præſervativum, ſive curativum, quotieſcumque ex Arte ſua damni plus quàm lucri referunt, proponerem, cum nullus penè ſit morbus, cui ſanando, è Narthecio, ut dici ſolet, Chymici promptum ac paratum non habeant remedium; quarè ad alias Officinas lubet divertere.

De

De Figulorum Morbis.

CAPUT QUINTUM.

NEque deſunt in omnibus fere Civitatibus alii Artifices, quibus metallicæ peſtes labem non parvam affricare ſolent, inter quos Figuli; quæ enim Civitas, quod oppidum, in quo Figlina, Artium antiquiſſima, non exerceatur? Hi ergo cum plumbo uſto, & calcinato indigeant ad vaſa vitreanda, dum Plumbum in vaſis marmoreis molunt, lignum teres è Tholo ſuſpenſum, illique in altera extremitate quadratum lapidem affixum circumagendo, ſeu cum vaſa, antequam in Fornacem indantur, liquato plumbo penicillis obliniunt, totum id, quod virulenti habet plumbum aquâ ſic liquatum, ac diſſolutum, ore, naribus, ac toto corpore adſumunt, ſicque graves noxas non multò poſt perſentiunt. Nam & ipſi in manuum tremores incidunt primò, móx paralitici fiunt, lienoſi, veternoſi, cachectici, edentuli, ut raró Figulum quis videat, cui non ſit cadaveroſa & plumbea facies. In Actis Haffnienſibus *Vol. 2. Obſ. 21.* caſus memoratur Figuli, cujus Cadavere aperto, repertus fuit Pulmo dexter coſtis adnatus, ad ariduram ac phtiſim vergens;

gens;

gens; culpabatur autem hujus malæ Pulmonum Conſtitutionis Ars, quam exercuerat; Artem enim Figulinam didicerat, quam æger ipſe ſibi parùm ſalubrem expertus, jam, ſed non ſatis tempeſtivè, deſeruerat. P. Poterius tradit, Figulum Paralyticum factum in dextro latere cum Vertebris diſtortis, ut Collum obriguiſſet; hunc ait à ſe curatum decocto ligni Saſſafras, & baccis lauri; pariter hiſtoriam narrat alterius Figuli, repentina morte extincti.

Cent. 2. cap. 36.

Cent. 3. cap. 40.

Hujuſmodi affectibus torqueri ſolent, qui in Figlinis operam ſuam locant, plumbum tractando. Admiratione dignum eſt quomodo Plumbum (ex quo, Chymicorum ſolertiâ, tam magna ſalubrium remediorum ſupellex emanat, tum pro internis, tum pro externis malis, ut Chirurgorum Columna vulgò audiat) tam prava ſemina in ſinu recondat, & per ſolam exhalationem exerat dum conteritur, & aquâ diſſolvitur, ut tam malè afficiantur Figuli, qui illius operâ indigent. Mirari autem deſii, cùm, teſte experientiſſimo Boylæo, mihi innotuit, Argentum vivum, temporis ferè momento, Plumbi fuſi vapore figi, ac ſolidari; adeò ut, ſicuti eleganter Truſthonus in Diatribâ de Reſpirationis uſu, id quod cum Marte Vulcanum feciſſe ajunt Poetæ, idem prorſus faciat

ciat

ciat Saturnus cum Mercurio, illi compedes injiciendo. Mirum itaque non eſt, ſi Saturnus à mola lapidea ità contritus, licet frigidæ naturæ, in Tortores ſuos ſic incandeſcat, dum Figulos, tam dira labe aſpergit, in ſanguinem ac ſpiritus torporem invehendo, ac illorum manibus Crucem figeudo.

Ineſſe autem Saturno ſpiritum acidum, acerrimum, penetrantiſſimum, auſterum, teſtantur omnes Chymici, ac ſuo periculo ſatis norunt Depuratores Auri, & Argenti ob plumbi mixturam; tali enim acrimonia pollere ſpiritum Plumbi tradunt Collect. Chymicæ Leyden. Auctores, *ut ſi quis ore, vel naribus, dum inſtituitur cupellatio, vapores è plumbo exhalantes excipiat, exinde ſuffocari poſſit, ac qui parùm caverint, omnium dentium caſum pati ſoleant.* *cap.165.*

Cum Inſtituti mei ratio ad luſtrandas Artificum Officinas (ſi ritè in explorandis morborum cauſis occaſionalibus, quibus Operarii tentari ſolent, penſum meũ vellem abſolvere) identidem me compelleret, mentem lubido inceſſerat, ut hìc loci animadverſiones aliquot in Figlinis mihi factas recenſerem circa mechanicum artificium fictilia vitreandi, quod artificium, ſicuti antiquiſſimum eſt, uti ex erutis è terra ruderibus ſatis conſtat, ità per neceſſarium eſt. Nam ſi modum vaſa ficti-

fictilia vitreandi non haberemus, nimio ſumptu ſtannea, & cuprea Vaſa pro re coquinaria, & menſarum ſupellectile, adhibere cogeremur. Etenim non minus admiratione, quàm diſquiſitione dignum credidi, quomodo ſcilicet opera figlina, priùs cocta in fornacibus, mox plumbo calcinato, & cum pulvere ſilicum contrito liquatoque oblinita, rurſuſque Fornacibus indita, vi ignis vitreatam cruſtam illam induant, quâ fit, ut magno uſui ſint in omnibus penè rebus, nihilq; magis inculcent Chymici, quàm quòd in Spgyricis operationibus perficiundis vitreata vaſa adhibeantur. Verùm ab hujuſmodi negotio non tam promptè expedire poſſe me ſentio, quin multùm à propoſito meo digrederer, veritus ptoptereà, ne mihi, ubi de figulari materia agitur, juſtè obtrudi poſſit Horatii illud.

——— Amphora cœpit
Inſtitui, currente rota cur Urceus exit?

conſilium hoc meum ſeponam, cui forſan occaſione magis propria indulgebo in opere, quod meditor de *Artium Mechanica Rationali*.

Quod hujuſmodi Artificum curationem attinet, perraró talia remedia adhiberi poſſunt, ut integræ ſanitati reſtitui queant. Cum enim auxiliares Medicorum manus non expoſcant, niſi cum manibus,

& pe-

& pedibus omninò capti ſunt, & viſcera prædura habeant, ac ſimul aliud malum, ſumma nimirùm paupertas, illos premat, ad Pauperum Medicinam confugiendum erit, & ea præſcribenda, quæ morbum ſaltem leniant, eos inprimis monendo, ut Artem deſerant. Purgationes Mercuriales, ut ex Mercurio dulci cum Electuario lenitivo ad plures dies aliquando utiliter adhibui, nec non illinitiones ex petroleo noſtro manibus & pedibus. Chalybeata remedia, quæ non multæ ſunt impenſæ, ad Viſcerum duritiem emolliendam, ad longum tempus tamen adhibita, non levem præſtabunt operam; ſola Chalybis limatura cum Cinnamomo in Vino infuſa, cæteris martialibus remediis chymicè paratis, veluti forſan efficacior, & miſeræ horum Artificum conditioni minus gravis, erit præferenda.

Cùm in Figulorum Officinis varii ſint Operarii, ac alii in creta manibus ac pedibus verſanda, ſubigenda, occupati ſint; alii ſedendo ad rotam tornatilem vaſa conforment, non omnes propterea Figuli ſuperiùs recenſitis affectibus tentari ſolent, quod ſeriò advertendum, ne ſolo Figuli nomine audito, ad remedia noxas è minerali materia contractas corrigentia, confugiamus; omnes tamen, cum ſemper terram mollem tractent, ac in locis humi-

humidis degant, ut plurimùm luridi ſunt, decolores, cachectici, ac ferè ſemper valetudinarii. Qui tamen ad rotam ſedentes, illam pedibus circumagendo, vaſa confingunt, ſi alioquin oculorum imbecillitate laborent, vertiginoſi fiunt, ſicuti etiam nimis pedes defatigando, non rarò Iſchiade tentari ſolent, idcircò iis remediis, quæ ad hujuſmodi affectus à Practicis preſcribi ſolent, ſi non ad malum proſus tollendum, ſaltem leniendum, illis erit ſuccurendum.

De Cuprariorum, & Stannariorum morbis.

CAPUT SEXTUM.

CUprarii quoque, & Stannarii, Cuprum, Stannum fundendo, malleando, in eodem ſunt Valetudinario; atomi enim ſubtiliſſimæ, quæ ex Cupro, dum frequentiùs pro faciliori extenſione ignitur, exhalant, Pulmones ſubeunt, ſiccam tuſſim excitant, & acredine ſua tenellam aſperæ arteriæ, & Pulmonum veſicularem texturam arrodunt, vertigines quoque & decolorationes inducunt. Hujus modi particularum, quę in ſe recondit Cuprum, qualis ſit indoles, manifeſtum fit ex barba, & capillis, qui in hiſce Operariis virideſcunt. Stannarii ve-

rò ea ſymptomata pati ſolent, quibus obnoxii ſunt Plumbi fuſores, & molitores, quales Figuli; Stannum enim multam cum Plumbo habet convenientiam, ac proinde à nonnullis vocatur *Plumbum album, & medium quid inter Lunam, & Saturnum;* conſtat autem ex Mercurio, & Sulphure acri; quare cum illud fundunt Operarii, non poſſunt, quin pernicioſos halitus per os excipiant.

Satis curioſam hiſtoriam de Stannario quodam habemus apud Etmullerum in Collegio Conſul. Artificem hunc ait primò tuſſi, mox tanta anxietate, ac reſpirandi difficultate correptum, noctu potiſſimùm, ut lecto exilire, feneſtras aperire, auram recentem inſpirare, & per totam domum noctambulus vagari, donec inciperet dies albeſcere, quo tempore omnia ſilebant accidentia; tam gravium Symptomatum cauſam Vir Experientiſſimus acceptam refert fumis mercurialibus Metallorum. In Jove etenim multum Antimonii volatilis luxuriare ait, quod cum nitro mixtum vim fulminantem adſciſcit; talem Aſthmatis ſpeciem inter affectus convulſivos refert, plexu nerveo nimirum in ſpaſmum adacto, & Pulmonum expanſionem prohibente. *Caſu* 17.

Hujuſmodi Artifices in Civitatibus paſſim viſere eſt, ac ubi Medicam opem expo-

poſcaut, iiſdem cautionibus erunt curandi ac cœteri Metallurgi; Ad pectus tamen, tanquam primam morbi ſedem, primò reſpiciendum, primæ enim illorum querelæ de anhelitus anguſtia ſunt. Curandi itaque erunt tanquam aſthmate montano laborantes, cavendo ab iis, quæ vi exſiccandi polleant; Butyrum potius, lac, emulſiones ex amygdalis, & melonum ſeminibus, ptiſanæ hordeaceæ, & ſimilia erunt ex uſu.

De Vitriariorum, & Speculariorum morbis.

CAPUT SEPTIMUM.

IN universa Artificum Republica non eſſe, qui rectiùs ſapiant, exiſtimo, quàm qui Vitrariam exercent. Ii etenim, ubi 6. menſium ſpatio operati fuerint (hyeme ſcilicet, ac vernali tempore) ab opere feriantur, & ubi 40 ętatis annum attigerint, opportuna abdicatione Arti ſuæ Vale dicunt, ac reliquum vitæ tempus exigunt, iis perfruendo, quæ in otia tuta repoſuere, vel alteri opificio operam ſuam impendunt. Intolerandus profectò ad longum tempus eſt tam improbus labor, qui hujuſmodi Operarios exercet, & qui non niſi à robuſtis hominibus & in vigenti ætate ſuſtineri poſſit. Jnnoxiam quidem

eſſe

eſſe ex ſui natura maſſam illam ex vitro fuſam ac in fornacibus fluitantem, ſeu labem ſaltem ſenſibilem ſuis Artificibus non affigere exiſtimo, cum nullæ ipſis de hoc ſint querelæ, neque ullus gravis odor in Vitrariis Officinis nares percellat. Non vacat hic in maſſæ illius ex qua Vitrum conflatur naturam, neque in mechanicum artificium, quo, flatu mediante, Vitra figurantur, altiùs inquirere; ſolùm, quòd rem meam ſpectat, noſſe ſufficiat, quòd quicquid noxii ab hujuſmodi opificio hiſce Artificibus advenit, totum ab ignis violentia, & quorundam mineralium mixturâ ad coloranda interdum vitra proficiſcatur. Cum igitur ſeminudi, rigenti hyeme, ad ardentiſſimas fornaces continuò adſtent, vitrea vaſa conflando, oculorum acie in ignem, & Vitrum fuſum ſemper intentâ, non poſſunt quin gravibus noxis afficiantur. Oculi itaque primum ignis impetum ſuſtinent, propterea acri lippitudine perſæpè infortunium ſuum plorant, & gracileſcunt, illorum naturâ ac ſubſtantiâ, quæ aquea eſt, à nimio ardore exhauſta, ac abſumpta. Siti quoque inexplebili eandem ob cauſam continuò vexantur, ut frequenter bibere cogantur. Vinum autem lubentiùs, ſed immoderatè, quàm aquam potant; aquam enim, ubi quis quacumque ex cauſa ni-

D mio

mio ardore exeſtuet, nocentiorem, quàm Vinum exiſtimant, ob multos caſus eorum, qui æſtuantes, frigidâ epotâ, ſubita morte occubuerint.

Morbis quoque Pectoris, obnoxii ſunt; cum enim pectora Aeri ſemper habeant expoſita ſolo induſio contenti, illiſque tandem, peracto opere, ex Vulcania illa Officina ad alia loca frigidiora exeundum ſit, nequit Natura, ut ut fortis, ac robuſta tam graves ac ſubitas mutationes diu tolerare; hinc Pleuritides, Aſthmata, ac tuſſes diuturnæ contingunt.

Longè verò pejora infortunia ſubeunt qui Vitra colorata pro armillis, ac mundo muliebri plebejo, aliiſque uſibus, conficiunt; cum enim ad colorem Cryſtallo conciliandum illis neceſſe ſit Boracem calcinatum, ac Antimonium unà cum aliqua auri portione, & hæc omnia in pulverem impalpabilem contrita cum Vitro commiſcere, ut exinde paſtam conficiant pro tali opere, non poſſunt dum id agunt (ut ut faciem obvelent & avertant) quin pravos halitus ore excipiant, quare perſæpe evenit, ut nonnulli ex illis exanimes concidant, ac interdum ſuffocentur, ſeu temporis progreſſu ulcera in Ore, Oeſophago, & Trachea iis ſuboriantur, ac tandem in Tabidorum familiam tranſeant, Pulmonibus ulceratis, ut ex cadaverum

aper-

apertione manifeſte patuit.

Non parum equidem mecum ipſe demiratus ſum, quomodo mixtura hæc Boracis, & Antimonii cum vitrea maſſa tam pernicialem vim adſciſcat; rem tamen ità ſe habere, licet hujus non ſim oculatus teſtis (cum hæc Civitas Officinam Vitrariam quidem habeat, ſed in qua Vitra non colorentur) perſuaſum habeo, ut pote per literas mihi communicatam ab Excellentiſſimo *D. Joſeph de Grandis*, olim in Mutinenſi Gymnaſio Auditore meo, qui nunc Venetiis (ubi in Inſula, Murano dicta, inſignes Vitrariæ Officinæ extant) ſumma cum laude Medicinam, & Anatomem exercet. Id eſt quod innuebam, rerum mixturas peritioribus Medicis perſæpè imponere, ac præſertim ubi operatio ignis accedat, qui licet ab *Helmontio* rerum Corruptor, & Mors appelletur, multarum rerum tamen Auctor eſt & Parens, ut ſcitè, & plus quam Chymicè, ſcripſerit *Plinius*, *ex eadem materia aliud gigni primis ignibus, aliud ſecundis, aliud tertiis*. *l.37. H. N. c.26.*

Qui verò, Venetiis præſertim, ad Specula conficienda operam ſuam impendunt, non ſecus ac Inauratores, Mercurii feritatem experiuntur dum ingentes tabulas cryſtallinas Argento vivo oblinire, ut parte ex alia clarior imago reddatur,

 pro

pro more habent. Hoc artificii genus antiquis ignotum fuiſſe ſatis credibile eſt, ut de quo nullam habeat mentionem Plinius, qui in Hiſtoria ſua naturali varios modos, quibus parabantur Specula, deſcribit. Specularii ergo Artifices, Mercurium tractando, Paralitici fiunt, Aſthmatici, aliiſque ſuperiùs memoratis affectibus obnoxii. Sic Venetiis in Inſula Murano dicta, ubi ingentia ſpecula parari ſolent, videre eſt hoſce Artifices invitè, ac torvis oculis miſerias ſuas, ſuis in ſpeculis contemplantes, ac Artem, cui ſe addixerint, execrantes. Ex Epiſtola ad Societatem Anglic. Venetiis miſsâ (ut ex ejuſdem Societatis actis conſtat) habetur, eos, qui Venetiis operantur ad illiniendam Speculorum faciem averſam, apoplecticos perſæpè fieri.

l.33.c.9.

T.1.M. Apr:

Quoad medica præſidia nihil hic adiiciam, cum eandem curationem hiſce Artificibus adhibere liceat, quam ceteris convenire diximus, qui in ſuis Opificiis mineralibus utuntur, & ad Vulcanias Officinas operantur.

De

De Pictorum morbis.

CAPUT NONUM.

PIctores quoque variis affectibus, ut artuum tremoribus, Cachexiâ, dentium atredine, faciei decoloratione, melancholiâ, odoratus abolitione, tentari ſolent, ac perrarò contingit, ut Pictores, qui aliorum imagines elegantiores, & coloratiores, plusquàm par eſt, ſolent effingere, ipſi colorati ſint ac boni habitus. Ego quidem quotquot novi Pictores, & in hac, & in aliis Urbibus, omnes ferè ſemper valetudinarios obſervavi, & ſi Pictorum hiſtoriæ evoluantur, non admodum longævos fuiſſe conſtabit, ac præcipuè, qui inter eos præſtantiores fuerint. *Raphaelem Urbinatem*, Pictorem celeberrimum, in ipſo juventæ flore è vivis ereptum fuiſſe legimus, cujus immaturam mortem *Balthaſſar Caſtilioneus* eleganti carmine deflevit. Culpari quidem poſſet illorum Vita ſedentaria, ac genius melancholicus, dum ab hominum ferè commercio ſejuncti mentem in phantaſticis ſuis Idæis ſemper involutam habent, aſt alia potior cauſa ſubeſt, quæ Pictores morbis obnoxios reddit, colorum nempe materia, quam ſemper præ mani-

bus habent ac ſub ipſis naribus, ut Miniũ, Cinnabaris, Geruſſa, Vernix, Oleum nucum, lini, quibus utuntur ad colores temperandos, multaque ex variis foſſilibus pigmenta. Hinc in illorum Officinis latrinalis odor percipitur, qui ſatis gravis è Vernice, & prædictis Oleis exſpirat, & capiti valde infenſus eſt, unde forſan odoratus abolitio deducenda. Ipſique quoque Pictores in ipſo opere ſordidas, ac pigmentatas veſtes ſolent induere, quare fieri nequit quin ore, ac naribus pravos halitus excipiant, qui ad ſpirituum animalium ſedem pereptando, ac per vias ſpiritales ſanguinis domicilia ſubeundo, naturalium functionum æconomiam perturbent, & ſuperiùs memoratos affectus excitent. Cinnabarim ſobolem eſſe Mercurii, Cernſſam ex Plumbo parari, Aes viride ex Cupro, colorem ultramarinum ex Argento (cum metallici colores vegetabilibus longè durabiliores ſint, & hanc ob cauſam à Pictoribus magis expetãtur) ſicque omnem ferè colorum materiam, è mineralium claſſe deſumi, nemo non novit, & propter hanc cauſam ſatis graves noxas ſubſequi. Iiſdem igitur affectibus, licet non ita graviter, illos vexari neceſſum eſt, ac cœteros Metallurgos.

de Lue Vener. cap. 7. Satis curioſam hiſtoriam in hanc rem deſcribit *Fernelius* de Pictore quodam

Andegavenſi, qui digitorum, & manuum tremoribus primùm, mox convulſione, correptus eſt, brachio quoque in conſenſum tracto; huic poſtmodum ſupervenit idem in pedibus vitium, tandem dolore tam gravi in Ventriculo, & utroque Hypochondrio torqueri coepit, ut nec Clyſteribus, nec Fotibus, nec Balneis, nec ullo remediorum genere quicquam levaretur. Huic in acceſſione unicum ſolamen repertum, ut tres, quatuorve homines ventri toto ſuo pondere incumberent, ſic enim compreſſo abdomine minùs cruciabatur; poſtremò ad tres annos tam acriter vexatus tabidus interiit. Magnas concertationes inter celebriores Medicos exortas eſſe ait circa tanti mali veram, ac genuinam cauſam, tum ante, tum poſt Cadaveris apertionem, cùm in Viſceribus nil præternaturale appareret. Cùm hanc Hiſtoriam perlegerem, ingenuam Fernelii confeſſionem, more ſcilicet magnorum Virorum, ut ait *Celſus*, ſum admiratus. *omnes ſiquidem aberamus à Scopo, & tota, quod ajunt, via errabamus*, inquit ille, ſubdit tamen, quòd cum Pictor ille pennicillum digitis, non modo extergere pro more haberet, ſed etiam imprudens, & incautus illum exugeret, veriſimile fuiſſe, ut è manuum digitis, partium continuatione, Cerebro, totique nervoſo

generi communicatam fuiſſe Cinnabarim, per os vero admiſſam *Ventriculum, & Inteſtina inexplicabili, ac maligna qualitate infeciſſe, quæ tantorum dolorum cauſa occulta fuerit.*

Neque verò aliunde illorum cachectici habitus, & decoloratio petenda, quàm à prava colorum indole, ſicuti, & melancholicæ paſſiones, quibus ut plurimùm obnoxii ſunt Pictores. Antonium de Allegris Corrigienſem, è patria propterea Corrigium dictum, adeò melancholicum fuiſſe, imò ſtupidum, tradunt, ut nec ſui, nec ſuorum Operum dignitatem ac præſtantiam cognoſceret, adeò ut digna honoraria ſibi data, iiſdem à quibus acceperat reportarit, veluti erraſſent aureo pretio erogato pro iis picturis, quibus nunc nullum ſatis eſt pretium.

Cum Pictores ergo vel ex enarratis affectibus, vel aliis morbis vulgaribus laborare continget, particulari ſtudio erunt curandi, ut unà cum remediis communibus, peculiaria adhibeantur, quæ noxas è minerali materia contractas reſpiciant, de quibus ſatis ſupra, ne toties eadem cum tædio legentium repetamus.

De

De Morbis quibus tentari ſolent Sulphurarii.

CAPUT DECIMUM.

CUm inter mineralia ad hujus vitæ commoda non paucos habeat uſus Sulphur, ſed non leves quoq; noxæ iis, qui illud coquunt, fundunt, ac eodem utuntur in ſuis operibus elaborandis, ex illo conſequantur; in hoc capite videndum, quæ mala ſulphurarii Artifices patiantur. Qui ergo Sulphure accenſo, ſeu liquato utuntur, tuſſim, dyſpnoeam, raucedinem, ac lippitudinem contrahunt. Sulphur duplici ſubſtantiâ conſtare docet ejuſdem analyſis, unâ pingui & inflammabili, altera acida ignis extinctiva; Sulphure igitur igne liquato, multòque magis accenſo, acidum illud volatile in fumos attollitur, qui per os ſuſcepti, memoratis affectibus occaſionem præbent, tuſſim præcipuè, ac lippitudinem excitando; mollis enim ac delicata Pulmonum, & Oculorum ſtructura, à pungente acido inſigniter læditur. Sic *Martialis* varios Negotiatores, & Operarios recenſens, ut Ærarios, Nummularios, Piſtores, Judæos, qui illius ſomnum nocturnum, ac diurnum Romæ nimio ſtrepitu interturbabant, ut Rus ſecedere *l.12.Ep.57.*

coge-

cogeretur, inter illos numerat Sulphurarios, quos lippitudinis vitio notat.

Nec ſulphuratæ lippus Inſtitor mercis.

Quanta vi pollent aura ſulphurea norunt ipſe mulierculæ, quæ ut ſuis velaminibus candorem concilient, illa fumo Sulphuris accenſi ſuperſternunt; norunt etiam purpureas roſas decolorare, & lacteas reddere,

Tingit & afflatas Sulphuris aura roſas.

ait Poeta. In Germania pro more habent Dolia fumo Sulphuris ſuffumigare, ut Vinum Rhenanum ad plures annos à muciditate tueantur, teſte *Helmontio* in Tractatu de Aſthmate, & Tuſſi; Acidum ergo Sulphuris, quod pectori & aſperæ arteriæ eſt maximè hoſtile, ipſum eſt quod hujuſmodi affectus inducit. Nota eſt hiſtoria mœchæ mulieris, quæ cùm amaſium ſuum, marito ſuperveniente, ſub lecto abſcondiſſet, ſuperpoſito, ut crimen magis cœlaret, ſulphurato velamine, ſe ipſam prodidit, ille enim à recenti Sulphuris odore percitus non potuit quin altè tuſſiret, ac ſternutaret. In hanc rem ſuccurrit caſus Piſtoris, qui cum videret in ſuo Hypocauſto rotulas Sulphuratas accenſas, quibus uti ſolent ad ſuccendenda ligna, timens ne domus conflagraret, pedibus rotulas illas auſus eſt premere, ut ignem extingueret, ſed parùm abfuit,

quin

quin mortuus concideret; ad multos tamen dies ſæviſſima tuſſi vexatus eſt unà cum magna reſpirandi difficultate, conſtrictà nempè à magno illo acido exſpirante Pulmonum Veſiculari ſtructurâ. Olei amygdalarum dulcium, & lacteæ dietæ uſu aliquantiſper levari viſus eſt, aſt intra unius Anni ſpatium in Libitinæ cenſum tranſiit. *Etmullerus* de Vitiis Expirationis læſæ, ex fumis nitri, & Sulphuris pertinaciſſimam tuſſim, ac reſpirandi difficultatem oriri obſervavit. Nec quis obtrudat, quòd Sulphur Pulmonum Balſamum vulgò audiat, nam id verum eſt quandò Sulphur acido ſuo, quo abundat, ſpoliatum fuerit; uti ſcitiſſimè advertunt Junchen in Chymia ſua Experimentali, *cap. de Sulph.* & laudatus *Etmullerus* in ſua Mineralogia, ubi ait Sulphur meritò Pulmonum Balſamum vocari, quando *illius pinguedo balſamica* à parte acida corroſiva fuerit ſeparata. Quomodo autem Acidum à Sulphure ſeparari poſſit, tradit ibidem Junchen, ſublimando nempe Sulphur cum Coralliis, Cornu C., quæ illius acidum combibant.

Quomodo verò in Praxi Profeſſorum non pauci, ſaltem apud Noſtrates, Sulphuris Spiritum in morbis Pectoris præſcribant, ego non video, cum enim apud Auctores paſſim legerint in hujuſmodi

affe-

affectibus Sulphur primas tenere, quaſi Sulphuris acidum idem ſit ac totum concretum, pars eaſdem vires habeat, quas totum, quod maximæ ſupinitatis indicium eſt, anſam errandi capiunt. Eundem fermè errorem obſervare licet, cum ad ſcabiem curandam pro remedio interno ſpecifico, eundem Spiritũ Sulphuris ad longum tempus in aliquo Juſculo Scabioſis propinant, non alia ratione ducti, quàm quòd Sulphur potiſſimum remedium ſit, ac baſis unica Unguentorum, quę parantur ad pſoram exterminandã. Tales ergo Operarii, quantum poſſunt, à Sulphuris fumo excipiendo cavere debent, ac pro tuſſi lenienda Syrupo de Althæa, emulſionibus ſeminum melonum, ptiſſanâ hordeaceâ, Oleo amigdal. dulcium, & dietâ lacteâ familiariter uti.

De Morbis quibus obnoxii ſunt Fabri Ferrarii.

CAPUT XI.

Lippitudini quoque obnoxios eſſe Fabros ferrarios quotidiana docet experientia, quod non tam ex ignis violentia fieri crediderim, dum Oculorum aciem in ignem ferè ſemper intentam habent, quàm ob ſulphurea effluvia

è cun-

è candenti ferro exhalantia, quæ Oculorum menbranas feriant, ac vellicent, unde limphæ è glandulis expreſſio, & lippitudo, unà cum Ophtalmia quoque, perſæpè conſequantur. *Demoſthenis* Patrem Fabrum Macheropæum fuiſſe referunt, ac eundem lippum deſcribit *Juvenalis*; ſic enim loquens de *Demoſthene*. Satyra 10.

Quem Pater ardentis Maſſæ fuligine lippus
Carbone, & forcipibus, gladioſque parante,
Incude, & luteo Vulcano, ad Rethora miſit.

Verbum illud, *luteo Vulcano*, quod Poeta confinxit, obſervans (quo Epitheto Poetarum nullus Ignem, quòd ſciam, inſignivit, cum illum corruſcum, nitidum, roſeum, appellent) putaram hìc forſan innui luteum colorem, quo metalla fuſa, ob Sulphur quod in ſinu ſuo continent, Fabrorum facies depingunt, ut in tormentis conflandis interdum obſervavi; verùm cum in citato verſu vox illa, *Luteo*, ſyllabam primam correptam habeat, nequit color flaus ſignificari, ſed quid lutoſum.

Cum ergo in ferri ſubſtantia non parva Sulphuris portio concluſa ſit, mirum non eſt, ſi dum Ferrum excoquitur, tenues particulæ ſulphureę ex Ferro, & Carbonibus quoque exſpirent, quæ Oculorum menbranas,

branas, tanquam acutiſſima Spicula laceſſant, ſicque acres lippitudines, & ophtalmias excitent. Ego certe multos Fabros de hujuſmodi affectibus conquerentes audivi, ac remedium expoſcentes, quibus ſuadere ſoleo, ut lac muliebre, aquam hordei, & ſimilia attemperantia adhibeant ac ſi inflammatio urgeat, ſanguinem mittant. Sero vaccino, atque emulſionibus ſeminum melonum, ac diæta refrigerante utantur, quæ propria eſt Artificum, qui ad ignem exercentur; commendatur in ſpecie Bæta quæ ad alvum mollem ſervandam valdè confert, tales enim Artifices ventris adſtrictione laborare ſolent. Sic à *Martiali* appellantur
l. 13. Ep. *Fabrorum prandia Betæ*; ſi contumax verò ſit lippitudo, ſalutaris comperta eſt aqua ipſa in quà ferrum candens ſolent extinguere; monendi quoque ſunt, ut quantum poſſunt à ferri bullientis ac radiantis obtutu Oculos avertant.

De Gypſariorum, & Calcariorum Morbis.

CAPUT XII.

HAud minus à Gypſo, & Calce malè plectuntur, qui materias iſtas in Fornacibus excoquunt, tractant, ac in Officinis divendunt. Gypſum

inter

inter venena recenſeri, nemo non novit, epotum enim ſtrangulando mortem inſert; Sic L. Proculejus Auguſti familiaris cùm ſthomachi dolorem perferre non poſſet, Gypſo epoto mortem ſibi conſcivit, teſte *Plinio*. Qui ergo illud coquunt, pręparant, molunt, cribrant, venundant, uti perſæpè obſervavi, magna reſpirandi difficultate premi ſolent; aluum prætereà adſtrictam habent, hypocondria dura, ac diſtenta, decolores ſunt, ac verè gypſatam faciem præferunt, iique potiſſimum, qui Gypſum coctum mola truſatili conterunt, & cribrant, uti etiam Gypſo plaſtæ, qui varia opificia, ac præcipuè Simulacra, & effigies ex Gypſo conficiunt ad Sacrarum Aedium, Aularum Principum, & Bibliothecarum ornatum quoq; qui mos per antiquus eſt. *l. 36. H. N. c. 24.*

In docti primùm, quanquàm plena omnia Gypſo
Chryſippi invenias;

Sic Juvenalis divites indoctos ſuggilans, qui ut ſapientiæ famam apud vulgus aucuparentur, Philoſophorum ſimulacris Bibliothecas ſuas exornabant. Utut ergo hujuſmodi Operarii velamen ori apponant, fieri nequit, quin volitantes atomos gypſeas per os & nares admittant, quæ vias ſpiritus ſubeant, & cum lympha permixtæ in tophos concreſcant, ſeu Pulmo- *Sat. 2.*

num anfractuoſos ductus incruſtando reſpirationem intercipiant.

Hìc mihi liceat paululùm digredi, & circa Gypſi naturam pauliſper immorari; qui enim de Foſſilibus egêre, non ſatis apertè Gypſi naturam, ac indolem mihi videntur exploraſſe. Gypſo vim emplaſticam, adſtringentem, ineſſe, ſcripſit
l.5.c.92. *Dioſcorides*, hoc idem adſtruit *Galenus* variis in locis. Cognatam Calci rem Gypſum eſſe, ſcripſit *Plinius*. Facultatem obſtruentem, ſuffocantem eidem adſcribunt Recentiores, uti *Cæſalpinus* in l. de Metallicis; *Amatus Luſitanus* vim ſum-
Cent. 4. mè exſiccantem in Gypſo agnoſcit, ait
Cur. 41. enim, *qui Gypſum parant majori ex parte mori, quia caput ob nimiam ſiccitatem ex Gypſo contractam debile, & imbecille eſt, unde quæ concoquere debebat non concoquit, & quæ retinere non retinet, & ſic materia ad ſubjectas partes decidat, phtiſimq; inducat.* Hoc lepido commento Gypſi pravitatem deſignat recutitus Auctor.

Ego quidem, *ni me philautia fallit*, aliam Gypſo naturam, adhuc forſan inobſervatam, ineſſe perſuaſum habeo, vim nempè expanſivam, & elaſticam Calci nequaquàm cognatam, imò potiùs contrariam; obſervari enim mihi non ſemel contigit Fabros Murarios in hac Civitate, in quâ multæ ſunt Porticus, dum Columnas ve-

teres

teres ruituras (ædificiis ſuper magnas trabes innitentibus) diruunt, & novas Columnas marmoreas ſupponunt, vel lapideas ſubſtruunt, obſervavi inquam hoſce Artifices Columnas novas ex Calce, & lapidibus compingere, ad duas verò ulnas circiter, propè finem, ubi Columna ædificio ſuperſtanti, & trabibus innixo ferruminari debet, Gypſo uti, nequaquam verò Calce. Hujuſmodi Opificium animadvertens (qualis obſervatio in hac Urbe Ciſpadanę Regionis omnium antiquiſſima ſatis obvia eſt) ab ipſis Fabris cauſam quæſivi, quarè Calce non utantur in opere perficiundo, & cur potiùs Gypſo, quàm Calce opus claudant, ac veluti ſigillo quodam obſignent, reſponſumq; eſt, murum ex Calce conſtructum ſubſidere, ex Gypſo verò ſurſum attolli; ac re vera res miranda eſt, nam ubi quinque, vel ſex dies à Columna ſubſtructa elapſi fuerint, nullo ferè negotio Trabes, quæ hinc indè totam molem ſuſtentabant, ſubtrahuntur, imò fere ex ſe ipſis concidũt; at ſi opus ex calce tantùm perficerent, vel ſumma difficultate, vel magno ædificiorum periculo, & concuſſione fulcra ſubtraherentur.

Cognatum ergo Calci Gypſum eſt coagulandi vi, & efficaciâ, utrumque enim, aquâ temperatum, ac diſſolutum unit, ag-

glutinat; Gypſum verò elaſticitatem magnam intus recondit, dum ingentes moles ſursùm elevat. Non ſolum autem ſuperiùs, ſed inferiùs quoque, & circumquaque Gypſum premere obſervavi, ſed ſenſibiliter magis vim ſuam exerere, ubi minor fuerit reſiſtentia; obſervatur etenim, quòd ſi ſuper trabem aliquam murus ex lateribus & gypſo conſtruatur, & alio veteri ſuper poſito uniatur, obſervatur, inquam, trabem quamvis fortiſſimam deorſum inflecti, ut quæ aerem ſubjectum habeat, neque hanc flexionem ex nimio pondere, quod perſæpè exiguum eſt, ſed ex premente Gypſo, ortum ducere. Calcis porrò id proprium eſt, ut humido ſemper gaudeat, & nunquam veteraſcat, undè Muri propè ſolum, & in ipſis ædium fundamentis ferrei penè ſunt. Gypſum verò propè terram marceſcit, & ſponte concidit, in ſummo loco verò, licet imbribus perfuſum, ut in caminis, Calci ſoliditate non cedit.

Ut autem ad rem redeam, mirum non eſt, ſi gypſeæ particulæ per trachæam in ſpiritus receptacula exceptæ, ibique cum ſeroſo latice è glandulis exſudante commixtæ, tam perniciales effectus pariant, vi ſua expanſiva fiſtulares ductus comprimendo, & aeri curſum, & recurſum prohibendo. Ad corrigendas verò noxas è

Gy-

Gypſo contractas (quamvis ubi admiſſum fuerit, non tam facilè curationem ſuſcipiat) varia ab antiquis præſcribebantur remedia; *Galenus* ſecundo de Antidotis. *cap. 7.*
Lixivium è cineribus ſarmentorum vitis commendat, quod idem confirmat *Guainerius*, qui cinerem ipſum pondere tertii exhibet, *Sennertus* laudat ſtercus muris. *de Ven. c. 8.* *Tom. 3. l. 6. P. 6. c. 2.*
Ego Oleum amygdal. dulc. recens extractum, ac emulſiones ex ſeminibus melonum cum aliquo levamine id genus Artificibus exhibui, ſed in hoc opere perſeverantes, omnes Aſthmaticos, & Cachecticos, ut plurimum occumbere obſervavi. Cadaver aliquod ex hiſce Artificibus, aliiſque Opificibus libenter diſſecuiſſem, ſed nec prece, nec pretio à noſtrati plebe impetrare licet, ut inſpectio ulla fiat in denatis ex aliquo non vulgari morbo; imò ſi quis id repoſcat in publicum bonum, incandeſcunt in Medicum, quòd morbi cauſam, quàm ignorarit, curiosè poſtmodum perſcrutari velit.

Non ità verò noxia eſt Calx iis, qui eam tractant, veluti Gypſum; Calx recens è fornacibus educta igneam vim rejectat, ac urit, miratur propterea *Paulus Zachia* quomodò in quibuſdam Civitatibus permittantur Fornaces, in quibus Calx excoquatur, ob evaporationem, quam emittunt, pectori infeſtam. Nihil eſt autem, *Q. M. L. l. 5. Tit. 4. Q. 7.*

quod, poſtquam arſerit, ignis ſemina diutius retineat, quàm lapis calcarius; Siquidem Calx ad annum in loco ſicco aſſervata, cum aquâ diluitur, fumigat, & latentem vim ignis prodit, dum aquam effervefcere facit; progreſſu tamen temporis, dum in pulverem fatiſcit, ac veteraſcit, multum ignea de vi illi decedit; minus ergo tunc temporis oblædit Artifices, acrimoniam ſemper tamen corroſivam retinet; hinc fauces, & oculos mordet, & vocem aſperat; facilis tamen medela eſt potus frigidę, & emulſiones ſeminum melonum, ac ſeminum frigidorum. Calx Fabris murariis manus rugoſas facit, ac interdum ulcerat, ſi tamen ſcabioſę fuerint, illas à ſcabie liberat; quarè non immeritò inter remedia antipſorica Calx locum habet, acidum nempè illud, quo Pſora ſcatet, vi ſua alcalica emendando, quam ob cauſam Calcis decoctum in Diabete commendatur à *Vvilliſio* in Pharmaceutica Rationali; quamvis enim; ait ille, videatur hujuſmodi decoctum, aptum potiùs ad Urinæ fluxum proritandum, ob vim calorificam, & attenuantem, quia tamen ſales acidos fuſionis cauſam temperat, ac infringit, Urinæ profluvio medetur; ob eandem rationem à Richardo Mortono Calcis decoctum in Tabe pulmonari magnis laudibus celebratur.

Cal-

Calci vivæ bina eſſe Salia, quæ poſt calcinationem quieta maneant, ab aqua verò diſſoluta & in mutuum conflictum concita, notam illam cuique efferveſcentiam efficiant, putant nonnulli, quam opinionem tamen ſuſpectam eſſe ait *Joan: Bohon* in ſuis Meditationibus de Aeris influxu, cum obſervatione conſtet, Alcalia fixa & puriora ab aquea humiditate ſine acidi colliſione calorem concipere. Mirabatur *D. Auguſtinus*, Calcem in aqua fervere, in oleo frigere. Calci vivæ multum Salis alcalici ineſſe, cum remedia ex Calce parata ad ſordida ulcera, in quibus multum acidi luxuriat, ſananda, paſſim uſurpari ſoleant, profectò credendum eſt. Ad corrigendas ergo noxas, quas calcarii Artifices interdum contrahunt, opportunum erit decoctum tepidum Malvæ, Violarum, Butyrum recens, Lac ipſum, quo nihil promptius ad faucium ſiccitatem & aſperitatem emendandam.

c. 4.

De Civ. Dei l. 21. c. 7.

HI ſunt, quos ego novi Artifices variis morbis obnoxios ob mineralium, & foſſillium, quæ tractant, & quibus in ſuis Opificiis utuntur, pravam indolem, atq; iſthęc, quam innui, compendioſa curatio. Medici enim id hominum genus curantis præcipuum munus eſt, illos cito, quantùm fieri poteſt, aptis ac generoſis remediis ſuę

ſaluti reſtituere; ſiquidem perſæpè miſeros Artifices audias Medicos ipſos orantes, ut vel occidant, vel liberent. Hæc itaque in Artificum ægrotantium curatione ſuſcipienda ſit cautio potiſſima, ut expedita, & prompta curatio illis adhibeatur, alioquin morbi tædio, ac animi mærore, ob familiæ neceſſitatem contabeſcunt. Lubet in hanc rem auream Divini *Platonis* ſententiam hìc loci referre, quam legenti non ingratam fore exiſtimo; Sic ergo ille in libro de Rep. *Faber, ſi quando in morbum incidit, à Medico curationem exigit, vel per vomitum, vel per dejectionem ventris, vel uſtionem, vel inciſionem. Si quis autem diuturnam illi victus obſervationem præcipit, capitiſque ſuffarcinationes, cœteraque hujuſmodi, ſtatim obiicit, non eſſe ſibi ad ægrotandum otium, neque præſtare ſibi, ita vitam trahere contrariis curationibus incumbenti, ſuumque opificium negligenti; deinde Medico hoc valere juſſo, ad conſuetum victum revertens, ſi convaleſcit, opus ſuum exequitur, ſin autem ſuſtinere morbum corpus nequit, vita functus liberatur.* Hæc *Plato.*

Dial. 3. *p.* 385.

Ita autem in praxi contingere non raro obſervavi, ut ſi Artifices cito non convaleſcant, valetudinarii quoque Officinas ſuas repetant, & prolixas Medicorum curationes perſæpe eludant. Cum Diviti-

bus

bus equidem, quibus multum otii ſuppetit ad ægrotandum (ac interdum ſimulatè, ad opes oſtentandas, ut de quodam olim luſit *Martialis*) & quibus Medici parvo conducti aſſident, ſic agere liceat, non autem cum operoſis hominibus. *Dives enim* (ut paulò poſt ſubdit idem *Plato*) *opere nullo urgetur, à quo ſi quando vi arceatur, non ampliùs ſit ei vivendum*. Profeſſorum verò quoddam genus eſt, qui morborum alioquin brevium, & ſpontè ſanabilium longas inſtituunt curationes, primò per lenientia, mox per alterantia, ut Syrupos, quos præterire religio eſſet, exinde per cathartica medicamenta, repetitas venæ ſectiones, & mille alia tædia, operoſi ſemper, ut nulla dies exeat ſine linea, ideſt aliqua novi remedii formula; in hanc rem per parodiam congruet Horatianum illud. *l.2.Epig.*

Quem ſemel arripuit, tenet, occiditq; medendo,
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

Verùm ut ad penſum noſtrum redeamus, eorum Artificum, qui metallicâ, & foſſili materiâ ad opera ſua perficienda indigent, curationem contrahendo, remedia potiſſima, ut dixi, ex mineralium familia erunt petenda; mox emollientia ex vegetabilium claſſe, antidota quoq; com-

munia, ut Theriaca, & Mithridatum, ac ea quæ ſpecifica vi malignos venenorum impetus retundere creduntur. In uſum revocanda Purgantia, & Vomitoria, liberaliori doſi, ac duplo majori præſcribenda, ob contumaciam nempe, & indomitam corporum metallicorum naturam; conſulendi Auctores, qui de Veneris ſcripſere, ut *Guainerius*, *Cardanus*, *Arduinus*, *Baccius*, *Paræus*, *Sennertus*, *Prevotius*, *Etmullerus*, & alii, nam pro quoque peculiari Veneno amplam remediorum ſupellectilem proponunt; pro præſervatione, Diæta emolliens, & lactea valdè commendatur. In hiſce morbis cauto opus eſt in Venæ ſectione imperanda, rarò enim, niſi aliqua urgeat inflammatio, Phlebotomia utilis eſt: eæque cautelæ, quas ſuperiùs annotavimus, ſunt adhibendæ, ne per os ſcilicet, quantùm fieri poteſt, noxiæ particulæ excipiantur.

De Pharmacopœorum morbis.

CAPUT XIII.

UT ergo ad alias Officinas divertamus, lubet Pharmacopolia adire, in quibus Sanitas, tanquam proprio in lare creditur hoſpitari, niſi forſan inibi, veluti Mors in Olla, in-

interdum deliteſcat: Etenim ſi Operarios ipſos perconctemur, an in parandis remediis pro aliorum ſalute labem ullam aliquando contraxerint, ſe perſæpe graviter affectos fuiſſe fatebuntur; ut in Laudani Opiati præparatione, in contundendis Cantharidibus pro phœnigmis, aliiſq; venenatis ſubſtantiis, ob ſubtiles atomos, quæ ab iis emanant, dum contunduntur, & per patentes vias corporis penetralia ſubeunt. Opium enim ſtuporem ac veternum inducit, idcirco in Laudani Opiati præparatione ſuadet *Etmullerus*, ut Acetum aſſumatur, nihil eſt enim, quod Opii ſulphur narcoticum magis caſtiget, & infringat, quàm Acetum. Eodem modo Cantharides in pulverem cōtritas, & manibus tractatas compertum eſt Urinæ ardorem excitaſſe. Novi ego Pharmacopœum in hac Civitate, qui cum Ari radicem manu geſtaſſet, virilibus contrectatis, tam gravem partium genitalium inflammationem perpeſſus eſt, ut enata exinde gangrenâ, & ingenti hæmorragiâ, illi penè occumbendum fuerit. Exhalationem ex contuſa Colocynthide Pharmacopolis aliquando tormina & graves alvi fluxus concitaſſe refert *Comes de Verulamio*. Quàm volatilis porrò ſit Cantharidum ſubſtantia, & quantum Veſicæ, ac Renibus hoſtilis ſit, nemo non novit. Si Can-

de Letbargo cap. 7.

Syl. Syl. Cent. 10.

Cantharides integræ microſcopio attentè obſerventur acutiſſimis ſpiculis armatæ apparent, de quo videatur *Olaus Borichius* apud *Bonetum* in Medicina Septentrionali, ubi ait, ſe in alis & pedibus minora ſpicula obſervaſſe, quàm in capite; undè antiquam illam quæſtionem, an ex mente *Hippocratis* exhibendæ ſint Cantharides, capite, alis ac pedibus abſciſſis, an integræ ex *Galeno*, diremptam putat, cui ſententiæ adhæret *Etmullerus*, qui ait, litem hanc eſſe de lana caprina, ut ejuſdem verbis utar, ſingulas enim Cantharidum partes vim ulcerativam poſſidere autumat. Caveant ergo Seplaſiarii, ne, dum animalcula hæc conterunt, pulviſculos volitantes excipiant, ſeu præmuniendo ſe antecedenter, vel eo ipſo tempore, quo peſtes has tractant, emulſiones ex ſeminibus melonum copioſas hauriant; Serum quoque Vaccinum, & lac ipſum ad temperandum Urinæ ardorem non levem præſtabunt operam.

T. 2. p. 816.

de Diuret. animalibus

Interdum etiam, non ſolùm à grave olentibus graviter affici quoſdam Pharmacopæos accepi, ut in præparatione Unguenti Dialtheæ, quod nonnullis nauſeam ac vomitum ciet, verùm etiam à ſuave olentibus; Magna & admiranda eſt vis odorum, & ſecundum Idioſyncraſias mirabiles effectus pariunt. Nonnullos

los audivi verno tempore, quando roſarum infuſiones faciunt, pro Syrupis aureis, & cum tota Officina Peſtana roſaria redolet, de gravi capitis dolore conquerentes, aliis alvum laxari.

Quibus ergo odora Canum vis ineſt, hujuſmodi odores quantum poſſunt effugiant, ac identidem ab Officina exeant ad auram captandam, ſeu odorata quædam ſibi magis familiaria, quibus recreari ſoleant, & ſibi infeſtos obtundant, naribus perſæpè apponant. De noxio odore Roſarum videatur *Sennertus*, *Otto Tachenius* in Hipp. Chymico; Refert *Levinius Lemnius*, Arabiæ Incolas à nimia odorum ſuavitate, quâ Regio illa perfuſa eſt, adeò conſternari, ut ad fætidiora queque, tanquam ad Balſamum, illis unicum ſit effugium. Satis elegans hiſtoria legitur apud *Gaſparum à Rejes*, refert enim, Piſcatorem quendam in Aula Sebaſtiani Luſitaniæ Regis à ſumma odorum fragrantia adeò exanimatum concidiſſe, ut pro mortuo haberetur, reſtitutum verò à celeberrimo *Thoma à Vega*, qui juſſit illum ita ſemianimem ad mare deferri, & in alga & limo marino volutari, quo pacto mirificè, uti ſus in volutabro cœni, recreatus eſt. Tradit *Baconus*, cum aromatum cumuli diu concluſi aperiuntur, adſtantibus qui primò maſſas illas extrahunt, ac agitant

T. 1. l. 5. Se. 6. c. 3 *cap. ult.* *de occul. nat. mir. l. 2. c. 9.* *Camp. Elyſ. Q. 99.* *Nov. Organ. l. 2.*

tant, inſtare febrium & inflammationum periculum.

De Morbis Foricariorum.

CAPUT XIV.

DUbius hic hæreo, num Medicos, qui elegantiæ & munditiei ſtudēt, à Pharmacopœorum Officinis, quæ ut plurimùm Cinnama ſpirant, & ubi tanquam in ſuo Foro diverſantur, ad Latrinas invitando, in eorum naſum bilem, ut dici ſolet, conciere poſſim; verùm cum & Alvi, & Veſicæ excrementa, ad internos corporis affectus quotidiana inſpectione rimandos, iiſdem pro lege ſit contemplari, idcirco neque hujuſmodi loca averſari debent, ut Foricariorum morbos, eorum ſcilicet, qui Cloacas expurgant, paululùm obſervemus; *Medico enim neceſſum eſt ingrata intueri & inmania tractare*; verba ſunt *Hippocratis*. *de flat. n. 1.*

Neque pariter Philoſophum dedecet à ſublimiorum contemplatione, aliquandò etiam ad viliora luſtranda deſcendere, & mechanicis exemplis uti; ſic rectè quidem *Socrates*, apud *Platonem*, *Hippiæ* illum adſpernanti, quòd in perveſtiganda natura pulchri Hominem induceret perquirentem, an pulchrę Ollę, ubi quis eam *de Pulchro.*

igni

igni admoverit, plenę bonorum leguminum, auream tudiculam addere deceret, an ficulneam, dicentiq; Hippię, ſe cum tali homine nequaquam diſputaturum; cautè, inquam, repoſuit *Socrates*. *Probè nimirùm, ò Amice, Tibi enim talibus nominibus repleri non convenit, cum tam ſpecioſo amictu, calceiſq; ornatus ſis, & inter omnes Grecos ſapientia polleas: me autem nihil probibet quò, minùs cum illo verſer.* Quando igitur noſtra hac ætate ad Mechaniſmum redacta eſt Ars Medica, cum Mechanicis infimæ ſortis interdum agere, nihilque aliud præter veritatem curare, ut ibidem ait, *Plato*, nequaquam indecorum erit.

Narrabo autem hiſtoriam, unde primùm mihi orta eſt occaſio Tractatum hunc de Morbis Artificum conſcribendi. Cum in hac Civitate, quæ pro ſuo ambitu ſatis populoſa eſt, ideoque domos confertas habet ac præaltas, mos eſt, ut tertio quoque anno in ſingulis domibus Cloacæ expurgentur, quæ per vicos diſcurrunt. Cum ergo domi meæ id opus fieret, contemplatus unum ex Operariis iſtis in Antro illo Charonæo magna anxietate ac ſollicitudine opus ſuum peragentem, miſertus tam improbi laboris, ipſum interrogavi, cur tam ſollicitè laboraret, & non pacatiùs id ageret, ne ex nimio labore in multam laſſitudinem incideret, tunc mi-

ſer ex antro illo oculos attollens, meque intuitus. Nemo, inquit, niſi expertus, imaginari poteſt, quanti conſtet, plus quàm quattuor horis in hoc loco morari, idem enim eſt ac coecus fieri: illo poſtmodum è Cloaca egreſſo, oculos ejuſdem attentè contemplatus ſum, eoſque non parùm rubore ſuffuſos ac obnubilatos obſervavi; me rurſus ſciſcitante, ecquam medelam pro more haberent Foricarii huic affectui adhibere, non aliam, inquit ille, quàm ut actutum, uti modò faciam, domum ſuam repetant, in conclavi obſcuro ſe recondant, ibique ad alteram uſque diem immorentur, Oculos aqua tepida identidem abluendo, quo pacto ſolamen aliquod Oculorum dolori reperiunt; rurſus ab eodem quæſivi, num in faucibus ardorem ullum perſentiant, difficultatem aliquam reſpirandi patiantur, capitis dolore tententur, num odor ille nares percellat, nauſeam pariat; nihil horum reſpondit ille, neque pars ulla in hoc opere mulctatur præter Oculos, ac ſi opus iſtud ulteriùs proſequi velim, propediem cœcus fiam, ut aliis contigit, ſic ille, meque valere juſſo, manus Oculis obtendens, lares ſuos adiit.

Complures poſtmodum Operarios id genus vel luminibus ſemicaptos, vel prorſus coecos per Civitatem ſtipem emendi-

can-

cantes obſervavi. Quòd tam tetra exhalatio tenellam Oculorum ſtructuram laedat, nequaquam miror; apud *Ballonium* extat in hanc rem hiſtoria de quodam vili Operario Pariſienſi, qui Ophtalmicus factus eſt, cujus affectus cauſam refert *Ballonius* in Artem quam exercebat, vicos enim luto ſolitus erat expurgare; quare autem ſoli Oculi tam malo infortunio plectantur, cœteris partibus illæſis, ut Pulmonibus, qui & ipſi molli textura conſtructi ſunt, & Cerebro per nares, ut ab illa tetra mephiti minimè infeſtentur, id eſt, quod primò admiratus ſum, & adhuc demiror, cum ratio non ſuppetat, quarè id fiat. *lib. 2. Epid.*

Acidum volatile eſſe illud, quod, hujuſmodi Camarinâ commotâ, exſpiret, mihi proclive eſt arbitrari, idque ſat probabiliter oſtendunt monetarum ex ære, & argento, quas interdum Foricarii geſtant in pera, denigratio, necnon ænea vaſa, quæ in Culinis, hiſce Cloacis proximioribus, infuſcari ſolent, necnon Tabulæ pictæ, quæ atredinem contrahunt, ubi talis exhalatio illas pertigerit; at hujuſmodi effluvia labem aliquam Pulmonibus affricare deberent, quando nihil magis Pulmonibus hoſtile creditur, quàm quodcumque Acidum, ſicuti & maſſæ ſanguineæ, quæ ex ſua natura dulcedinem aliquam,

quam, vel ipſo ſenſu judice, poſſidet; Oculis tamen ſolùmmodo bellum tam atrox indicunt fœtidæ exhalationes iſtæ, ac illos acutiſſimis ſpiculis ſic feriunt, ut illis vitam, ideſt lumen, eripiant. An Curioſorum palato ſatisfiet, dicendo, quòd ſicuti in rerum natura quædam ſunt Venena, quæ cum partibus quibuſdam noſtri corporis particularem gerunt antipathiam, ut Lepus Marinus, cum Pulmonibus, Cantharides cum Veſica, Torpedo cum nervis, ſic halitus illi ex humanis fæcibus per varios corruptionis gradus trium annorum ſpatio, talem adſciſcant naturam, ut Oculos tantùm laceſſant, cœteris verò partibus ignoſcant? Mihi certè ſi quis talem rationem obtruderet, ea ſanè non multùm ſaperet, quare nec cuiquam pro ratione alicujus ponderis illam venditare lubet.

Nihil profectò acceptius eſt, nihilque magis crepant Medici, quàm particularem hanc inimicitiam, quam habent externa quædam cum quibuſdam corporis noſtri partibus; ſicque citiſſimè ab involutis quæſtionibus ſe expediunt, verùm obſcura per neſcio quid magis obſcurum explicantur. *Olaus Borichius*, ut ex *Boneto*, Cantharides negat ex vi ſua ſpecifica eſſe magis infenſas Veſicæ, quàm cœteris partibus, licet per os aſſumptæ, vel exte-

Med. Sep. p. 2. l. 8.

te-

teriùs appoſitæ, ut in Phœnigmis, vim ſuam ulcerativam ac pungentem in Veſica magis exerant; id enim fieri ait eò quòd Salia volatilia Cantharidum ſero ſanguinis ſociata, ſicque ad Veſicam cum Urina delata, eandem Veſicam denudatam, nulloque mucore oblinitam pungant & excorient, quod in cæteris partibus non tam promptè efficiunt, dum non vehuntur in ſolo ſero, ſed unà cum ſanguine & pituita, a quo cum mixtura illarum vis retundatur. An ergo potiùs dicendum, putrem exhalationem è Cloacis elevatam Operariorum oculos (quæ partes magis obvię ſunt, & exquiſitiſſimi ſenſus) tenuiſſimis particulis, tanquam ſpiculis fodicando, lachrymalem ſuccum elicere, illique ſe conſociare, ſicque novum concretum generari, oculis ſolùm infeſtum, minimè verò cæteris partibus, in quibus ſimilem ſuccum non reperiat? *Olaus Borrichius* caſum refert Oenopolæ, qui ad ſolum aſpectum Aceti cohorreſcebat, ac totus ſudore frigido perfundebatur. *An vapores acidi*, ait ille, *Oculis & naribus illius ſunt moleſti?* *Act. Haffn. Vol.* 4. *Ob.*44.

Quæcunque ſit cauſa ac modus, quo a tetra illa exhalatione Foricariorum oculi afficiantur potiùs, quàm cæteræ partes, certè conſtat, oculos ex nativa ſua indole ad ſuſceptionem & emiſſionem æquè pro-

F nos

nos eſſe. Lippitudinem contagioſam eſſe, oculum ſanum ſcilicet ab alterius oculis lippis morboſa effluvia excipere, ipſa demonſtrat experientia, ac Artis Medicæ Proceres unanimiter teſtantur. Scitum eſt Ovidianum illud.

Vide Gal. p. de diff. feb. cap. 2. Sĕner. T. 2. l. p. ca. 3.

Dum ſpectant Oculi læſos, læduntur & ipſi.

Faſcinationem ſimiliter, quæ per oculorum obtutum creditur fieri, non alio modo contingere crediderim, quàm quòd è faſcinantis oculis radioſa quædam emanatio fiat, quæ in alterius oculos tanquam rem cognatam ſe inſinuet, ac inficiat; ſic Plautus

in Aulul.

Exeundum herclè tibi foras
Conſpectatrix cum oculis emiſſitiis.

Novi ego nobilem Adoleſcentulam ad Tabem ferè deductam, quæ nullis remediis ſanari potuit, niſi cum hortatu meo è ſinu Aviæ ſuæ Vetulæ, à qua unicè diligebatur, evulſa eſt, & cum Ancillis adoleſcentulis connutrita eſt; unde mihi non lis parva cum Vetula illa Matrona ſuborta eſt, quòd illam tanquam Sagam apud Puellam Neptem adeò ſibi charam infamaſſem; neque ullis rationibus perſuaderi potuit, id peculiare vitium ſenilis ætatis eſſe, ut ex oculis emanationes quaſdam teneræ ætatulæ parùm ſalubres effundat; ac ſicuti oculorum eſt, modò

amo-

amorem, modò odium ſpirare, ſic juvenilis ætatis magis proprium eſſe amorem, quàm ſenilis, cujus obtutus torvus ac tetricus eſſe conſuevit.

Non eſt hîc loci, ut de oculorum natura quicquam adjiciam, libeat tamen locum inſignem *Platonis* adferre. *Socrates* enim inducitur edocens, quomodo intelligenda ſit celebris illa inſcriptio in Delphici Templi veſtibulo: Noſce te ipſum. *in Alcib. p.*

Sic igitur Socrates ad Alcibiadem. *Num advertiſti, quòd facies hominis in oculum intuentis in oppoſiti viſu relucet, veluti in ſpeculo, quam ſummam vocamus pupillam ſimulacrum inſpicientis exiſtens? Oculus igitur demum ita ſe ipſum cernit, cum in oculum inſpicit undique, præterea intendit, quod oculi optimum eſt, & quo oculus ipſe videt. Oculus ergo, cum ſe ipſum viſurus eſt, in oculum inſpicere debet.*

Ut verò ad Inſtitutum meum redeam, hiſce Operariis, quorum miniſterium in omnibus Civitatibus eſt adeò neceſſarium, æquum eſt, ut aliquo præſidio ſuccurrat Ars Medica, quando Leges Civiles edicto cavebant, ne Cloacas purganti aut mundanti vis fieret, etiamſi ad alienas ædes pertingeret. Ego iiſdem ſuaſor fui, *l. 1. ff. de Cloacis.* ut Veſiculas translucidas ori apponant, ut ſolent ii, qui operantur in Minium polientibus, vel breviori mora in expurgan-

 dis

dis Cloacis ſe exerceant, ſive, ſi ex natura ſua imbecilliorem viſum habeant, Artem hujuſmodi deſerant, & alteri ſe addicant, ne ob infamem & ſordidum quæſtum oculis capti cogantur emendicare. Quando autem experientiâ ipſis compertum eſt, ſalubrem eſſe moram in obſcuro Conclavi, quod rationi certè congruit, nec non aquâ tepidâ oculos abluere, multum conferre ad oculorum ardorem temperandum, ac dolorem ſimul imminuendum, qui veluti ſpina infixa partium nervoſarum contractionem cauſatur, atque hinc ſubſequentem inflammationem; hæc illis permitto. Ubi tamen nimis rubeant oculi, ac metus ſit, ne ſuccedat vera inflammatio, Venæ ſectionem inſtituo, mox ubi oculorum fervor deferbuerit, Vino albo odorato oculos ablui ſuadeo, quod ſalubre remedium eſt in hujuſmodi caſu. Spiritus enim animales è Cerebro & nervo optico quodammodo invitantur ad reviſendas & luſtrandas oculi ſedes, quas à tetro illa mephiti in fugam conciti deſeruerant.

Vile hoc miniſterium Cloacas expurgandi inter pœnarum genera antiquitus recenſere mos fuit, ut de damnatis ad metalla diximus; ſic apud *Plinium*, Trajanus Imperator ad eundem ſcribens, illi præcipiebat, ut qui pœnæ damnati

l. 10. *Ep.* 41.

erant

erant, nec intrà decem annos liberati eſſent, pœnæ ſuæ redderentur; qui verò ſeniores ante decem annos damnati fuiſſent, diſtribuerentur in ea miniſteria, quæ non longè à pœna eſſent. Solebant enim tales damnatos ad Balnearum vel Cloacarum purgationes deſtinari. Stomachabitur forſan aliquis, quòd circa Latrinas, & Cloacas tamdiu immorer; verùm nulla res eſt, ut, cujus contemplatio rerum naturalium ſcrutatori debeat ſordeſcere, multò minùs Artis Medicæ Profeſſori; legat is Theodorici Regis Epiſtolam apud *Caſſiodorum*, ubi magnus ille Rex Cloacarum Romanę Urbis Pręfecto commēdat *ſplendidas Civitatis Romanæ Cloacas, quæ tantum viſentibus ſtuporem conferrent, ut aliarum Civitatum miracula poſſent ſuperare.* *l. 3. Ep. 30.*

De Morbis Fullonum.

CAPUT XV.

PEnes antiquos Scriptores nil frequentiùs, quàm Fullonum nomen; noſtra hac ætate quodnam Opificii genus eſſet illud, in quo exerceretur Ars Fullonica, penè ignoratur. *Plinius* mentionem habet legis Metellæ, Fullonibus dictæ, quam C. Æmilius, & L. Camillus Cenſo- *l. 35. H. N. cap. 17.*

res ad populum dedêre ferendam. In lege penult. ſſ. de rebus dubiis hæc leguntur. *Jabollenus, qui habebat Flaccum Fullonem, & Philonium Piſtorem, Uxori Flaccum Piſtorem legaverat. Ulpianus* tamen Fullones inter negotiatores recenſuit, & *Varro* inter ruſticanam familiam Fullones numerat.

de re ruſtica.

Prout tamen ex Antiquorum Scriptis expiſcari licet, Fullonica priſcis temporibus circa lanas purgandas verſabatur, ac potiſſimum circa veſtes emaculandas. Populus enim Romanus Togis albis uti conſueverat, quæ ſicuti facilè maculis fœdabantur, ita Fullonibus tradebantur, è maculis purgandæ ac dealbandæ, quas etiam Sulphuris fumo accenſo ſuffiebant, ſicuti teſtatur *Plinius*, & noſtris quoque temporibus fieri conſuevit, quotieſcunq; ſericeis, vel laneis veſtibus candorem conciliare volumus. Acida enim Sulphuris exhalatio talia mirè dealbat, ut purpureas roſas lacteas efficiat.

Cùm ergo olim, uti nunc etiam, Romana Civitas modò lutulenta, modò pulverulenta eſſet, propterea Togæ ſordidæ factæ ad Fullones, tanquam Balneatores, mittebantur; Veſtes autem primò cretâ ſordidâ abluebant, mox quodam cretæ genere, Cimoliȩ dictȩ, utebantur. Noſtrates quoque mulieres, ubi oleum ſuper veſtem

ſtem aliquam caſu exciderit, illico, ne illud altiùs penetret, & magis expandatur, uti fieri aſſolet, partem illam oleo perfuſam argillâ, quâ Figuli utuntur, obducunt, ſinuntque, ut cretâ paulatim exſiccetur, & ſpontè concidat. Sic enim vel parùm, vel nihil maculæ apparet; oleum etenim, quod multo acido occulto abundat, à creta, quæ ratione ſuæ indolis de natura Saturni participat, & acidum præcipitat, auidè bibitur.

Urinâ quoque hominum utebantur Fullones, ut Veſtes purpureo colore tingerent. Elegans Epigramma apud *Martialem* exſtat, in quo varia rerum fœtidarum exempla recenſentur, quibus Baſſam mulierem putidam pejus olere ait, inter quæ Vellus bis murice inquinatum reponit. Aliud quoque ejuſdem Epigramma legitur, in quo ait, Thaidem tam malè olere, ut non tam graviter oleret. *l.4. Ep. 4.* *leg. l. 6. Ep. 93.*

——— *Fullonis avari*
Teſta vetus, media ſed modò fracta via.

Omittam ea, quæ ingeniosè Interpretes commenti fuerint circà id, quod *Velleri murice* bis inquinato tam gravem odorem tribueret, & quidnam eſſet *Fullonis avari teſta vetus*, quæ tam malè oleret; ſolùm ea hìc afferam, quę eruditiſſimus *Zarottus* in libro ſuo *de Medica Martialis tractatione* ingeniosè tradidit. Fullones ergo, La- *c.24.*

nifices, Tinctores urinâ humanâ in ſuis Opificiis utebantur. Id habemus ex *Plinio*, ubi ſcripſit, *Virilem Urinam podagris mederi, argumento Fullonum, quos ideò eo morbo tentari negant*; hoc idem deduci poteſt ex *Galeno*, ubi Scomma refert quoddam Quinti Medici, *Galeni* ætate non incelebris, qui Urinarum conſiderationem non magni faciens, ut multi illorum temporum, qui ex matula, tanquam tripode, uti etiam noſtra hac ætate, morbos omnes divinare ſe jactitabant, ajebat, hujuſmodi conſiderationem Fullonum eſſe magis propriam. Idem quoque teſtatur *Athenæus*, opinionem referens *Mneſithei Medici Athenienſis* affirmantis, urinam, quæ à nobis excernitur, ubi liberaliori Vini potu nos diluerimus, acriorem eſſe, ut Tinctores commodiùs illâ uti poſſint ad Veſtes expurgandas.

l. 28. H. N. cap. 6.

l. 3. de San. tu: c. 13.

l. 11. c. 10. Dipnoſ:

Valde familiaris ergo erat antiquitus Urinæ uſus apud Fullones pro Lanarum ac Veſtium purgamine; neque noſtra ętate id prorsùs obſolevit. Nam in Officinis Pannificum, ubi Lanæ pectuntur, & panni texuntur, obſervantur Doliola, ubi Operarii omnes mejunt, ac in iis Urinam aſſervant ad putrefactionem uſque, quâ poſtmodum utũtur. Ac revera, ubi hujuſmodi Operarios interdum mihi inviſere contigit, peſſimum odorem nares ferientem

tem percipiens, cauſam ab iiſdem ſciſcitatus ſum, ac Dolium urinâ plenum oſtenderunt, in quod ex Artis lege omnes deberent mejere.

Noſtris autem Fullonibus urinæ uſus hujuſmodi eſt. Poſtquam Pannum, aliaque lanea Opificia contexta fuerint, ut illa ab Oleo ac aliis ſordibus expurgent, urinæ ſic aſſervatę, & aquæ tepidæ partes æquales, unà cum quadam Saponis Veneti portione, ponunt in Vaſe ligneo, in quo pannum immergunt, mox, ut humor altius penetret, ac Pannus illo perfectè ſaturetur, pedibus premunt, idque bis vel ter repetunt, abjectâ prioris balnei materiâ, ac recenti mixtura in Vas injecta. Hoc peracto, prælo liquorem exprimunt, ac poſtremo aquâ purâ cum Sapone Veneto pannum abluunt, ſicque Panifices pannos ſuos candefaciunt, ut colores omnes promptiùs combibant. Eundem morem laneas Veſtes in Urina immergendi, ac nudis pedibus premendi, priſcos Fullones ſervaſſe, arbitrari licet, hancque ob cauſam ſcripſiſſe *Plinium*, *Fullones podagra minùs tentari.*

Romæ itaque olim, ut in Urbe populoſiſſima, & quæ Serici uſum vel nullum vel rarum haberet, Fullones ac Infectores ob frequentem neceſſitatem Togas ſordidas abluendi, & Lanas murice infi-

cien-

riendi, lapidea Vaſa, in quibus urinam aſſervabant, quotieſcumque effringerentur, in publicas vias projiciendo tranſeuntes gravi odore infeſtabant.

Fullones igitur, ac Pannifices inter graves hoſce odores urinæ fœtidiſſimæ, ac olei in calido conclavi degentes, ac interdum ſeminudi, omnes ferè Cachectici ſunt, decolores, anheloſi, tuſſicoloſi, & nauſeabundi. Aere enim concluſo, ac tam pravis odoribus ſaturato, organa ſpiritalia ſubeunte, fieri nequit, quin Pulmones ex atomis illis oleoſis ac putidis noxam perſentiant & infarciantur, ſimulque tota maſſa ſanguinea inficiatur, ad principalia viſcera ac totum corpus fædis illis particulis in orbem delatis. His addendum, cutis ſpiracula ex unguine illo facilimè obſtrui, undè mala, quæ ex cutis conſtipatione oriri ſolent, illis ſuccreſcant.

in lib.Ep. ut in 4.n. 21. Varias Fullonum ægrotantium hiſtorias habemus apud *Hippocratem*, ex *Marinello Fullo collum caput &c. Fullo in Syro* *in 5.Epi. n.24.* *phreneticus cum ureretur cruribus &c.* verùm ſatis curioſa eſt, apud eundem *Hipp.* *& 7.Ep. n.39.* hiſtoria morboſæ cujuſdam diſpoſitionis, veluti epidemicæ, quæ Fullones ſuſtulit. *Fullonibus*, inquit *Hippocrates*, *inguina extuberabant dura, & ſine dolore, & circa pubem & in collo ſimilia erant tubercula magna, febris ante decimum diem. Tuſſi vexaban-*

ban-

bantur à ruptionibus &c. Valleſius in hujus loci commento *Hipp.* hiſtoriam de unico Fullone expoſuit, & figmentum putat, Fullones comuni morbo laboraſſe; cæteri tamen Interpretes, ut *Fœſius, Mercurialis, Marinellus*, & alii de pluribus, ac veluti de Fullonum cœtu interpretati ſunt; Sic enim *textus Græcus* Τῶν γναφέων οἱ Βουβῶνες &c. Credibile eſt, pravam aliquam Conſtitutionem hujuſmodi Artificibus magis infeſtam, quàm aliis diverſæ Claſſis, non ſolùm ob pravum victum, quo uti ſolent hujuſmodi Operarii, ſed ob Artis incommoda, è quibus infeſta malorum ſeges, uti diximus, ipſis neceſſariò ſuccreſcit, quemadmodum ex eodem *Hippocrate*, in quadam Conſtitutione, in qua cum multa mala à maligna ſeroſitate in Vulgus vagarentur, Viri potiùs afficiebantur, quàm Mulieres, ac inter Mulieres graviùs ægrotabant famulæ, quæ omnes ferè interibant, quàm liberæ, quibus morbi qui fiebant *manſuetiſſimi moris erant*; Sicuti ex *Plinii* teſtimonio, *aliquando Proceres tentari morbis, aliquando Servos obſervatum eſt.* In Conſtitutionibus meis Mutin. Ruralem Epidemiam tertianarum febrium deſcripſi, quæ Anno 1690. ſolos Agricolas afflixit, & ſequenti Anno Urbanam aliam, quæ ſolos Cives exercuit, Judæis tamen pepercit; ſicuti *Palmarius* ex Schen-

6. Epid. Se. 7.

l. 7. c. 5. H. N. & l. 26. c. p.

Schenchio annotavit, Pariſiis, dum in Urbe ſæviret Peſtis, Coriarios ab ea immunes fuiſſe. Ex communi itaque morbo ob pravam aliquam temporum Conſtitutionem (Auſtrinam puta, quæ craſſos humores funderet ac liquaret, & ad glandulas Inguinum, & Colli ablegaret) Fullonum turbam ab *Hippocrate* deſcriptam ægrotaſſe, ac idem fatum ſubiiſſe, cum omnibus ob ejuſdem ſordidæ Artis eædem ineſſent diſpoſitiones, ſat probabiliter credi poteſt.

Ut ergo horum Artificum ſaluti compendiaria methodo, quantùm licet, conſulatur, & à ſordibus, quas intus & in cute geſtant, expurgentur, è Pharmaciæ fonte potiſſima remedia deſumenda. Emetica igitur ac præcipuè Stibiata, quorum uſus in hiſce Operariis mihi valdè ſalutaris compertus eſt, cùm Cachexia & lentis febribus laborant, primas tenent; haud ſecus Cathartica valentiora, & quæ craſſos humores expurgant, erunt ex uſu. Mitiora enim ob humorum infarctum & ſegnitiem turbas potiùs cient, quàm quicquam proficiant. Aperientia, & deobſtruentia, ut Syrupus Cachecticus *Fernelii*, Vina lixivialia à *Vvilliſio* deſcripta, Spiritus Urinæ, Urina ipſa epota, ſatis commodam præſtabunt operam. In Venæ Sectione cauto opus eſt; illam enim,

ubi

ubi acutus morbus urgeat, non improbo; non ita tamen liberaliter ſanguinem mittendum, ut in cæteris, cenſeo; horum enim Artificum ſanguis ut plurimùm fœdus eſt & gelatinoſus.

Antiquitùs, Romæ præſertim, ubi tot Thermæ ad publicos uſus proſtabant, ſordidarum Artium Operariis non leve præſidium erat, Corpora à contractis ſordibus identidem abluere, & laſſatum virium robur recreare, ut rectè annotat *Baccius de Thermis*. At noſtris temporibus, quibus res tam egregia obſolevit, ſingulari hoc beneficio carent omnes Urbani Artifices: propterea, ubi primò decumbunt, ad ſordes detergendas, quæ perſpiratum prohibent, & connutritam graveolentiam abigendam, in id præcipuè incumbo, ut illorum corpora ſpongiâ vino albo odorato calenti imbutâ abluantur, ac perfricentur, ſicuti ad præcautionem eoſdem hortari ſoleo, ut feſtis ſaltem diebus, propriis in laribus dulci lavacro curata cute, mundis veſtibus induti in publicum prodeant. Mirum eſt enim, quantum à Veſtium munditie, ac puritate ſpiritus Animales hilarentur: quare non ſatis vulgarem opinionem, quam etiam medentum nonnulli fovent, improbare valeo, quâ volunt, ægris decumbentibus non eſſe mutanda induſia, nec linteamina, ne illorum vires

l. 7. c. 7.

imbe-

imbecilliores fiant; qua de re egregiam
4. in 6. Epidem habemus *Divini Præceptoris* ſententiam. *Laborantibus gratificationes*, ait ille, *ut mundè facere aut potus, aut cibos, quæ videt molliter quæcumqne tangit*; quem locum ſatis diſertè exponit *Valleſius* in commento.

Hinc non parùm demiror, quomodò
Exerc. 5. *Lazarus Meſſionerius in ſua de Feb. Doctrina nova*, eos Medicos reprehendat, qui in febricitantibus linteamina & induſia mutanda præcipiunt, hancque rationem afferat, quòd induſia recenter lota vim retineant, lixivialem lentorem inducentem, cùm in lixivio vim deterſivam ac reſolventem omnes agnoſcant. Quomodo autem Veſtes ſordidæ ad febrientium robur augendum tantum valeant, ex Doctiſſimi *Verulamii* ſententia in Hiſtoria Vitæ, & Mortis, quem pro ſua opinione ſtatuminanda adducit *Meſſionerus*, ego, pace tanti Viri, non ſatis video. Scripſit
in lib. de Salubri Diæta n. 3. equidem *Hippocrates*, *Veſtes puras hyeme induere oportere, oleo imbutas, ac ſordidas æſtate*; verùm liber hic inter germanos *Hippocratis* à *Galeno* non recenſetur, qui illius Auctorem *Polybum* facit, præterquamquòd ibi ſermo eſt de ſanorum diæta, & quomodo pingues gracileſcant, & graciles pingueſcant. Corporibus enim gracilibus æſtate, neque lotiones, neque induſiorum mutationes tam crebræ forſan

ſan convenient, ne ob nimium perſpiratum, ac ſpirituum diflationem augeatur gracilitas.

Non poſſum autem, quin doctiſſimi *Valleſii* verba hic referam. *Peccant vulgares Medici*, ait ille, *neque tunicam lineam mutare neque lecti ſyndonem, neque manus, faciemne lavare, neque quicquam aliud, quod ad munditiem ſpectet, ſuis ægrotis permittentes, ne ſi longus quidem morbus ſit; quaſi magni referat volutari in ſuis ſordibus, ac quaſi non augeat hoc omnem putreſcentiam*. Hac de re conſuli poterunt *Levinius Lemnius* & *Gaſpar à Rejes*. Fullonibus itaque ac omnibus aliis Artificibus, qui ex ſordidis Artibus victitant, munditiem corporis ac Veſtium mutationem ſummè commendare oportet, ut, quantum fieri poſſit, iis affectibus, qui ex pædore & ſorditie proficiſci ſolent, obviam iri poſſit.

com.tex. 8. l.p. de rat. Vic. in acut.

de Occul. Nat. mirac. l. 4. c. 8.

in Juc. Quæſt. Campo Qu. 82.

Antequam autem à Fullonica ad alias Officinas divertamus, liceat mihi pro parergo egregiam animadverſionem hîc afferre, quam Eruditiſſimus *Zarottus* ad ſuperiùs citatum *Martialis* Epigramma excogitavit. Cùm ergo *Martialis* ætate valde frequenter Romæ contingeret, ut à Fullonum teſtis, in publicas vias conjectis, ob graveolentiam infeſtarentur prætereuntium nares, hinc ſatis probabilem conjecturam deducit *Zarottus*, cauſam

per-

perſcrutandi, quare *Veſpaſianus* P. R. tributum ex urina, teſte *Suetonio*, impoſuerit. Cùm enim probabile ſit, quòd tunc temporis proſtarent amphoræ Urinariæ ad Urinam excipiendam, ob ingentem illius uſum pro Veſtibus emaculandis, & pro purpuræ tinctura, credi poſſe, ait, Veſpaſianum hinc anſam hujuſmodi vectigal imponendi deſumpſiſſe, quandoquidem lucri bonus eſt odor ex re qualibet, quod Græci quoq; Imperatores imitati ſunt, teſte *Cedreno*; Tales Amphoras Urinarias ſolitas proſtare innuit *Macrobius*, Q. Titium inducens, Judices vinolentos his verbis increpantem. *Nulla eſt in Angyportu Amphora, quam non impleant, quippe qui Veſicam Vini plerunque plenam habeant.*

Quoniam hac occaſione circa urinarum conſiderationem pauliſper immorati ſumus, ſilentio præterire non licet, quæ de urinarum vi deobſtruente, & efficacia in ciendis menſibus non ſemel obſervavi. Complures enim Adoleſcentulas Moniales novi, quæ cum ad multos menſes catameniorum defectum paſſæ fuiſſent, ac ex communibus remediis, quæ in hujuſmodi affectibus adhiberi ſolent, nil opis ſenſiſſent, propriis Urinis epotis redditæ fuerint coloratæ, reſeratis nempe obſtructionibus, ac menſtruis refluentibus, adeò

ut

ut hoc remedii genus ſatis familiare redditum fuerit.

Haud ſum neſcius, novum non eſſe, urinam variis in Morbis bibi ſolitam, ut in Hydrope, quamvis id malè ceſſerit familiari cuidam Antigoni Regis qui, ut refert *Celſus*, ſuam urinam bibendo in exitium ſe ſe præcipitavit, hominem illum tamen notæ intemperantiæ fuiſſe Autor ipſe teſtatur. Obſervationi tamen de urina, menſtruum fluxum promovente, congruit id, quod tradidit *Plinius*, *vaporatione nempe urinæ puerorum impubium cieri menſes fœminarum*; quod remedium equidem à ratione non adeò alienum videtur, & cujus facile eſſet experimentum, ſi preſertim urina manè ſit reddita, quæ ab *Helmontio*, urina ſanguinis, dicitur. Quemadmodum autem ad Viſcerum obſtructiones reſerandas Sal Ammoniacum, ac illius ſpiritus commendantur, & ex urina humana cum Sale Communi fit Sal Ammoniacum artificiale (quando nativum, ex Africa olim ad nos deferri ſolitum, in arena reperitur ex Camelorum urina propè Jovis Ammonis templum) ſic urina, humana quæ ex cruoris maſſa varios Sales abſorpſit ac ſerum detulit, dum ſub forma Seroſi laticis in orbem ageretur, vim deobſtruendi adſciſcet. *Solenander* tradit, ſe agreſtibus

l.3. cap. 21.

H. N. l. 28. c.6.

de Sextup. Digeſ. nu. 79.

Conſ. 2. Sec. p.

G vi-

viris propriam urinam potandam, in Hepatis, ac Lienis duritie, neque ſine proſpero eventu, præſcripſiſſe. Profectò iis, quibus volupe eſt, hoc remedio uti, in Officina Chymica Viſcerum elaborato, longè ſalubriorem putarem urinæ hominis ſani, quàm morboſi potum, uti ſcitè, & eleganter oſtendit *D. Roſinus Lentilius* in Ephemeridibus German. de Αὐτουροποσίας Examine; Verùm non tam facilè cuiquam perſuaderi poteſt, ut alienam urinam ſorbeat, niſi interdum urinam pueri, quam tamen imbecilliorem urina Virili cenſeo, dum urinæ puerorum ut plurimùm decolores ſint, ac veluti res fatua, ex quibus non multum Spiritus ac Salis volatilis elici poſſit.

Dec. 3. An. 2. Ob. 116.

Nemo ferè eſt ex Chymicorum familia, qui per ſpagyricam analyſin examen aliquod de urina humana non inſtituerit. Cum enim ſaponariam ac deterſoriam vim in illa omnes agnoſcant, ob varia ac omnigena Salia, quæ in ipſa hoſpitantur, non adeò facile eſt definire, quid in illa dominatum habeat. Latex enim aquoſus, ſeu Serum ſanguinis, dum per Vaſa ſanguiflua in orbem fertur, Sales diverſi generis ob tam diverſa eſculenta & potulena, quæ aſſuminus, in quibus tot varii ac diverſi ſapores reſident, abſorbet, & per renales tubulos ad Veſicam defert; ex

quo

quo fit, ut urina varios ac diverſos ſapores adſciſcat, ut plurimùm autem ſalſedinem præferat cum aliquo amarore. Elegantiſſimum Tractatum de urinis *Vvilliſius* conſcripſit, ſtatuens in urina humana portionem magnam aquoſi laticis, minorem verò Salis Sulphuris, & Terræ, ac portionem aliquam Spiritus: urinæ humanæ multum ſalis communis ineſſe, cùm ex illa extrahi poſſit ſpiritus acidus, Chymicæ operationes ſatis oſtendunt; quale verò ſit Sal urinæ, & cujuſnam indolis, non tam facile eſt decernere, quamvis in id operis multum inſudarint Artis Magiſtri.

Ingenuè quidem *Helmontius* fatetur, Sal lotii in toto Naturæ Syſtemate ſibi ſimile non habere; non enim talis eſt *marinus, fontalis, rupeus, gemmeus, non nitrum, non petræ, non aluminis, aut boracis, non denique naturalium ullius, ut neque Sal urinæ, vel armentorum*. Multò autem difficiliùs crediderim ſtatui poſſe, cujus naturæ ſit Sal lotii humani, quàm quodcumque aliud alterius ſpeciei Animalium, cùm Brutorum multò ſimplicior ſit victus, quàm hominum, qui cibaria elementa per omnia conquiſita ingerunt, *ac ſimul aſſis commiſcent elixa, ſimul conchylia tardis*, ut ait *Horatius*. Specifica tamen, & generoſa remedia ex lotio humano ad varios uſus, & *in Sext. Digeſt. n. 58.*

G 2 chro-

chronicos morbos oppugnandos parari nemo non novit, & noſtra hac ætate Spiritus Sal. Ammoniaci, qui urinæ Soboles eſt, pro polichreſto habetur.

Ut ad propoſitum de urina fœtida, quâ utuntur Fullones ad purgamenta veſtium, ſcio equidem, Chymicos tam de urina recenti hominis ſani, quàm veteri poſt longam digeſtionem in fimo equino inſtituiſſe, ſed apud eoſdem non multum diſcriminis adverto inter Salem, & Spiritum volatilem, qui ab utraque urinę ſpecie educitur; imò Collectaneæ Chymicæ Leydenſis Auctores, ſolum recenti urinâ hominis ſani utuntur, ad operationes ſuas perficiendas, cùm tamen in urina fœtida, ac veterrima major vis deterſoria à Fullonibus agnoſcatur, quàm in recenti, quamvis rationem ignorent. *Ariſtoteles* quęrit, cur urina fœtidior reddatur, quo diutiùs in corpore detenta fuerit; problematicè reſpondet, aitque, id forſan fieri, quia ob longiorem moram urina craſſior effici ſoleat, recens verò potioni ingeſtæ ſimilis ſit; at forſan quæſito meliùs ſatisfieret, dicendo, magis fœtere urinam diu retentam, quòd ea ſit urina ſanguinis, quæ ſecum deferat maſſæ ſanguineę impuritates abſorptas, altera verò ſit urina potus? Forſan ergo urina hominum diu aſſervata, qualis eſt Fullonum, ac in teſtis illis fra-

Sec. 13. Prob. p.

cedi-

cedine imbutis fermentata, exhalante aquoſo humore, acrior fit, & magis abſterſiva pro uſu Fullonum. *Columella* pro ovium ſcabioſarum remedio urinam humanam veterem, per nares & os infuſam, commendat, imò pecudem puſtuloſam jubet defodiendam in ſcrobe prope limen reſupinatam, ſuper quam totus grex mejat, quo pacto ait ſanitati reſtitui. l. 7. c. 5.

At obtrudet aliquis; ſi hominum urinæ tam egregios pręſtant uſus, & ex iis tot parantur remedia, quæ vi polleant deobſtruendi, & chronicos morbos oppugnandi, & hanc ob cauſam forſan Fullones olim non tentarentur podagrâ; undè fit quòd iidem, ut ſuperius dictum, cachectici fiant, lentis febribus, aliiſque morbis ab humorum infarctu obnoxii? Verùm reponam ego, non tam ab urinæ fœtidæ graveolentia, quàm a Lanis oleo imbutis, & diuturna mora Lanificum in locis concluſis, & ſordidis, ubi degunt ſeminudi, Operarios pręd ictis affectibus laborare: fœtidos tamen halitus continuò per nares & os ſuſceptos ſpirituum animalium puritatem fœdare, in dubium eſt; ac quemadmodum longior mora in loco odoribus, alioquin gratis oppleto, noxas parit; haud ſecùs cenſendum de iis, qui inſuaves ſunt, quamvis aliquando ad ſpirituum torporem excutiendum adhibeantur.

Antequam claudam hoc caput, lubet hìc referre, antiquitus in hac Civitate Artem Fullonicam (cujus modò pauca ſunt veſtigia) adeò excelluiſſe, ac tam lucroſam extitiſſe, ut Fullo olim inventus fuerit, qui eò opulentię devenit, ut Mutinenſi populo munus gladiatorium exhibuerit, quod eodem tempore Bononię quoque Sutor pręſtitit; quare horum duorum Artificum inſaniam ſuarum opum profuſione popularē auram venantium, ſic illuſit
l. 3. Ep. *Martialis*.

Sutor cerdo dedit tibi, culta Bononia, munus,
Fullo dedit Mutinæ, dic ubi Caupo dabit?

Lanarum verò Mutinenſis agri, ac earum pręcipuè, quæ in plana & campeſtri regione ab ovillo grege, qui inter Sculterinam, & Gabellum paſcitur, antiquitus obtinebantur, præſtantia valdè commen-
l. 7. c. 2. dabatur, ut *Columella* inter Gallicas lanas primas deferret iis, quæ habentur ab ovibus, quæ *circà Parmam, Mutinamque macris ſtabulantur in campis*.

De

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Olearii, Coriarii, aliiq: ſordidi Artifices.

CAPUT XVI.

MUltæ aliæ Officinæ quoque ſuperſunt, quæ naſorum ſunt peſtes, & Operariis ſuis unà cum lucri beneficio penſionem malam rependunt, quales ſunt eę, in quibus exercentur Olearii, Coriarii, Fidicinarii, Laniones, Cetarii, Salſamentarii, Caſearii, & qui Candelas ſebaceas fabricantur. Quoties enim in hujuſmodi loca pedem immiſi, fateor, me non levem ſtomachi ſubverſionem paſſum fuiſſe, nec diu odoris pravitatem ſine capitis dolore, ac vomituritione aliqua tolerare potuiſſe. Non immeritò itaque legibus caveri ſolet, ne tales Opifices Artes ſuas domi exerceant, ſed vel in Urbis pomœriis, vel ſuburbiis, ut videre eſt apud *Cæpollam*, *Paulum Zachiam* & alios. In hoc itaque capite de Artificibus Oleariis primùm erit ſermo.

de ſer. ur. c. 48. n. 3. Q. M. L. l. 5. T. 4. Q. 7.

In hiſce Regionibus, quæ nucum ſatis feraces ſunt, magna olei è nucibus copia confici ſolet, quo per noctem populares omnes uti ſolent in lucernis, raro autem oleo olivarum, ob illius caritatem; tota ènim Ciſpadana, & Tranſpadana Regio oleas nequaquam alit, & oleum oliva-

rum, quod habemus ab Hetruria ad nos deferri ſolet. Paratur autem oleum è nucibus, ſicuti oleum olivarum; Nucleorum enim maſſa ſub molis contrita, & in mollem paſtā redacta coquitur ad Ignem in magna ſartagine ex cupro, dein ex paſta illa prelo impoſita oleum exprimitur: dum autem hoc fit, atræ fuligines ac tam infeſti odores elevantur, ut ii, qui ad hoc miniſterium intenti ſunt, rancidas illas exhalationes excipiant. Hinc non exigua mala illis emergunt, ac iis præſertim, qui in ſartagine ad ignem materiam fumigantem ſuſque deque ſpatulâ verſant, ut Tuſſes, Dyſpnœæ, Capitis dolores, Vertigines & Cachexiæ; his adde, quòd ſordidas lacernas hujuſmodi Operarii continuò geſtent, unde ſordibus obducti pororum cutis conſtipationes frequenter patiantur, & exinde acutos morbos, pectoris præcipuè, cùm per hyemem tantùm in hac re exerceri ſoleant. Quàm noxius Capiti ſit fumus, qui ex oleo nucum expirat, experiuntur ii, qui in clavo Cubiculo, & ubi nullum ſit vaporarium, ad lucernas ex oleo nucum ad horas aliquot, ſeu ſcribunt, vel legunt, ſeu quid aliud operantur; non enim ſine gravi Capitis dolore, vertigine, ſtupore illinc abſcedunt, toto Cubiculo fumo oppleto. Nonnullos ego novi, quibus non minus noxia fuit exhalatio

latio ex tali oleo in loco concluſo, quàm fumus Carbonum, ut præcipuè cuidam Literarum ſtudioſo, qui cum ob rem anguſtam domi, tali oleo pro elucubratione ad ſeram noctem in ſua Cellula uſus fuiſſet, veternoſus ad plures dies perſtitit.

Haud ſecùs malè olent Officinæ, in quibus oleum è ſeminibus lini paratur, cujus uſus in hiſce Regionibus non exiguus eſt nocturnum in lumen, ubi præſertim olei nucum defectus ſit, neque minùs graviter afficiuntur, qui illud parant.

Haud ſecùs Coriarii, qui Animalium coria in Tinis cum calce & galla macerant, pedibus calcant, lavant, expurgant, ſebo inungunt, varios ad uſus, haud ſecùs, inquàm, à continuo pædore, & fœdis exhalationibus infeſtantur, quàm ſuperiùs memorati Operarii; hos enim videre eſt cum cadaveroſa facie, ſubtumidos, luridos, anheloſos, ac omnes ferè ſpleneticos. Non paucos ex hujuſmodi Operariorum familia mihi obſervare contigit hydropicos factos; quomodo enim, cùm in loco humido, & in Aere à tetris illis halitibus è coriis ſemiputridis inquinato, ferè ſemper degant, quomodo, inquàm, fieri poterit, quin ſpirituum tum vitalium, tum animalium Officinæ inquinentur, ac totius corporis œconomia unà pervertatur? Non raró obſervavi, equos nullis ſtimulis,

nulla

nulla vi adigi potuiſſe, ut ante hujuſmodi Officinas prætergredi velint, quin ubi primùm talem odorem naribus hauſerint, tanquam amentes, habenas nequaquam audiendo, celeri curſu domum repedaſſe. Ædificia propterea, in quibus coria elaborantur, vel prope muros Civitatum, uti cæteræ ſordidæ Artes, vel extrà muros, ut in hac Urbe, ſita ſunt, ne Aeris puritati

p. Ep. Se. 3. officiant. Scitiſſimè propterea *Hippocrates* in hiſtoria Philiſci, qui ex maligna febre ſexta die mortuus eſt, locum deſcripſit, in quo decubuit; *Philiſcus prope murum habitabat &c.* in cujus hiſtoriæ commento, doctiſſimus *Mercurialis* annotavit, Divinum Præceptorem verba illa *propè murum appoſuiſſe, ut locum morboſum deſignaret, in quo æger ille degebat, cùm loca Urbium circa mænia ſemper magis morboſa ſint, cùm omnes Civitatum ſordes eò ſoleant deferri, brutorumque cadavera, & alia inquinamenta.*

Romæ olim in Tranſtiberina Regione ſordidores erant Officinæ, ac præſertim

l. 6. Ep. 43. Coriariorum, ut ex *Martiali*, qui varios fœtores enumerat, quibus Thaidem male olere ait, quos inter illum reponit, qui ex caninis pellibus, in Tranſtiberina regione maceratis, effundebatur; Sic enim ille.

Non

Non ab amore recens Hircus, non ora Leonis,
Non detracta Cani Tranſtiberina cutis.

Uſum hunc illius Regionis, ubi vilior plebecula degebat, & ubi ſordidiores Artes exercebantur, tetigit *Juvenalis*. *Sat. 15.*

—— nec te faſtidia mercis
Ullius ſubeant ablegandæ Tiberim ultrà.

Infamis propterea illius Regionis Aer apud Romanos audiebat, ob inſignem fœtorem, qui ex tam ſordidis Artibus & olidis mercibus expirabat, quam ob cauſam Judæi antiquitus partem illam Urbis incolentes, & in quam, teſte *Philone*, ſe infuderant, ut magis deſertam, ac vilem, inſigniter fœtebant, non ob vernaculum, & inſitum illis putorem, ut adhuc vulgò creditur. *de Leg. ad Cajum.*

Ad Coriariorum Claſſem referri quoque poſſunt Fidicinarii ii, qui chordas parant pro Muſicis Inſtrumentis; iiſdem enim affectibus premuntur, cùm iis neceſſe ſit in humidis locis ac fœtidis ſemper degere, Animalium Inteſtina tractando, eluendo, evoluendo: quare tales Operarios viſere eſt ut plurimum facie luridos, Cachecticos, & tumidis cruribus.

In cenſu quoque Sordidorum Artificum recenſendi ſunt Caſearii, qui & ipſi ob graveolentiam ſuos manes patiuntur; de iis tamen Caſeariis ſermo eſt, qui ex

Vac-

Vaccino lacte grandes illas & caſeoſas rotas efficiunt, quales forſan olim erant
l.13.Ep. Lunenſes, de quibus *Martialis.*

Caſeus hetruſcæ ſignatus imagine Lunæ
Præſtabit pueris prandia mille vis.

& qualis apud nos eſt Parmenſis Caſeus, Placentinus, Laudenſis, & aliarum Civitatum in Ciſpadana & Tranſpadana Regione; fumantes enim illæ ac pingues exhalationes Operarios non parùm infeſtant. In Italia raró quidem intra Urbes Opificium iſtud exercetur, ſed potiùs in Villis & locis campeſtribus paratur Caſeus. In hac Civitate tamen Judæis, quibus religio eſt iis uti cibariis, quæ illorum manibus parata non fuerint, ex lacte è proximis Villis advecto, intra ſua ſepta, æſtivo tempore Caſeum conficiunt, ac revera in iis Tabernis, ubi id agunt, peſſimus odor perſentiur, eoque omnes ferè Muſcæ confluunt.

Jo: Pet. Lotichius in libello ſuo de Caſei nequitia edito refert, Vicum quendam Francofurti eſſe, in quo Caſeus conficitur, ac tam gravem mephitim ex Vico illo diffundi, ut in illum pravum odorem cauſam peſtis, quę Civitatem illam malè mulctavit, referri poſſe crediderit.

Nullum porrò Charonæum Antrum, nullam Camarinam motam, ut erat antiquorum adagium, eſſe exiſtimo, ubi

Ope-

Operarii ob graveolentiam magis infeſtentur, quàm loca illa, ubi Candelæ Sebaceæ fabricari ſolent. Etenim neque ſoli Operarii, ſed etiam vicinæ Domus, non levem noxam perſentiunt, qua de causa hujuſmodi miniſteria ad loca viliora Urbis, ac prope pomœria ablegari ſolent, uti rectè advertit, ac monet *Zacchia*, qui in ſpecie mentionem habet de Officinis, in quibus Candelæ Sebaceę conflari ſolent. *Q. M. L. l. 5. tit. q. 7.* Cùm enim aheni, in quibus Sebi hircini bubuli, ſuilli mixtura continetur, ebullire cœperint, tam fœda ac nauſeoſa exhalatio circumquaque diffunditur, ut vicinia tota inficiatur. Graviter itaq; lęduntur hujuſmodi Artifices, dum ferventibus alhenis ſuperſtant, & pingues illas particulas ore, ac naribus excipiunt, ex quibus in pulmonum fiſtulari texturâ magni infarctus fiunt, unde reſpirandi difficultates, capitis dolores ſubſequuntur; Speciatim verò nauſea, ac vomituritio. Nihil autem eſt, quod nauſeam, & fibrarum ſtomachi inverſionem validiùs ciet, quàm pinguędo vel ſola adſpectu, nedum intùs admiſſa; ſic pingues fœminas, ac nimis mañoſas omnes ferè horrere ſolent; propterea *Martialis* hujuſmodi fœminarum genus à ſe procul ablegans, ſe *carnarium* dicebat, *non pinguiarium*. Quantùm verò ad obtundendum Ventriculi acidum, in

quo

quo appetentię fomes reſidet, polleant ſubſtantię pingues, & oleoſę, ut ut acidum occultum contineant, nemo eſt qui
Com.21. 2. Se. ignorat; neque immeritò *Galenus* ad famem caninam ſedandam pinguia edulia, & oleagina commendabat, ut quę acidi p. n. & Ventriculi membranas arrodentis
l.1.Fen. 3. Do.5. c. 2. ſpicula infringere valeant; *Avicenna* propterea pro regimine iter agentium pingium ciborum uſum, ut adipis vaccini laudat, ac refert quendam Olei Viol. lib. 1. cum Sebo epota decem diebus à cibo abſtinentiam commodè toleraſſe. Mirum propterea non eſt, ſi hujuſmodi Operarios perpetua ferè inappetentia, & nauſeatio comitetur.

Non raro quoque obſervare mihi contigit, Mulieres prope has Officinas habitantes, de uterinis paſſionibus ob hujuſmodi odoris pravitatem conqueri, quod alicui fortaſſe mirum videri poſſet, cùm ad Hyſtericos affectus graveolentia com-
2. de mo. Mul. nu. 78. mendentur ab *Hipp.*, ſi naribus apponantur; verùm ſicuti non ſemper ſuaveolentia uterinas ſuffocationes excitant, cùm etiam odorata, ut Cinnamomum, Nux muſcata, & ſimilia mulieribus præfocatis
l.12.Ep. 7. de Affe. jœm. ex utero pro remedio exhibeantur, quod *Horatii Augenii*, in hujuſmodi caſibus, *infallibile*, ut ipſe ait, *eſt præſidium*, neq; id à Doctiſſimo *Etmullero* improbetur, & ab *Hipp.* in

in libro de Nat. Mul. Vinum odoratiſſimum commendetur; ita non ſemper graveolentia naribus admota hyſtericas turbas ſedant, uti obſervavit *Foreſtus*, & de nidore lucernæ extinctæ, quo hyſterici inſultus, & fętus exſtinguuntur perantiqua obſervatio eſt. Quare à putri ſebaceo odore nequaquam miror, animales ſpiritus in motus inordinatos cieri, ac ſimul ob nauſeam, Ventriculo ad ſuperiora contracto, uterum quoque convelli; ſic aliquando obſervari mihi contigit, delicatas mulieres ad candelę ſebaceum odorem pro nocturno lumine, animo linqui, & hyſtericis affectibus corripi. *l.28.Ob. 30.*

De Candelarum ſebacearum pernicioſo nidore videatur *Solenander*, qui refert, fratrem ſuum Joannem ad Candelæ ſebaceæ lumen gravioribus ſtudiis intentum, magnam exinde noxam in Pulmonibus, & Cerebro accerſiviſſe; addit inſuper ex ſebo bubulo graviorem odorem, quàm ex ovillo, vel vervecino exire; nobis autem Candelæ ſebaceæ nunquam graviùs olere cenſentur, quàm cum illis aliqua ſuillæ pinguedinis portio admixta fuerit. Elegantem quoque habemus hiſtoriam in Actis *Haffnienſibus*, ubi narratur hiſtoria cujuſdam mulierculæ, quæ in formandis Candelis promercalibus intenta in gravem Capitis dolorem cum Vertigine, *Se. 5. conſ.6. p.461.* *Vol. 5. Ob.86.*

Oculorum ruborem, difficilem reſpirationem incidit, quam mulierem *Olaus Borrichius* curavit, primò vomitum provocando, poſtea aquis pectoralibus cum oxymellite ſcyllitico adhibitis, quibus hoſtem, ut ille ait, viſus eſt ſopire, ſed non multò poſt remediorum uſu intermiſſo; Orthopnoica facta eſt, & repetitis Medicamentis Artem ſuam diris execrando, hujuſmodi Artifices hortabatur, ut ſi pectori proſpectum vellent, ſubdio ſaltem miniſterium ſuum exercerent.

Literarum Profeſſores ego quoque monitos velim, ut à Candelis ſebaceis, quotieſcumque in ſuis Muſæis literis operam dant, quantum poſſunt, abſtineant, ac ſi opes non ſuppetant, ut cereis candelis uti poſſint, Lucernis ex oleo Olivarum, quæ Palladi ſacræ ſunt, utantur; ut antiquis Scientiarum Cultoribus mos erat, quorum Opera commendabantur cum lucernam olerent. Hoc idem ſuadet *Fortunatus Plempius*, qui ait, non minùs nidorem ac fumum Candelarum ſebacearum abortum inferre, ac fumum lucernæ ex *Plinio*.

de Toga. Val. tue. cap. 35. & 59.

l. 7. H. N. c. 7.

Talia ergo Medicamenta, quando hujuſmodi Artifices curandi occurrunt, qualia à Claris. *Borrichio* proponuntur, in uſum revocanda, uti Vomitoria, inter quę Stibium primum locum obtinet, fortia

cao-

cathartica, abſtergentia acria, & potiſſimùm quæ ex aceto ſunt compoſita, ut Oxymel ſcylliticum, ac ſimilia, cum nihil ſit, quod pingue magis obtundat ac abſtergat, quàm Acetum.

Enitendum eſt igitur, ut tam interiùs quàm exteriùs unguinoſæ illæ particulæ, quibus viſcera, & cutis hujuſmodi Artificum infarcta ſunt ac ſpiritus irretiti, liberque tranſpiratus prohibetur, extrudantur, everrantur, ſive ex ſuperiùs recenſitis affectibus, ſive ex quocunque alio morbo juxta temporum Conſtitutiones, decumbant. Suſpicari enim ſemper licet, aliquid labis humoribus ac ſpiritibus ex fœdis illis particulis ineſſe, quas unà cum aere in operum ſuorum exercitio combiberint. Hanc ob cauſam circà V. S. in hiſce Artificibus exercendam cautione opus eſt; liberaliter enim detracto ſanguine, citiſſimè fatiſcunt illorum vires ac ſpiritus, qui ex conſpurcato ſanguine geniti non poſſunt non eſſe imbecilles ac evanidi.

De Morbis Tabacopœorum.

CAPUT XVII.

VErùm à tam ſordidis, & graveolentibus Officinis ad Naſorum delitias noſtræ hujus ætatis, ſi lubet, divertamus, ad Officinas ſcilicet, ubi Tabacum (liceat mihi hoc vocabulo uti, quando jam Civitate donatum eſt) parari ſolet. Hujus ſæculi (ſaltem in Italia noſtra) inventum, ſeu vitioſa conſuetudo eſt pulvis iſte, ex herba Nicotiana compoſitus, nihilque eo frequentiùs eſt cùm Mulieribus, tum Viris, Pueris quoq;, ut illius emptio inter quotidianas familiæ impenſas numeretur. Quales ergo noxas tum Capiti, tum Stomacho affigat pulvis iſte ex Tabaco, ſatis norunt ipſi Tabacopœi, dum illum prẹparant. Inter alias merces, quæ ex Liburnico Hetruriæ Portu ad nos deferri ſolent, placentæ quædam ex prædictæ Plantæ foliis in funem convolutis concinnatæ reperiuntur, quas Operarii explicant, evolvunt, ac molæ ſubdunt, ut in pulverem redigantur; dum autem Equi oculis obductis molam circumagunt, Operarii adſtantes, qui Tabaci folia molæ identidem ſubdunt, antequam aſſueſcant, magno capitis dolore, vertigi-

ne,

ne, nauſeâ, & continua ſternutatione, tentari ſolent. Tanta enim ex illa tritura partium tenuium, æſtate præſertim, diffunditur exhalatio, ut tota vicinia Tabaci odorem, non ſine querimonia, & nauſea perſentiat. Equi ipſi quoque molam circumagentes, frequenti capitum concuſſione, tuſſi, & exſufflatione acrem, & infeſtam Tabaci exhalationem illam atteſtantur. Puellam Hebræam novi (Tabacopolia enim in tota fere Italiâ, ſicuti multi alii publici proventus, *locantur Judæis, quorum cophinus fænũque ſupellex*) quę tota die ad explicandas placentas iſtas ex Tabaco incumbens magnum ad vomitum irritamentum ſentiebat, & frequentes alvi ſubductiones patiebatur, mihique narravit, Vaſa hæmorroidalia multum ſanguinis profudiſſe, cùm ſuper placentas illas ſederet.

De uſu ac abuſu Tabaci non eſt, quòd hìc quicquam agam, ne actum agere videar, qua de re videatur *Magnenus*, qui de hoc peculiarem Tractatum conſcripſit, ac Doctiſſimus *Etmullerus* in Opere nuper Francfurti edito cum multis additamentis, ubi exactiſſima Tabaci Hiſtoria, & medicamenta ex illo parata habentur; damna tamen non vulgaria ex nimio illius uſu ſubſequi fatentur omnes, ac varię Obſervationes apud Scriptores extant, de

 quo

in Cuſto-de errãte nu. 46. ac in Tra. de Mort. Occaſ. quo videatur *Helmontius*, qui illius fumigationem execrando, ſtomachum per illius fuliginem flavedine tinctum repertum fuiſſe affirmat, & occultum virus ipſi adſcribit. Pulmones flaccidos, & exſuccos reddi à Tabaci fumo, ac paulatim ad *Quadr. Bot. cap. 6. de Pht.* maraſmum deduci, adſtruit *Simon Pauli*, *ſicuti & Richardus Mortonus*. In hanc rem adiri poterit *Teoph. Bonetus*, qui multas Cadaverum Sectiones inſtitutas refert, *in ſuo Sepulchre. t. 2. lib. 4. Se. ult.* ex quibus apparet, quàm graves & abominandæ noxæ in Pulmonibus, ac Cerebro, non ſolùm ex Tabaci fumo, ſed etiam ex uſu pulveris deprehenſæ fuerint. Ineſſe autem Tabaco, ſicuti omnibus iis, quæ ptarmicam vim poſſident, magnam acrimoniam, vellicatio, quam infert naribus, ſatis demonſtrat, uti etiam illius maſticatio, & virulentus nidor, qui efficit, ut Tabacariorum ſemper fœteant animę.

Tam liberaliter ergo à Tabacopœis odores illi ac pulviſculi volantes, qui acriores ſunt quò tenuiores, per os & nares excepti teneram Pulmonum, & aſperę arterię tunicam pungunt, & exſiccant, tetriſque halitibus ſpiritus Animales Cerebri incolas obfuſcant, imò narcoſi quadam obtundunt, ac eodem tempore ſtomachi fermentum corrumpunt, illius acidum infringendo.

Neque verò quis putet, tam celebrem Plan-

Plantam, Reginę titulo donatam, Europeis omnibus adeò gratam, multòque magis iis Ditionibus, ubi inter magnos proventus Tabaci uſus recenſetur, infamare me velle. Multa à clariſſimis Scriptoribus de Nicotianę facultatibus literis prodita fuere, ac meritò inter Plantas Medicas locum ſuum meretur; ſolùm illius nimiùs uſus, ac intempeſtivus damnandus, qui efficit, ut variam ſortem experta fuerit, ac tantundem bonę famę, quantum malę illi obtigerit. Multum Salis volatilis Tabaci foliis ineſſe, vi cujus abſterſivam & traumaticam vim poſſideat, acidum luxurians compeſcendo, experientiâ ſatis comprobatum eſt; hinc illius decoctum in Empyemate magnis laudibus, ac pro ſecreto commendatur ab *Epiphanio Ferdinando*. Tabaci folia itidem maſticata copioſum phlegma educere, nihil vulgo notius eſt, ac nihil frequentius; non levis tamen error in hoc committitur. Nam non æquè in omnibus ſalutaris eſt hujuſmodi maſticatio, & tam copioſa lymphę eductio; in corporibus enim obeſis, & ubi craſſi ſucci abundent, pulvis ex Tabaco, & illius uſus utilem prębabit operam: non ſic autem in iis, qui biloſo & prefervido ſunt temperamento prædití, ut ſcitè advertit præ ceteris *Gugliel. Piſo*. Ego certè non paucos novi ad maraſmum deductos

Hiſt. 3a.

l. 4. c. 45. de re nat. & med. ut. Ind.

ob hujuſmodi maſticationem, qui, cùm ſibi ex ore continuum viderent depluere stillicidium, ſuę incolumitati hoc pacto benè conſultum falſa perſuaſione ſibi blandiebantur, ac iis ægrè perſuaderi potuit, malè ſanum conſilium eſſe fontes ſalivales, & totum corpus hoc pacto ſuo latice nutritio exhaurire. Adeò inſanabile cacoethes Tabaci folia maſticandi, ac fumum ſugendi, tot homines infatuavit, *quod vitium*, ut reor, *ſemper damnabitur, ac ſemper retinebitur*.

Tabacum maſticatum, ſeu illius fumum per tubulum tabacariū exſuctum appetentiam obruere, ita ut longum iter illius uſu poſſit confici ſine famis moleſtiis, & ſtomachi latratu, tradunt multi, inter quos *Gugliel. Piſo*, qui in peregrinatione per loca deſerta, tali maſticatione uſus, nec laſſitudinem, nec famem ſenſiſſe affirmat. *Helmontius* idem adſtruit, aitque, id fieri, non quia Nicotiana famem ſedet, quaſi ſatisfaciat defectui, ſed in quantum ſenſus defectum tollat, ſimulq; functionum exercitia. Ab *Helmontio* non multum diſſentit *Etmullerus*, qui ait, Tabacum, veluti omnia Narcotica, ſtuporem in ſpiritus inducere, & Sale volatili oleoſo ſalſum ſtomachi fermentum obtundere, ſicque famis morſus non ſentiri: reverà mihi ſæpiùs obſervare contigit, hoſce

in H.N. & Med. utriuſq; Indiæ l. 4. c. 43.

in Tract. Mortis Occaſ.

in Tract. de fame læſa

ſce

ſce Fumibibones, & Tabaci maſticatores, non ſecùs ac Vini egregios Potores continuâ fere ciborum inappetentiâ laborare. Sicuti enim Vinum, ac illius ſpiritus acidum Ventriculi fermentum enervant, ac infringunt, ita foliorum Nicotianæ maſticatio frequens, ac illius fumus, ſalivarem ſuccum, & ſtomachi robur obtundunt, ut ſuctionis ſenſus vix perſentiatur. Idem prorſus ſentit *Doctiſſimus Plempius*, affirmans, Tabacum nequaquam nutrire, ſed copiâ pituitoſorum humorum in Os prolicitâ, & deorſum demiſsâ Ventriculum eſurientem, & quaſi famelicum expleri. *in lib. de Togatorum Valet. tuenda c. 4.*

Mirari autem ſubit quomodò, non ſecùs ac in Coquinaria, tam ingenioſus fuerit Naſus, ut tot artes, tot mangonia excogitarit pro condiendo, ac variis modis parando Tabaco, ut cuique, prout lubet, modò craſſum, modò tenue, modò odorum, modò innodorum, arrideat, neque ſolum Naſo, ſed palato quoque ſapiat, illius fumo hauſto, ac per os & nares regeſto, adeò ut quotieſcunque Tabacarios iſtos mihi viſere contingat, pulverem hunc tam avidè per nares attrahentes, vel fumum haurientes & exſufflantes, menti occurrat Orlandus ab Areoſto deſcriptus, qui amiſſum cerebrum per nares reſorbeat, vel Cacus in Spelunca Aventini

Montis cum Hercule decertans, qui

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomat, involuatq; domum caligine cœca.

At quale præſidium Tabacopœis præſtabit Ars Medica? Quando cauſa occaſionalis tolli nequeat, & lucri bonus odor hiſce Operariis minus ſenſibilem, & moleſtum reddat Tabaci odorem, monendi ſunt, ut in triturando, cribrando, & quomodocumque tractando mercem hanc, ſine cujus uſu, non ſecus ac ſine Bacho & Cerere, frigerent ſpiritus, & civilis elegantia, quantum poſſunt, caveant ab examine illo volantium atomorum, os, & nares obuelando, aerem recentem frequenter captando, faciem frigidâ abluendo, poſcâ fauces perſępe eluendo, ac etiam bibendo, cùm nihil aptiùs ſit ad particulas illas, quæ faucibus ac ſtomacho inhæſerint, abſtergendas, obtundendas, quàm quæ acetum habent admixtum. Emulſiones ſeminum melonum, ptiſſana hordeacea, Serum vaccinum, Oryza in lacte cocta, non inutilem præſtabunt operam, ut minùs lædantur. Cùm in locis concluſis, & humentibus, ac præſertim cum ſub mola Tabaci folia triturantur, tale miniſterium peragi ſoleat, ac tales Operarii, de capitis dolore, & nauſea conquerantur, vomitoria pro more habui præſcribere, ut quæ pulverem hauſtum, &

ex

ex ſua natura vomituritionem cientem, breviori via expurgent.

Quoniam ex odoribus, cum ingratis, tum ſuavibus, Artificibus, qui illos tractant, non levia incommoda proficiſcuntur, neſcio, qualis lubido me inceſſerat, ut hîc loci, non injucunda Parecbaſi, pauca quædam de Odorum natura perſtringerem; verùm hujuſmodi provinciæ amplitudo me deterruit, veritus quippe, ne ſi in illam pedem immitterem, argumenti jucunditas nimis longè à propoſito me abriperet. Hujuſmodi ergo meditationi pauliſper inſiſtens, ac obſervans, multa quidem de Odoribus, tum ab antiquis, tum noſtræ ætatis Philoſophis ac Medicis, paſſim literis fuiſſe prodita, ſed particularem & abſolutam hiſtoriam de Odoribus in Scientia Naturali adhuc deſiderari, propterea mihi in mente obverſari viſa eſt Idea, quâ Odorum hiſtoria naturalis, & medica conſcribi poſſet, odorum naturam juxta recentiorum, & antiquorum placita philoſophica perpendendo, unà cum illorum differentiis, ac diſtinctionibus in ſuas Claſſes, proprietatibus, Idioſyncraſiis, cauſis, natali ſolo, compoſitione, mixturis, ſicque de re Unguentaria antiquorum, exinde procedendo ad medicamenta ex odoribus petita, unde Spirituum Medicina juxta Modernos ortum

ha-

habuit, poſtremo ad Odores Biblicos recenſere, quorum mentio fit in Sacris Codicibus, & quibus utebantur Judæi in Sacrificiis, ac eos, quorum apud varias nationes Græcos, Romanos, Ægyptios, Indos erat uſus in ſuffitibus, & Expiationibus, ad placandos & evocandos Deos; Quare materiam amplam viſus ſum ſubolfeciſſe Tractatum conſcribendi, univerſalem Odorum hiſtoriam complectentem, ut unico opere, quod ſparſim dictum eſt, & quod mihi per varia Experimenta obſervare contingeret, haberetur. Olim Petrus Servius, Medicus Romanus, in ſua elegantiſſima Philologica de Odoribus Diſſertatione Tractatum Phyſicum de Odoribus pollicitus eſt, ſed quantùm ſcire licuit, fidem ſuam non abſolvit; meam tamen pro tali molimine, *quod plus temporis, atque olei plus*, expoſceret, hic oppignerare non intendo. Multa enim ſunt, quæ è longinquo, ac primo adſpectu plana, & facilia videntur, ſed poſtmodum ardua, & prærupta deprehenduntur; ſcitè profectò Poeta.

Tollimus ingentes animos, & maxima parvo
Tempore molimur.

De Veſpillonum Morbis.

CAPUT XVIII.

VEſpillonum, & Libitinariorum apud veteres operoſius, quàm noſtris temporibus, conſueverat eſſe miniſterium. Corpora enim extinctorum magnâ diligentiâ curabant, illa abluendo, ungendo, cremando, & cineres in Urnis condendo; propterea ad hujuſmodi opus accerſebantur Pollinctores, Succolatores, Uſtores, aliique ex viliori plebe; noſtris verò temporibus Cadavera ad Templa, ſeù Cœmeteria delata Veſpillonibus traduntur, ut in Sepulchris reponantur. Quia verò in Urbibus, ac Oppidis, ſaltem in Italia noſtra, quælibet familia ſuum habet Sepulchrum gentilitium in Templis nobilioribus, plebecula verò in ſuis Parœciis in amplis Sepulchris promiſcuè recondi ſolet; hinc Veſpillones in Antra illa fœtidiſſima, Cadaveribus ſemiputridis plena, deſcendendo, ut delata Cadavera in iis recondant, pernicialibus morbis obnoxii ſunt, potiſſimum verò malignis febribus, repentinæ morti, Cachexie, hydropiſi, Catharris ſuffocativis, aliiſque graviſſimis morbis; ſic illis ſemper cadaveroſa facies, & luridus adſpectus,

ctus, ut qui citò rationes cum Orco inire ſoleant. Ac profectò quæ gravior cauſa, & magis efficax ad peſtilentes morbos excitandos fingi poteſt, quàm talis in Sepulchra deſcenſus, ubi neceſſe ſit ad aliquod tempus putidam auram illam inſpirare, ob cujus hauſtum animales ſpiritus (quorum natura, ætherea eſſe debet) coinquinentur, ineptique fiant ad munus ſuum exequendum, ſcilicet ad totam Vitalem machinam ſuſtentandam? Haud immeritò ſcripſit *Hippocrates*, *Aerem Mortalibus Vitæ, & Morborum auctorem eſſe*; non poteſt ergo ſepulchralis Aer Veſpillonibus non eſſe ſummè pernicialis, & maſſæ ſanguineæ corruptor. Antiquitùs ad tam vile miniſterium, ſicuti ad metalla, & cloacas, cogebantur Servi publici, qui ſemiraſi erant, & Inſcripti dicebantur, unde *Martialis*

lib. de Flatibus n.6.

Quatuor inſcripti portabant vile Cadaver,
Accipit infelix qualia mille rogus.

Noſtra hac ætate ſordidum lucrum, ſeu neceſſitas ipſa, & egeſtas liberos homines ad hujuſmodi opus exequendum compellit, ſed ſorte parùm fauſta; nullum enim Veſpillonem Senem videre adhuc mihi contigit. Quantùm verò polleat ad Aerem inquinandum, Cadaverum ex quocumque Animalium genere corruptio, nemo non novit, cùm ſæpè obſervatum

ſit,

ſit, poſt magna prælia commiſſa per inſepulta Cadavera, ſeu per antiqua Sepulchra incautè aperta, diras peſtilentias enatas, quæ ingentem populorum ſtragem ediderint. Mirum itaque non erit ſi Veſpillones, & Buſtuarii, Cadavera tractando, Sepulchrorum oſtia reſerando, ac dum in illa deſcendunt, peſtiferos morbos accerſant. Veſpillo quidam ſatis notus, quem Piſtonem nomine vocabant, cùm Juvenem tumulaſſet veſtibus benè munitum, & calceamentis novis indutum, paucos poſt dies circà meridiem Templi fores apertas obſervans, Sepulchrum adiit, ac lapide amoto, in Sepulchrum deſcendit, diſcalceatoque Cadavere, ſuper illud concidit, ibique animam efflavit, violati Sepulchri pœnam meritò luens.

Odor hic peſſimus perſæpè in ſacris Ædibus, Æſtate præſertim, manifeſtè perſentitur cum gravi adſtantium noxa, ob Sepulchrorum copiam, & frequentem illorum reſerationem, ut ut Thure, myrrhâ, aliiſque odoratis rebus, vaporentur Templa. Hinc non immeritò hanc noſtrorum temporum conſuetudinem Cadavera intra ſacras Ædes tumulandi improbat *Lilius Gyraldus* in Opere ſuo eruditiſſimo de vario ſepeliendi ritu, cùm priſcis temporibus, ac ſub ipſis Chriſtia-

næ

næ Religionis primordiis, ſola Martyrum Corpora in Templis recondi ſolerent, cæteri verò Fideles propè ſacras Ædes, ſeù in Cœmeteriis tumularentur. Ruſticana gens noſtra decentiùs ſanè, quàm urbana, ſuorum Cadavera ſepelire pro more habet; quemlibet enim ex ſuis fato functum in arca lignea reponunt, & alta ſcrobe effoſſa in Prato, propè ſuas Parœcias humo committunt, amicis, ac propinquis id muneris exequentibus. Inſtituto meherclè laudando conſueverant Romani extrà Urbem Cadavera efferre, uti etiam Athenienſes in Ceramico, ſeu rogis imponendo, cinereſque Urnis lapideis, ſeu æneis, condendo; Via Latina, & Flaminia, ac præcipuè militares Viæ ob Monimentorum frequentiam apud Romanos erant valdè celebres, unde *Juvenalis*.

Sat. p.

— experiar, quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

Id autem tribus ex cauſis agebant, ut laudatus *Gyraldus* aſſerit, primò quidem, ut monumenta illa Viatoribus incitamento eſſent ad Virtutem capeſſendam; hinc eſt, quòd antiqua Epitaphia ut plurimùm Viatores alloquerentur: ſecunda, ut quotieſcumque Civitas obſidione premeretur, Cives contra hoſtes alacriùs pro ſuo·

ſuorum cineribus pugnarent; tertia, quæ erat potiſſima cauſa, ut à tetris exhalationibus, quæ à Cadaverum putrefactione emanant, Urbem ſartam tectam ſervarent. Singulari autem privilegio Virginibus Veſtalibus, ac ſolis Imperatoribus permiſſum fuit, ut intra Urbem tumulari poſſent; quin lege duodecim Tabularum, ut apud *Tullium* legimus, cavebatur ne Uſtrina, licet extrà Urbem, propè Ædes alienas inſtitui poſſet; *Rogum, buſtumve novum ne propè Ædes alienas* 60. *ped. invito Domino adiicito*. Sic apud *Tullium*; neque id ob incendii metum, ut idem ait, ſed ob tetrum in Cadaverum, uſtura odorem. Adeò cavebant veteres, ac Aeris ſalubritati pro publica incolumitate proſpiciebant, ut extrà Urbis Pomœria non ſolùm immunda quæque, ſed ſuorum quoque cineres ablegarent. Ipſam quoque agrorum ſtercorationem damnabat *Heſiodus*, conſultum magis volens ſalubritati, quàm ſoli fæcunditati, ſicuti ædilitio edicto vetabatur, ne quid ſcorteum, hoc eſt ex pellibus, Templis inferretur; nefas enim erat aliquid morticinum in Templis recondi. *2. de leg.*

Ut verò penſum meum abſolvam, Veſpillonum, quorum miniſterium adeò neceſſarium eſt, incolumitati proſpiciendum, æquumque eſt, ut quandò mortuo-

rum

rum corpora unà cum Medicorum erroribus humi recondunt, Ars Medica iiſdem beneficium aliquod pro dignitate ſervata rependat. Cautiones itaque iis proponendæ, ut minorem noxam, quantùm licet, in opere libitinario perſentiant, eæque eſſe debent, quæ peſtis tempore in uſu eſſe conſueverunt, nempe, ut Os, & fauces acri aceto abluant, ac ſtrophiolum aceto imbutum geſtent in pera, ut odoratum ac ſpiritus reficiant, monumenta pauliſper aperta relinquant, antequam in illa pedem immittant, ut concluſi halitus pauliſper expirent. Opere peracto, ac domum regreſſi, Veſtes mutent, ac munditiei ſtudeant, quantùm fert miſera illorum conditio. Ubi verò ex aliquo morbo ægrotant, magna circumſpectione curandi. Ego quoties hujuſmodi hominum genus curandum habui, ſatis parcè ſanguinem mitto; illorum enim ſanguis cadaveroſus eſt, ac qualis faciei color; purgantia potius erunt ex uſu, ut quæ magis conveniant hiſce hominibus, qui fœdâ laborant cacochymiâ, & in Orci familiam citiſſimè tranſire ſolent.

De Obſtetricum Morbis.

CAPUT XIX.

A Veſpillonum miniſterio toto Cœlo differt Obſtetricum officium, hæ ſiquidem hominis in mundanam Scenam ingreſſum curant, illi egreſſum; munus tamen amborum, mortalis vitæ Ortum & Occaſum reſpiciens, qualis ſit humana conditio, ſatis teſtatur. Obſtetrices ergo, ſi non tam gravia damna referunt, dum Puerperis aſſident, uti Veſpillones Cadavera tumulando, non immunes tamen, nec impunè ſemper à morbis abeunt partus excipiendo unà cum uterina proluvie, quæ ab antro muliebri confertim profluit, uti ipſęmet teſtantur, & obſervatio in non paucis planum fecit. De pravitate lochiorum non eſt, quòd hìc verba faciam, cùm ad paucas horas illorum fluxus, vel diminutus, vel ſuppreſſus, ſatis ſit ad Puerperas necandas. Haud ſum neſcius, multas antiquitus Quæſtiones fuiſſe, & adhuc eſſe de menſium nequitia, quam talem eſſe ſcripſit *Plinius*, *ut muſta aceſcant, ſterileſcant tactæ fruges, moriantur inſita, exurantur hortorum germina & fructus, quibus Mulieres inſederint.* Sanguinem tamen menſtruum à tot cri- l. 7. H. N. c. 15.

 mi-

minibus illi impactis abſolvere contendit *de Med Purg. c. 1.* *Falloppius* qui aſſerit, ſanguinem menſtruum bonum eſſe, & ſuâ naturâ laudabilem, ſi fœmina alioquin ſana ſit, ac eundem ipſum eſſe, ex quo Mulier, & fætus ipſe nutriuntur, neque niſi à ſola copia ſanguinis uterum ad excretionem irritari; *de.univ. Mul.Me. l.2.c.10.* cui opinioni favet *Rodericus à Caſtro*, *l.2. Conſ. Hiſt. 2.* *Gugl. Ballonius*, qui menſtruam per uterum excretionem, non qualitate, ſed quantitate peccare, & in Annotationibus ad quandam hiſtoriam locum inſignem *2.de Mo. Mul.* *Hippocratis* obſervat, ubi Præceptor menſtruum ſanguinem non fluorem, ſed *Florem* appellat τὰ καταμήνια ἀνθεῖν; imò idem *Ballonius* neque qualitate, neque quantitate peccare aſſerit menſtruum cruorem, *ſed hujuſmodi purgationem perfici arcano, & admirabili quodam naturæ conſilio, aut divina providentia ad futuram procreationem*. Mihi certè non ſemel, nec ſine magna admiratione obſervare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad maraſmum ferè deductas, ac præcipuè nobilem Monialem per decennium in lecto decumbentem prorſus exhauſtam, cui quolibet menſe, ſtatis diebus, menſes quamvis in ſatis modica quantitate, & ad paucas ſtillas, apparent. His tamen non obſtãtibus, menſtruo ſanguini malignum aliquid ſubeſſe meritò ſuſpicari licet; non

ſo-

ſolum enim nomine excretionis, ſed ſecretionis menſtruus fluxus notatur, quæ ſecretio cujuſdam nobis ignotæ fermentationis beneficio perficitur, particulis quibuſdam ſalinis, ac omnigenis ad uteri glandulas præcipitatis, & è corpore ablegatis.

Vim hujus fermentationis, ac inteſtinæ perturbationis ſatis experiuntur mulieres ipſę, cùm menſtruus fluxus inſtat, ac dum actu profluit; quarè à nonnullis, nec ineptè, febris menſtrua appellatur, ſed febris medica, quam poſtmodum melior ſtatus, & corporis alacritas conſequitur; eleganter propterea *Oribaſius*, de moleſta hac purgatione tractans, ſcripſit, *Mulieres, undè gaudent, inde triſtari, & unde triſtantur, inde gaudere*. Si porrò Hiſtoriis adhibenda fides, menſtruum propinatum philtri loco habetur, & vim dementandi poſſidere creditur, quo modo ferunt, Cajum Caligulam ab Uxore Cæſonia potionatum. Inter cautiones Chirurgicas pro vulnerum curatione, Fragoſio, Lanfranco, aliiſque celeberrimis Chirurgis advertentibus, hæc quoque numeratur, quòd linea filamenta ex linteaminibus, & induſiis Mulierum non adhibeantur, licet pluries ablutis, quod religiosè ab omnibus Chirurgis obſervari ſolet, idque ob menſtrui cruoris virulentiam; quin monent,

Vid. Braſau. l. 5. Aph. 36.

ut ab aſpectu vulneratorum arceantur mulieres menſtruatæ, ac homines quoq; à Venereo ludo adhuc calentes, ob hircoſam ſuffumigationem, quam redolent, adeò ut non ità fabuloſum videatur id, quod refert *Plinius*, *& Joachimus Camerarius apud Gaſparum à Rejes*, Apes nimirùm homines inſequi, ab aphrodiſiaca paleſtra adhuc madentes, cùm odorum ſuavitate maximè oblectentur, & caſtitatis ſint obſervantiſſimæ.

l.7.H.N. c. 7. Cap. El. Q. 54.

Quidquid ſit de menſtrualis ſanguinis conditione, num re vera talis ſit, qualis paſſim creditur, neutiquam tamen dubitare licet de uterino profluvio, quod partum præcedit & conſequitur, quin malignitatis, & virulentiæ particeps ſit, quod ſatis demonſtrat lochiorum ſubita ſuppreſſio, vel parcior fluxus; malignæ febres ſiquidem præſtò ſunt, quæ miſeras puerperas citiſſimè ad interitum deducunt, quod non ità evenit in ſimplici menſium ſuppreſſione, quæ, ſi morboſas mulieres, & cachecticas reddit, non tam funeſta eſt, nec tam citam mortem accerſit. Suffuratur enim fœtus ſeu ex ſanguine, ſeu ex chylo id, quod magis ſincerum eſt ac ſpirituoſum, ſicque utero gerens geniali ſucco fraudatur; unde non ſolum in tota maſſa ſanguinea prava fit humorum congeſtio, ſed in ipſa quoq; uteri ſubſtantia,

tia, quæ in gravidis tempore geſtationis, notante *Graffio*, *&* *Sylvio*, inſigniter craſſeſcit, ut quò magis diſtendatur, magis incraſſetur. Humorum ſaburra propterea, quæ priùs cùm quieta eſſet & concluſa, non multum negotii faceſſebat, partus tempore, *commota veluti Camarina*, ut dici ſolet, ni promptè, & continuato effluxu expurgetur, interimit.

Obſtetrices igitur, dum parituris ſuper ſellam poſitis procumbentes adſtant, manibus expanſis partum excepturæ, ac in hujuſmodi miniſterio ad plures horas perſtant, non leves noxas ex ſtillantibus lochiis in ipſis manibus perſentiunt, ut aliquando à rodente & acri materia iiſdem manus inflammentur & ulcerentur. *Fernelius* contagioſorum morborum vim admirans, refert, Obſtetricem quandam, quæ parturienti opem tulerat, talem in manu læſionem paſſam fuiſſe, ut illi tandem manus corrupta exciderit; Puerperam tamen illam, ait *Fernelius*, gallica lue infectam fuiſſe. Quemadmodum igitur Nutrix pollutum infantem lactans, in mammis primò luem contrahit, & à Nutrice vitiata Infans altus in ore & faucibus prima gallici morbi germina & cruciatus præfert: ità Obſtetrix illa in ipſis manibus, ſuper quas ſtillabat gallica lochiorum illuvies, tam gravem noxam ex-

l. 2. de ab. mor. cau. cap. 14.

perta eſt. Id tamen ſagacibus, & expertis Obſtetricibus non prorſus ignotum eſt; ubi enim illis alicui Puerperæ Gallicę lue infectæ operam ſuam præſtare neceſſum eſt, linteis manus obvoluunt, ut ab ipſis accepi, ac illas aqua & aceto perſæpè abluunt, cùm periculo ſuo didicerint, poſſe facillimè hoc pacto luem Veneream alioſque morbos, communicari. His addendum, quòd Obſtetrices pravos odores ac halitus ex ſtillanti fluore per os & nares excipiant, nec modum habeant, quo ſe tueantur, niſi alienis ac beneolentibus odoribus Puerperis hyſtericas paſſiones excitare velint.

Minùs forſan in Anglia, Gallia, Germania, aliiſque Regionibus patiuntur Obſtetrices, cùm Puerperæ decumbentes in ſuis lectulis fœtus ſuos edant, non in ſellis perforatis ſedentes, ut in Italia, quibus dum Obſtetrices aſſident pronæ ſemper & incuruæ, expanſis manibus, ad oſtium Matricis fœtum proditurum opperientes, tanto labore ac patientia (ubi præſertim Matronis aſſident, ac laborioſi partus ſunt) fatigantur, ut partu tandem edito, lares ſuos repetant infractæ & elumbes, artem ſuam diris execrantes.

Nùm apud Veteres Puerperæ ſuper ſellas, an in lectulis fœtus ſuos edere pro more haberent, mihi non ſatis compertum, ut

ut ut in hanc diſquiſitionem curioſè incubuerim. Id autem ſatis perſpectum eſſet cũ multis aliis ſcitu dignis, niſi Vulcanus ſortem hanc Literariæ Reip. invidiſſet, Tho. Bartolini Bibliothecam concremando, ubi opus elegantiſſimum ad umbilicum penè deductum de Puerperio Veterum Vir Clariſs. habebat. Mos tamen partus in lecto edendi etiam apud noſtrates cœpit inoleſcere ritu ſane, ut reor, laudando, multa ſiquidem incomoda ſic evitantur; Sæpe enim contingit (niſi partus ſint adeò faciles) ut Mulieres, antequam pariant, pluries è lecto ad ſellam, & è ſellis ad lectum, poſt irritos conatus referantur cum magna virium jactura; ſeu, poſtquam enixæ fuerint, magnis hæmoragiis ſubſequentibus ſuper ſellas ipſas animo linquantur, & expirent. Fœtus autem faciliùs effundi jacendo, quàm ſurrecto corpore, aut ſedendo, docent bruta omnia, quæ humi procumbunt, dum pariunt, obſtetricante Naturâ. At fortaſſe id brutis neceſſarium videbitur, ne illorum fœtus in terram concidant, & exanimentur, ſeu quia, cùm prona in terram ſpectent, alium uteri poſitum ab homine obtineãt, ideoque in illis facilior ſit fœtus excluſio; verùm etiam parva Animalia, ut Catellæ, Feles, Mures, in quibus de caſu fœtus è ſublimi non multùm vereri oportet, ja-

cendo pariunt. Neque verò crediderim, ſitum uteri rectum in parituris ad faciliorem partum multum conferre, cùm ſuſpicari liceat, fœtum è ſuis involucris expeditum, & exitum affectantem, præproperè ad uteri vaginam præcipitari, ac perſæpè in ſitu præternaturali, ut non rarò obſervatur, exporrectis manibus, ſeu quoque alio modo prodire.

At quonam præſidio Obſtetricibus Ars Medica obſtetricabitur, ac opem feret, ut Artem ſuam ſine noxa, quantum licet, exerceant? nonniſi ut identidem, quando ſint induciæ, manus & brachia aquâ aut vino abluant, ut ab opere ſuo expeditæ faciem ac fauces poſcâ colluant, veſtes puras domum reverſæ induant, ſummatìm munditiei ſtudeant. A Vetula quadam Obſtetrice accepi, ſe, quotieſcunq, Puerperam aliquam haberet Gallicæ luis ſuſpectam, ſeu cachecticam, extremos conatus parituræ opperiri, antequam illam ſuper ſellam reponat, ne tamdiu lochiali tabe manus conſpergantur.

De

De Nutricum Morbis.

CAPUT XX.

OBſtetricibus munere ſuo defunctis, Nutrices ſuccedunt, quæ fœtum editũ alendum ſuſcipiunt: hæ quoque in lactationis progreſſu variis affectibus tentari ſolent. Hìc autem Nutricis nomine non ſolùm intelligi velim eas mulieres, quę pretio conductę alienos partus, ſed eas etiam, quæ proprios lactant. Affectus autem, quibus ut plurimùm Nutrices vexari ſolent, ſunt contabeſcentiæ, hyſtericæ paſſiones, puſtulæ, & ſcabies, capitis dolores, vertigines, anhelitus difficultates, ac viſus imbecillitates; multa alia quoque incommoda patiuntur, in mammis præſertim, dum lac nimis abundat, dum grumeſcit in mammis, dum mammæ ipſæ inflammantur, abſceſſum patiuntur, ac in papillis fiſſuræ naſcuntur. Facilè eſt autem concipere, quomodo ex diuturna lactatione ſequatur atrophia, & contabeſcentia; fœtu enim grandiori facto multumque lactis ſugente (ſive lac ex ſanguine, ut priſci ſenſere, ſeu ex Chylo, ut rectius Recentiores, generetur) Nutricum Corpora geniali ſucco fraudantur quo nutriri deberent, & ſic paulatim gra-

ciles

ciles ab exhauſtu, & junceę fiunt, ut plautino verbo utar, ac præſertim cùm gemellos interdum lactant, ſeu cùm lucri gratia unà cum proprio filio puerum collactaneum habent. Affectibus verò pruriginoſis corripi ſolent, tum quòd tractando & ulnis ac in ſinu Infantes geſtando, qui lactea cruſta, & achoribus infeſtari ſolent (dum, qui ſic non purgantur à
de Morb. Sac. n. 7. magnis morbis corripi ſolent, teſte *Hippocrate*) Nutrices inficiuntur, tum quòd benigniori ſanguinis ſeu Chyli parte ad mammas delata, & in lac permutata, ſeroſi, & ſalſi humores ſuperſunt pro corporis alimonia, qui poſteà in cute puſtulas, & pſoram excitent. *Lactans quædam puſtulas per corpus quidem habebat, cum au-*
2. in 2. Epid. *tem ceſſavit lactare ſedatæ ſunt æſtate*; ſcripſit *Hippocrates*, locum hunc egregiè explicat *Martianus* noſter (noſtrum appello, quia in hiſce Regionibus natus & educatus, ut pote Saxolenſis, non Romanus) contra *Valleſii* expoſitionem, qui ſibi finxit, huic mulieri, dum lactaret, menſtrua defeciſſe, ac propterea ex multa cachochymia puſtulas ortum habuiſſe, ait enim *Martianus*, cauſam harum puſtularum rejiciendam potiùs *in errata, quæ cōmittunt lactantes in cibo, & potu, hoc modo lac augeri exiſtimantes, partim appetentia irritante, quæ in lactantibus magna eſſe conſuevit,*

qui-

quibus accedunt vigiliæ, ſomni interrupti, quibus Nutrices lactationis cauſâ frequenter ſubjiciuntur, quorum occaſione cruditates in corpore generantur, quibus ſi quid humoris & ſalſi aſſocietur, puſtularum apta materia evadunt.

Aliam hiſtoriam lactantis mulieris habemus pariter apud *Hippocratem*; *Therſandri uxor leucophlegmatica non valdè exiſtens lactans acutè febricitavit. Huic lingua exuſta eſt, aliis etiam uſtionem ſubeuntibus; Sub hoc tempus lingua etiam exaſperabatur, ut grandine multa, & lumbricis per os. Circa* 20. *verò non perfectè judicata eſt*; eodem modo *Valleſius* acutæ febris cauſam menſtruis evacuationibus detentis acceptam refert; *eſt enim maxima lactantium noxa*, ait ille, *impura excrementa, quę ſingulis menſibus exire ſolent, retinere pro puro lacte, quod exſugitur*. Verùm *Martiani* expoſitio magis arridet; Lactantes enim in ſtatu præternaturali nequaquam ſtatuendæ ſunt, eò quòd lactationis tempore iis menſes non fluant, quod equidem verum eſſet, ſi naturaliter ſimul lactarent, & menſtruas purgationes haberent, ſed potiùs culpanda ſunt errata in victu, noctes inſomnes, ſucci nutritii exhauſtus, & alia à Doctiſſimo *Martiano* recenſita. Mulierem enim illam craſſis ſuccis refertam in univerſo corpore, ac primis viis, ut dici ſolet,

4. Epid. t. 14. ex Valleſ.

let, ex ipſis verbis Divini Præceptoris ſatis conſtat, dum illam ſcripſit leucophlegmaticam fuiſſe, & lumbricos per os rejectaſſe.

Has igitur ob cauſas, viſus imbecillitatem, capitis dolores, vertigines, dyſpnœas identidem pati ſolent Nutrices, & albis fluoribus obnoxiæ fieri, ac præcipuè cùm ad plures annos protrahitur lactatio. *Experientia compertum eſſe, ait Ballonius*, Medicus experientiſſimus ſuorum temporum, *omnes fere mulieres, quæ diu fuerint Nutrices, gracileſcere, aut morbis poſteà opportunas, aut debiles vivere, aut fluxui muliebri obnoxias*; in iis enim facilis eſt humorum liquatio, & partium excipientium propenſio, quod cuidam Vetulæ contigit, ait ille, quæ adeò lacte exuberabat, ut diu tres Infantes lactaverit; hinc Vaſorum inanitio & infirmitas conſequi potuit. Idem *Ballonius* caſum refert cujuſdam Nutricis, ex quo cautio non contemnenda pro Nutricum recta curatione elici poterit; lubet autem ejuſdem verba referre; *Cuidam mulieri in ſpinam fluxio, rigida penè erat, Nutrix erat, & lactandi diligentia, & aſſiduitas occaſio mali fortaſſe fuerat. Datum medicamentum potens. Goſſipium cum Oleo applicatum, brevi convaluit, ſecta Vena non eſt; Lecti tepor, & unctio pepaſmum promoverunt. Alius Medicus Ve-*

l. 2. Ephem.

l. 2. Epidem.

nam

nam fortaſſe aperuiſſet; hinc errant perſæpè Medici, qui cauſas affectuum in Nutricibus ad menſium ſuppreſſionem referentes, ſubitò ſectionem Venæ imperant. In ſimili caſu hodierni Medici, apud noſtrates ſaltem, non ſemel tantùm, ſed bis aut ter Venam ſecuiſſent, quod remedii genus ſi omitterent, grande nefas, & morte piandum ſe patraturos crederent. Ubi enim Nutrix aliqua ob prædictos affectus, ſeu quo alio morbo laboret, in ſanguinis miſſione pro Curationis cardine ſpem totam reponunt, eo ſolo fundamento, quòd toto lactationis tempore à menſtruis purgationibus immunis fuerit; verùm in hoc ſæpiſſimè peccari ſolet, non enim ſolum ad menſium carentiam, tanquam ad mali fomitem & ſanguinis abundantiæ cauſam reſpiciendum, ſed ad cacochymiam, & malum ex longa lactatione contractum. Quare cùm obviæ ſint, ac paſſim occurrant lactantes curandæ, paucæque ſint (apud Noſtrates ſaltem) quæ in Nobilium Domibus infantes alant, & quæ opiparè vivant, cautè procedendum in Venæ ſectione, ne corpus magis effœtum reddatur, & morbus ingraveſcat; in hoc bivio itaque ſatiùs eſt, per viam medicamentorum purgantium incedere, quàm per phlebotomiam intempeſtivè, ſeu temerè inſtitutam.

Quot

Quot porrò incommoda in ipſis mammis patiantur Nutrices, veluti nimiam lactis abundantiam, & profuſionem, cùm lac tenuius eſt (unde ſequatur virium imbecillitas & atrophia) lactis grumeſcentiam, mammarum inflammationes, abſceſſus, in papillis fiſſuras, nemo non novit; propterea ab horum affectuum cauſis exactiùs perquirendis, & curatione proponenda, ne actum agere videar, ſuperſedebo, cùm apud Practicos hæc omnia proſtent abundè deſcripta, unà cum magna remediorum ſupellectile, veluti videre eſt apud experientiſſimum *Etmullerum*.

Valet. Infant. Solent interdum Nutrices de dolore quodam compreſſivo in dorſo conqueri, quod obſervatur potiſſimum in iis Nutricibus, quæ recenter pepererint, & multo lacte abundent, ob mammas nimis molles & laxas, ſeu quia ab Infante debiliori non ſatis exhauriantur; dolorem autem compreſſivum in dorſo preſertim perſentiunt, eò quòd vaſa lactea Thoracica circà aggerem ſpinalis medullæ perreptantia, & Chyloſam materiam pro lactis generatione ad axillares, ſeu mammas (ut creditur) deferentia nimis turgeant, ac diſtenta ſint, cujus remedium erit moderamen in victu, ac præſertìm in generoſioris Vini potu, atque etiam aliqua ſanguinis detra-

ctio

ctio, ſi dolor premat; hæc autem doloroſa compreſſio, quam interdum febris conſequitur, obſervari ſolet in mulieribus euſarcis, & habitioribus.

Hyſtericis quoque affectibus, ut ſuperiùs annotavi, infeſtari ſolent Nutrices, ac eæ potiſſimùm, quæ in Domibus Nobilium degunt euchymis cibis altæ, ſed magnâ diligentiâ procul à conjugali commercio cuſtoditæ; Ventre enim ſaginato, uterus liquore ſeminali turgeſcens indignatur, ac in furores agitur, cum non exiguâ lactei liquoris in mammis defœdatione. Omnes ferè, qui de Nutricum regimine ſcripſere, hoc primùm, tanquam rem indubiam, ac veluti Oraculum è Tripode accipiunt, quòd Nutrix à virili concubitu abſtinere debeat, ne lac vitietur. *A Venere omninò abſtinendam eſſe, quę lac prębebit, moneo; nam & menſes viri conſuetudine provocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat*; Verba ſunt *Galeni*. Nimius eſſem, ſi Auctores omnes, qui cautionem hanc, tanquam neceſſariam proponunt, recenſere vellem, quam ſicuti parùm rationi conſonam, ità non multùm ſalutarem, neque experientiæ congruam, deprehendi. Haud ibo inficias, quòd ſi lactans conceperit, nonniſi pravum, & imbecille alimentum ſuppeditare poſſit, & quin ſubitò ablactandus ſit Infans, ſeu alteri Nutrici

in p. de tuē. val. cap. 9.

trici tradendus. Satis curioſa eſt hiſtoria, & notatu digna, quam *Regnerus de Graaf* refert; ait enim, quendam Delphis Catellam ſatis pinguem domi habuiſſe, è cujus mammis lac Felis exugebat, licet Catella nunquam generaſſet, quam idcircò Herus diligenter cuſtodiebat, ne tunc temporis, cùm illam coitum appetere cognoſcebat, domo exiret, & amaſium reperiret cui jungeretur; ſed cùm tandem Canis extraneus clam illam iniiſſet, ex eo tempore Felis noluit amplius Catellæ lac exugere. Inficiari itaque non auſim, quin concubitus, ſi immodicus ſit ac ſatis frequens, lacti labem aliquam affricare debeat; at forſan lac magis vitiari credendum eſt, ſi Nutrices, quę Infantes in alienis domibus nutriunt, à ſuorum Conjugum conſuetudine & adſpectu quoque arceantur, adeò ut lares ſuos ac filios inviſere nequeant; ex quo fit, ut vetitos hymenæos magis appetant, ac perverſas curas animo diu noctuque verſantes, in hyſtericas paſſiones, eaſque vehementes, prolabantur; ſic quicquid delirant Nutrices, ſeu qui ipſas domi alunt & oculatiùs quàm proprias Uxores cuſtodiunt, plectuntur innoxia Infantum corpuſcula.

de Vit. Organ.

Sentiant ergo, ut lubet, Scriptores ferè omnes, & *Galeni* placito ſubſcribant, jubeantque Nutrices à Virorum Conſortio

pro-

prohibendas, ac in Gynecæis tanquam in carceribus detinendas, namque ego illorum pace aliter ſentio, ac (veluti Orator quidam ajebat circa judicium rectè dicendi) *Ad populum provoco*; adverto enim apud popularem gentem, Matres omnes fœtus ſuos alere, niſi fortuitum aliquid contingat, & cum ſuis Conjugibus qualibet nocte cubare, nec ſine conſueto Veneris exercitio, neque tot incommoda, & lactis depravationes obſervari, quot verentur, ac ſibi fingunt Medici in Magnatum ac Principum Nutricibus, quas volunt caſtitati addictas; propterea cautelam hanc non adeò tutam ac ſalutarem eſſe exiſtimo, ut ut à celebrioribus Practicis commendetur. Profectò in hac Civitate perpauci modò ſunt Nobiles, qui propriis in Domibus Nutrices habeant; cùm enim illarum ſalacitas & petulantia, poſtquam benè paſtæ fuerint, intoleranda ſit, nec quicquam fæliciùs obſervent filios ſuos educari, quàm Urbanæ plebis, & ruſticanæ gentis filios, ni forſan morboſiores ſint ac imbecilliores, propterea omnes ferè liberos ſuos Nutricibus tradunt, quę illos propriis in laribus unà cum ſua familia nutriant, quin lubentiùs ruſticanis Mulieribus, quàm urbanis natos ſuos committunt, ut robuſtiori lacte alantur.

l. 7. Epi. 17.

K Unus

de Nat. Pu. Ver. 250. Unus, quòd ſciam, laudatus *Martianus* regulam hanc Nutrices à virili concubitu arcendi, licet bona fide tam ſalutarem creditam, prorſus improbat cùm, enim modum, prout ipſe ſentiebat, quo in gravidis & Puerperis lac generetur, indicaſſet, hæc ſubdit verba. *Quæ ſi vera ſunt, non rectè ſentire videntur illi, qui coitum Nutricibus prohibent, lac inde vitiari exiſtimantes; coitu enim mediante motus concitatur in Utero, à quo lactis generatio dependet, et ex coitu alacritas inducitur mulieri, unde venulæ laxantur, ut dicebat Hippocrates,* *de Mor. Mul. l. p.* *quæ ad lactis ubertatem, ac bonitatem plurimùm conferre indubitatum eſt; imò ſi Veneri aſſuetas abſtinentia tantoperè lædit, quod Viro orbatæ quotidiè experiuntur, quæ variis morborum generibus fiunt ſubjectę, Nutrices à proprio Viro penitùs ſegregare non eſt tutum.* Hæc Vir ille Doctiſſimus. Profectò ſi res benè penſitetur, lactis primordia geneſin ſuam Utero debere, fateri neceſſum eſt; Utero enim Veneris delitiis exultante & commoto, univerſa corporis ſyſtaſis commovetur, & vaſa ſanguifera ampliora fiunt. Hìc mihi ſuccurrit conſuetudo quędam, ac Nutricum apud Veteres in ſolenni Nuptiarum celebritate officium; Nutrix enim novæ Nuptę primò Thalamum ingreſſuræ Collum filo metiebatur, manè verò obſervabat, num idem filum ad col-

lum remetiendum ſufficert, quod ſi non ſatis fuiſſet, lætabunda proclamabat, Virginem à Viro Mulierem factam fuiſſe; ſic *Catullus* ad ritum hunc alludens in Nuptiis Thetidis, & Pelei.

Non illam Nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno Collum poterit circumdare filo.

Collo ſcilicet novæ Nuptæ turgidiore facto, ac venis in aphrodiſiaca palæſtra tumefactis.

Mecum ſæpè ad mechanicum Naturæ artificium animum advertens, quo edito fœtu, ac etiam ante partum, lac generetur in mammis, quaſi ab intelligentia quadam id fiat, quæ prodituri fœtus neceſſitati in anteceſſum proſpiciat, nihil inveſtigare potui, quo mihi ſaltem blandiri poſſem, ſicuti curioſitati haud quaquam ab iis ſatisfactum, qui quæſtionem hanc tractarunt, quos inter *Diemerbrœkius*, *l. 2. c. 2. Anat.* *Gaſparus Bartholinus*, *Thomę filius*, aliique, *Diſſert. de Mam.* quos memorat laudatus *Diemerbrœkius*, quare circa rem hanc paululum digredi liceat.

Lactearum hiſtoria, quam in hoc fortunatiſſimo ſeculo primus inchoavit *Aſelius*, abſoluit *Pecquetus* (quamvis illam adumbraſse viſus fuerit *Hippocrates*) ſat celebris *de Glăd. nu. 3.* eſt, cùm Profeſſorum nemo in re Medica tam hoſpes ſit, qui Chyli motum per proprios ductus, & in Vaſa ſanguiflua ingreſ-

ſum ignoret, ſeu quid recentiores ſentiant de lactis materia, quam firmiter credunt à Chyli fontibus derivari (quamvis Proſectorum induſtria vias adhuc non indigitarit, ut ut *Diemerbrœkius* multis exemplis illam demonſtraſſe perſuaſum habeat) adeò, ut lac Chyli portionem eſſe, ſanguini permixtam, ac in mammis ſeparatam credibile ſit, uti Bibliothecæ Anatomicæ Auctores arbitrantur, idque ſat probabilibus conjecturis, quas primus mente concepit, ac Mundo patefecit *Martianus noſter*, qui egregius *Hippocratis* commentator ſi modo viveret, ac lactearum Sylvam, quam ſibi confinxit, intueretur, quantum ſibi plauderet; hæc, inquam, olim dubia de lactis materia, modò in papatulo ſunt; ſolùm, ſupereſſet, ut reor, modum mechanicum noſſe, quo appropinquante partu, ac etiam poſt partum, licet largè fluentibus puerperiis, Chyloſus latex in mammarias glandulas tam pleno fluento urgeatur, cùm eò non ſpontè Chylum moveri, neque à ſomniata vi tractrice abripi, ſeu à facultate quadam intelligente dirigi, pro comperto ſit.

Cō. Hip. de Nat. Pueri.

Quando igitur recentiorum commenta in hac re non perplacent, veterum adeamus Oracula, ac videamus, num aliquid referre contingat, quod veri ſpecimen aliquod præferat.

Qui

Qui vetere utuntur vino ſapientes puto,
Et qui lubenter veteres ſpectant fabulas;
Nam novæ, quæ prodeunt fabulæ,
Multò ſunt nequiores, quàm novi nummi.

Sic Plautus. *Prolo. Caſin.*

Magnus *Hippocrates*, qui licet aliquando in explicandis, quæ in noſtris corporibus fiunt, admirandis operibus, Naturę nomine uſus fuerit, mechanicam tamen neceſſitatem hanc (de qua adeò gloriantur noſtræ ætatis Scriptores, ut fermentis, in quibus ad tempus aliquod jacuere Scholę, ad Piſtores ablegatis, omnia per mechaniſmum, & artificioſam ſtructuram explicent) ſat manifeſtè agnovit, ut ex variis ejuſdem locis conſtat, ait enim, Mulieres facilè parere, *quando diſruptis pelliculis Pueri momentum in caput inclinatum prædominetur, obliquum autem, et in pedes procedere, ſi momentum huc inclinarit*; rectè autem Interpretes græcam vocem ῥοπὴ momentum, & inclinationem verterunt. *Epid. de Nat. Pue. nu. 21. & 42. de Diæ. nu. 5.* *Hippocrates* ergo lactis generationem, & modum per automatiſmum exponit his verbis. *Lac autem ob hujuſmodi neceſſitatem fit; Quum Uteri tumidi præ puero ſunt, Ventrem mulieris comprimunt; ejus autem pleni ubi compreſſio contigerit, pinguiſſimum de potibus, ac cibis foras proſilit in omentum, & carnem.* *de Nat. Pu. nu. 21.* En quomodo Cous Senex per illa verba, *Lac autem ob hujuſmodi neceſſitatem fit*, modum

mechanicum innuit, per quod Phœnomenon iſtud apparere debeat.

In prægnante igitur muliere, cùm fœtus grandior fieri incipit, Uterus Inteſtina, Ventriculum, Diaphragma, & ſuperiores omnes partes comprimit, & in ſpatium magis anguſtum cogit, Chylum eodem tempore per abdominis lacteas, & Thoracicos ductus propellendo verſus mammas, ex quo fit, ut faciliùs ad eaſdem mammas, quarum mollis, & laxior eſt textura, per Chyliferos ductus deferatur, ſi non adhuc benè patentes, ſaltem per arterias mammarias, ut *Richardo Lovver, P. Dioni*, & aliis placet, nec alio impulſore opus ſit, quàm hujuſmodi compreſſione, cui ſuccenturiare poſſit ejuſdem fœtus motus, ex eodem *Hipp.*. Ubi enim moveri cœperit Infans in utero, prima lactis ſigna apparent in mammis; haud ſecùs Clariſs. *Pecquetus*, Lactearum Thoracicarum primus Obſervator, credidit, à motu Diaphragmatis Chyloſum laticem à lacteis Abdominis in Thoracicas urgeri, ut exinde in cruoris maſſam devolvatur. Curioſum ac notatu dignum eſt, quod refert *Herodotus* de modo, quo Scythę utuntur ad uberiorem lactis equini, quo victitant, copiam impetrandam *Sufflatoria oſſea*, inquit ille, *fiſtulis ſimillima ſumuntur, eaque genitalibus Equarum impoſita ore inflantur*,

p. de Mo. Mul. nu. 97.

l. 4. in Melpom.

hoc

hoc aliis facientibus, alii Equas emulgent; hoc ideò ſe facere ajunt, quòd Venę Equarum inflatæ impleantur, & mammæ deſcendant. Uterus ergo in pręgnante muliere, quamvis non ità proximus mammis, ut in Brutis in terram pronis, à grandiori fœtu diſtentus, ſat virium habere videtur ad vicinas partes comprimendas, & ſuccum in Vaſis contentum ſursùm propellendum; cui compreſſioni à pleno utero factæ ſocias vires junget ejuſdem Pueri motus in Utero.

Quia verò fœtu edito, ac Utero ad naturalem ſuam magnitudinem redeunte, ceſſat hujuſmodi compreſſio, ac motus propellens, propterea ſubdit *Hippocrates*, *lac procedere in mammas, ſi lactaverit; dum enim mammæ lactant, & exuguntur, venulæ in mammis ampliores fiunt, ampliores autem factæ à ventre pinguedinem trahentes in mammas diſtribuunt.* *de Nat. Pueri n. 22.* Suctio itaque à Puero facta ſufficiens eſt ad Chyli motum continuandum, alioquin ſuctione omiſsa fontes illi citò areſcerent. Is ergo eſt mechanicus modus, quo Divinus Senex lac in mammis generari credidit. Hujuſmodi autem compreſſioni ab *Hippocrate* excogitatæ favere non parùm videtur obſervatio, quâ conſtat, in Animalibus, quę plures fœtus unico partu edunt, & longum utrimque mammarum ordi-

nem habent, uti Sues, Canes, Feles, &c. eas mamillas, quæ uteri cornibus, ubi major eſt compreſſio, ſunt proximiores, eſſe magis lacte diſtentas, tum ante, tum poſt editos fœtus (quod mihi non ſemel cùm ruri eſſem, obſervare contigit) atque hinc fieri, quòd Catuli, quibus obtigerit medias mamillas ſugere, robuſtiores, ac pinguiores ſint cæteris, qui ab extremis lac exſugant.

Per Mechanicam igitur humoris, ex quo lac fit in mammis, motum exponere anniſus eſt *Hippocrates*, cujus veſtigia ſi poſt modum illius Succeſſores preſſiſſent, jamdiu Medicina in multis majorem perfectionis gradum adepta fuiſſet; verùm in arduis quæſtionibus ad Naturam confugientes (quo vocabulo in Phyſicis nullum aliud malignius eſt, & quod inſcitiæ magis patrocinetur) malè de Arte Medica meruêre. Quæſtionem hanc ſatis diffusè
lib. 2. Anato. cap. 2. tractat *Diemerbrœk.* quærens, quidnam Chylum per ductus chyliferos ad cor fluere ſolitum impellat, vel deducat ad mammas, ut ex eo lac generetur, Deuſingii opinione priùs exploſa, qui ad qualitatem quandam cuncta in corpore rarefacientem & fermentantem referebat, ipſe opinionem ſuam ſtatuere contendit, ſed parùm firmo talo ſtantem, ut pote ſoli imaginationi ſuffultam; Phœnomenon enim

iſtud

iſtud ad fortem imaginationem Puerperę ad lactis generationem pro fœtus nutricatu intentè cogitantis, refert, quam opinionem ſatis doctè *Bartholinus* confutavit. Ad diſſolvēdum autem *Diemerbrœkii* commentum id unum ſufficere crederem, quòd Puerperæ Nobiles & magis delicatæ, quæ fœtus ſuos alere renuunt, ne iis mammæ penſiles evadant; non ſolum nihil cogitant, vel appetunt lactis generationem in mammis, verùm præcipua illis cogitatio eſt de lactis averſione à mammis; iis tamen invitis, & irritis omnibus, quibus ad hoc utuntur remediis, tertia, vel quarta die à partu fit lactis ad mammas confluxus. Nihil tamen firmi in hac re, & quod Quæſtionis ſatisfaciat, proponit *Bartholinus*, quin dubitanter excogitata ſua exponit. Primò cauſis externis mamillas ad lactificationem diſponentibus ſubitam mutationem accenſet, quæ in Virginibus obſervatur, cùm menſtrua fluere incipiunt, pili in pudendis naſcuntur, vox mutatur, & mammæ ſororiare incipiunt, deinde ſemini maſculino in conceptione maſſam ſanguineam fermentanti, & Chylum ad facilem ſeceſſionem in mammis diſponenti; cauſas verò internas, per quas tribus, vel quatuor diebus à partu mammæ turgeant, ſanguinis Chyloſi refluxui ad Uterum ingenti copia pro *Diſſe. de mam. & lact.*

fu-

fœtus nutritione fluere ſolito, acceptum refert. Idem penè commentus eſt *Ortlob*, qui conceptis verbis ait, *quòd Utero, poſt fœtum editum contracto, materia ad alendum fœtum deſtinata à ſanguine iterum reſorbetur, & ſic diſtentæ plus ordinario glandulæ mammarum humoris hujus ſecretionem, cui in Utero vacabant, denuò ſuſcipiant*. Ingenioſa iſthæc excogitata profectò ſunt, at licet verum ſit, lac Utero geneſin ſuam debere (niſi enim concipiat Uterus, ut in Sterilibus, ac Monialibus, aliiſque, quæ nunquam nubunt, lac in mammis non apparet, niſi perraro, & non numquam in virginibus) ſemper tamen licebit quęrere, cur, Utero à pondere exoluto, Chyloſus ſanguis per arterias Hypogaſtricas ad fœtus alimoniam deferri ſolitus à venis reſorptus, deinde ad dextrum cordis ſinum, inde ad ſiniſtrum arterioſo ſanguini remixtus, cur, inquam, & à quanam intelligentia dirigatur ad mammas, ibique lactis formam acquirat, idque fœtu edito, & adhuc fluentibus lochiis, non alio tempore, quando fœminæ extrà graviditatem habitiores ſunt, & magis ſucculentæ, non autem exhauſtæ veluti geſtationis tempore, & ob partus labores, nec non propter magnam lochiorum proluviem. Quare adhuc integra manet quæſtio, quo impulſore, & quibus machinamentis lactis ma-

Hiſt. Par. Diſſ. 14.

te-

teria in Puerperis ad mammas propellatur, id enim planè ignorari exiſtimo.

Profectò credendum eſt, Divinum Architectum tali ſtructurâ, ac ignoto adhuc artificio, uterum ac mammas fabrefeciſſe, ut lege ordinaria uteri fœturę ſuccedat in mammis lactis generatio, ſicuti modò ſcimus, fœtus è clauſtris uteri erumpentis Pulmones, quî per nonimeſtre ſpatium otio vacarant, munus ſuum inchoare, aere externo per os ſubeunte, ac vi ſua elaſtica eoſdem inflante, ut eodem tempore foraminis ovalis uſus intercidat, & ſanguis per alios ductus circulum ſuum abſoluat. Conſenſum igitur mammarum cum utero, eumque admirandum eſſe, fateri neceſſum eſt, ſed humanæ ſagacitati & anatomicę inſpectioni adhuc ignotum. Talem conſenſum novit *Hippocrates*; *ſi papillæ mammarum, & rubor pallidus fuerit, morboſum eſt Uteri vas*, ſcripſit ille. Laudatus *Bartholinus* uteri, & placentæ cum mammis conſenſum per mutuam ſimilitudinem ſubſtantiæ glanduloſę, quam habent inter ſe placenta uterina, & mammę expoſuit, ita ut Sanguis Chyloſus ad Placentam fluere ſolitus, dum in orbem fertur ad mammas, tanquam ad ſibi cognatum domicilium, divertat; verùm ſine placenta, ut in Virginibus, quibus interdum lac generatur in mammis, conſenſum

6. Epi. Se. 5.

hunc

hunc inter mammas & uterum admittere neceſſum eſt, experientia ſatis atteſtante, iu mulierum mammis, ob uteri exorbitantias, generari per ſæpè cancroſos tumores, quales in Monialibus magis, quàm in cæteris Mulieribus, obſervantur, non ob menſtruorum defectum, ſed potiùs, ut reor, ob cœlibem vitam; mihi enim ſępiùs obſervare contigit, Veſtales Virgines benè coloratas, menſtruis purgationibus ritè fluentibus, ſed ſalaci natura præditas, ex horrendis mammarum cancris miſerè objiſſe; & quoniam in Italia quælibet Civitas complures habet Religioſos Virginum Cœtus, perraró fit, ut Monaſterium aliquod extet, quod tam diram peſtem intus non alat. Cur ergo propter uteri deliria plectuntur mammæ, non ſic, neq; tam frequenter, alię partes? Certè ob conſensũ adhuc occultum, & Profectorum indagini impervium, quem forſan dies aliqua aperiet, cùm nondum ſit occupata veritas.

Admirandum hunc inter mammas & uterum conſenſum, binos libidinis fontes, abundè teſtatur earumdem mamillarum confricatio, quæ in fœminis, ut ipſęmet fatentur, non leve eſt Veneris languentis irritamentum. Obſervat *Carpus*, mammarum contrectationem, ac præſertim papillarum, quæ ad modum virgæ arriguntur, ſopitam Venerem exci-

Com. 2. in An. Mi. p. 316.

cita-

citare; lubet autem hìc ejuſdem verba referre: *juvant etiam mammillæ incitando coitum, pertractando eas, tam in mare, quàm in fœmina, licet magis in fœmina, quam in mare; ſunt etiam Venæ venientes à regione Virgæ ad mammillas; & hoc eſt veriſſimum, quòd ſi tangatur papilla mammillæ, ſtatim ipſa papilla erigitur, ſicut virga.* Quædam igitur inter has partes erit ſympathia, & conſenſio potiùs per vaſa, quàm per ſubſtantię ſimilitudinem, ut credidit *Bartholinus*, quæ nulla ferè eſt, cùm uterus à lochiis repurgatus, ac naturali ſuæ magnitudini redditus, totus membranoſus ſit, à mam̃is valde differens, quarum textura potiùs glandulоſa eſt.

Rationes ergo, ſeu commenta Neotericorum, cur à partu, non alio tempore, mammæ lacte turgeant, *Hippocratis* placito nullatenus videntur præferenda. Licet enim motum ſanguinis, & Chyli, qualis oculis noſtris patet, ignorarit Cous Senex, hanc tamen mirabilem ſympathiam & mutuum inter mammas & uterum commercium, ſumma attentione obſervavit, & lactis generationem per compreſſionem, & motum fœtus in utero non incongruè expoſuit, cui opinioni qui non acquieſcit, meliora proferat; aſt huic Sæculo, ad metam properanti, Problematis hujus ſolutionem nequaquam conceſſum

iri

iri credendum eſt, quam ſummus rerum Diſpenſator alteri ſucceſſuro forſan reſervatam voluit.

Verùm hujuſce Arcani, quod tot præclariſſima ingenia exercuit, indagine omiſsa, ad Nutricum affectus redeamus, & ex penu Medico præſidium aliquod iiſdem laborantibus eruamus. Si gravis igitur ſit affectio, quæcunque ea ſit, & ex nimia lactatione ortum ducat, ablactatio eſt imperanda, cauſæ etenim procatarcticæ amotio reliquis præferenda. Si Tabis imminentis adſit ſuſpicio, quam indicant totius corporis macies ſenſim augeſcens, dejectio appetitus, noctes inſomnes, decolor facies, illicò à lactatione ceſſandum, ac ea adhibenda remedia, quæ Tabem præcavent, & corpus renutriunt. Tabem ex nimia lactatione deſcribit *Richardus Mortonus*; conſulatur ergo hìc Auctor, qui pro hujuſmodi contabeſcentia varia proponit remedia. Unicum tamen præſidium in hujuſmodi caſu erit lactis Aſinini, ſeu Vaccini uſus, modo febris acutior, acor nimiùs vẽtriculi, & alia non obſtent; rationi quippe congruum eſt, ut ſi è lactis diſpendio orta fuerit corporis conſumptio, per lactis uſum quoq; ſequatur ejuſdem reparatio. Lac ergo Aſininum ad pravos humores expurgandos primò conveniet, mox vaccinũ ad maciem reparandam;

Phtiſiol. cap. 6.

dam; hæc enim vera eſt methodus lac exhibendi in Tabe, & quâ utebatur Divinus Præceptor *in hiſtoria Eratolai filii*; huic enim à gravi & longa dyſenteria confecto, & ad extremam maciem deducto, lac Aſininum priùs exhibuit ad purgationem, mox bubulum ad nutritionem. *Bibenti lac Aſininum* (inquit Hipp.) *coctum novem heminarum atticarum menſura ad duos dies, bilioſa purgatio vehemens oborta eſt, & ceſſarunt dolores, & ciborum appetentia acceſſit, poſteà verò bubuli lactis crudi quatuor heminas atticas bibit pro vice una, cyathos duos in diem primum ſextam aquæ partem admiſcens, et vini nigri auſteri parum*; egregia verò eſt *Proſp. Martiani* in hunc locum animadverſio. *Notum etiam eſt* (inquit ille) *lac reficiendi gratia dari, non Aſininum, ut poſteriores faciunt, qui in Tabe cæteris præferunt, ſed bubulum, quod ſua craſſitie corpus reficere aptum eſt*. Lactea itaque Diæta tali methodo utramque paginam implebit, corpus enim ab humorum ſaburra primùm expurgabit, deinde illud reſarciet. Hiſtoriam refert *Mortonus* cujuſdam mulieris, quæ poſt quatuor menſium lactationem, cùm in magnam virium imbecillitatem, appetitus dejectionem, paſſiones ſuffocativas, incidiſſet, neque illius conſiliis auſcultare voluiſſet, nimirùm, ut à lactatione ceſſaret, & lacteâ

7. *Epid. nu.* 3. *de Nat. Mul. nu.* 15.

die-

dietâ uteretur, in Tabem pulmonarem, cum tuſſi, gravi anhelitu, & febre hectica tandem delapſa eſt.

Si verò paſſiones hyſtericæ à nimia plenitudine ortum habeant, veluti Magnatum ac Principum Nutricibus evenit, tunc aliqua evacuatio molienda, ac in ſpecie phlebotomia celebranda, ad Vaſorum plenitudinem tollendam, ſtrictiorem diętam eodem tempore inſtituendo; ſicuti alia remedia adminiſtranda, quæ ad paſſiones hyſtericas ſedandas præſcribi ſolent, quorum apud Practicos magna eſt ſupellex; at ſi prædicti hyſterici affectus (quod non raro in nutricibus hujus generis contingit) fiant, eò quòd bene paſtæ multo ſemine abundent, ſeu, ut cum Recentioribus loquar, Ovarium turgeat, & Falloppiana Tuba claſſicum canat, ad venereum certamen incitando, in tali caſu vel dimittendæ ſunt à lactationis miniſterio, vel iiſdem aliqua cum ſuis Viris conſuetudo permittēda, ne in furorem agantur cum ſumma lactantis pueri pernicie. Quia verò aphrodiſiacas ideas tacita mente ſecum interdum verſant, & cæco igne carpuntur ob metum, ne ad pauperes ſuos lares ablegentur, neque ſemper manifeſtis paroxyſmis hyſtericis tentantur, cauto opus erit; variis autem ſignis occulta paſſio ſe prodit, nimirùm ſi non hilares, ut

priùs

priùs, appareant, ſi taciturnæ præter morem ſint, ſi quando Vir aliquis venuſtus & elegans ad illarum adſpectum obvius fit, & cum illo colloquantur, hilarentur, & catullire videantur; ſi ergo hujus generis ſigna obſerventur, indubiè cenſeri poterit illas Venereos ludos mente agitare, in quo certè non adeò culpandę ſunt, imo veniam aliquam merentur, cùm naturales affectus ſint, qui eaſdem, licet invitas, nocte diuque excruciant; ubi enim patella libidinis (ſic enim D. Hyeronimus Uterum appellat) effervere cæperit, corpus univerſum, ac mens ipſa concutitur; hæ Nutrices itaq; æſtro venereo concitæ characteres indelebiles fœtui imprimunt, obſervatumque eſt, inquit *Helmontius*, Nutricem ſalacem furioſam ſuam fragilitatem tranſtuliſſe in Pueros. *de Infã. nutrit.*

Perſæpè, ut diximus, lactantes mulieres, quæ potiſſimum ſucculentæ ſunt, & albidiores, multoque lacte diſtenta habent ubera, de dolore quodam compreſſivo in humeris ſolent conqueri, quod fit ex pleniori ſucci lactei per Thoracicos ductus lactis promocondos, in ſubclaviam, ac verſus mammas illapſu; in quo caſu moderamen in victu adhibendum, & abſtinendum ab iis, quæ lactis copiam augere nata ſint. Affectum hunc *Hippocrati* haud ignotum fuiſſe patet ex ejuſdem

2. *Epid. Se.* 3. verbis, *A cibis, ac potibus humeri inflantur*, ait ille, de gravidis mulieribus ſermonem habens; in cujus loci commento *Martianus*, qui, ut ſuperiùs dictum, lactis materiam è ventriculo deducit, tanquam præcipuo corporis fonte, qui dat omnibus, & accipit ab omnibus, teſtimonium ipſarum Nutricum adducit, quæ ſtatim ac, ait ille, cibum ac potum maximè aſſumpſerunt, teſtantur hujuſmodi humorem ab humeris deſcendere per claviculas ad mammas ipſas, idque evidentiùs perſentire ajunt, dum actu ſugit Puer, ex quo evenit, ut nihil magis ubertatem lactis tollere poſſit, quàm cucubitularum dorſo applicatio, quod experimentum Nutricibus cognitum in cauſa eſt, ut remedium hujuſmodi ut plurimùm recuſent, ne lacte deſtituantur.

Quoad affectus pruriginoſos, quibus Nutrices vexari ſolent, & à quibus ægrè cavere poſſunt, dum Pueros, quibus familiare eſt lacteã cruſtam in capite habere, ulnis geſtant, mammis apponunt; adhibenda remedia, quæ hujuſmodi affectus curent, ac topica potiùs antipſorica erunt ex uſu, quàm interna remedia, ut purgationes, ac mille alia tædia, quæ in cutaneis affectibus in uſu eſſe ſolent; quare etiam, impurgato corpore, inunctiones ſcabiem profligantes erunt permittendæ; ſiquidem

dem cùm non à pravo humorum apparatu, ſed à contactu, & aſſiduâ Infantum contrectatione tales iis ſuboriantur affectus, nihil metuendum videtur, ſi quamprimùm miaſma illud pſoricum cuti inhærens extinguatur. Si tamen ſcabies ex cacochymia ob diuturnam lactationem oborta fuerit, ſecùs agendum; pravi enim humores priùs expurgandi erunt, deinde topicis ſcabies exterminanda; complures tamen Nutrices ego novi perfectè ſanatas paucos poſt menſes à lactatione dirâ ſcabie defędatas, non aliam ob cauſam, quàm propter aſſiduam Infãtum ſcabie infectorum contrectationem. Cautæ igitur ſint Nutrices in tractandis Pueris, quos alunt, & quantùm poſſunt, munditiei ſtudeant, tum ſibi, tum lactantibus Pueris; neque enim tam fœdi, & ulceroſi Infantes ſpectarentur, uti perſæpè contingit, unde fit ut inter ploratus, & ejulatus contabeſcant. Refert *Galenus*, hiſtoriam de Puello quodam, qui cum tota die ploraſſet, & Nutrix cõſilii inops modum neſciret, quo illi quietem conciliaret, quando nec motu, nec appoſitione ad mammas, vel quoquo alio modo, illum lenire poſſet, veſtiũ ſordidarum mutatione, juſſu *Galeni*, & dulci lavacro, conquievit, & longiſſimo ſomno obdormivit. *2. de Sã. tue. c. 8.*

Antequam à Nutricibus divellar, non

contemnendam cautionem pro illarum, ac Infantum regimine, lubet proponere, nimirũ, ut parciores ſint in ſuis Alumnis, tam crebro lactandis, nec eos, quoties plorant, ad ubera apponant; in hoc enim valde peccatur, centies enim in die lac præbent, & noctu magis, ne illos plorantes audiant, quo pacto ſe ipſas ſenſim exhauriunt, & Infantes nimio lacte onerant, adeò ut Nutrix, & Infans miſerè ægrotent. Quomodo enim tenellus ſtomachus tantam lactis copiam conficiat, ut cruditates, aceſcentiæ, coagulationes, & frequentes vomitiones non contingant, & Mulier lactans ex continuo ſuctu non contabeſcat? Cautiùs profectò Ruſticanæ Mulieres noſtrates filios ſuos alunt, quibus ter vel quater in die tantùm lac præbent, ſinuntque, ut plorent quantum velint, dum ipſæ agreſtibus operibus intentę ſunt, exemplo à Vitulis lactantibus, ut ipſæ ajunt, deſumpto, quos non patiuntur, niſi ter ſingulis diebus è Vaccæ uberibus lac ſugere. Ob hunc Nutricum abuſum tam frequenter Alumnos ſuos lactandi, forſan mos inolevit in Anglia, Germania, Infantes pulte ex lacte Vaccino, Vitellis Ovorum, cum Sacharo nutriendi, cùm ſic Puerorum regimen faciliùs inſtitui poſſit, & juſta alimenti menſura, quâ debeant ali, ſub ſenſum cadat, qua-

de

de re egregia documenta extant apud *Helmontium*, *Zod. Med. Gall.*, *Etmullerum* alioſque Scriptores. *de Inf. nutrit. An. 3. Val. Inf.*

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Oenopœi, Cereviſiarii, & Zythopœi.

CAPUT XXI.

POſtquam ad Fontes ejus liquoris, quo primùm hauſto vitali aere nutrimur, ſatis diverſati fuimus, modò ad alterius liquoris, quo Menſæ, & Convivia hilarantur, contemplationem lubet divertere. Officinæ itaque & Cellaria, in quibus Oenopœi autumnali tempore Vinum parant, ac Vini ſpiritum, Aquam Vitę vulgò dictam, per deſtillationem eliciunt, perluſtranda, & affectus examinandi, quibus tentari ſolent hujuſmodi Operarii. Neque verò de temulentia, quę à Vino largè hauſto fieri ſolet, hìc mihi erit ſermo, ſed de ea, quæ ex odore, & Vini ſpiritibus per aerem diſperſis, ac per os & nares cum aere admiſſis contingit; tales enim Miniſtri, licet abſtemii, tota die Vinum elutriando, ac Vinacea è Tinis educendo, propter operis aſſiduitatem, ebrii perſæpe fiunt, & omnes ebrietatis noxas perſentiunt.

Cùm inter præcipuos Mutinenſis agri

proventus, in eo tractu præſertim, qui Gabellum, & Scultēnam interjacet, is ſit, qui è Vino, & Vini ſpiritu obtinetur, cùmque in tota Ciſpadana, & Tranſpadana Regione nuſquam uberior ſpiritus Vini copia habeatur, dum quotannis milliena, & grandia ſpiritus Vini dolia Venetias, Mediolanum, aliaſque Urbes deferantur, ſpectaculum viſu dignum eſt, autumnali tempore, magna Ædificia, ingentes Tinas, longum Doliorum ordinem unà cum Laboratoriis, quibus Vinum deſtillatur, conſpicere. Quoniam verò experientiâ compertum eſt multum Vini ſpiritus ab ipſis Vinaceis elici, propterea magnis trabibus Vinacea in ipſis Tinis diu compreſſa detinent, ſinuntque ut unà cum Vino ebulliant, ac fermententur ad menſes, atque etiam per totam hyemem; Vino deinde in Doliis repoſito, Vinacea unà cum Vini portione in magna vaſa cuprea coniiciūt, ſicque deſtillationem inſtituunt. Anteà conſueverant, quidquid ſucci Vinaceis ineſſet, prælis exprimere; at cum obſervarint multò plus ſpiritus Vini à Vinaceis impetrari, ſi, opere licet laborioſo, deſtillationi ſubjiciantur, jamdudum præla à ſuis Officinis proſcripſere.

Operarii ergo dum operi adſtant, & peractâ deſtillatione, è cupreis vaſis Vinacea fumantia educunt, novaque indunt,

ac

ac vaſa ſpiritus Vini plena in Doliis repo-nunt, omnes fere temulenti fiunt. Licet autem miniſterium iſtud non in Hypogæis, ſeu concluſo loco, ſed in amplis porticibus id fieri ſoleat, tanta nihilominus patium volatilium ſpiritus Vini fit diffuſio, ut qui non aſſuetus in hæc loca pedem immiſerit acutum odorem diu perferre nequeat. Gallinæ quoq; & reliquæ Aves ?ortales, Sues, aliaque animalia, quę in hiſce locis degunt, & calentibus Vinaceis è Cadis extractis paſcuntur, temulenta fiunt. Quia verò, qui huic miniſterio operam ſuam locarunt ad plures menſes, ac per totam ferè hyemem in hiſce Ædificiis verſantur, veternoſi, vieti, macilenti, triſtes, vertiginoſi, ac cibi parùm appetentes evadunt.

Non incurioſa, neque contemnenda, pro vera temulentiæ cauſa cognoſcenda, quæſtio eſt, quanam facultate Vinum ebrietatem inducat, num acidâ, an alkalicâ, figente, an liquante. Quæſtionem hanc ſatis eruditè tractat *Etmullerus*, qui varias Scriptorum opiniones recenſet, & varia rationum ex æquo ferè decertantium momenta adducit; ipſe tamen *Tachenii*, *Bekii*, aliorumque pro acida inebriandi poteſtate ſentientium, rationibus rejectis, alkalicam, ac ſulphuream eam eſſe ſtatuit, quæ vim inebriantẽ poſſideat. *Diſſ. de Temul.*

L 4 Hac

Hac de re mihi olim cum doctiſſimo Viro, Chymiæ peritiſſimo, habitus eſt ſermo, qui totam inebriandi facultatem Acido volatili, quod in Vino præpollet, & vi cujus è muſto tranſit in Vinum, adſcribens, magni roboris rationes, & argumenta, ut id evinceret, mihi attulit, quæ hìc compendiosè referam. Vinum acidæ proſapiæ eſſe oſtendit, ajebat ille. 1. Curioſum *Helmontii* experimentum, quo Vini ſpiritus temporis fere momento per ſpiritum ſalis armoniaci in offam albam concreſcit, ac eò denſiorem, quò purior Urinę ſpiritus fuerit. 2. Efferveſcentia, quæ obſervatur in calente ſanguine, ſi illi Vini ſpiritus remiſceatur, non ſecus ac ſi Vitrioli ſpiritus illi ſuperaffundatur. 3. Tincturarum, ut Caſtorii, myrrhæ &c. cum Vini ſpiritu paratarum per ſpiritum Salis armoniaci præcipitatio, dum ſcilicet acidum Vini volatile ſpiritum alkalinum pleniùs ſaturantem aggreditur, & corpus, quod ſolutum continebat, dimittit. 4. Vini generoſi per alkalina abſorbentia, ut Sulphur, oculos cancri, teſtas ovorum, talis enervatio, ut Martem non amplius aggrediatur, neq;, ſi deſtilletur, ſpiritum fundat, niſi paucum ac imbecillem. 5. Spiritus ardentis, ac inflammabilis ab ipſo aceto extractio, ut chymicæ operationes teſtantur. 6. Remedia ebrietatem cum

de Aura Vital.

præ-

præcaventia, tum curantia ex alkalicorum familia deſumpta, ut ſemen Synapi jejuno ſtomacho comeſtum, quod vulgi eſt euporiſtum, pecudum pulmo aſſus, ex *Plinio*. Allium, quod commendat *Hippocrates*, ubi quis *ebrius eſt, aut, ad potationes ire volet*; cujuſmodi ſunt omnia fere remedia ebriis adhiberi ſolita, quæ cùm multo alkali turgere conſtet, nec ebrietatem, neque illius cauſam oppugnarent, imò graviorem redderent, ſi vis inebriandi, quâ pollet Vinum, in parte ſulphurea & alkalina ſita eſſet. Hęc ille pro Vini acido, quod ebrietatis Auctorem facit; quibus rationes, & experimenta ex parte altera ego quoque opponam, mox ad ea quę à doctiſſimo Viro ſunt allata, aliquid reponam.

H N. l. 3. c. 14. *de Vic. Acut. n. 59.*

Partem Vini Sulphuream & alkalinam eam eſſe, quæ vim inebriandi poſſideat, evincunt. 1. Spiritus Vini inflammabilitas, cùm ſatis conſtet, nullum ſpiritum manifeſtè acidum, & de quo non ſit ambigendi locus, uti Spiritum Vitrioli, nitri, tartari, eſſe inflammabilem, imò talia potiùs ad inflammabilitatem tollendam apta eſſe, veluti obſervatur in pyrio pulvere, qui ſpiritu vitrioli irroratus ac poſtmodum exſiccatus, non exardeſcit ampliùs, quod non evenit, ſi Vini ſpiritu madeſcat. 2. Vini, ac illius ſpiritus uſus

in

in ulceribus, & gangrænis, ad compeſcendum ſcilicet acidum luxurians, & corroſivum, quo ſcatent ulcera, & à quo confoventur, alioquin peſſimus eſſet in ulceribus ſpiritus Vini uſus. 3. Obſervatio conſtans, & indubia, quòd nunquam viſus fuerit Vini ſpiritus, in acetum degeneraſſe, ſed ſolùm, cum veteraſcit, languidiorem fieri, cum Vina, ſpirituoſiori parte, abeunte potiùs, quàm depreſſa, plerunque aceſcant; nec non alia obſervatio ſatis nota, & perſpecta, quòd ubi Vinum ad aceſcentiam vergat, perexigua Vini ſpiritus portio obtineatur, quod in Vinis pendulis & mucidis nequaquam evenit; hinc qui publicos proventus habent pro aqua vitæ promereali paranda, aliquo pretio quidem Vina pendula, & corrupta emunt, ut è quibus aliquam Vini ſpiritus portionem evocent, nullo verò acidula, quæ fruſtrante diligentiâ, non niſi phlegma inſipidum, mox acrem liquorem exhibent. 4. Spirituum acidorum mineralium, ut Spiritus Vitrioli, Nitri, &c. per Vini ſpiritum dulcificatio, qui ſi acidus eſſet, & hoc nomine inebriaret, eoſdem acidos ſpiritus non caſtigaret, & mitiores redderet, cum nullum ſimile aliud ſibi ſimile infringat, ſed roboret. 5. Spiritus vini cum nitri ſpiritu notabilis efferveſcentia, cum ad invicem remiſceantur, qualis efferveſcentia naturam

Etmull. Pyr. Ra. c. 10.

ram

ram in Vini ſpiritu, Nitri ſpiritui manifeſtè acido oppoſitam arguit. 6. Vini ſpiritus ſine deſtillatione rectificatio, nimirùm per iteratam Salis Tartari, Calcis, cinerum clavellatarum infuſionem. Etenim ſi Vini ſpiritus ex acidorum familia eſſet, Sal Tartari, Calx, quæ inter alkalia primas tenent, Vini ſpiritum haud quaquam rectificarent, ac fortiorem redderent, imò potiùs infirmarent, illius acidum abſorbendo; licet autem dici poſſit, Sal Tartari phlegma abſorbere, ſicque Vini ſpiritum rectificare, non apparet tamen ratio, quare Sal Tartari, acidũ quod Vini ſpiritui ineſſe ſupponitur, non abſorbeat, ac illo potiùs, quàm phlegmate, non ſaturetur. 7. Vina ſacco percolata (quæ reliquis Vinis percolatis, cæteris paribus, ſemper debiliora ſunt, cum *Sacco ſtangantur vires*, ut ait *Plinius*) facilis aceſcentia, ac pręcipuè cũ ęſtatem ſenſerint, quod in reliquis Vinis non evenit, quæ à particulis ſpirituoſioribus ab acore præſervantur. 8. Vina generoſa Podagricis minùs noxia, quàm Vina tenuia, & acidula, ſicut Vina Rhenana, quæ à *Sylvio* in Arthritide damnantur, quia pauco ſpiritu volatili prædita ſint, quod multò ante annotarat *Crato*, qui in Conſolatione Medica pro articularis morbi doloribus, ſcripſit, eos, qui tenuium vinorum uſum innoxium putant

Appen. Pra. M. Tra. 8. n. 254.

l. 2. Con. 27.

tant

tant ad modum falli, ſed ſalubriùs eſſe, *parùm vini Ungarici, vel malvatici bibere, quàm tenuia vina copioſa haurire*; hoc idem teſtantur *Helmontius*, *Vvilliſius*, aliiq; graviſſimi Viri, qui Vina tenuia, & acida prorſus improbant, ut quæ acidum multiplicando, dolores arthriticos adaugeant.

in Volup. vivē. de An. Bru. p.2.c.14.

Ad ea porrò, quæ ſuperiùs pro acido Vini inebriativo mihi à perito Chymico objecta ſunt, reſpondere poſſem, primò experimentum de coagulatione, & efferveſcentia ſpiritus vini cum ſpiritu urinæ, tanti non eſſe, ut ſpiritum Vini acidæ naturæ eſſe evincat. Multa enim alkalicæ indolis inter ſe commixta efferveſcunt, ut Sal Tartari, Oleo Tartari affuſum, quod experimentum tradit celeberrimus *D. Jo: Bohn*, quod non acido occulto tribuendum ait, quod Tartarus in ſui ſolutione combiberit, cùm aqua affuſa Sali Tartari idem præſtet; ſicuti etiam multa acida inter ſe commixta efferveſcere paſſim obſervantur, & multa acida alkalicis mixta, ſine ſubſequente coagulatione, adeò ut regula generalis ſtatui nequeat.

de Aer. in ſubl. infl. c.4.

Quoad ebullitionem, quæ fit in ſanguine recens educto, quando illi permiſceatur Vini ſpiritus, non ſecus ac ſi Spiritus Vitrioli affundatur; hanc ſatis variam, nec ſemper eodem modo reſpondentem, deprehendi, cum ſanguinis varia, ac di-

ver-

verſa eſſe poſſit conditio, ac modò peccet in acidi, modò alkali exuberantia; quarè quando notabiliter ebulliet, Vini ſpiritû illi ſuperaffuſo, probabiliter credi poterit in tali ſanguine ſuperabundare acidum. Præcipitatio porrò tincturarum cum ſpiritu Vini paratarum, quæ per Spiritum Sal. Armoniaci fieri obſervatur, non multi eſt roboris, ſiquidem multæ præcipitationes fiunt per aquam ſimplicem frigidam, ut in præparatione reſinæ Jalappæ Mechoachæ; quare ſi Vini ſpiritus inter acida connumerandus eſſet, ex Regula communi Chymicorum, quòd ea, quæ ſoluuntur per acida præcipitantur per alkalica, Aquam oporteret eſſe alkalicam, corpus, ut norunt omnes, inſipidum non tantum & nullius acrimoniæ particeps, ſed utriuſque acrimoniæ acidæ, & alkalicæ correctivum.

Neque ad aſſerendam Vini aciditatem, uti ebrietatis cauſam, ſufficit id quod dicitur de Vini enervatione per alkalicorum infuſionem; etenim cum varia corpora ad invicem miſcentur, fit novum concretum diverſarum virium; ſic Aqua enervat tam acida, quàm alkalia, & diluit quamcumq; acrimoniam. Detur porrò Chymicis, ab aceto forti per deſtillationem portionem aliquam ſpiritus ardentis elici, id tamen non evincet talem

ſpi-

ſpiritum flagrantem eſſe de acidorum familia. Nullum enim corpus tam acidum, quàm alkalicum tam ſimplex reperire eſt, quod de oppoſita vi aliquid in ſinu ſuo non contineat. Quod porrò ſpectat ultimam rationem à remediis ebrietatem curantibus, atque etiam præſervantibus petitam, quæ de alkalicorum familia, ut plurimum ſunt, dicendum, ea potius morbi cauſam, quàm morbum ipſum reſpicere, promovere nempè ſeri abundantiam ad vias urinarias, quo modo facilior eſt ebrietatis ſolutio, ſicuti eadem vim habere præſervativam; nam ex *Hippocratis* Oraculo, *quæ facta tollunt, ante facta fieri prohibent*. Ceterùm acida quoque inter ebrietatis remedia, uti acetum, adhiberi ſolent. Acetum capiti applicatum, nec non Epithema ex ſucco ſempervivi majoris, cum Aceto commendat *Etmullerus*, ſi teſtibus applicetur, quod remedium ait potenter ebrietatem diſcutere.

3. in 6. Epid.

de Vig. & Som. c. 8.

In alkali ergo volatile, ſeu Sulphur narcoticum, quod Vino inſit, ac vim habeat humorum ac ſpirituum motum ſufflaminandi ebrietatis cauſam *Etmull.*, & alii referunt, quod ex tremore, ſtupore, ſoporoſitate, qualia obſervantur ex opio aſſumpto, deducunt. Verùm an probabilius eſt vi ligandi, ac figendi à Vino proſcriptâ, Vinum (quo nulla ſubſtantia ſpirituoſior

eſt,

eſt, & ſanguini ac ſpiritibus magis affinis) largiter potum, dum per venas diditur, & caput petit, liquare potius, fundere, & arteriarum oſcula per cerebrum diſſeminatarum reſerare, ſicque totam cerebri ſyſtaſim multo ſero irrorare, & emollire, nervorum tonus laxetur, & prænarrata accidenti ſubſequantur? An idem etiam de Opio affirmandum, nimirùm quòd humores, ac ſpiritus nequaquam vinciat, & incraſſet ut creditur, ſed potiùs alkali ſuo volatili, ac fumoſo fundat, ac liquet, ut ex illius vi diaphoretica, & diuretica, de qua nemo ambigit, conjectare licet? Profectò in hac re doctiſſimo *Vvilliſio* non parum hæret aqua, ait enim *qualitates quas Opio ſanguinem figendi, & incraſſandi nonnulli attribuunt, ſe non tam facile deprehendiſſe*. *Pha. Ra. l. 1. Se. 6.* Quidquid ſit de Opii facultate ſeu figente, ſeu liquante (id enim diſquirere modò non vacat) hoc auſim de Vino, ac illius ſpiritu aſſerere, quòd licet eadem ferè accidentia ac Opium invehat, veluti tremorem, torporem, ſomnum profundum, aphoniam &c. diverſo tamen operandi modo ab Opio hæc efficiat; in ſoporatis enim ab Opio pulſum exilem, tardum, pallorem, faciem cadaveroſam, extremorum perfrigerationem, deprehendo, in ebriis verò ex liberali Vini potu, ſeu illius ſpiritu, pulſus validus, faciem rubentem,
flam-

flammantes oculos, & Venarum inflationem, ut plurimùm obſervo, unde *Virgilius* Silenum ſuum ebrium deſcribit.

Egl. 6.

Inflatũ heſterno Venas, ut ſemper, Jaccho.

Hujuſmodi autem ſeri è maſſa ſanguinea in cerebrum diffuſionem ab impetu faciente Vini ſpiritu excitatam ipſamet teſtatur autopſia; in mortuis enim ex ebrietate, cranio diſſecto, repertum eſt cerebrum multo ſero lacteſcente perfuſum, veluti videre eſt apud *Teophilum Bonetũ*. Hanc ſeri fuſionem atteſtatur pariter Cræpalæ ſolutio, de qua *Hippocrates*, licet enim cita vomitio multum conferat ad ebrietatis noxas minuendas, vera tamen ſolutio per copioſam diureſim habetur, ſero exundante ad urinarias vias amandato; adeò verum eſt vulgatum illud, Vinum ſanare eas diſpoſitiones, quas facit, facultate nimirum quâ pollet humores extenuandi, & urinas ciendi, quod pariter innuere viſus eſt *Ariſtoteles*, qui diſquirens quarè crapulam minùs ſentiant, qui dilutum, ſeu mixtum, quàm qui merum bibunt, præter alias rationes hanc affert, *quòd merum, ſicut cætera, ita ſe ipſum concoquit*; Aliquem ebrietatis uſum excogitarunt antiqui, ut apud *Hippocratem* videre eſt. *Mneſitheus* Medicus Athenienſis, in Epiſtola de liberaliore potu, apud Athenæum, & Langium. *Accidit autem*, ajebat,

Sepul. p. 1. ſe. 13. ob. 87.

5. Aph. 5.

Se. 3. Pr. 3. & 22.

3. de Diæ. n. 22.

l. 11. c. 10

l. 1. Ep. 30

ut

ut qui ſe plurimo mero ingurgitarint corpus, & anima graviter offendantur; verùm quodam dierum intervallo inebriari, videtur mihi corpus expurgare, & animum recreare. Coacervantur enim in nobis ex quotidiana potatione quædam humorum acredines, quarum opportuniſſimus eſt per urinam exitus, & purgatio per compotationem maximè competit, abluitur enim corpus. Lacones ergo ex antiquiſſimo Medico Mneſitheo corpus per urinam & vomitum expurgabant, & animum φιλοτησίας poculo exhilarabant.

Non ſemel, nec ſine admiratione mihi obſervare contigit Autumnali tempore, *cum plenis ſpumat vindemia labris*, & aſſidua fit Vini elutriatio, è Tinis in dolia, eos, qui huic operi in Cellariis adſtant, magnã urinæ profuſionem experiri, itaut centies in die mingãt, & urinam reddant tenuem ac limpidam aquæ ad inſtar. Id autem non aliam ob cauſam fieri crediderim, quàm ob magnam ſpirituum è Vino emanationem, qui ſpiritales vias ſubeant, & in maſſa ſanguinea ſeri fuſionem efficiãt. Sic Vinum recens expertus ſum Diureſim multò liberaliùs promovere, quàm Vinum vetus, licet meracum, & generoſum, adeò ut ubi ſeri redundantiam per urinarias vias educere conſultum fuerit, Vinum recens, ſed percolatum, ac partibus craſſioribus depuratum, Vino veteri præferre non verear.

M Ut

Ut autem in ſemitam redeamus, ſanguineam maſſam in hiſce Operariis à partibus Vini volatilibus, quibus ad ſaturitatem oppletus eſt aer, primò affici, ac in motum fermentativum cieri, deinde ſpiritus animales, cenſendum eſt; quantum enim ſit ſanguini cognata res vinum, nemo non novit, neque ineptè Androcydes ſapientiâ clarus, apud *Plinium*, ut Alexandrum M. ab intemperantia cohiberet, illum monuit, ut quando Vinum potaturus eſſet, *meminiſſet, ſe bibere ſanguinem Terræ*. Ob eandem affinitatem afficiuntur ſpiritus animales, quorum tam ingens copia ex perenni, qui ſuggeritur, Vini ſpiritu generatur, ut intra Cerebri loculamenta hoſpitari nequeant; hinc totius animalis regiminis perturbatio, non ſecus, ac in Apum Repub., cum ob nimiam illarum fœturam, quę examen ſuppleverit, oriuntur turbæ; ſic vertigines, ſtupiditates, capitis dolores, non ſecùs ac in ingenti plethora vaſis diſtentis, ſubſequuntur, ac poſtremò ex totius naturalis œconomiæ perverſione macies, virium languor, & ſuperius recenſita accidentia, quæ in aſſuetis quidem mitiora ſunt, graviora verò in iis, qui ſe primò huic miniſterio addixerint. Refert *Zacutus Luſitanus*, Aulicum quendam, cùm in Villam conceſſiſſet, in Cellam Vinariam fortè ingreſſum, ità

l. 14. H. N. c. 5.

de Prin. Méd. hiſt. l. 1. h. 6.

ità à Vini odore percullſum fuiſſe, ut in terram ſyderatus deciderit, & intrà horas expirarit.

Idem quoque contingere iis in Regionibus, ubi pro Vino conficitur Cereviſia, veluti in Germania, Anglia, ac penes omnes Septentrionales populos ſatis perſpectum eſt. Cum enim dictis in locis, licet floreant Vites, ut plurimùm tamen non matureſcant Botri; propterea ex hordeo, & ſeminibus cerealibus, quibus abundant, ad germinationem fermentatis cum lupulorum folliculis potionem ſibi parant, quâ paſſim loco Vini utuntur, ac illius potores *haud aliter titubant, quàm ſi mera vina bibiſſent*, ut de aqua Lynceſtrii amnis cecinit *Ovidius*. Antiquitùs Septentrionales populos ſimiles potiones parare ſibi conſueviſſe ex *Virgilio* habemus his carminibus, ubi de gente Septentrioni ſubjecta ſermonem habet.

15.*Met.*

3.*Georg.*

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.

Sicuti ergo à doctis viris accepi, & apud Scriptores literis traditum eſt, Operarii, qui in Hypogęis ad Cereviſiam parandam incũbunt, iiſdem ferè affectibus vexari ſolent, quibus apud nos Oenopæi, & Vini Deſtillatores; ſicuti enim hujuſmodi potionum genus non modicam vim

inebriandi poſſidet, ut ex Cereviſia ſpiritum ardentem, quem *Platerus* lupulis adſcribit, liceat extrahere; ità qui potiones hujuſmodi præparant, digerunt, ac in Vaſis recondunt, capitis doloribus, vertigine, anxiętate tentari ſolent. Inter Cereviſiam ac Vinum multum equidem convenit; nam ſicuti Vinum, cum Verno tempore florent Vites, ob odorata effluvia, per aerem diſperſa non exiguam alterationem perſentit, uti omnes norunt, hoc idem contingit in Cereviſia, quam ajunt florente hordeo non parùm turbari, teſte *Helmontio*; & ſicuti Vinum, ac illius ſpiritus immodicè potus appetitum prorsùs dejicit, ſic idem prorsùs Cereviſia efficit recenter pota, teſte eodem *Helmontio*, qui tradit Fermentum Stomachi ab illa infringi atque enervari. Facultatem hanc inebriandi, quam habent potiones ex hordeo factæ admirans *Plinius* ſcripſit, *mira vitiorum ſolertia inventum eſſe, quomodo aqua inebriaret*.

T.p.Pra. Med.c.3.

de fame læſa.

l. 14. H. N. c. 22.

Quibus ergo præſidiis Ars Medica Oenopæis, ac Vini Deſtillatoribus ſuccurret qui labores ſuos impendunt pro re tanti momenti ac neceſſitatis elaboranda, tum ad Vitam ſuſtentandam, tum ad elegantiora, ac pręſtantiora remedia concinnanda, adeò ut ſi Vini ſpiritu Chymicorum Officinæ carerent, ad tantum

exi-

exiſtimationis faſtigium nunquam Chymica aſcendiſſet. Artem hanc deſtillandi, & ſeparandi varias ac diverſas ſubſtantias, quæ Vino inſunt, mente concepit, ac in votis habuit *Galenus* qui ſcripſit, *ſe pericula omnia ſubiturum, ſi quam machinam, aut artem invenire poſſet, ſicut in lacte, contrariarum partium ſeparationis, ità in hoc quoque*. Ego igitur, quotieſcumque hujuſmodi Artifices curandos habeo, ſi ex prædictis affectibus decumbant, ſeu cum in illorum Officinas pedem immiſi, ſuaſor ſum, ut à Vino, eò magis à Vini ſpiritu abſtineant, ac prorſus abſtemii fiant, per totum illud tempus ſaltem, quo tali miniſterio operam ſuam locarint; ſicuti ut quantum poſſunt ab halitibus, qui è Vino expirant, faciem avertant, eamque frigidâ identidem perfundant, nec non ut à ſuis ergaſteriis ad auram liberiorem captandam interdum pedem efferant. Ubi verò actu decumbere cogantur, opere dimiſſo, ea remedia præſcribenda, quæ ad temulentiam, & affectus temulentiam comitantes curandos adhiberi ſolent, qua de re conſulantur Auctores, ac præcipuè inter cæteros *Etmullerus*; talia autem ſunt v. g. Acetum, Caſtorium, Spiritus Salis Armoniaci præcipuè; nihil enim eſt quod efficaciùs vitia, ex Vini abuſu contracta emendet, quàm id, quod de ſpiritu

lib. 1. de ſimp. Me. fac. c. 17.

de Temul.

volatili urinoſo participet.

Multa quoque recenſet *Plinius* ad ebrietatem præcavendam, quæ vulgo ſatis perſpecta ſunt, ut amygdalæ amarę, braſſica, & dulcia ferè omnia, quibus recentiores multa addidere, qualia ſunt, quæ *Platerus* in ſua Praxi Medica longa enarratione ad tædium uſque proponit; populariũ enim ſuorum conditionem miſertus, cùm ſcribat tanquam civile quoddam introductum fuiſſe, in conviviis poculis certare, prolixam remediorum ab ebrietate præſervantium ſeriem recenſet, ut Abſinthium, Rutam, lac, pulmones animalium aſſos, poſcam, poma acida, tum compoſita medicamenta, ut Electuaria, ac varias mixturas, quæ priùs ſumptæ ab ebrietate præſervent.

Operariis id genus, quibus tam conquiſitis remediis ob ipſorum miſeram conditionem uti non datur, ſimplicia potiùs, ac facilè parabilia remedia erunt ex uſu, ut Braſſica, cujus per tot ſæcula commendatur virtus ad ebrietatem tum præcavendam, tum ſanandam, Raphanus, Aqua aceto diluta, quam *Platerus* ebrietatis antidotum appellat.

De

De Piſtorum & Molitorum Morbis.

CAPUT XXII.

M*Ultas eſſe Artes* (quibus Ars Medica annumeranda) *quæ illis, quibus earum cognitio contingit, multum laboris ac moleſtiæ exhibent, illis verò qui earum uſu indigent, jucundæ ac utiles exiſtunt*, ſcripſit *Hipp.* In hujuſmodi Artium cenſu Ars Piſtoria profectò collocanda eſt; quid enim hominum vitæ utilius, imò quid æquè neceſſarium, ac Panificium? Quodnam verò Opificium magis incommodum, ac moleſtum ſuis Artificibus, veluti ex laborata Cerere? ſive enim farinam cribrent, ſeu pinſant, ac paſtam ſubigant, ſeu panem in furnis coquant, multis laboribus ac tædiis fatigantur, ideoque variis morbis conflictari ſolent. Piſtores ut plurimùm nocturni ſunt Artifices, dum enim cæteri diurno labore expediti ſomnum capeſſunt, ac vires detritas reficiunt, hi tota nocte exercentur, mox per totam ferè diem, tanquam Solifugæ, ſomno indulgere coguntur, adeò ut in ipſa Urbe habeamus Antipodes, contrario ſcilicet vivendi genere degentes. *de flat. n. 1.*

Surgite jam vendit, Pueris, jentacula Piſtor.

ajebat *Martialis*, nocte ſcilicet elaborata, & percocta: albeſcente enim die, ac urbana plebe ad conſueta exercitia redeunte, Panis copiam paratam eſſe neceſſe eſt, alioquin ſeditionem moveret Venter. Quales enim turbas in magnis Urbibus excitarit interdum Panis deficientia, ſatis loquuntur hiſtoriæ, & nuper Hiſpaniarum Regis Aula hanc ob cauſam populares motus non parùm extimuit; hinc *Juvenalis*, ad plebem in officio continendam, *Panem, & Circenſes* commendabat, Annonæ ſcilicet abundantiam, & Spectacula. *Sat. 10.*

Primùm ergo qui farinam à furfure, cribratoriis machinis ſecernunt, ſaccos excutiunt, verſant, ut ut faciem cuſtodiant, non poſſunt tamen, quin, dum pro reſpirationis neceſſario uſu aerem hauriunt, volitantes farinæ particulas excipiant, quæ cum ſalivari ſucco fermentantur, & fauces non ſolùm, ſed ſtomachum, & pulmones paſtâ infarciunt; unde facili negotio tuſſiculoſi fiunt, anheloſi, rauci, ac demum aſthmatici, trachæâ, & pulmonaribus viis incruſtatis, liberoque Aeris commercio impedito. Oculos quoque non parùm perſtringunt, quę iis hærent farinæ particulæ, ac lippitudinem non rarò inducunt.

Nullam ab hiſce noxis præſervato-

riam cautionem, quam poſſim ſuggerere, habere me fateor; illorum conſuetudinem faſciâ lineâ os ſibi obvelandi commendo, aſt id non ſatis eſt, quin unà cum aere inſpirato farinæ atomi pectoris penetralia irrepant. Morem hunc, Piſtores, ori ſudario obvoluto, capiſtrandi, perantiquum fuiſſe conſtat, uti apud *Pignorium* in Opere elegantiſſimo de Servis videre eſt, ubi auctoritas Athenęi affertur; id tamen non pietatis officio factum fuiſſe conſtat, ſed Sybaritico luxu, ne ſcilicet ſudor ex ore diſtillans influeret, aut ſubactam farinam halitus afflaret. Hiſce Operariis proderit, ſi aquâ faciem perfundant, ſi oxycrato fauces perſæpè colluant, ſi oxymellite utantur, ſi identidem purgationem aliquam inſtituant, aut cum à reſpirandi difficultate premuntur, emeticum aliquod capiant, ut impactæ materiæ excutiantur, quo remedii genere ex his nonnullos animam penè agentes, reſtitutos vidi. *l. 2.*

Qui porrò paſtam manibus pinſunt, ſubigunt, ac in panem, & placentas efformant, coquunt, cùm ut plurimum in hypocauſtis, hyeme præſertim, ut panis benè fermentetur, opus ſuum perficiant, ubi è loco impensè calido ad aerem externum exeunt, ac domos ſuas repetunt, ad ſomnum captandum, facili negotio in ma-

magnas pororum cutis adſtrictiones incidunt, unde poſteà gravedines, raucedines, ac pectoris morbi, ut pleuritides, peripneumoniæ ſuboriantur; quibus affectibus, adeò popularibus, qualia remedia ſint adhibenda, nemo non novit. Non pauci tamen momenti erit noſſe, qualis fuerit cauſa occaſionalis; quare ad naturalem corporis perſpiratum reſtituendum, erit præcipuè incumbendum, aegrum in calido conclavi detinendo, frictiones cum oleo adhibendo, intrinſecus verò ea, quæ diaphoreſim promoveant, in uſum revocandos. Non ſine admiratione quidem in hiſce Operariis magis, quàm aliis hominibus, obſervavi, quòd graves Pleuritides, vel in ipſo morbi principio ſine ulla fere expuitione, liberali ſudore erumpente, judicentur; quod fit, ut reor, quia in hujuſmodi caſibus acuta febris, morbus primarius à lateris dolore comitatus, à cauſa externa, ſubita ſcilicet pororum cutis occluſione, ortum potiùs, quàm à pravo humorum apparatu duxerit; adeò ut Cutis ſpiraculis reſeratis, ac manante ſudore ſolvatur febris unà cum dolore pleuritico; reſorptâ ſcilicet, quæ in pectus fluxerat materiâ, ac ceſſante ejuſdem fluxuræ rejectione; adeò refert, ex
4. *in* 2. *Hippocratis* monito in Stymargi famula,
Epid. *devenire ad occaſionem, & occaſionis initum.*

In-

Interdum Piſtoribus inflari manus obſervavi, atque etiam unà dolere; omnibus autem hiſce Artificibus præter morem craſſeſcunt manus, quod evenit ob continuam paſtæ manuum preſſione ſubactionem, ſucco alibili ab arteriarum oſculis abundanter expreſſo, ibique detento, nec tam facilè ob fibrarum ſtricturam remeante. Artem autem ſuam facilè produnt Piſtores, dummodò manus oſtendant; nemo enim inter Mechanicos Operarios eſt, qui manus habeat craſſiores. *Exercitium ſiquidem, ut ait Avicenna, magnificat membrum*, quod in alio quoque miniſterio verum deprehenditur. Lotiones manuum ex lixivio, Vino albo generoſo, ac ſimilibus erunt ex uſu.

Inter Piſtores melior forſan conditio eorum eſt, qui Panem coquunt; etenim ſi ex nimio calore, dum Panem furnis indunt ac educunt, noxas non leves patiuntur, æſtate præſertim dum toti ſudore difluunt, non parum tamen à panis calentis odore reficiuntur; Panis enim recens victum analepticum ſuggerit, ac ſolo odore ſpiritus exhilarat, ut de *Sale volatili Plantarum* notat *Vvedelius*, & in ſua Phyſica ſubterranea *Becherus*, qui virtuti perlarum confortativæ panis odorem præponit. c. 4. l. 1.

Hujuſmodi Artificum genus frequen-

tiùs

tiùs quàm reliquos Operarios ægrotare, obſervavi in populoſis Civitatibus præſertim, ubi minori impendio, ac lubentiùs Plebecula panem emit, quàm ſibi illum domi conficiat, ſecùs quàm fieri ſolet in parvis Oppidis ac Villis, in quibus ſibi quilibet Pinſor eſt. Romanos quoque ab Urbe condita uſque ad annum DXXX. Piſtores non habuiſſe, cùm Quirites ipſi ſibi panem domi conficerent, idque opus
l.14. H. eſſet mulierũ, tradit *Plinius*; poſtmodum
N.c.11. verò Urbe populoſiſſimâ facta piſtorium opus per publicos Servos inductum. Ubi ergo hujuſmodi Artifices curandi occurrant, ex quocunque morbo ægrotent, non parùm conducet ad affectiones, quibus ex Artis conditione ſunt obnoxii, animum diligenter advertere.

Frugum quoque Molitores, quos ex farinæ volatu ſemper candidatos eſſe neceſſum eſt, in eodem albo deſcribere non abs re arbitror; frugum enim in tenuiſſimum pollinem tritarum volitantes particulæ totum Molendini ſpatium implent, quare velint, nolint, os, nares, oculos, aures & totum corpus farinâ conſperſum geſtant: ex his itaque non paucos aſthmaticos factos, ac tandem in Hydropem lapſos obſervavi. Hernioſi quoque fieri ſolent, dum frumenti ac farinæ ſaccos humeris geſtant, diſrupto aut laxato peritonæo;

quia

quia verò diu noctuque inter rotarum & Molarum ſtrepitum, ac ex alto cadentium aquarum ſonitum degunt, omnes ut plurimùm ſurdaſtri ſunt, aurium Tympano ab objecto fortiori, quàm par ſit, aſſiduè verberato, ac è tono ſuo dejecto.

Obſervatione dignum eſt, quòd Molitores, ſicuti & Piſtores, phtiriaſi, hoc eſt pediculari morbo ut plurimùm laborent, adeò, ut vulgus pediculos per jocum pulices albos Molitorum appellet. Num id contingat, quòd hujuſmodi Operarii ſordibus ferè ſemper involuti ſint, ac raro veſtibus exuti ſomnum capiant, ſeu quòd farinæ mixtura cum cutaneis ſordibus talium animalculorum fœturæ multùm conferat, non ſatis liquet; certum eſt tamen omnes fere Molitores hujuſmodi ſatellitio armatos, ſemper incedere, idq; ſi *Danieli Heinſio* notum fuiſſet, profectò in elegantiſſima ſua Oratione *de laudibus Pediculi ad conſcriptos Mendicorum Patres*, Molitoribus dignum locum conceſſiſſet.

Gravioribus ſanè morbis antiquitus, quàm hac noſtra ętate, hiſce Operarii exercebantur. Non enim machinas tales ad fruges in farinam terendas habebant veteres quales nos habemus aquæ miniſterio per incile delabentis, & ingentes rotas verſantis, quanvis apud *Palladium* *l.1.t.42.* de

Scriptorē antiqū aliqua ſit mēntio de frugum tritura aquæ beneficio; loco enim citato ſcribit, *quòd ſi aquæ copia ſit, fuſuram Balnearum debeant Piſtores ſuſcipere, ut ibi formatis aquariis molis, ſive animalium, ſive hominum labore, frumenta frangantur*. Piſtrinis antiquitùs utebantur, ut frumentum molerent, quorum uſus nunc eſt ad tundendas, & fruges ſuis membranis ſeu ſpoliandas, ſeu frangendas. Quare non ſolum à Jumentis, ſed etiam ab hominibus, ſervis, ac mulieribus circumagebantur molæ; unde nomen traxere molæ truſatiles, cùm totis viribus in gyrum truderentur; alicujus ſceleris rei propterea ad Piſtrinum vincti pænali opere ducebantur; ſic apud Plautum nil magis frequens ac Servis magis ominoſum, quàm Piſtrini nomen, L. Apulejus ſe Aſinum factum *velata facie molæ adſtrictum fuiſſe*, ait, *ut calcans veſtigia ſua incerto errore vagaretur*. Sampſonem quoque à Philiſtæis excæcatum ad verſandam molam (quam truſatilem profectò fuiſſe credendum eſt) ex ſacris Codicibus habemus; ſervis autem huic operi addictis, ne à vertigine infeſtarentur, oculos fodere conſueverant.

Opus ergo laborioſiſſimum iſtud erat, cui ſervi & Ancillæ addicebantur, & quod hujuſmodi Operarios citò conficeret,

ret, graviſſimis morbis illos enecando; *Job* idcircò inter alias imprecationes pro miſeriarum complemento, hanc quoque recenſuit. *Molat*, inquit, *alteri Uxor mea, id eſt ut Vatablus, ac alii Interpretes exponunt*, fiat vilis Ancilla; quamvis non deſint, qui dictum iſtud ad turpia detorqueant, de quo vid. *Auguſtinus Pfeiferus* de antiquitatibus Hebraicis. Apud Romanos quoque magnus erat Piſtrinorum numerus, & quælibet Romanæ Urbis regio determinatum Piſtrinorum numerum habebat, quem notat P. Victor de Urbis Regionibus. Poſtquam autem ubique ferè locorum, ſi aquæ copia ſuppetat, molæ aquariæ ad meliorem uſum ſunt redactę, nullus alius eſt Piſtrinorum uſus, quàm ad tundenda, ſeu findenda grana; hinc, ſublato per Chriſtianam Religionem ſervitutis jugo, non tam grave & aſperum eſt molitorium opus, nec adeò morborum ferax, ut priſcis temporibus. Eadem ergo Molitoribus, ac Piſtoribus curatio adhibenda, ubi à volatili farina per os excepta læſio contigerit; quòd ſi à ponderum geſtatione hernioſi fiant, ſubligaculo utantur, quod etiam ad hujuſmodi affectum præcavendum geſtare poſſent, uti ipſis ſuaſor eſſe ſoleo.

cap. 31.

cap. 1. de Molend. Hebr.

Ad animatam verò pediculorum peſtem abigendam, primò mundities erit

pro-

procuranda, ac indumenta crebrò mutanda; commendantur in ſpecie lotiones ex decoctione Abſinthii fol. perſici, centauriæ, ſtaphyſagriæ lupinorum; furfur aceto mixtum à *Q. Sereno* pro tali morbo celebratur; præ cæteris verò multæ ſunt efficaciæ linimenta quibus aliquid mercurii ſalivâ extincti fuerit admixtum; commoda quoque ſunt in hanc rem lintea quibus Aurifabri utuntur in detergendis Vaſis poſt deaurationem.

De Morbis eorum, qui Amylum conficiunt.

CAPUT XXIII.

NOn vulgares quoque ſunt noxæ, quas pati coguntur, qui circa Amylum parandum exercentur; ſatis vulgatus eſt modus illud conficiendi, nullaque ferè eſt muliercula, quæ illum ignoret, perfrequens enim eſt Amyli uſus ad lineas veſtes, & collaria dealbanda. In hiſce Regionibus Monialium eſt opificium, quod poſtea Pharmacopolis, aliiſq; divendunt. Æſtate igitur, cum Amylum parare volunt, triticum in aqua ad germinationem uſq; maceratum in marmoreis vaſis reponunt; aliquis deinde ex illorum ſervis triticum ſic emollitum nudis pedibus terit, non ſecùs ac cum vindemiæ

miæ tempore premuntur Uvæ; quamvis autem ſub dio id faciant, tam gravis tamen eſt odor, qui ex ſpumante illa materia exhalat, ut qui pedibus eam premit, ac ſuperſtat, necnon Seruulæ, quæ manibus materiam illam preſſam colligunt, ut inde ſuccum Sole exſiccandum eliciant, de capitis dolore valde conquerãtur, necnon de gravi reſpirandi difficultate, tuſſi moleſtiſſima, ut opus aliquando cogantur intermittere, ni ſuffocationis periculum ſubire velint. Id ego perſæpè obſervavi, ac revera mihi intolerandus ille odor videbatur, qui neſcio quid acidi penetranſiſſimi redolere viſus eſt. Acidum enim volatile, quo Triticum turget, ob fermentationem in motum concitum à reliquarum partium conſortio ſecedere, & in auras magna ex parte evolare, arbitrari licet; hanc ob cauſam Capitis dolores Dyſpnœam, tuſſim excitare aptum eſt; nihil enim molli Pulmonum texturæ, ac membranoſis partibus eſt magis hoſtile, quàm acida exhalatio, qualis eſt fumus ex Sulphure, aliiſq; quæ acorem ſpirant.

Hoſce Operarios monere ſoleo, ut in aprico, & quantum poſſunt, in ampliori ſpatio, non in concluſis locis, opus hujuſmodi perficiant. Quoties verò gravem aliquam noxam exindè contraxerint, oleum amygdal. dulcium, emulſiones ſeminum

melonum, ptiſana hordeacea, hauſtus vini generoſi, odor ſpiritus Salis armoniaci, Aquę theriacales fuerunt ex uſu.

Hujuſmodi occaſione lubet paululum Amyli naturam, ac indolem penitiùs perſcrutari, quam ſuſpicari licet aliam forſan eſſe, quàm quę à Medicis paſſim ſtatuitur. Unanimi ferè, cum veterum, tum recentiorum conſenſu, ſupponitur, Amylum acres humores temperandi, fluxiones ſiſtendi, ulcera ſanandi vi pollere. *Plinius* in ſanguinis rejectione, in veſicæ dolore, Amylum commendat. *Galenus* in ventris profluvio, in aſperæ arteriæ inflammationibus, oculorum lacrymatione, ac ubi opus ſit, partes ulceratas mollire, & levigare, multis laudibus Amylum extollit. *Valles.* de ſacra Philoſophia factum Eliſæi exponens, cum farinam coniiciendo in Ollam ubi cocta fuerat colocynthis, amarorem correxit, Amylum ad dyſenteriam ſanandam, & quamcumque acrimoniam hebetandam, cæteris remediis præfert; hoc idem ſentiunt quicumque de Amylo ſcripſere.

lib. 22. c. 25. H. N. de Sim. Med. fac. 2. de Cõp. Med. 2. loc.

c. 36.

Hæc opinio mihi quoque ſat probabilis ſemper viſa eſt, non ſolùm quòd Amylum ſit ad guſtum res fatua, ac prorſus ſaporis expers, adeò ut tanquam egregium acris materiæ abſorbens, & prædictis affectibus maximè accomodum credi poſ-

ſit, ſed quia perſuaſum haberem in illius præparatione quidquid acrimonię, & acoris frugi fermentatæ ineſſet, in auras expiraſſe, ac dum radiis ſolaribus æſtivis exſiccandum apponitur, aqueum humorem acredinis participem abſumptum fuiſſe; nam, ut ait *Gorręus*, *ſub ardentiſſimo ſolę eſt exſiccandum, ne ſi pauliſper madidum relinquatur, acorem contrahat*; aſt Mulierum obſervatio Amyli naturam non parùm ſuſpectam mihi reddidit, ut illius candori non multum ſit fidendum. Cùm in hiſce Regionibus ſatis frequens ſit Amyli uſus in cunctis ferè domibus, ac præſertim apud Religioſos Ordines, ad veſtes dealbandas, & ſolidandas, ut variis plicaturis elegantiores reddantur; obſervant paſſim mulieres, quæ in hoc miniſterio præſtant, quòd ubi Tunicę lineę ad aliquod tempus Amylo ſic imbutę perſtiterint, obſervant, inquam, quòd citò arrodantur; quare ut id præcaveant, ubi nigreſcere cœperint, illas aquâ ſimplici eluunt, Amylum detergendo, ſicque illas aſſervant, donec ſuo tempore Lotricibus à ſordibus expurgandas tradant. Hujuſmodi obſervatio Amylo non levem ineſſe acrimoniam abſconditam, & quę ad guſtum non tam facile ſe prodat, abundè teſtatur; etenim ſi Amylum ad aliquod tempus Tunicas, Collaria, & quod cumque ex lino contextum

Defin. Med.

opus arrodit, qua fide igitur in morbis pectoris, in faucium aſperitate, in Dyſenteriis, ac ubi mollire opus ſit, ut ait *Galenus*, tam confidenter illud exhibebimus? *Plinius* ipſe, licet in his affectibus, ut paulò ante dictum, illud commendarit, ſuſpectam tamen eſſe illius naturam prodidit. *Amylum* (inquit ille) *hebetat oculos, & gulæ inutilis eſt, contrà quàm creditur*. Laudanda certè in hac re eſt quarumdam Mulierum obſervatio, quæ, ne Amylum tam facilè arrodat, gummi arabicum illi permiſcent.

l.22.c.5. H.N.

l.22.cap. 25.

Non pauca certè exiſtere credendum eſt, quorum uſus communis eſt, ſed quia ſenſim, ac tacito pede noxas ſuas inferunt, innoxia putantur, donec caſus aliquis occultam pravitatem oſtendat; ſic in genere alimentorum multa facilè videntur in ſtomacho concoqui, quæ in Venis pravos ſuccos poſtmodum relinquunt; hinc ſcitè *Avicenna*. *Ille*, inquit, *in quo mala digeruntur nutrientia, ob hoc non decipiatur, quoniam poſt dies in ipſo mali generabuntur humores ægritudinem facientes, & pernecantes*; quod idem ſcripſit *Galenus*, dum alimentorum facultates examinaret. *Nobis enim non advertentibus pravus ſuccus poſt longum tempus in venis colligitur, qui poſtea exiguam ad putredinem occaſionem nactus febres malignas accendit*; inquit ille.

3. p. Do. 2. c.6.

2. de Alim. fac. c.6.

De

De Lapicidarum Morbis.

XXIV.

NOn contemnendi quoq; ſunt morboſi affectus, quibus Lapicidę, Statuarii, Latomi, ac id genus Operarii, conflictari ſolent. Dum enim in ſubterraneis marmora è rupe diſcindunt, ſecant, ſcalpris incidunt, ut ſtatuæ, & alia Opera effingantur, ramēta aſpera, aculeata, anguloſa, quæ reſiliunt, inſpirando per ſæpe hauriunt, unde à tuſſi infeſtari ſolent, ac ex iis nonnulli aſthmaticas paſſiones contrahunt, ac tabidi fiunt. His accedit vapor metallicus ex marmore, tophis, ac lapidibus exhalans, qui nares, ac cerebrum manifeſtè percellit; ſic Lithotomos qui circa Lydium lapidem exercentur à gravi odore, qui jugiter expirat, tum capite, tum ſtomacho, malè habere, ajunt, ut ad vomendum interdum compellantur; hinc in horum Artificum diſſectis cadaveribus inventi ſunt Pulmones, exiguis calculis oppleti. Satis curioſum eſt id, quod refert *Diemerbrœkius* de variis lapicidis ex Aſthmate mortuis, quorum corpora, ait, ſe diſſecuiſſe, atq; in illorum Pulmonibus arenæ acervos reperiſſe, ut dum pulmonares veſiculas cultro diſcin- *l. 2. Anat. c. 13.*

deret, ſibi videretur arenoſum corpus ſcindere; ibidem quoque refert à Magiſtro lapicidâ ſibi relatum, quòd dum lapides incideret, tam ſubtilis pulvis aſſurgeret, ut bubulas veſicas in Officina pendentes permearet, adeò ut unius anni curriculo in ventre veſicæ manipulum unum illius pulveris repererit, quem pulverem illum eſſe ajebat, qui Lapicidas parùm cautos ad interitum paulatim deduceret.

Lapides quoque in horum Artificum Ventriculo, ac Inteſtinis inventos eſſe, paſſim loquuntur medicæ hiſtoriæ; neque alia cauſa materialis excogitari poteſt præter pulvereas particulas per os ſuſceptas, & paulatim congeſtas, de quo videatur *Olaus Borrichius* de generatione lapidum in Microcoſmo; non enim ſemper à cauſis internis ac ſuccis lapidificis gigni in noſtris corporibus calculoſam progeniem credendum eſt, quin etiam aliquando, innoxiis viſceribus, extrinſecùs hæc peſtis adveniat. Calculi ortum à cauſa externa annotavit *Vvedelius* in cujuſdam Calcarii Ancillâ, in cujus Pulmonibus inventum eſſe calculum refert, à calcis particulis, ut ipſe exiſtimat, per os hauſtis genitum.

Pathol. Dog. Se. 2. c. 4.

In Ventre Boum, ac Inteſtinis lapides perſæpe reperiri frequens eſt Lanionum obſervatio, quę *Ariſtotelis* opinionē evertit aſſerentis, nullum Animal, homine

Se. 10. Prob. 40.

ex-

excepto, calculo affici, niſi forſan *Ariſtotelem* de Renum calculo ſolùm locutum velimus. Hoc idem in equis annotavit *Scaliger*, qui ait Equum egeſſiſſe tophos duriſſimos, quorum unum ipſe aſſervabat. *Exer.* 123.
De calculis Equorum, quos *Hippolitos* appellant, ac illorum virtutibus, multa apud Auctores leguntur ſcripta, penes quos ſit fides. A veritate non multum aberrari crediderim, ſi putemus in Bobus, & Equis, dum per Æſtatem, linguis exertis, per vias pulverulentas, & glareoſas currus trahunt, in illorum Ventriculis, à pulvere ac ramentis per os abſorptis, generari calculos.

Purgationes per alvum, & vomitiones hiſce Artificibus erunt opportuniora remedia, ad exturbandas nempe noxias illas particulas, quæ ſtomacho, ac inteſtinis inſederint, & in grandiores calculos per novam materiæ aggeſtionem tranſire valeant; ſicuti monendi erunt, ut quantùm poſſunt, cauti ſint ne minuta illa fragmina per os hauriant,

De Morbis, quibus ſunt obnoxii Fabri murarii, & Calcis Inſtitores.

CAPUT XXV.

IIſdem penè affectibus premi ſolent Fabri murarii, & quicunque calcem tractant; dum enim calcem vivam aquâ affusâ extinguunt, & parietes conſtruendo, ſeu incruſtando, calcem ſemper habent præ manibus, licet extinctam, non poſſunt quin tenuiſſimas particulas è calce exhalantes per os & nares excipiant, quibus os, Fauces, & Pulmones aſperantur, & malam habitudinem adſciſcunt.

Quænam ſit vis Calcis, quæ in genere Alkalium primas tenet, neminem latet, ac ſatis norunt, qui domos calce recenter illitas incolere voluerint, cùm graviſſimos morbos exinde accerſiverint. Sat
3. *Epid.* celebris eſt Hiſtoria *Hermocratis*, apud
Ægr. 2. *Hipp.* ſic enim Divinus Præceptor. *Hermocratem, qui decumbebat juxta novum murum, ignis corripuit. Valleſius Galeni* veſtigiis hærens in hujus hiſtoriæ expoſitione cenſet, meras nugas eſſe, credere *Hippocratem* particulam illam, *murum novum*, conſultò appoſuiſſe, & cauſam morbi, ex qua ille ægrotaſſet, innuere voluiſſe. *Epiphanius*

nius Ferdinandus tamen, & *Mercurialis* in *Hiſt.25.* Piſanis Prælectionibus affirmãt, haud temerè ab *Hippocrate* appoſita verba illa, cùm re vera nihil æque periculoſum ſit, quàm Domum ex calce recenter conſtructam habitare velle, quod ſuo periculo & interitu multi experti ſunt, qui ſive ſuffocati, ſive febribus correpti cum ſurditate, ſtupore, interiere, ut *Hermocrati* contigit, qui 27. die mortuus eſt. *Hiſt.16.* Jovinianum Imperatorem ob moram in Conclavi recenter incruſtato, mortuum eſſe refert *Verulamius*. Id ego quoque olim meo periculo didici; cùm enim Muſæolum meum calce incruſtari curaſſem, ac tranſactis ſex menſibus, ſatis tutam eſſe crederem illius habitationem, eò quia muri eſſent veteres, & ſola ex calce illinitio facta fuiſſet, acuta febre correptus vix evaſi, ac poſtmodum cum lenta febre mihi diu colluctandum fuit. Non ſemel porrò obſervavi, in Domibus recenter conſtructis calcis odorem ad plures annos manifeſtè percipi, manè præſertim, ubi per noctem clauſæ fuerint feneſtræ, multoſque decipi, qui nullum odorem diurno tempore, apertis quippe januis & feneſtris, percipientes, in hujuſmodi Domiciliis ſomnum noctu capere non vereantur. *in Sylv. Sylvarũ.*

Rectè quidem, ac ſapienter apud Roma-

l. 36. H. N. c. 23. manos ut conſtat ex *Plinio*, edicto vetabatur, ne ædificia recens conſtructa incolerentur; hæc enim ſunt illius verba. *In antiquarum ædium legibus invenitur, ne recentiore trima uteretur redemptor*; id tamen fiebat, ne, ut idem ſubdit, ędificia rimis fœdarentur; tantum temporis revera exigitur, ut domus calce conſtructę tuta ſit habitatio, quod non contingit, ſi gypſo parata fuerit; citò enim areſcit gypſum, nec ullum pravum odorem emittit.

Fabri ergo murarii, ſicuti & qui Calcem è Fornacibus educunt, tractant, divendunt; illius acrimoniam ſatis norunt ac exhorrent. Calculum repertum in Pulmone Ancillæ Calcarii refert *Vvedelius* ut ſuperius dictum, quem calculum à particulis Calcis per os hauſtis genitum
Cent. 4. Car. 41. putat. Amatus *Luſitanus*, Calcem parantes ac tractantes magna ex parte phthiſi affectos perire teſtatur, cujuſdam robuſti Viri caſum memorans. Multa de Calcis natura extant, cum apud veteres, tum recentiores, ut mihi circa id non multum ſit immorandum; Multum Alchali, & aliquid acidi illi ineſſe teſtantur Chymici dum multa ex calce reme-
l. 36. H. N. c. 26. dia ad uſus externos deſcribunt. *Plinius*, Calcis naturam admirans; *Mirum, inquit, eſſe aliquid, quod poſtquam arſerit, accendatur aquis*. Nemo tamen exactius Cal-

ciş

cis naturam expoſuit quàm *Tachenius*; *Hipp. Chym.*
Calci enim inter Alkalia potiſſimum locum concedit, ſed portionem aliquam acidi eidem apponit, unde efferveſcentia illa fit, quando Calx aqua perfuſa fuerit, ob Alkalium particularem cum acidis conflictum. Vim igneam ac maximè urentem poſſidet, ac præſertim recens, antequam ex Aere humiditatem aliquam abſorpſerit; cum ergo Vulcaniæ ſobolis ſit, ac in ſinu latentes ignis particulas recondat, nil mirum ſi ſubtiliſſima effluvia inſenſibiliter eructet, & Operarios graviter afficiat.

Hujuſmodi noxas quomodo præcavere poſſint, niſi ſudariola ori, ac naribus apponendo, præſertim dum illam tractant, & aquâ perfundunt, ne in tam magna copia pulvereum nimbum cogatur abſorbere, ego non video. Aquam frigidam identidem potare non erit inutile, magnam enim ſiccitatē, ac faucium ardorem hoc modo conſopire poterunt. Oleum amygdal. dulcium cæteris remediis præſtare pro comperto habeo; Lenit ſiquidem ac temperat quamcumque acrimoniam, ac ulteriùs id habet, quòd Calcis efferveſcentiam cohibet; cum quolibet enim fluido Calx ebullit, Oleo excepto, à quo licet madeſcat, calorem tamen nō concipit. Si ergo contigerit id genus Artificum, ſive ex præ-

nar-

narratis affectibus, ſive aliis decumbere, curanti Medico, & Ægris magis, non parùm conducet, pro recta curatione inſtituenda, noſſe, quos affectus ex Arte, quam hujuſmodi Operarii exercent, patiantur, & quæ pars potiſſimum affici ſoleat, quæ cautio in unoquoq; Artifice, ut ſuperius ad tædium forſan inculcavimus, non exigui

4. *Aph.* 33. erit momenti. Etenim ex *Hipp.* Oraculo: *Si pars aliqua ante morbum doluerit, ibi ſtatuitur morbus*; facilè enim in morbis ad partem imbecilliorem humorum fit decubitus.

De Lotricum Morbis.

CAPUT XXVI.

NOn raro mihi contigit Lotrices ægrotantes inviſere ex variis affectibus è ſuo opere contractis. Hæ mulieres cùm ſemper humidis in locis degant, manuſque & pedes aquâ humentes habeant, cachecticę fiunt, ac ſi in hujuſmodi opere conſeneſcant, ad hydropem tranſeunt, quales ex his non paucas obſervavi; menſtruorum quoque paucitate, ut plurimùm laborant, unde malorum Ilias prodire conſuevit; neque id adeò mirùm eſt. Etenim ſi obſervatio ſatis frequẽs eſt, multas mulieres menſtruas

pur-

purgationes habentes nudis pedibus incedendo, ſeu crura, ac pedes frigidâ abluendo, ſubita menſium ſuppreſſione detineri, multò magis Lotricibus, quæ ex hac Arte ſibi quæſtum procurant, id evenit; hujus cauſa eſt aer humidus, in quo aſſiduè degunt, & balneatio continua, quâ illarum corpora rorantia ſunt; Cutis enim pori obſtruuntur, unde perexigua diflatio, ac tranſpiratus, quare tota cruoris maſſa craſſis ſuccis infarcitur; hinc cachexiæ, Menſium ſuppreſſiones, & quæ his ſuccedunt mala.

Aliis quoq; calamitatibus ſuccumbunt Lotrices, dum enim ex bulliente lixivio, cui interdum cinerum loco calcem addunt, fumantes vapores captant, tuſſi primo, mox Dyſpnœâ tentari ſolent. Apud *Gregorium Horſtium*, ex *Boneto*, hiſtoria memoratur famulæ cujuſdam, quæ dum capite in ahenum lixivio plenum ad linteamina mundanda ore prono fumum exciperet, magnâ pectoris auguſtiâ correpta eſt, quæ ad ſeptennium obſtinatè perſtitit, donec tandem ſuffocata interiit; Cadavere aperto repertus eſt Pulmo lividus, & in illius bronchiis nigræ carunculæ aeri liberum commeatum prohibentes inventæ ſunt. Lixiviales ergo fumi, quos non poſſunt non haurire, naturalem Pulmonum ſtructuram vitiare apti ſunt, eoſdem

Sepul. T. 1. l. 2. Se. 1.

dem plus, quàm par eſt exſiccando, & ad munuis ſuum abſolvedum ineptos reddendo.

His addendum, quòd dum linteamina, ac induſia mille ſordibus fœda, ut ſcabioſorum hominum gallica lue inquinatorum, menſtruatarum mulierum, abluũt, omnigenam gravium halituum miſcellam ore ac naribus excipiunt, ex quibus cerebrum, ac ſpiritus animales inquinantur. Fiſſuras prætereà in manibus ob lixivii acrimoniam pati ſolent adeò graves, ut manuum inflammatio unà cum febre, aliquando ſubſequatur.

Ut hiſce mulieribus, quæ munditiem præſtant, Ars Medica gratificetur, videndum quomodò à predictis affectibus preſervari queant; illas ego hortari ſoleo, ut opere, peracto, veſtibus humidis abjectis, ſiccas induant, in quo certè negligentiores ſunt, frictionibus utantur, faciem à fumo ferventis lixivii, quantum poſſunt, avertant, manus unguento roſato, vel Butyro per ſæpe inungant, à cibis craſſi ſucci caveant, aliiſque erratis in victu. Cum verò actu ex aliquo morbo, ut febribus, cacharris, decumbere coguntur, purgantia validiora exhibenda, ut craſſi humores deturbentur; ſtibiata quoque ex uſu erunt, niſi acutus ſit morbus, ſicuti remedia deobſtruentia, & naturalem calorem roboran-

borantia convenient, qualia in cachecticis adhiberi ſolent.

De Morbis quibus Frugum Cribratores, & Menſores vexari ſolent.

CAPUT XXVII.

FRuges omnes, ac precipuè Triticum, ſivè in Puteis, & Scrobibus, veluti mos eſt in Hetruria, reconditæ; ſivè in Horreis, & ſub Domorum tectis, ut in tota Ciſpadana, & Tranſpadana regione, pulverem ſubtiliſſimum ſemper admixtũ habent, non ex eo ſolùm, quem ex area ob trituram referant, ſed alium pejoris notę, quem eędem fruges, cum diu aſſervantur, exſemet ipſis dimittunt. Siquidem cum multo Sale volatili ſemina cerealia turgeant, adeò, ut, ſi non benè ad Soles ęſtivos exſiccata recondantur, ſummè incaleſcant, ac in pulverem quàm citiſſimè fatiſcant, ex iis ſemper tenues particulę ex cortice, quo veſtiuntur, decedunt; quibus accedit pulvis reſiduus, & caries ex frugum conſumptione, quam faciunt Tineę, Teredines, Curculiones, alięque frugum peſtes, & illarum excrementa. Hinc quoties frumentum, aliaſque fruges ad moliendum cribrare neceſſe ſit, vel metiri, cum à rei annonariæ nego-

tia-

tiatoribus huc, & illuc convehuntur, Cribratores, & Menſores ab ejuſmodi pulvere adeò graviter infeſtari ſolent, ut opere peracto, Artem hujuſmodi mille diris ejurare conſueſcant. Fauces, Pulmones, Oculi labem non parvam perſentiunt; fauces enim illo pulvere replentur, & exareſcũt, Pulmonares fiſtulæ pulverulentâ materiâ incruſtantur, unde tuſſis ſicca ac ferina ſubſequitur; Oculi pariter valde rubent ac plorant. Sic omnes ferè tum Cribratores, tum Menſores, qui ex tali arte victitant, anheloſi ſunt, cachectici, ac rarò conſeneſcũt, quin facillimè in Orthopnoeam, ac tandem in Hydropem decidunt. Talem porrò acredinem habet is pulvis, ut pruritum ingentem per totum corpus excitet, qualis in Eſſeris interdum obſervatur.

Quare ex fruge tam benigna, quale eſt Triticum, tam pernicioſus pulvis emanet, interdum admirans, ſuſpicari cœpi, latitare in illo pulvere Vermiculos, ſenſibus impervios, eoſq; in cribratione, ac menſura frugum in motum cieri, ac per aerem diſpergi, & ex iis cuti hærentibus, ac per os exceptis, talem ardorem, ac pruritum per totum corpus, ac in faucibus excitari. Celeberrimus *A. Levvenœk* ſuis Microſcopiis tradit, ſe in frumento quoſdam Vermiculos obſervaſſe, quos, nec ineptè, lupos ap- *Arc. Nat. Ep. 71.*

pel-

pellat; verminoſam itaque progeniem, eam eſſe, quæ hoſce Operarios tam graviter infeſtet, ſat probabiliter credi poterit.

Non minùs quoque admiratione dignum, quomodo ex Tritico, ubi diu in loco concluſo, veluti in locis ſubterraneis, uti mos eſt in Hetruria, aſſervatum fuerit, tam noxia exhalatio elevetur, ut ſatis ſit ad necandum, ſi quis in dicta loca pedem immittat ad frumentum eximendum, niſi priùs permittatur, ut reſerato oſtio pernicialis aura pauliſper expiret. Hanc ob cauſam putat *Zacchia*, non ſolùm prohiberi poſſe vicinos, ne tales frumentarios puteos conſtruant, ſed etiã cogi, ut conſtructos deſtruant; monetque Civitatum ſalubritati magis proſpici, ſi tales putei apricis in locis, quàm longè ab incolarum habitatione conſtruantur. Sapienter ſanè Lucenſis Reſpu. pro more habet, uti accepi, quotannis, Auguſto menſe, frumentum è publicis horreis eductum, & cribratum ſolaribus radiis per aliquot dies exponere, ac poſtmodum in priorem locum recondere, quo pacto ad plures annos à teredine, & corruptione frumenta ſua publicum in bonum præſervant.

Quæſt. Med. leg. l. 5. Tit. 4. Q. 7.

Cur autem Triticum magis quam aliæ fruges, pulverulentum fiat, ac minus longævum, quærit *Teophraſtus*, & cauſam refert in horrea, opere tectorio lævigata,

l. 4. c. 17. de hiſt. Plant.

calce nempè & arena illita; Sic enim ait, *triticum plus caloris ſentire , ac pulverem calidum, & ſiccum , calciſque illinimentum calorem fovere* , hancque ob cauſam putreſcere, ac in pulverem diſſolui; quam rationem haud quaquam approbat *J. C. Scaliger* in hujus loci commento; ea enim, quæ calida ſunt, & ſicca, inquit ille, tantum abeſt, ut ad putredinem diſponant, ut potiùs ab illa præſervent. Putat ergo, pulverulentum triticum fieri, eò, quòd acervatum ſufficientem non habeat tranſpiratum, *quod enim ſuffocatum eſt , fervet ac putret* , ait ille; at ratio iſthæc non planè ſatiſfacit; obſervatione etenim ſatis compertũ eſt, frumentum, ſi tamen ſiccum, & benè cuſtoditum in horreis fuerit repoſitum, diutius conſervari, ſi multum ſit, atque confertum, & nunquam agitetur. Facilem ergò Tritici in pulverem fatiſcentiam, ac illius minorem longævvitatem, quàm cærerarum frugum, ex copia partium volatilium, quibus ad turgentiam ſaturatum eſt, nec non à laxiori ejuſdem textura lubet deducere.

Multæ in hanc rem curioſę queſtiones examinandę occurrerent, ni vererer, ne à propoſito (quod mihi procul dubio objectum iri exiſtimo) nimis longè digredi poſſem. Diſquiſitione profectò dignũ eſſet; quare Lolium, quod probabiliter eſſe cre-

creditur degener Tritici Soboles, quando ob ingentes vernales pluvias triticum in lolium degenerat, ſicuti nuperis annis experti fuimus; quare inquam Lolium ad viginti ac ampliùs annos integrum & incorruptum ſervetur, Triticũ verò vix quartum annum pertingat, quin fere totum in pulverem abeat; An quòd Lolium compactæ ac durioris ſubſtantię ſit, quàm Triticum, cùm verè Lolium, ſi frangatur & conteratur, manifeſtè ſolidiùs deprehendatur, qua de cauſa cęteræ fruges, ut fabę, ciceres, vitię durabiliores ſunt? An potiùs quòd Tineę ac Teredines ob amarorem, & ingratum alimentum, quod pręſtat Lolium, illud averſentur?

Cùm annis elapſis ob carbuncularem morbum, quo in his regionibus laborarũt fruges, neceſſe fuerit Triticum aquâ purâ in magnis vaſis diligenter abluere, ac ad ſolis radios exſiccare, obſervavi, niveum candorem Pani ex frumento ſic loto conciliari; quare etiam ſi frumentum ſanum ſit, non inutilem diligentiam fore crediderim, illud, antequam ad Molendinum deferatur, diligenter abluere & exſiccare. Pro more equidem habent hujuſmodi Operarii ſtrophiolis fauces, ac nares obvelare, ne à pulvere ſuffocentur, ac perſæpè frigidâ fauces, & oculos abluere, veſteſq; excutere: at neque ſic cavendo ſatis cavent.

Commodum certè iis eſſet balneis uti ad abluendas pulvereas ſordes, quę cuti unà cum ſudore inhæſerint, ſed ob illorum deſuetudinem ac obſoletum uſum tam grandi beneficio carent miſeri Artifices. Neque enim credendum eſt, à priſcis illis Urbium, & Legum Conditoribus tantâ impensâ ac magnificentiâ, non ſolum in magnis Civitatibus, ſed Oppidis quoque publicas Thermas inſtitutas ad ſolum luxum, ac delitias fœminarum, hominumque otioſorum, qui *crudum Pavonem in balnea ferrent*, ſed in hominum exercitatorum, & Artificum comodum quoque, ut pauco ære, aquæ lavacro in iis ſordes, ac laſſitudinem deponerent, corpuſque laboribus confectum reficerent. Quare malè eveniat iis, qui rem tam bellam infamaverunt; cùm enim mille flagitia in balneis promiſcuis perpetrarentur, illorum uſum à Chriſtiana pietate ſublatum conſtat.

Hujuſmodi Artifices ergo à frugum carie male mulctari ſolitos, monere ſoleo, ut ptiſanis, emulſionibus ſeminũ melonum, ſero vaccino, malvarum decoctione frequenter utantur; ſic enim ulceroſi pulveris diluitur acrimonia. Cæterùm quando ex Aſthmate, aliiſque affectibus prædictis laborant, ea remedia adhibenda, quæ iiſdem magis conveniant, ſeu ſi ex aliis decum-

cumbant, ſolitâ cautelâ utendum, oculo ſcilicet ad partem imbecilliorem ſemper intento, ne totus morbi impetus in eam præceps feratur.

De Morbis, quibus Lini, Cannabis, ac ſericearum Placentarum Carminatores tentari ſolent.

CAPUT XXVIII.

VEſtium ac Alimentorum eadem ferè eſt neceſſitas, quę in ipſis mundi primordiis ſatis apparuit, cum primævi noſtri Parentes poſt gratiæ chlamydem amiſſam angebantur, ut nuditatem ſuam operirent. Multa nobis ſuppeditavit Parens Natura, ut ab aeris injuriis noſtra corpora muniremus, veluti lanam, linum, cannabem, goſſipium, quibus addi quoque poterit ſericum, quo certè carere poſſemus, cùm ad fœminarum, ac virorum quoque velanda potiùs, quàm operienda corpora ſit inventum. Cùm hæc ut plurimùm indumentorum ſint materia, non levia ſunt incommoda, quæ ſentiunt ii, qui circa ea præparanda operam ſuam impendunt. Quàm noxia ſit cannabis, ac lini maceratio autumnali tempore, cum infeſtus odor ac graviter lædens ſatis longè percipiatur, nemo non novit; haud

ſecùs, qui linum, & cannabem pectunt, ut neri poſſit ac Textoribus tradi, pro telis conficiendis, malè vexantur. Pulvis enim teter, ac noxius ex hac materia evolat, ut per os ac fauces Pulmones ſubiens, Operarios ad continuam tuſſim compellat, ac ad aſthmaticam paſſionem ſenſim deducat.

E' Galliç regionibus Italiç finitimis cannabis Carminatores turmatìm per totam Ciſpadanam, & Tranſpadanam regionem ſub hyemis initium diſpergi conſueſcunt, quando noſtri Artifices artem hanc cannabem pectendi adeò benè non callent. Ac profectò homines id genus viſere eſt cannabino pulvere ſemper obductos, colore faciei pallido, tuſſiculoſos, aſthmaticos ac lippos; præterea cùm exerceantur ut plurimùm in locis concluſis, ob hyemis aſperitatem, quo tempore magis in hoc opere occupati ſunt, non poſſunt, quin, dum cannabem unguinibus valdè perunctam pectunt, fœdas particulas per os excipiant, ſicque inquinatis ſpiritibus, & reſpirationis organis infarctis, graves affectus non ſuboriantur. His accedit, quòd cannabis ac linum, cùm in aquis ſtagnantibus ac putridis macerentur, ac cœno obruantur, ut infra aquam demerſa promptiùs ad neceſſariam macerationem deveniant, particulæ illæ, quas Carminatores

hau-

hauriunt, non niſi virulentæ ſunt, ac humanæ naturę prorſus hoſtiles. In lino pectendo graviùs, quàm cannabe affici ſe ajunt, forſan quòd pulvis ſubtilior eſt, ac faciliùs partes ſpiritales ſubeat, illaſque ad excutiendã rem noxiam magis irritet.

Peſſimè porrò ſe habent, qui ſericeas quaſdam placentas à ſerici fabrica reſiduas pectunt, ut ſtamen quoddam inde conficiant varios ad uſus pro urbana gente, utpotè minoris pretii quàm ſericum. Etenim dum Bombycum folliculi, aqua calente macerati, à noſtris mulieribus (quibus ſolis id muneris demandatum eſt, quaſi ſolum in illorum gratiam Sericum Natura condiderit) evoluuntur, & in tenuiſſima fila ſuper alabra explicantur, ab hoc opere filamenta quędam craſſa ſuperſunt, quibus portiones aliquæ de Bombycum cadaveribus permixtæ ſunt, ſicque placentæ quædam conficiuntur, quæ ad Solem exſiccantur, & ſuis Artificibus traduntur, ut minutis pectinibus ſtamen educant. Qui ergo dictas placentas pectunt ferina tuſſi unà cum magna reſpirandi difficultate infeſtari ſolent, pauciq; ex iis Operariis in hac arte conſeneſcunt; tota verò virulentia in hujus materiæ elaboratione è particulis illis cadaveroſis Bombycum, quæ hujuſmodi placentis permixtæ ſunt, ortum ducit. Obſervatio-

ne dignum eſt, quod parvi hujus inſecti excrementa, quando vivit, ac Mori foliis paſcitur, ſi per aliquot dies acervatim projecta in aliquo loco hæſerint, donec putreſcant, tam gravem odorem poſtmodum commota exhalant, ut totam viciniam inficiant; quare in aliquibus Civitatibus edicto caveri ſolet, ne in publicos vicos tales ſordes projiciantur, ſed extra Urbis pomæria adſportentur.

Habet ergo Inſectum hoc, ut multa alia ejuſdem generis, veluti Bruchi, & Erucæ, quæ ad inſtar Bombycum integras Sylvas interdum depaſcuntur, & in folloculis ſe recondunt, neſcio quid pravum, & corroſivam acrimoniam, pulmonibus infeſtam. Novi in hac Civitate integram familiam, quæ ex hac arte non paucas opes ſibi compararat, miſerè obiiſſe, tabe confectam, & hujuſce calamitatis culpam in Artem, cui erant perpetuò addicti, à Medicis fuiſſe rejectam.

Lacteam diętam hiſce Artificibus maximè commendare ſoleo, ut quâ nil ſit efficaciùs ad corroſivam & ulcerantem acrimoniam retundendam. Juſcula quoq; ex Malvæ, Violarum, Endiviæ decoctione, ſive ſucci depurati ex iiſdem herbis, erunt ex uſu; ſeu ſi ſentiant ſe graviter lædi, aliunde ſibi victum quæritent, cùm peſſimum ſit lucrum, quod ſanitatem, rem adeò pretioſam peſſundat. De

De Balneatorum Morbis.

CAPUT XXIX.

INter publica Ædificia, quibus Romana Civitas ad luxum uſque eminebat, nil publicis Thermis magnificentiùs olim viſebatur, ac qualis eſſet illarum magnitudo ex earundem Cadaveribus, ac reliquiis ſemiſepultis ſatis etiamnum dignoſcitur. Neque ſolum Romæ, ſed in aliis quoque Civitatibus, in privatis Ædibus, in Villis ipſis, Balnea conſpiciebantur, ſummâ impenſâ conſtructa, adeò ut ſeveriſſimus morum Cenſor, *Seneca*, luxum hunc Romanorum Civium carpens, ſcripſerit; *Pauperem ac ſordidum ſibi videri, niſi parietes magnis, & pretioſis orbibus refulgerent, niſi alexandrina marmora numidicis cruſtis diſtincta eſſent, niſi vitro abſconderentur cameræ, niſi aquam argentea Epiſtomia funderent.* Jam obſolevit Thermarum uſus, ac penè modum ignoraremus, quo Balneis Medici ipſi utebantur, necnon vocabula ipſa, ſtructuram, ac tot alia ſcitu digna, niſi *And. Baccius* in Opere ſuo laudatiſſimo de Thermis, Mercurialis in ſua Gymnaſtica, *Sigonius* noſter de Jure Antiq. Rom. Thermarum hiſtoriam è tenebris eruiſſent, & abſoluiſſent. Cùm Ep. 86.

in po-

in popularium gratiam itaq; ab Imperatoribus conſtructa eſſent Balnea, & quęlibet Urbis Regio publicas Thermas haberet, ut, cùm luberet, quod quotidiè fieri ſolebat, cum Viri, tum fœminæ parvo ſumptu lavarentur, dum quilibet poſſet, *quadrante lavari*, ut ait *Juvenalis*, & Pueri gratis lavarentur, ut ex eodem Satyrico habemus, *Sat. 2.*

Nec pueri credunt, niſi, qui nondum ære lavantur;

innumerabilem profectò credendum eſt fuiſſe Servorum, ac Servarum turbam promiſcuã, quæ continuò in Thermis pro hujuſmodi miniſterio diu noctuque immoraretur, quos Balneatores, ſeu Aquariolos appellabant. Hanc igitur Operariorum turbam Enidrobyam, in locis humidis concameratis degentem, & corporibus lavandis intentam, modò in Calidario, modò in Tepidario, modò in Frigidario ſudoribus, ſordibus, Unguentis quoque, quibus erant delibuti, depilandis occupatam, hos Aquariolos, inquam, credere licet variis ægritudinibus obnoxiam fuiſſe, ut Cachexiæ, crurum tumoribus, Ulceribus, inflationibus, ac Anaſarcæ. Ex Lucilii carmine, quę agerentur ab hujuſmodi miniſtris, dum corpora eorum, qui Balnea adibant, curarent, ſatis apparet.

Sca-

Scabor, ſuppellor, deſquāmor, pumicor, ornor, Expilor, pingor.

Quamvis Jamdudum obſoleverit antiquus Balnearum uſus, ſeu quòd Gymnaſticæ exercitationes & ipſæ obſoleverint, in quarum gratiam Balnea videbantur extructa, ſeu quòd Veteres, ut nonnulli credunt, Induſiorum, ac Interularum linearum uſum non haberent, ac ſolum laneis veſtibus uterentur, ideoque ad ſordes abſtergendas illis neceſſaria foret frequens lavatio, adhuc tamen in Urbe, & populoſis Civitatibus, aliqua perſtant Balnearum veſtigia ad valetudinariorum uſum, quamvis etiam nonnulli pro decoratione, & munditie per æſtatem Balnea aquarum dulcium adire ſoleant. Noſtra hac ætate, qui infectiones aliquas cutaneas habent, ut ſcabiem, pſoram, gallicam luem, Balnea iſta, & Hypocauſta adeunt, ubi Balneatores aquâ tepidâ ipſos rite abluunt, ac ſæpe parvas cucurbitulas ſcarificatas toti corpori apponunt, ſanguinem ſatis liberaliter educendo, ſicque lotos, perfrictos, & minutatìm interciſos, domum dimittunt, idque perſæpè, tum ægri, tum Balneatores ſine Medici conſilio agunt; quod num benè, ipſi viderint; profecto mihi non raro contigit, nonnullos ex his videre, qui inconſultò talem curationis formam in ſemet ipſis tentarint,

rint, in ſummum diſcrimen perductos, & ob nimiam ſanguinis copiam cucurbitulis extractam ferè exanimatos, cum interdum ad 3. vel 4. libras ſanguinem educant. Opinio enim apud nonnullos obtinuit, ſanguinem cutaneum notæ longè inferioris eſſe ab illo, qui è Venis majoribus educitur, quaſi ſanguis per cucurbitulas eductus floridior non eſſet (inciſis quippe arteriolis capillaribus) quàm ſanguis inciſæ Venæ, qui atrior ſemper apparet. Iſti ergo Balneatores huic Arti addicti, quantum obſervare licuit, pallidi ſunt, luridi, ſubtumidi, cachectici, ac interdum ab iis morbis corripiuntur, à quibus cæteros ſanare contendunt.

Ne cum tædio ea repetantur, quæ ſuperiùs ſunt dicta, ad cachexiam, & conſimiles affectus curandos, hîc nihil aliud adjiciam, muneri meo ſatisfactum putans, ſi ſolùm innuam, quibus affectibus præter naturam hic, vel ille Artifex premi ſoleat. Non enim in hoc meo Opuſculo mens eſt integros Morborum Tractatus & abſolutas ex aſſe curationes, cum magna formularum ſupellectile conſcribere, ſed tantùm Clinicæ Profeſſoribus monita quædam pro feliciori Artificum curatione ſuggerere.

De

De Piſcatorum, & Nautarum morbis.

CAPUT XXX.

NOn vulgares quoque ſunt Piſcatorum, & Nautarum morbi; cum enim in Aere humido, aqueis vaporibus ſaturato, vitam ducant, & victu craſſo & piſculento utantur, non poſſunt, quin pravos ſuccos in Venis congerant, & contumaces obſtructiones contrahant, quæ interdum in Hydropem deſinunt. *Plinius* de natura Salis, corpora Piſcatorum cornea appellat, hoc epitheto, ni fallor, uſus eſt *Plinius*, eò quod Piſcatorum corpora, ob inſolatum, & ſalſos halitus (loquitur enim forſan de Piſcatoribus marinis) cornu ad inſtar indurentur; Salis enim proprietas eſt exſiccare; veluti fit in carnibus ſalitis; hac re vera Piſcatores, æſtate præſertim, cutem habent veluti elephanticam. Extat apud *Riverium* obſervatio de Muliere quadam Piſcatrice, ferina totius corporis impetigine, ac pruritu laborante. *l.31. c.9. H.N.* *Obſ.com. Ob.39.*

Ulcera quoque in cruribus ſatis prava pati ſolent, ſicuti magnam totius corporis extenuationem; ſummatim omnes, quos patiuntur affectus, ſcorbuticam indolem ſapiunt, uti ſcitè annotat de Acco-

lis

Pathol. lis Maris Balthici Celeberrimus *Vvede-*
Med. Se. *lius*, ac teſtatum reliquit *Glauber*, in ſuo
1. c. 8. Tractatu de Conſolatione Navigantium,
ubi præcisè de illorum morbis tractat. Al-
vi quoq; ſtipticitate laborant Piſcatores,
& Nautæ, præſertim in Mari, licet ſint
multò edaciores, quàm qui degunt in ter-
Blaſ. ra, ut obſervat *Helmontius*, cujus cauſam
Ium. n. refert in Aerem ſalinis halitibus impræ-
36. gnatum, qui appetentiam acuat, ac ſimul
alvum duriorem reddat, necnon in flu-
ctuationem, quæ Aerem continuò recen-
tet, à quo fermentationi ſanguinis calcar
addatur. Sic Clyſteres ex aqua marina,
non parùm quidem ad ſecernendum ſol-
licitant, ſed ſiccitatem poſt ſe relinquunt.
de Aer. Locus eſt inſignis apud *Hipp.* ubi ait *men-*
Aq. & *tiri homines de ſalſis aquis per imperitiam*, *in*
lo. n. 16. *eo quòd per alvum ſecedere*, *eamque ſolvere*
putantur, *maximè enim contrariæ ſunt ad*
alvi egeſtionem ac ſeceſſum; hinc videant
qui in alvi adſtrictione Clyſteres acres,
& multo ſale refertos præſcribunt, quan-
tùm à Divini Præceptoris veſtigiis de-
vient. Piſcatores Ulceribus eſſe obno-
de hu- xios ejuſdem quoque *Hippocratis* obſerva-
mid. uſu tio eſt; etenim aquæ marinæ fotum ad
n. 7. Piſcatorum Ulcera commendat. Locum
iſtum egregiè exponit *Martianus*; cùm
enim parum rationi congruum videatur,
ulceribus aquam marinam adhibere, quę
mor-

mordacitate ſua irritandi, ac fluxionem promovendi vim habeat, id rectè tamen *Hippocratem* præſcripſiſſe, ait, ſiquidem cùm Piſcatorum in maritimis locis degentium Ulcera ſint ſquallida, & ſicca, irritatione inducta ad ſuppurationem perduci poſſint, ſine qua Ulcera ſanare eſt impoſſibile; hoc idem obſervat *Galenus*, Piſcatorum Ulcera ſicca & ſqualli- *de Simp. Med. fac. l. 1. c. 7.* da eſſe pronuncians, ac ſi eſſent ſalita; diverſæ tamen naturæ eſſe eorum Piſcatorum Ulcera, qui in aquis dulcibus, & lacubus artem ſuam exercent, cenſendum eſt; nimia enim humiditatè ſcatent, ac diverſo modo curanda, per exſiccantia nempe, ſed quę mordacitatem adjunctam non habeant; etenim ex *Hipp. Ulcus ſiccum* *de Ulc.* *ſano propiùs humidum verò non ſanum, nam Ulcus humidum eſt.*

Hîc præterire non licet aureum Divini Præceptoris in re chirurgica monitum; loquens enim loco citato, de aquæ marinę uſu in Piſcatorum ulceribus, hęc habet verba. *Si quis parùm utatur, irritant, ſi excellenter, bona ſunt*; Sicubi ergo opus ſit acria medicamenta, ut in ulceribus ſordidis ad ſaniem, & putridam carnem abſtergendam, in convenienti quantitate adhibenda ſunt, ut voto evẽtus bonus reſpondeat; abſumptio nempè pravę materię, & exſiccatio; in hoc enim à Chirurgis per ſę-

pè

pè peccari video, qui parcè utuntur corroſivis, & cauſticis, undè major eſt noxa, & mordicatio, quàm utilitas ob remedii in quantitate improportionem, non ſecus ac fit in Purgantibus, quorum nimis parca doſis irritat, ſed noxios humores non educit; ut contigit Adoleſcenti ex Euboea apud *Hippocratem, qui non validam radicem veratri bibit, & poſt potionem quarta die mortuus eſt, nihil expurgatus*.

5. Epid. n.16.

Curatio ergo morborum, quibus affligi ſolent Enydrobii aliquam peculiarem obſervationem exigit; cum enim illorum victus à Terræ incolis omninò differat, & omnibus Aeris injuriis ſint expoſiti, continuiſque pavoribus ob mortis metum terreri ſoleant, non niſi peſſimæ indolis morbos adſciſcunt. *Thom. Bartolinus* apud *Bonetum* in Medicina Septentrionali aſſerit, Medicamenta in Mari verſantibus in longè majori doſi eſſe exhibenda, quàm cæteris in terra degentibus, itaut tertia parte ſint validiora, alioquin voto non reſpondebunt, quod non ſolùm de Purgantibus, ſed de Diaphoreticis, Diureticis, & quibuſcumque aliis vult intelligendum. Apud *Joannem de Vigo* Jul. II. Pont. Max. Chirurgum, caput particulare extat de febribus, quæ Navigantes infeſtant; ac profectò cum Navigantes victu craſſo, ut ſalitis carnibus, aquâ ſemiputridâ, pane

T.1. l.8. p.4. Se. 1. c.9.

l.9.c.4. de Addit.

ver-

vermibus ſemiroſo, uti cogantur, non poſſunt illorum corpora pravis ſuccis non eſſe referta, ac ad malignas febres diſpoſita; quare remedia generoſiora, iis erunt adhibenda.

De Morbis eorum, qui in Salinis operantur.

CAPUT XXXI.

SCitè quidem & eleganter ſcripſit *Plinius*, nihil Sole, & Sale utilius; addi poteſt, nihil eſſe magis neceſſarium. *l. 31. c. 9. H. N.* Salis neceſſitatem ad humanos uſus prævidens Natura, ſeu Divinus Opifex, in ipſis Mundi primordiis Mare Salis Promocondum conſtituit, ex quo per ſubterraneos ductus aqua ad ſummos uſque montes deferretur, undè poſtea aquæ ſalſæ fontes & ſcaturigines emanarent. Hinc Sal foſſile, & nativum variis in locis habetur, ſpontè Sale concreſcente, dum aqua illa ſalſa præterfluit; niſi putemus in ipſa Mundi fabrica Deum Salis montes condidiſſe. Sal factitium, & cujus magis communis eſt uſus, ex aqua marina habetur, quæ à maris æſtu in foſſas quaſdam, & areas deducta, per æſtatem ab urenti Sole exſiccatur, copiosè in fundo reſidente Sale.

Hiſce regionibus, ac toti penè Italiæ magnam Salis factitii copiam ſuppeditat

Cervia Civitas ad Maris Adriatici littus poſita, Ravennatenſi Eccleſiæ olìm immediatè ſubdita. Libenter equidem Urbem illam adjiſſem, verùm tantum otii à meis occupationibus impetrare non potui. Curavi itaq;, ut per literas ſcirem, id quod optabam, quod humaniſſimè præſtitit D. Joſeph Lanzonius Ferrarienſis, Medicinæ Profeſſor Clariſs. At non tam opportunè ejuſdem literæ ſunt delatæ, ut caput iſtud referre poſſem inter eos Artifices, qui circa mineralia operantur. Ex literis igitur à Medico in ipſa Civitate Cerviæ Medicinam faciente ſcriptis, ſcire licuit, in illa Civitate, ac illius Salinis, Aerem ſpiritibus corroſivis eſſe adeò ſaturatum, ut ferrum arrodat, quod paulatim, ceræ ad inſtar, emolleſcit, ac in pulverem fatiſcit. Operarios verò omnes fere Cachecticos eſſe, Hydropicos, & ſordidas plagas in cruribus geſtare. Eoſdem quoque ſummè voraces eſſe, & bibaces, ut nunquam ſaturentur; hinc perſæpe in iis Operariis repentinos interitus contingere, modum illos curandi varium inibi eſſe, prout varii ac diverſi Medici eò ſunt crebrò conducti; perexigvum tandem eſſe remediis locum, in acutis ſaltem, qui ſoporoſos affectus ſemper comites habent, idq; propter Salis copiam, ſeu montes ipſos Salis, quos ſummâ admiratione ſe cōſpexiſſe, ait F. Leander

der Albertus in ejus Civitatis deſcriptione. Credibile eſt magnam ſpiritus Salis copiam elevari, qui totum aerem illum ad ſaturitatem acido corroſivo impleat, ut Martem arrodat, nec non in Operariis illis ſanguinis indolem, quæ dulcis, & benigna eſſe debet, ad ſummum acorem diſponat; hinc poſtea Cachexię, Hydropes, crurum Ulcera, quę ex ſui natura à luxuriante acido foventur, ortum habeant.

Cauſam porrò tantæ appetētiæ ac edacitatis, quaſi Bulimo laborent, in eundem Salis acidum ſpiritum ſtomachi fermentum acuentem, rationabiliter fas eſt referre. Caninam appetentiam, quam Vino ſolui ſcripſit *Hippocrates* in aphoriſmis, ab acido præternaturali in ventriculo ſtabulante progigni, Veteres quoque cognovere, qua de cauſa Vina generoſa, & meraca ad talem affectum præſcribebant, nec non pinguia edulia, & quæcumque alia, quæ ex multo parantur oleo, ut in commento hippocratici Effati expoſuit *Galenus*, utquæ apta eſſent acidum ſtomachi fermentum infringere, ac dulcificare, eò modo, quo acidi ſpiritus, Vini ſpiritu dulcificari ſolent. Bibacitatis cauſam pariter referre licet in ſalſas exhalationes, ſeu in ſeroſam colluviem, quâ ſcatent, & ad hydropiſim ſunt diſpoſiti cùm ſitis perpetua Hydropicos comitetur. *2. Aph. 21.*

Num revera tam graves affectus ex ſolo Salis ſpiritu, quem unà cum aere inſpirato Operarii combibunt, an verò ex aliis cauſis, ut ex aere alioquin parùm ſalubri, cùm Civitas in hoc peſſimè audiat, mihi non ſatis compertum. Ex relatione mihi communicata, ab incolis Urbem illam penè deſertam eſſe habeo, ideoq; ex ſummorum Pontificum privilegio, eidem Civitati conceſſum, ut ex quacumque regione Exules ibi tutum Aſylum habeant, & ære alieno obſtricti, qui hanc Civitatem pro domicilio ſibi delegerint, ad debiti ſolutionem non poſſint cogi, verùm ad debitum Naturę perſolvendum facillimè adigi ſolent. Profectò multis aliis in locis, ubi Sal conficitur, non tam graves noxas patiuntur Operarii, ut ſola acidi ſpiritus exhalatio culpari poſſit. Urbs Veneta, Adriaci Maris Regina, populoſiſſima eſt, & quanvis à marinis exhalationibus ſit circumſepta, ſatis tamen ſalubri Cœlo fruitur, qua de re videatur Opus elegantiſſimum D. Lodovici Teſti Venetiis Medicinę Profeſſoris Celeberrimi. In Agro Placētino Putei ſunt aquę ſalſæ, ex qua decocta Sal elicitur, & cum portione aliqua bubuli ſanguinis granulatur, nec Operarios, qui complures ſunt (cùm inter magnos proventus Ducalis Cameræ Salis fabrica cenſeatur) tam graviter affici accepi.

Rem

Rem valdè operoſam eſſe Salis fabricã, ut tam graves affectus Operariis, non ſolùm ex materia, quam tractant, ſed ex laboribus etiam, quos ſuſtinent, ſubſequi, ſit ſatis probabile. Quibus ærumnis expoſiti ſint hujuſmodi Artifices videre eſt apud *Georgium Agricolam*, qui multus eſt in hac re, & non ſolùm diverſa artificia pro aquis Salſis coquendis, ſeu aquâ maris ſalsâ in areas corrivanda, ſed Miniſtros quoque operantes deſcribit, quos ait ob nimium Officinarum calorem, capita tantumodo pileis ſtramineis, & verenda ſubligaculis tegere, cætera nudos eſſe. Quare & ab ignis vehementia, & ęſtivis caloribus, aliiſque ærumnis vexari ſolent. *l. 12. de re met.*

Non ibo tamen inficias, quin Opificium hujuſmodi Operariis ſuis non ſit admodum infeſtum; obſervo etenim, quòd in Cameris, ubi Sal Cerviâ ad nos aduectum reponitur, ut poſtea per totam Eſtenſem Ditionem diſtribuatur, parietes ſemiroſi ſunt, itaut inter lateres rimæ veluti quædam extent, quod marini Salis ſpiritui eſurino adſcribendum, qui Alkali calcis pręſertim aggrediatur, ac illo ſaturetur, ſicuti fit, quando in confectione Salis Placentini, ob admixtionem ſanguinis, vel fellis bubuli, acidum Salis ſanguinis alkali arripit, unde ſequitur granulatio. Sic obſervare licet eos, qui in Tabernis publicis coti-

tinuò morantur, ut Sal divendant, ut plurimùm decolores, & lubricæ valetudinis eſſe.

Miſeram profectò horum Artificum conditionem eſſe pronunciare licet; etenim, cum Sal ut plurimùm, in Italia ſaltem, in locis maritimis, ubi maris aqua in foſſis, & areis concluſa reſtagnat, atque ob id aerem inquinat, ac non tam facilè ſit Medicos reperire, qui hujuſmodi in locis Medicinam exercere velint, perſæpe infelices Operarii acutis morbis correpti citiſſimè, remediis deſtituti pereunt, vel lentâ ægritudine contabeſcunt. Rationi tamen congruum, ut Medici in hæc loca conducti, in curandis hiſce Operariis valdè cauti ſint, præſertim in venæ ſectione præſcribenda; ſanguine etenim à ſalſis exhalationibus diſſoluto, ac ad diacriſim prono, facilè, ſectâ venâ, ſubſequentur exolutiones, & morborũ in pejorem ſtatum lapſus. Purgationes potiùs, eæque fortiores, videntur magis propriæ, ut quę ſeroſam colluviem valeant educere, & alkali, quo omnia ferè purgantia præpollent, acidam humorum diatheſim temperare. Vina generoſa, aromata, & quæcumque Sale volatili prędita ſunt, Tabacum maſticatum, & Decocta ipſa ex Tabaci foliis, ſummatim, quęcumque acorem ſanguinis infringere apta ſunt, in uſum erunt revocanda.

Mo-

Modus, quo Salis ſpiritus communiter ſolet dulcificari, ſpiritu nempe Vini rectificato, pro regula veluti Polycleti eſſe poterit ut ſciri poſſit, quonam remedii genere in hiſce Artificibus curandis ſit utendum.

De Morbis quibus tentari ſolent Statarii Artifices.

CAPUT XXXII.

HActenus de iis Artificibus, quibus ob materiæ pravitatem, quam tractant, morbi cõtingunt; modò ad alios Artifices, quibus aliis ex cauſis, veluti ſitu quodam membrorum, ac motionibus corporis incongruis, morboſi affectus ſuccreſcunt, dum operantur, quales ſunt Artifices tota die ſtantes, ſedentes, proni, incurui, currentes, equitantes, vel quomodolibet ſua corpora exercentes, lubet divertere. Primò ergo Statarii Artifices in Scenam prodibunt, ut Fabri lignarii, dolantes, ſecantes, Sculptores, Fabri ferrarii, murarii, aliique, quos hic non referam, ne nimis longam Operariorum nomenclaturam inſtituam. Artes ergo Statariæ ſuos Artifices Varicibus potiſſimùm obnoxios habent; ob motum enim tonicum muſculorum, tum fluentis, tum refluentis ſanguinis curſus retardatur,

unde in crurum venis ac valvulis reſtagnat, ac tumeſcentias illas efficit quas Varices appellant. Muſculorum diſtentio quantum valeat ad ſanguinis naturalem motum remorandum, cuilibet facile eſt in ſemet ipſo experiri, proprium pulſum in brachio diſtento obſervando, quem valde exilem deprehendet. Diſtentis ergo crurum, & lumborum muſcularibus fibris, comprimuntur arteriæ deorſum tendentes; quare arctato ſpatio, non eo impetu, ut ſolent in deambulantibus, ex alterna muſculorum actione, ſanguinem protrudunt. Hinc ſanguis, qui ex arteriis in venas remigrat, vim neceſſariã ab arteriarum appulſu non obtinet, ut ſursùm per lineam perpendicularem aſcendat, idcirco ſuo impulſore à tergo deſtitutus inibi ſubſiſtit, & Varices in cruribus efficit. Sic
Sat. 6. *Juvenalis* de Haruſpice (cum id genus hominibus mos eſſet diu ſtare, ad extiſpicia intentis)

—— —— *varicoſus fiet Haruſpex*.

Olim diu ſtare, ac tam firmo talo, ut vix, quis dimoveri poſſet, exercitii genus erat, & Romanę militię peculiare, veluti in ſua Gymnaſtica tradit doctiſſimus *Mercuria-*
l. 6. c. 1. *lis*, ubi ait, ſatis probabili conjectura *C. Marium* varicoſum factum, eò quòd, ut fortiſſimum Ducem decebat, ſtare in acie conſueviſſet. Sic *Veſpaſianus*, *Suetonio* referen-

rente, dicere ſolebat, Imperatorem ſtantem mori debere. Propterea C. *Marius*, utpote ſtationi aſſuetus in uno crurum ſtando ſibi Varices exſcindi paſſus eſt. Poetarum Princeps quoque, *Æneam* deſcribit ſtantem, dum illi Japis Medicus ſagittam infixam ſtuderet evellere. *l. 12. Æne.*

Stabat acerba fremens ingentem nixus in haſtam
Æneas

Admiratione dignum eſt quod *A. Gellius* refert de *Socrate*, *qui ſtare ſolitus dicitur, pertinaci ſtatu perdius, atque pernox, à ſummo lucis ortu, ad ſolem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iiſdem in veſtigiis, & ore, atque oculis eundem in locum directis, cogitabundus, tanquam quodam ſeceſſu mentis atque animi facto à corpore.* *l. 2. Noc. Att. c. 1.*

Ulcera quoque in cruribus, articulorum imbecillitatem, nephriticas paſſiones, ſanguinis mictum, ſtatariæ Artes ſolent inferre. Servos in Aulis Principum non paucos obſervavi valde conquerentes de Renum dolore, nullamque aliam cauſam, quàm continuam ſtationem ipſimet, nec malè agnoſcunt; corpore enim in ſitu erecto ſtante, lumbarium muſculorum fibras intentas eſſe neceſſum eſt, ac Renes neceſſariò in conſenſum trahi, ut non tam liberè curſum naturalem peragat ſanguis, nec à ſanguine ſerũ ſecernatur, undè po-

ſtea prædicti affectus ſubſequantur.

Stomachi quoque imbecillitas Statariam vitam comitatur; in ſtātibus enim & in figura erecta ſtomachus neceſſariò penſilis eſt, non ſic autem in ſeſſili vita, & figura inflexa, in qua ventriculus inteſtinis incumbit; hinc quoties ſtomachi paſſione aliqua laboramus, totum corpus ad anteriora inflectimus, ac genua, & crura contrahimus. Obſervatio doctiſſimi *Baconis* eſt, damnatos ad remiges, licet tot ærumnis expoſitos, ſatis pingues eſſe, & boni habitus, eò quia ſedentes remigent, & artus, magis, quam abdomen, & ſtomachum exerceant, quod etiam in Textoribus obſervatur, qui manus ac pedes eodem tempore exercent; partibus autem externis motis, & internis quieſcentibus, pinguiora fiunt, & habitiora corpora, quàm in ſtatione, ac deambulatione, quibus laſſitudo facilè ſubſequitur.

Hiſt. Na. Cent. 8.

Quare autem tanta defatigatio ſtationem, licet non adeò diuturnam ſequatur, ſi conferatur cum deambulatione, & curſitatione, quanvis longa, non indignum eſt diſquiſitione; communiter creditur id fieri ob motum tonicum muſculorum omnium antagoniſtarum, tum extenſorum, tum flexorum, qui ſtent in continua actione ad hoc ut homo erectus perſtet; aſt opinionem hanc evertit doctiſſimus

Bo-

Borellus, qui demonſtrat retentionem brachii in directum fieri ſine actione muſculorum flexorum, ſed per ſolam actionem extenſorum, idemque fieri in figura erecta hominis, ubi omnes flexores feriari ait, operantibus ſolùm extenſoribus. Rationem verò cur ex ſtatione tanta fiat laſſitudo, idem ingenioſiſſimus Scriptor ex continuata eorundem muſculorum actione deducit; Naturam enim ait alterna, & interpolata actione gaudere, & recreari, atque hinc fieri, ut deambulatio non tantam inferat laſſitudinem, adeò ut ſtantes minùs delaſſentur, ſi alternatim pedi uno inſiſtant; hunc naturæ genium in Brutis animantibus obſervare eſt, ſicuti in Pullis, qui pedi uni aliquandò inſiſtunt, altero ſublato, ac in quadrupedibus, cùm interdum obſerventur Aſini, dum ſtare coguntur, alterum ex poſterioribus pedibus ſtapedi imponere. *de mot. Anim. Prop. 131.*

Non ſolùm autem in corporis motionibus grata eſt hæc alternatio, ſed in omnibus penè naturalibus functionibus. Etenim ſi fixo obtutu objectum aliquod ſpectemus, ſi eundem ſonum auribus percipiamus, ſi eædem epulæ in conviviis apponantur, ſi iidem odores nares pertingant, moleſtia percipitur; tam grata eſt Naturæ alternatio, & viciſſitudo. Sic Hebræi in Deſerto cœleſti manam paſti Ægy-

pti

pti allia, & cæpas votis optabant, ſic ut
Art. Poe. ait *Horatius*;

Ridetur chorda, qui ſemper oberrat eadem.

Qui ergo Statariis artibus addicti ſunt, quotieſcunque ſe offerat occaſio, monendi ſunt, ut cum poſſunt, continuatam ſtationem interrumpant, vel paululùm ſeddendo, vel deambulando, vel quomodolibet corpus movendo. Id genus hominibus ſalubria erunt ea, quæ laſſitudinem tollunt, & partium tonum reſtituunt, ut frictiones humidæ, fomenta, balnea. Pro Varicum verò curatione, Ulcerum Renum, Herniarum, cæterorũq; affectuum conſulendi erunt Practici Auctores, qui de his ſcripſere; non enim mihi animus eſt curationes particulares morborum, ne actum agere videar, inſtituere, ſed Profeſſoribus in praxi provectis innuere, quibus affectibus obnoxii ſint Artifices.

De Sedentariis Artificibus, ac illorum Morbis.

CAPUT XXXIII.

QUi porrò Sedentariam vitam degunt, Sellularii Artifices propterea dicti, veluti Sutores, & Sarcinatores, ſuos particulares morbos patiun-

tur. Sutores propriè dicuntur, qui calces ſuunt, unde *Martialis* de Sutore quodam ad tantum divitiarum à fortuna evecto ut ludum, hoc eſt gladiatorium Spectaculum, populo exhibuerit, ad Muſam converſus, ſic luſit. *l. 9.*

Frange leves calamos, & ſcinde Thalia libellos;
Si dare Sutori calceus iſta poteſt.

Sarcinatores verò ſunt, qui veſtes ſuunt; utrumque tamen Artificum genus, & quotquot alii Artifices, cum Viri, tum fœminæ, qui ſedendo opus aliquod moliuntur, ob vitam ſedentariam, & inflexam corporis figuram, dum tota die ſedentes in Sutrinis Opificiis ſuis incumbunt, curui fiunt, gibboſi, ob ſtipo capite, quærentibus aliquid ſimiles. Simitas verò potiùs eſt, quàm vera gibboſitas; nam ſimitas æqualis eſt, in qua dorſi vertebræ æqualiter extuberant; etenim cum nonniſi curui opera ſua perficiant, fieri nequit, quin vertebrarum ligamenta in parte extrorſum vergente diſtrahantur; & calloſitatem aliquam contrahant, ob quam ad naturalem ſuum ſitum redire nequeant. Simitatem hanc obſervavit *Vuedelius* in Sutore jam ſene, quam ſimitatem incurabilem ait fuiſſe ob neglectũ in Juventute malum. *Pathol. Dogm. Se.1.c.1.*

Sarcinatores autem dum veſtimenta

con-

conſuunt, cum ferè ex neceſſitate crurum alterum ſuper femur inflexum cogantur detinere, crurum ſtupore, claudicatione, iſchiade, non raro tentari ſolent; quare ſic *Plautus*.

Aulul. Ac. 1.

Pervigilat noctes totas, tum autem interdiu,
Quaſi claudus Sutor, domi ſedet totos dies.

Ridenda certè res eſt Collegia iſthæc Sutorum, & Sarcinatorum aliquandò intueri, diebus quibuſdam feſtis ipſis ſolemnibus, cum per Urbem ritè ac bini procedunt, ſeu cum aliquem ex ipſorum Collegio vitâ functum ad Sepulchrum comitantur, ridenda res eſt, inquam, agmen illud incuruum, gibboſum, claudicans, & modò in hanc modò in illam partem propendens conſpectare, quaſi omnes, datâ operâ, ad hujuſmodi ſpectaculum fuiſſent delecti.

Scabioſi quoque, decolores, ac mali habitus eſſe ſolent ſedentarii Artifices, Sarcinatores potiſſimùm, ac Mulieres, quæ ſuis in laribus die ac nocte, ut victum ſibi quæritent, acu operantur; hæc enim mala inexercitatos comitantur, nam vitium capit ſanguis, ni moveatur corpus; undè illius excrementa in cute reſtitant, & univerſus corporis habitus defœdatur. Alvũ quoque molliorem habent, ſecùs quam homines exercitati, quorum fæces paucæ ſunt,

ſunt, flavæ, duræ ſicuti docuit *Hippocrates*. 2. Prorre.
Apud eundem *Hippocratem* extat hiſtoria 7. Epid.
de Cleotimo Sutore, *cui alvo liquefacta* n. 30.
multo tempore, & calore oborto, juxta Hepar tumor tuberculoſus ad imum ventrem deſcendit, & alvus liquefacta fiebat. Similiter 4. Epid.
alium deſcribit, qui in Sutrina decumbe- nu. 9.
bat, & ſanguinem è naribus effudit, cui poſtmodum ſeceſſus modici facti ſunt.

Malâ igitur intemperie, & multâ vitioſorum ſuccorum redundantiâ laborare ſolent hujuſmodi Artifices ob vitam Sellulariam, quam degunt, ac præſertim Sutores. Non ſic tamen multi alii Artifices, qui ſedendo operantur, uti Figuli, Textores, qui brachia & pedes, totumq; corpus exercent; ac propterea ſaniores ſunt, ut quibus ſanguinis impuritates faciliùs per hujuſmodi motum diſcutiantur. Textores tamen ob violentum motum, & magnos nixus in craſſioribus, & cannabinis telis, lumborum dolorem pati ſolent; & quia miniſterium hoc Mulieribus potiſſimùm demandatum eſt, quæ utero gerunt facilè abortiunt; fœtus enim ab illa concuſſione excutitur, præſertim ſi ſint Mulieres urbanæ; ruſticanæ etenim magnis laboribus aſſuetę, non tam graviter à textorio opere afficiuntur. Non ſolùm autem Textores, ſed omnes ſellullarii Artifices lumborum dolore premi ſolent. Notum

eſt

eſt *Plautinum* illud, *Lumbi ſedendo, Oculi ſpectando dolent*.

Quænam præſervatoriæ cautiones hiſce Artificibus præſcribi poſſint, quando cauſa occaſionalis perſtet, ac ſe, ſuamque familiam quotidiano victu ſuſtentandi neceſſitas urgeat, ego non video. Purgationes tamen vere, & autumno inſtitutæ id præſtabunt, ut tam ingens, non acervetur craſſorum humorum multitudo, ac rariùs ægrotent. Monendi quoque ſunt, ut feſtis ſaltem diebus corpora exerceant, & plurium dierum ob vitam ſeſſilem damnũ, alicujus diei utilitate aliqua ex parte compenſent. Cum autem actu in lectis decumbunt, ſive ob enarratos, ſeu alios affectus, humorum evacuatio molienda, ac partibus, quæ ex Artis miniſterio magis laborant attentè proſpiciendum, ad eas enim facilis eſt metaſtaſis. In hanc rem locus memoratu dignus eſt apud *Hippocratem*, ubi duos Artifices deſcribit, *manu laborantes*, ut ipſe ait, quorum unus ſarmenta torquebat. Ambo cùm à tuſſi vexarentur, *dextera reſoluti ceſſaverunt à tuſſi*; ſubdit autem eos, *qui equitarunt, aut iter egerunt, in lumbis, ac femoribus reſolutos eſſe*; tam prona via eſt ut humores ad eas partes confluant, quæ nimis exercitæ firmitatem ac robur amiſerint.

4. *Epid. nu.* 27.

De Morbis Judæorum.

CAPUT XXXIV.

JUdæorum natio, cui nullam aliam ſimilem inter homines reperire eſt, ut quæ nullibi ſedem habet, & ubique gentium eſt, quæ otioſa ſimul, & negotioſa eſt, quæ neque arat, neque occat, neque ſerit, metit tamen; hæc igitur natio, non tam vitio generis, ut vulgò creditur, ſeu ob pravum victum, quo utitur, quàm ob artes, quas exercet, variis morbis & ipſa exercetur. Putor etenim tanquam innatus, & endemius Judęis falsò adſcribitur; qui enim in plebe obſervatur, provenit, & quia ſint illi anguſtæ domus, & res anguſta domi; cùm enim Hieroſolymis degerent, Regali in Urbe, nitidos, & beneolentes fuiſſe cenſendum eſt.

Omnes ferè itaque Judæi, ac plebs potiſſimùm, quæ majorem illorum conſtituit numerum, Sedentarias, ac Statarias artes exercēt. Sutrinæ etenim, & veſtium antiquarum reconcinnationi addicta eſt, multòque magis inter ipſos Fœminæ, tum puellæ, tum nuptæ, quæ acus miniſterio victũ ſibi quærunt; illæ etenim neq; neat, neque pectunt, neque texunt, neq; ullam aliam Minervæ artem, quàm ſuendi, norunt.

runt.

runt. In hoc autem ità præſtant, ac excellunt, ut veſtes laneas, ſericeas, & cujuſcumque generis ità compingant, ut nullum ſuturæ veſtigium appareat; Romæ vocant *rinacchiare*. Quarè veſtibus laceris ex pluribus fruſtulis egregiè compactis popello incauto illudunt, ac tali mangonio victitant.

Opus id multam exigit oculorum intentionem, propterea Mulieres omnes Hebrææ, ſutorio operi intentæ tota die, ac ad multam noctem, ad tenviſſimum filū lucernulæ, ac languidulum lumen, quale habent ſepulchrales Lucernæ, non ſolùm omnia ſedentariæ vitæ incommoda ſubeunt, ſed etiam temporis progreſſu multâ viſus imbecillitate laborant, ut cum 40. ferè annum attigerint, luſcioſæ, ac Myopes evadant. His accedit, quòd cùm in omnibus ferè Civitatibus Judæi malè habitent intra vicos anguſtos concluſi, ac Mulieres Hebrææ, quolibet Anni tempore, ad feneſtras apertas pro lumine captando conſiſtant, opus ſuum exercendo, fit ut illarum capita varias adſciſcant ægritudines, ut cephalalgias, aurium, ac dentium dolores, gravedines, raucedines, lippitudines, undè plurimæ ex his, ſaltem è plebecula, ſurdaſtræ ſunt, lippæ, ut olim Lya, edentulæ, gibbæ, & claudæ, ut ſuperiùs de Sutoribus diximus.

Ho-

Homines porrò in Tabernulis ſuis tota die, aut ſedentes, veſtes conſarcinando, aut ſtantes obſervando, cui centones ſuos veteres divendant, omnes ferè cachectici ſunt, melãcholici, tetrici, ac ut plurimùm ſcabioſi; pauci enim ſunt ex Hebræis etiã ditioribus, qui pruriginoſo aliquo affectu non laborent, adeò ut talis fœditas morbus ipſis gentilitius credatur, & quaſi hæreditarius, ut qui Elephanticæ labis, Judææ genti olim familiaris, tanquam ſoboles exiſtat.

Præter ſutorium opus, gens Hebræa pro more habet, ſaltem in Italia, Culcitras laneas, poſtquam ad annos aliquot in cubilibus, ob quotidianum cubatum lanâ compreſsâ, duriores redditæ fuerint, illas reſarcire, lanam ſuper crates vimineas virgis verberando, & excutiendo, ſicque molliores culcitras pro faciliori cubatu reddere, quo miniſterio lucrum non parvum per Civitatis domos hinc indè referunt; verùm Lanam illam veterem multoties profectò permictam, & conſpurcatam, ſic excutiendo, & carminando, multum ſordidi pulveris per os hauriunt, undè graves noxas perſentiunt, tuſſim vehementem, diſpnoeam, & ſtomachi ſubverſionem. Multos ex his ego novi ab hujuſmodi exercitio malè mulctatos, ac ad tabem inſanabilem deductos, ipſiſmet fa-

tentibus, ac Artem hujuſmodi tanquam ſui exitii cauſam execrantibus. Pulverem hunc, non tam exitialem ex lana veteraſcente, quàm ex impuritatibus è cubantium corporibus in ipſa relictis eſſe crediderim. Nobis certè prò more eſt, ubi aliquis ex familia mortuus fuerit, & juſta illi fuerint perſoluta, Lotricibus Lintea, Induſia, & quidquid aliud ægritudinis tẽpore uſui fuerit, tradere repurganda, & emaculanda, necnon Judæum accerſere, qui culcitras laneas in aprico loco ritè excutiat, ac repurget; quare gens iſta, non ſecùs, ac Libitinarii, in hoc opere non poteſt, quin morticinum aliquod combibat, & eodem tempore Pulmones labem aliquam contrahant.

Ex lineis, & cannabinis veſtibus veteranis, & longo uſu attritis, aquâ remollitis, putrefactis, & contuſis, uti norunt omnes, Charta ſcriptoria conficitur, ingenioſo ſane, ac admirando artificio Veteribus incognito, qui pro ſcriptione, ceratis tabellis, membranis, ſeu papyro ex Ægypto advecta utebãtur. Gens ergo iſta quæ lucro inhians, pro more habet publicos proventus conducere (uti etiam antiquitùs, de quo *Juvenalis*) ſpolia iſta, per Urbem vicatìm clamitando, vili pretio emit & colligit, ut poſtquam ex iis ingentem maſſam collegerit, illam chartariis

Sat. 3.

Arti-

Artificibus divendat. Cùm ergò lares ſuos Judæi faſcibus iſtis coemptis onuſti redierint, ipſos diligenter evolvunt, ac advertunt, ne quid lanei, vel ſericei operis intermixtum ſit, id enim abjiciunt, tanquam inutile ad chartam conflandam (quamvis in Muſæo Septaliano Charta Chinenſis ex Serico conflata oſtendatur) poſtmodum ex ejuſmodi ſordidis ſpoliis magnam ſtruem in Tabernis ſuis conficiunt. Mirum eſt autem, & vix credibile quàm teter halitus expiret, quotieſcumque Camarinam illam movent, & ſaccos ingentes implent, ut ad Chartariorum Officinas ſordida merx iſta deferatur.

Tuſſiculoſi ergo, anheloſi, nauſeabundi, vertiginoſi, in hujuſmodi opere fiunt. Quid enim ſordidius, quid magis abominandum excogitari poteſt, quàm ſordium omnium in unum collectus cumulus, ex hominum, mulierum, cadaverum, inquinatis ſpoliis, ut miſerandum non minùs, quàm horrendum ſpectaculũ ſit, Currus hujuſmodi paupertatis, ac humanæ miſeriæ reliquiis onuſtos intueri.

Videndum itaque, quomodo genti huic ſuccurramus, ne tam malè ab artibus ſuis afficiantur. Ego quidem iis, tum maribus, tum fœminis in opere ſutorio occupatis nihil magis ſalutare cenſeo, ac magis cõmendo, quàm corporis exercitium, quo

nihil præſtantiùs ad obſtructiones expediendas, nativum calorem roborandum, coctiones perficiendas, tranſpiratum promovendum, & ſcabiē fugandā. Suffurentur itaque, Mulieres præcipuè, quæ ſutorio operi ſunt intentę, horas aliquot in valetudinis gratiam, ut corpus recreent, ac manus, & oculos de tabula, uti dici ſolet, ſemoveant, ne oculis captæ inertem poſtea, & miſerabilem vitam trahere cogantur. Purgationes iiſdem frequentes ex uſu erunt, ſed blandæ, ut ex electuario lenitivo, pillulis ex aloe, Rheobarbaro, & ſimilibus, ne tam magna humorum congeries in illarum corporibus cumuletur; non ità verò V.S. iis ſalutarem eſſe veluti purgationem, mihi compertum eſt; facilè enim in iis exolvuntur vires ob ſanguinem ſpiritibus effœtum, & evanidum, præter id, quòd illorum mentibus altè infixa hæret opinio (quæ tamen non multùm à verò abludit) imbecillitati viſus, nihil magis pernicioſum, quàm V. S. Cauteria brachiis, vel femoribus facillimè admittunt, ac ſalubria deprehendunt, cùm Natura Emiſſarium habeat, per quod impuritates paulatim excernantur.

Iis porrò, qui attritis indumentis colligendis, ac culcitris repurgandis addicti ſunt, valentiora remedia præſcribenda, quæ particulas abſorptas per inferiora, vel ſu-

ſuperiora, quod expeditius, educant. Stibiata propterea magis ex uſu erunt, nec non alexipharmaca, quæ virulentiam expugnent, veluti aceta Theriacalia, Theriaca ipſa, & ſimilia; Os etiam, dum operi intenti ſunt, oxycrato identidem colluendo, faciem pariter ac nares obvelando, ne atomi illæ volantes corporis penetralia tam facilè ſubeant.

De Curſorum Morbis.

CAPUT XXXV.

PRiſcis temporibus, quibus Ars Gymnaſtica colebatur, inter ceteras exercitationes, non ſolùm propter gymnica certamina, ſed bellica quoque, numerabatur curſus; exercebantur enim in publicis Gymnaſiis Pueri, tum Ingenui, tum Servi, ac à Pædotribis ad curſum inſtruebantur, nam in ludis, & publicis ſpectaculis Stadium currebant, ut coronam lucrarentur.

Hujuſmodi exercitii genere homines ad prælium aptiores reddebantur, nimirum, veluti ajebat *Vegetius, ut majori impetu in hoſtes ruerent, ut loca opportuna celeriter occuparent, vel hoſtibus id facere volentibus præoccuparent, ut fugentium terga faciliùs comprehenderent*; quod exercitationis ge-

nus apud Turcas in hos fines laudanda diſciplina in uſu eſt, militiam ſuam ad celerem curſum aſſuefaciendo. *Plato* fœminas quoque in curſu exercendas volebat, ut ad militaria munia, & patrios lares tutandos ſuam operam præſtarent. Principes, & Imperatores, non ſolùm (teſte *Suetonio*) ſed & Nobiles Romani quoque ſuos Curſores habebant, quos *Pueros à pedibus* appellabant. Noſtrâ hac ætate talium exercitationum obſolevit uſus; Principes ſolum, aut Viri Nobiles, Servos habent, quos *Lachè* appellant, quorum munus eſt Currum, ac Rhedas prȩire velociter currendo, ſeu interdum cum literis locum aliquem adire, ac reſponſa ad ſuos Dominos magnâ pernicitate redeundo referre.

2. de leg.

Id ergo hominum genus à variis morboſis affectibus vexatur. Hernioſi ut plurimum fiunt, & Aſthmatici, quod infortunium etiam in Equis Curſoribus perſæpe animadvertimus; Hæmoptoici quoque non rarò evadunt; Sic Acanthio Servus apud *Plautum* ex nimio curſu cum Hero conquerens, penè confectus, ut vix halitum duceret, ſic ajebat,

Menech. Att. 1.

Tua cauſa rupi ramicem, jamdudum ſputo ſanguinem.

cui herus Chremes reſpondens,

Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſanum feceris.

En

En quomodò, antiquitùs quoque, reſinacea in morbis pectoris commendabantur. Macilenti prætereà fiunt, juncei, ac tanquã Canes Venatici, abſumptis unà cum ſudore partibus ſanguinis ſpirituoſioribus, ac ſimul lymphâ nutritiâ; Morbis quoque capitis vexari ſolent, undè *Ariſtoteles* quærebat, quî fieret, ut cum motus excrementa ad inferiora deturbare ſoleat, curſus velox capitis morbos accerſeret; cujus rei (omiſſis iis, quæ à *Septalio*, *Guaſtavinio*, & aliis expoſitoribus dicta ſunt) vera cauſa eſt, quòd in concitato curſu, pulmonares veſicę nimis inflentur, ac reduci ſanguini per venam cavam ſupra Cor veluti remora iniiciatur, ne tam liberè in vaſa pneumonica influat, ex quo fiat, ut in capite neceſſariò reſtagnet, & graves morbos excitet, quod non evenit in curſu moderato, qui potiùs aptus eſt humores ad inferiora promovere. *Sec. 5. Prob. 9.*

Curſores præterea in acutos, & graves pectoris morbos perſæpe incidunt, veluti Pleuritides, Peripneumonias; ventis enim, ac pluviis expoſiti veſtibuſq; levis armaturæ induti, cùm toti ſudore difluant, ac poſtmodum perfrigerentur, cutis poris obſtructis, non poſſunt quin exitialibus morbis corripiantur, ac præcipuè in partibus ſpiritalibus, quæ in curſu magis laborant, & incaleſcunt; Urinas quoq; cruentas inter-

terdum mingunt, venulâ aliquâ in Reni-
l.8.c.4. bus diſruptâ, quam ob cauſam *Celſus*, ubi renes fuerint malè affecti curſum improbat. Hernioſi quoque facilè fiunt, peritonæo ob aerem nimis compreſſum, & cohibitum diſrupto vel dilatato; hinc *Paulus Ægineta* ſcripſit iis, qui bubones & rupturas habent, à curſu cavendum eſſe.

l.3.c.53.

In curſu majorem eſſe aeris inſpirationẽ, quàm expirationem pro certo eſt; ut vires enim ad curſum continuandum perſtent, neceſſe eſt, ut Aer intra Thoracis caveam cohibeatur; laxatis enim per multam expirationem Thoracis muſculis, concidere experimur vires; inflato verò Thorace, Pulmonibuſque diſtentis, muſculorum, ac fibrarum totiùs corporis tonus firmatur. Si tamen curſus ſit nimis concitatus, ac longus, multo Aere oppletis Pulmonibus, Pulmonares veſicæ inflantur, & ſanguini à dextro cordis ſinu per vaſa pneumonica tranſeunti remora injicitur, arctatis quippe, & compreſſis ductibus; hinc vaſorum ruptiones, & ſanguinis rejectiones contingunt; quod etiam obſervat *Galenus*. Ob eandem cauſam aſthmaticæ paſſiones iiſdem oboriuntur, tum primariæ, tũ ſecundariæ, ideſt convulſivę, acris ſeri nempè per muſculos intercoſtales diffuſione factâ, ipſoſq; ad violentam contractionem cogente. *Enecat me ſpiritus, vix diſſe-*

6. Epid. com.2.& 7. Meth.

differo anhelitum, ajebat Curſor apud *Plautum*. Hinc fit, ut noſtrorum temporũ Curſores, ubi 40. Annum attigerint, ab hoc miniſterio tanquam emeriti ad publica Noſocomia ablegentur. Mihi profectò Curſores noſtri, quos paſſim videmus in Civitatibus anhelantes prępeti curſu Dominorum ſuorum Rhedas anteire, mihi, inquam, ejuſdem conditionis eſſe videntur, ac illi, quos eleganter delineavit *Aelius Spartianus* in vita Imperatoris Veri, qui ſuorum Curſorum humeris alas aptarat, & variis ventorum nominibus appellabat; noſtris enim, ſi non humeris, ſaltem pedibus ſervilis neceſſitas addidit alas. Lubet autem hic Scriptoris verba referre. *Jam illa leviora, quòd Curſoribus ſuis exemplo Cupidinum frequenter alas addidit, eoſq; Ventorum nominibus ſæpè vocitavit, Boream alium, alium Notum, item Aquilonem aut Circium, cæteriſque nominibus appellans, & indefeſsè, atq; inhumaniter faciens curſitare.* *Menech. At. 1.*

Curſoribus etiam lien non rarò intumeſcit, laxa enim hujus viſceris compages ex nimis concitato motu, ſanguinis plus excipit, quàm dimittat, undè ſeroſus humor in illius cavitatibus reſtagnans inflationem facit; Lienem propterea Curſoribus ſolitum antiquitus inuri, quòd illis in curſu impedimẽto eſſet ſcripſit, *Plinius l. 11 c. 37. H.N.* ſic modò deſcriptus Servus plautinus.

Ge-

Genua hunc Curſorem deſerunt,
Perii, ſeditionem facit lien.

Hæc igitur ſunt Curſorum vitia, quæ porrò ipſimet multâ intemperantiâ, in victu fovent, ac nutriunt. Ab Herniis facilè ſe præmunire poterunt ſubligaculo, antequam ab ejuſmodi infortunio corripiantur, quod illis familiare eſt; extenuationem quoque, & carnium abſumptionem reparare poterunt, non ſolùm victu humectante, ſed mollibus, & oleoſis frictionibus, ac Balneis, ubi otium illis ſuppetat; quibus remediis occurrent quoque cutis conſtipationibus, quibus poſt ingentes curſus, & ſudationes obnoxii ſunt. Identidem quoque venam ſecando, vaſorum ruptiones, & sãguinis rejectiones præcavebunt, quod remedii genus, ubi ex gravi aliquo affectu decumbant, nequaquam omittendum. In Curſoribus enim nulla pars magis laborat, ac imbecillior fit, quàm Pulmones. *Labor articulis, carnibus cibus, ſomnus viſceribus*; ajebat *Hippocrates*. Motu enim, & curſu roborantur articuli, ſicuti otio, & exercitationis intermiſſione langueſcunt ac torpent; non ſic autem Pulmones, qui in violento curſu incaleſcunt, & naturalem ſuum tonum amittunt.

5. in 6. Epid.

Hiſce remediis, ac monitis Curſorum incolumitati erit conſulendum; at id ge-

nus

nus hominum Medicorum conſilia, & præſidia non expoſcit, niſi cum actu decumbunt, ſeu ab aliquo ex dictis affectibus ob curſuale miniſterium detinentur, quibus in caſibus, non prorſus inutile erit noſſe, quo exercitii genere utantur.

Cum à viſcerum, ac lienis potiſſimùm obſtructione malè habent (iis remediis adhibitis, quæ infarctus expediunt, qualia ſunt chalybeata) moderata ambulatio loco remedii erit; ſic apud *Plautum*, Cappadox Leno ſe quaſi liene cinctum cum Palinuro conquerens; *Lien diſruptum eſt*, ait, cui reſpondit alter; *Ambula, id lieni optimum eſt*. *Curcul. Act. 2. Sce. p.*

De Morbis Equiſonum.

CAPUT XXXVI.

IN eandem claſſem ſatis commodè referri poſſunt Equiſones, qui in Hippodromis ad Equos perdomandos, & inſtruendos operam ſuam impendunt, nec non & Tabellarii, qui mutatis Equis propter publica negotia, & commercia literas huc & illuc deferunt; iiſdem enim pene morbis teneri ſolent, ac paulò antè deſcripti Curſores. Hernioſi etenim facilè fiunt, Aſthmatici, ac præcipuè Iſchiadici, quem affectum Scytharum proprium eſ-

ſe

de Ae. Aq. & loc. ſe ſcripſit *Divinus Præceptor*, cum vitam degerent in aſſidua equitatione ac eandem ob cauſam infæcundos eſſe. Ruptionem quoque vaſorum pectoris inferre ſolet continua equitatio, uti annotat *Ballonius*, ſicuti non parvam labem renibus, ut non rarò Equiſones ſanguinem mingant, ac aliquãdo lumborum reſolutionem patiantur. *Qui equitarunt, aut iter fecerunt, in lumbis, ac femoribus reſoluti ſunt*, verba ſunt *Hippocratis*; fiſſuræ quoque in ano, & mariſcæ iiſdem oboriri ſolent, ac præcipuè cum equos ſucuſſatores exercent, ac ſine epiphiis, ad quod morbi genus alludens *Martialis* ſic luſit,

Defin. Med. p. 81.

4. Epid. n. 17.

l. 14. 84.

Stragula ſuccincti Venator ſume Veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus Equo.

Memini Juvenem quendam, Hippodromi noſtri Equiſonem ſatis elegantem, olìm me conveniſſe, qui multo cum pudore, multiſque proteſtationibus ſuæ honeſtatis, teſtes ſuperos vocando, mihi dixit ſe ad longum tempus ſycoſi in ano laborare, quem juſſi hilari animo eſſe, nec quicquã fœdi de illo me ſuſpicari, cum id Artis, cui ſe addixerat, eſſet vitium.

In clunibus quoque, ac interfœmineo, iiſdem fieri ſolent ulcera diuturna dyſepulotica, & calloſa, & varices in cruribus. In hanc rem pulcherrima hiſtoria extat apud *Hippocratem*, quam hìc referre lubet

7. Epid. c. finem.

ex

ex verſione Fœſii. *Qui ad Elealcis fontem habitabat ad ſex annos hippurin habuit, & inguinum tumorem, varicem, & diuturnas defluxiones in coxendicem, aut articulos.* Morbum igitur ex equitatione nimia contractum, hippurin, vocat *Hippocrates*, ulcus calloſum nimirum in clunibus, veluti interpretatur *Valleſius*. En quot mala Equiſonibus, & cunctis, qui intemperanter nimis equitatione oblectantur, ſolent contingere. Horum omnium affectuum ætiologiam reddere non arduam opus eſſet; valida enim concuſſio potis eſt univerſam totius corporis œconomiam, tam ſolidarum, quàm fluidarum partium, evertere; omnia enim viſcera à vi

Succuſſatoris tetri, tardique Caballi

uti ait *Lucilius*, concutiuntur, ac à ſede ſua naturali penè dimoventur, ſicuti & tota maſſa ſanguinea ſuſque deq; perturbatur, ac in naturali ſuo motu pervertitur; hinc defluxiones, ſeu ſeri ſtagnationes in articulos, vaſorum ruptiones in Pulmonibus, Renibus, Ulcera, & Varices in cruribus, ob retardatum ſanguinis refluxum, dum in iis præcipuè, qui Equos inſtituunt, femoris & crurum muſculos intentos eſſe neceſſum eſt, ne dejiciantur. Profectò ſi perpendamus, quanto virium niſu opus ſit, cum quis Equo currenti inſidet, vel illum ad varios motus inſtruit,

cum

cum totum ferè corpus in actione tonica, & magna muſculorum contentione detineatur, mirum non erit ſi prædictis affectibus teneantur Equiſones.

2. de Diæ. Ver. 456. Martianus egregius *Hippocratis* Commentator locum quendam exponens, ubi *Divinus Præceptor* ſtatuit, qualem poteſtatem habeant in noſtris corporis ſtatu permutando curſus longi, curui, ſenſim facti, reverſivi, circulares, rationem affert elegantiſſimam, quare circularis curſus tantoperè lędat, Equiſonum exemplo allato; hæc autem ſunt illius verba. *In circulari curſu corpus vehementiùs laborat, quia dum homo in orbem currit corporis moles, & pondus, uni tantum parti incumbens, eam mirum in modum aggravat, undè corpus vehementer defatigatur, & ideò, hoc curſus genus omnium maximè corpus extenuare poteſt. Quam quidem veritatē confirmabunt Equiſones, quandoquidem plus laborant Equi in hac indefiniti curſus exercitatione, unius horę ſpatio quàm duarum in recto, circulareſque eos adeò enervant, ut nullus quamvis robuſtiſſimus Equus dimidiatæ horæ ſpatio curſum circularem tolerare valeat.* Præcipua autem eorum, qui Equis perdomandis, ac inſtruendis addicti ſunt, cura ac diligentia in hoc verſatur, ut in curſu circulari, & indefinito, uti illum appellat *Hippocrates*, Equos exerceant.

In-

Infœcundos, & ad coitum impotentes fieri aſſiduè Equitantes, exemplo de Scythis allato, ex *Hippocrate* ſuperiùs dictum, quod fieri credendum, eò quia lumborum, & partium genitalium robur ex aſſidua illa ſuccuſſatione diſſolvatur. Contrarium tamen viſus eſt ſenſiſſe *Ariſtoteles*, qui literis prodidit, Equitantes libidinoſos eſſe, ob continuam pudendorum incaleſcentiam, & confricationem; quod equidem de moderata equitatione, & ſuper gradarium, & tolutarium Equum, eſt intelligendum. Magna ergo ſunt incommoda, quæ hujuſmodi exercitationis genus conſequuntur, ac præſertim ſuper Succuſſatorē, & Curſualem Equum, ut *Caſſiodori* vocabulo utar, qui Curſuales Equos eos appellabat, quibus utebantur Tabellarii, & nos vocamus (*Cavalli da poſta*) quos Theodoricus Rex edicto vetuit, ne ultrà centum libras onerarentur, abſurdum quippe exiſtimans, *ut, à quo celeritas exigitur, ponderibus opprimeretur*. *Se. 4. Prob. 12.* *l. 5. Ep. 5.*

Non ibo tamen inficias, quin multa quoque commoda ex moderata, & leni equitatione conſequantur, ut interdum remedii loco ſit ad chronicos morbos profligandos; etenim commoda equitatio ex *Hippocrate* calefacit, exſiccat, & extenuat, & ab *Avicenna* ad exturbandos lapillos à Renibus, & urinam ciendam commendatur. *2. de Diæ. n. 28.* *l. 3. Fen. 19. Tra. 1.*

tur. Inter recentiores *Thomas Sydenham* ad Hepatis, ac Lienis obſtructiones expediendas equitationem magnis laudibus extollit. Memini me Equiſonem juvenem curandum habuiſſe, qui cum ab acuta febre evaſiſſet, àc mox lienoſus factus ad Hydropem propenderet, hortatu meo, cùm ad ſolitum miniſterium, licet imbecillis ac luridus, rediiſſet, unius menſis ſpatio integræ valetudini eſt reſtitutus.

Quod verò curationem eorum Affectuum attinet, quibus Equiſones ac Tabellarii teneri ſolent, Lectorem non adeò morabor; proſtant enim apud Practicos hujuſmodi curationes; quas quilibet adire poterit, ubi tales affectus ſint curandi; id potiſſimùm advertendo ut cauſa occaſionalis, amoveatur. Cautiones quaſdam tantumodò lubet proponere, quas equitantibus uſui eſſe poſſe exiſtimo. Ne ob nimiam equitationem, diſrupto, aut laxato peritonæo, Hernia contingat, ſubligaculum geſtandum; ſic enim facilis eſt præſervatio. Salubris nonnullorum conſuetudo eſt non adeò longis ſuppedaneis uti, ac multò magis ſi quis ſit hernioſus, ac illi interdum neceſſaria ſit equitatio, brevi ſtapede erit utendum. Ubi ſuſpicio aliqua eſſe incipiat de vaſis alicujus ruptione in Thorace, ſeu Renes, & Veſica laborare cœperint, hujuſmodi exercitium ablegan-

gandum, nihil enim his partibus equitatione magis noxium.

Percelebris olim Equiſo, ac alter Meſſapus Equûm domitor ac Inſtitutor, fuit Lodovicus Corbellus Mirandulanus Civis, ut ob ſui præſtantiam in inſtruendis Equis ad Aulam Philippi Quarti Hiſpaniarum Regis accitus fuerit. Hic tandem poſt multam equitationem, magnam ſanguinis vin per os rejecit, ac paucos poſt menſes, irritis omnibus medicis præſidiis, eò deductus eſt, ut in dies moriturus crederetur; ille neſcio quo inſtinctu, cùm omne ferè alimenti genus reſpueret, carnem ſuillam appetere ſe dixit, quâ comeſtâ melius habere viſus eſt, ac ea poſtmodum elixa, ac præcipuè ex lactente porculo, uſus eſt, quo cibi genere ſuprà annum vitam produxit.

De Bajulorum Morbis.

CAPUT XXXVII.

IN populoſis Civitatibus, maritimis præſertim, uti Venetiis, ob magnum hominum variis è locis confluxum, & mercium copiam, ingens viſitur Bajulorum multitudo; perneceſſarius enim eſt illorum uſus ad apportandas, & exportandas merces è navibus onerariis. Videamus

mus itaq; quibus morbis laborare ſoleant homines iſti clitellarii, uti illos appellat *in Moſtel.* *Plautus*. Hi ergò ex magnorum ponderum ſuper humeros geſtatione, varios perſæpe, eoſque ſatis graves morbos, patiuntur; cùm enim magnâ omnium muſculorum intentione, ac præſertim Thoracis, & Abdominis, ſpiritum, & anhelitum continere illis neceſſe ſit, non rarò vaſorum pectoris ruptiones contingunt. Bajulus etenim, cum primò ponderi humerum ſupponit, multùm aeris inſpirat, ac poſtmodum parùm expirat; quare pulmonares veſiculæ valde inflantur, itaut vaſa pneumonica ſanguinem deferentia, & excipientia, ob compreſſionem munere ſuo non ritè fungantur, propterea nil mirum ſi vaſa ſanguinea nimis diſtenta facilè diſrumpantur.

Eandem ob cauſam fracto muſculorum Thoracis tono, & Pulmonum ſtructurâ vitiatâ, Bajuli facilè aſthmatici fiũt, Pulmonibus perſæpe, ob ſpiritum diu detentum, coſtis adhærentibus, uti ex Cadaverum ſectione non ſemel obſervavi. Varices quoque prægrandes iiſdem in cruribus ſuboriri ſolent, ſanguinis nempè motu, ob femorum & crurum muſculos nimis diſtentos, ad ſuperiora retardato, undè fit, ut venarum in valuulis dilatatio contingat. Omnes præterea gibboſi temporis

poris progreſſu fiunt, dorſi vertebris ad anteriora inflexis, & habitum in tali ſitu contrahentibus. Quanvis autem Mechanicæ regulas non calleant, Natura tamen, ipſos docuit, faciliùs geſtari pondera ſuper humeros, pectore incurvo, quàm recto corpore.

Hernioſi quoque non raró fieri ſolent Bajuli; etenim dum ſpiritum cohibent, facili negotio Peritonæum diſrumpitur, vel dilatatur; *Hildanus* caſum refert Fabri lignarii, cui ex elevato pondere omentum prolapſum eſt in ſcrotum, & mors die ſeptima ſubſequuta eſt. Phtiſi quoque eoſdem obnoxios eſſe tradit *Felix Platerus*, caſum referens Lapicidæ & aliorum, qui ingentia pondera elevando, ſanguinem per os rejectarunt. *Cent. 1. Ob. 72.* *Qu. Pat. Q. 56.*

Caſum non abſimilem, & notatu dignum habemus ex *Hippocrate* his verbis. *Qui Aſinum ex pacto elevavit, ſtatim febricitavit. 3. 4. 7. 8. ſanguis erupit, judicatus eſt, alvus erupit.* Cum Bajulus ille ſuarum virium jactator, ſtatim febricitarit, indubium eſt, magni illius ponderis elevationem, cauſam occaſionalem febris fuiſſe; ex qua parte tamen ſanguinem effuderit, non indicat, *Hippocrates*; *Valleſius* in commento putat è naribus prodiiſſe, & hoc pacto ſolutam febrem, & alvum humidiorem factam, cùm ex aphoriſtico do- *4. Epid. n. 13.*

cumento, *Ubi ſanguinis fluxerit multitudo, quacunque ex parte, alvus ſoleat fieri fluidior.*
4. Aph. 27. In hiſtoriis epidemicis tamen *Hippocrates* pro more habet, verbum illud addere, *è naribus*. Quacunque verò ex parte ſanguis eruperit, conſtat facilem eſſe in hiſce hominibus è pectore, e naribus & hæmorrhoidibus quoque, ſanguinis rejectionem, undè poſtea graves morbi ſubſequantur.

Tot ergò modis Bajuli ab Arte, quam exercent malè vexantur; propterea Medico Practico non inutile fuerit proprios, & peculiares illorum morbos noſſe, quapropter ubi conſilium expoſcant, vel actu decumbant, ſolita cautione erit procedendum. Quoniam verò id genus hominibus mos eſt pleno victu virium robori ſtudere, uti mos erat Athletis, idcircò in illorum curationibus ſanguinis miſſio primas tenebit, tum & quę ſtomachum expurgent, nec non quæ laſſitudinem tollant, ut balnea, frictiones, ac ſimilia. Quia verò herniis obnoxii eſſe ſolent, monendi ſunt, ut ad præcautionem ſubligaculis utantur, nec miloniano auſu, ut interdum ſolent, invicem decertent, quis in magnis ponderibus geſtandis robuſtior ſit, ne iis contingat, quod illi evenit, qui ex pacto Aſinum elevavit.

In hanc rem liceat mihi Mechanicum Problema proponere, ſcilicet cur Geruli

faci-

faciliùs geſtent onera ſuper alterum ex humeris curvi, & proni, quàm recti, quandò recti majori robore, ac ſine caſus periculo, deberent pondera ſuſtinere, eo modo, quo Columnæ & Trabes in ſitu recto ad Horizontem ingentes ſuſtinent moles; ſic Mulieres noſtrates ruſticæ ſuper caput ingentia pondera ad centenas libras, & aliquot milliaria, ad Urbem deferunt; at iſtæ ſemper rectæ incedunt, ac ſedulò cavent, ne quicquàm à perpendiculari deflectant, alioquin ſub pondere conciderent. An id fieri cenſendum, quia pondus in ſitu erecto Claviculam, Os parvum, premeret, ac magis in medio, quàm in extremitatibus, adeò ut facilè illam poſſit confringere; in ſitu verò inflexo, & ad anteriora, prono, pondus ſuper Omoplatam, Os magnum, latum & robuſtum incumbens, minùs dolorificam preſſionem inferat, nec tam facilè illam poſſit infringere, hancque ob cauſam Bajuli, ſic faciliùs, & tutius pondera geſtari pondera advertentes, curvi incedunt? id autem veriſimile videtur, idem enim Corpus grave minùs dolorifica preſſione ſuſtinetur v. g. à tota manu, quàm ſolo digito; ſicuti etiam pila avrea v. g. unius libræ in manus vola majorem preſſionis ſenſum efficit, quàm pila lignea ejuſdem ponderis; quia pila aurea minoris molis totam vim

ſuam in minores partes ſubjectas exercet, quàm pila lignea. Pondus ergo ſuper Bajuli humerum in ſitu curvo adaptatum, præterquam quàm quòd ſuper robuſtiorem partem incumbit, pluribus quoq; corporis partibus innititur, quàm ſi corpus Bajuli eſſet in ſitu recto, ſive corpus grave ſit ſolidum, ut lignum, ſeu flexile, ut Tritici Sacculus, ideò meliùs toleratur, & ob hanc cauſam Bajuli, pondere impoſito, illicò ad anteriora curvantur, Clunibus ad poſteriora exporrectis, ut in directionis linea perſtet gravitatis centrum. Venetiis, ac Ferrariæ, obſervavi onerarios hoſce homines ſaccos tritici, aliaque pondera, non ſuper humerum, ut noſtris mos eſt, ſed ſuper collum, & dorſi vertebras geſtare, itaut pondus ſuper totum dorſum geſtantis incumbat, ajuntque ſic minùs ſub pondere laborare, ac premi, quàm ſi ſuper alterum ex humeris pondus ferant, quod rationi congruum eſt; adeò verum eſt Poetæ illud, *Leve fit, quod benè fertur onus*. Mulieribus verò ſuper caput magna pondera geſtantibus neceſſe eſt rectas incedere, nam ſi caput inflecterent, corpus grave illi ſuper incumbens extrà directionis lineam poſitum neceſſariò caderet; facilè prætereà magna pondera cum admiratione ſpectantium ſuper caput geſtant, rectæque & agiles incedunt,

quia

quia pondus ſuper calvariam, Os robuſtum, & concameratum, ac ſuper vertebras directè incumbens, poſitum eſt.

De Athletarum Morbis.

CAPUT XXXVIII.

QUamvis ob tot rerum viciſſitudines multa Veterum inſtituta obſoleverint, veluti Athletarum, & Gladiatorum Spectacula, quæ ludos, & munera vocabant, quaſi ludus, & egregium munus eſſet, hominum lanienam populis exhibere; lubuit tamen pauca quædam de Athletis, ac illorum morbis perſtringere, ut ſaltem appareat, quàm accurata eſſet antiquitùs Medicorum ſolertia in examinandis, & curandis Artificum morbis. Nemo in Medicina tam novus hoſpes eſt, nec quiſquam in Scholas Medicas pedem immiſit, ad cujus aures non inſonuerit *Hippocraticum* illud Oraculum, *Habitus Exercitatorum, &c.* cujus genuina expoſitio tot ingenia diù exercuit, ac torſit, tot editis commentariis, quibus nihil adiicere, auderem poſtquam Celeberrimus L. Tozzius, Archiater Pontificius, Aphoriſmorum Hippocratis ſolidam ac veram interpretationem juxta Recentiorum dogmata aggreſſus eſt.

Ma-

Magna profectò antiquitus ob ludorum frequentiam Athletarum, & Palæſtritarum erat multitudo; neque enim ſervile erat exercitium, ſed liberorum quoque & nobilium Adoleſcentum, qui à Pædotribis ad varia exercitationum genera erudiebantur; ſic apud *Terentium* Parmenio Thaidi Juvenem offerēs, ajebat.

in Eunucho.

Fac periculum in literis, fac in palæſtra,
In Muſicis, quæ liberum ſcire æquum eſt,
Adoleſcentem ſolertem dabo.

Quare ſatis frequentes contingebant caſus, quibus Athletæ medica ope indigerent. Affectus autem quibus corripi ſolebant, erant Apoplexiæ, Syncopes cardiacæ, Catarrhi ſuffocativi, vaſorum ſanguinis in pectore ruptiones, ac frequentes repentini interitus. Horum affectuum cauſa potiſſima erat ſumma humorum plenitudo, ac vaſorum diſtentio, ut ſanguinis motus vel inſigniter retardaretur, vel prorſus tolleretur; hinc venarum interceptiones, ut hippocratica phraſi utar, ſanguinis ſcilicet reſtagnatio, ac fluidorum omnium ſtaſis, ut neceſſe foret ſubitam mortem ſubſequi; quod eo frequentiùs contingebat, quia ab otio & opiparo victu pro virium robore, ad luctam & palæſtram tranſitum facerent; periculoſiùs eſt enim ex *Hippocratis* Oraculo *tranſire ab otio ad negotium, quàm à negotio ad otium.*

de rat. Vic. in ac. n. 24.

otium. In vehementi quippe exercitatione valde incaleſcit, ac rareſcit maſſa ſanguinea, ut non tam promptè fieri poſſit ſanguinis ab arteriis in venas elutriatio, ſeu non tam citò per venas remeet, veluti meat ac diſcurrit per arterias, multòque minùs ubi adſit ſumma Vaſorum plenitudo.

Qualis porrò eſſet Athletarum victus, & quàm elegans, ſatis expreſſit *Cous Senex*, in hiſtoria Blantis his verbis. *Bianti pugili, quum natura vorax eſſet, contigit ut in affectiones cholericas, bile ſurſum, & deorſum exeunte, delaberetur, ex carnis eſu maxime verò ex porcinis carnibus crudioribus, & ex ebrietate Vini odorati, & placentis, ac dulciariis ex melle, & cucumere, & pepone, lacte, & polenta recenti.* *5 Epid. n.27.*

En quomodo ſe infarciebant Athletæ ut eu ſarciam, & fortes habitus ſibi adſciſcerent; ſic *Ariſtoteles* ſcripſit Athletas varits formis affici, eò quòd tam varios cibos conficere, & æqualiter diſtribuere nequirent; quare non immeritò *Plato* Athletas vocabat ſomnolentos, ignavos, & vertiginoſos. *4 de gen. Ani. c.3. & 8. Polit.* *3. de Rep.*

Galenus quoque pluribus in locis Athleticam artem multis probris oneravit, ac tum animo, tum corpori damnoſam appellavit, ſuo periculo forſan edoctus, ut ex eodem habemus; annum enim agens *Suaſ. ad bonas artes & l. ad Thraſib.*

tri-

Tom. 1. in lib. de Artic. n. 60. trigeſimum, ut ipſe ait, cùm Romæ degeret, inani forſan gloria pellectus, ut inter ſtrenuos palæſtritas haberetur, dum in Gymnaſio ſe exerceret, humeri luxationem paſſus eſt, ob quam graviſſimum vitæ periculum ſubiit, ut videre eſt ex curatione illi adhibita, & ab eodem deſcripta, cùm parùm abfuerit, quin nervorum diſtentione corriperetur, adeò ut illi neceſſum fuerit totam diem, ac noctem luxatam partem calido oleo perfundere, pelle toti corpori ſubjecta, ſuper quam nudus jacebat, cùm Caniculæ æſtus urgeret.

Quibus præſidiis Athletarum malis ſuccurrerent veteres Medici, nemo non novit; Venæ ſectio, eaque ſatis liberalis, potiſſimum remedium erat, non ut corpus rurſus nutriri inciperet, ſed ut motus ſanguinis reſtitueretur, qui in Vaſis pneumonicis, vel Arteriis carotidibus interceptus, potis eſſet citam mortem inferre. Purgationes quoque validas adhibebant, ſicuti & tenuiſſimam diætam, quoties morbus daret inducias, multaque alia remedia adminiſtrabant, tum pro curatione, tum pro preſervatione, ut qui frequenter præ manibus hujuſmodi Artifices haberent curandos.

Venereorum uſum Athletis ſolebant Gymnaſtæ interdicere, ne illorum corpora

ra enervarentur, imo verenda illis infibuiare conſueverant; elegans eſt *Martialis* Epigramma de Menophylo Judæo, cui, dum, *l. 7.*

Luderet in media, populo ſpectante, palæſtra,
Delapſa eſt miſero fibula, Verpus erat.

Nimia tamen à Veneris uſu temperantia cum pleno victu, eoſdem ad nimium torporem interdum deducebat, idcircò, ut ait *Plinius*, detractis fibulis, Venereorum uſum illis permittebant, quo pacto hilaritas, & priſtinum robur illis reſtituebatur; nam ex *Celſo*; *Concubitus neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus, rarus excitat, frequens diſſoluit. Sic Hippocrates. Labor, Cibus, Potus, Somnus, Venus; omnia mediocria.* *l. 28. c. 6. H. N.* *l. 1. c. 1.* *6. in 6. Epid.*

De Lepturgorum Morbis.

CAPUT XXXIX.

IN cenſu Artificum quidam ſunt, quorum ſtudium circa ſubtiliſſima artificia exercetur quales ſunt Aurifabri, Automatarii, qui ſcilicet horologia fabricantur, Pictores, qui in gemmis imagines pingunt, Scriptores, qualem eum fuiſſe arbitrari licet, qui *Homeri Iliada* in menbrana ſcriptam in nuce incluſit, ſi *vid. Plin. l. 7. c. 21.*

Tul-

Tullio credimus. Infortunium ergo, quod hujuſmodi Artificibus ex ſuis opificiis, præter vitæ ſedentariæ incommoda, impendet, eſt Myopia, affectus nempe oculorum ſatis notus, cum ſcilicet objecta viſibilia oculis propiùs admouere neceſſe eſt, ut poſſint perſpici; hinc videre eſt hoſce Artifices omnes ferè perſpicillis uti in operibus ſuis elaborandis. *Vvedelius* hujuſmodi Artificum particularem mentionem habet, quos ait debilitate viſus laborare, eò quia partes quæ magis exercentur, ſoleant magis debilitari; lubet tamen aliam rationem ab Opticæ principiis deducere.

Path. Dog. Sc. 2. c. 10.

Nihil eſſe, quod modum, quo viſio perficitur, illuſtrare poſſit, quàm Conclave obſcuratum in quo rerum externarum imagines in candido linteo depinguntur, mihi ſemper viſum eſt, quod primùm *Platero*, mox Fortunato Plempio in ſua Ophtalmographia debemus. Etenim ſi vitrum convexum foramini Cameræ obſcuratæ inſertum fuerit, quò propiùs objectum foramini apponatur, neceſſe erit linteum à foramine removere, ut in ipſo imago objecti diſtinctè repræſentetur; quò verò longiùs objectum viſibile removeatur, admovendum foramini ſint linteum, alioquin confuſæ apparebunt rerum imagines, cùm ſolùm in puncto coi-

l. 4. Prob. 39.

tio-

tionis radiorum, tanquam à pennicillo in Retina diſtinctæ depingantur imagines. Oculum itaque cujus ſit magis commendabilis ſtructura, ad remota, & propinqua clarè & diſtincte videnda, mobilem eſſe neceſſe eſt, & aptum ad figuræ mutationem, ut vel retiformis tunica, vel humor cryſtallinus loco facile dimoveantur. Paſſim experimur, quòd quando remota non ſatis clare perſpicimus, eò quia radii ferè paralelli oculum ſubeuntes poſt pupillam propiùs coeant, experimur, inquam, quòd oculos, muſculorum & palpebrarum ope, conſtringendo & arctando, objecta, quæ antea confuſè tantùm videbamus, ejuſmodi Oculorum figuræ mutatione clariùs videmus, ac diſcernimus.

Lepturgis igitur, qui circa minutiſſima opificia tota die ſedentes occupati ſunt, neceſſe eſt, ſi res tenuiſſimas diſtincte videre ac diſcernere debeant, ut acie intenta, & oculos motu veluti tonico fixos detineant; proinde etiamſi ex ſua natura mobiles Oculos habeant, quòd ut diximus ad res tam remotas quàm propinquas diſtincte perſpiciendas valde confert, ob hujuſmodi tamen contentionem, & motum tonicum, habitum quendam contrahunt, adeo ut retiformis tunica in eodem ſitu obfirmata poſtmodùm perſtet,

ſtet, nec amplius pro lubitu moveri poſſit ad res remotiores clarè videndas, & hanc ob cauſam, hoſce Artifices viſus imbecillitas, quam Myopiam appellant, fere ſemper comitetur.

His accedit, quòd dum Oculi perpetuò ad opus intenti & immoti perſtant, humores craſſeſcunt, & unà cum fluiditate perſpicuitatem amittunt, ſicque his Opificibus viſus imbecillitas paulatim ſuboritur; propterea etiamsì ex ſui natura oculos ſortiti ſint viſus alacritate præditos, Myopes & luſcioſi evadunt.

Talem ergo calamitatem ex Arte ſua Lepturgi referunt, & ab elegantiſſimis operibus tanti uſus, qualia ſunt Horologia potiſſimum, talem viſus imbecillitatem accerſunt, ut ante ſenium penè cœci fiant. Novi ego Mulierem Hebræam in hac Civitate, cujus præſtantia in hoc potiſſimùm commendabatur, quòd perlas filo indere, ac tali ordine, & ſuo loco illas noſſet diſponere, ut illarum defectus, & menda, ſi quæ eſſent, non apparerent, ex quo mangonio non vulgarem cenſum ſibi comparavit; aſt annum 40. ingreſſa, à nullo ſperſpicillorum genere opem referens, Lepturgiæ jam Vale dixit. Typographos quoque non raro audivi conquerentes, quòd dum Oculos ad minutos caracteres conſpiciendos, & compin-

pingendos ſemper haberent intentos, non levem robuſtæ primæ ſuæ viſionis jacturam fecerint.

Quibus præſidiis horum Artificum calamitati ſuccurri queat, ego certè non video: neque enim ipſis, ut Artem deſerant unde lucrum, & victum captant, tam facile quis perſuadeat, neque Medico remedium ſuppetit, quo, inveterato jam affectu, oculis priſtinum robur, & mobilitatem reſtituat. Neque enim purgationes, venæ ſectiones, aliaque medica præſidia hìc locum habent, quandò cætera ſani ſunt hi Artifices, ac ſatis vegeti, ut ſpiritus craſſi, ac tenebricoſi in hac re culpari nequeant, neque pharmacis plectendum ſit innoxium caput.

Non inutile tamen, præter perſpicillorum uſum, eſſet, ſi tales operarii non ſemper obſtipo capite ad opera ſua intenti eſſent, ſed identidem manum de tabula, & oculos aliorsùm diverterent, ac horas aliquot interpolatè operi ſuo ſurriperent, Oculoſque objectorum diverſitate recrearent. Non enim ſatis quis credat, quantùm ad membranarum Oculi mobilitatem, ac humorum nativam fluiditatem ſartam tectam ſervandam conferat, varia ac diverſa objecta, propinqua, remota, directè, oblique, & quoquomodo intueri; hoc enim pacto naturalis diſpo-

ſitio quam habet Oculus conſervatur, ut pupilla modò, corrugetur, modò dilatetur, & humor cryſtallinus modò ad pupillam propiùs, cùm opus eſt, poſſit accedere, modò recedere, prout uſus ac neceſſitas exigit, tum remota, tum proxima objecta perſpiciendi; alioquin Oculo idem continget ac cæteris partibus, quæ ſi in eodem ſitu diu detineantur obrigeſcant, ac ad motum minùs aptæ reddantur. Id ſatis planum eſt in iis qui obſcuris in carceribus diu fuerint detenti, ac poſtea educti; ſenſim enim luci captandæ debent aſſueſcere, cùm in tenebris pupilla diu dilatata, ac illius elatere infirmato, promptè conſtringi, uti ſolebat antea, quodamodò dediſcat.

De Morbis quibus tentari ſolent Phonaſci, Cantores, aliique hujus generis.

CAPUT XL.

NUllum exercitii genus reperire eſt tam ſalubre, tam innoxium, quod intemperanter adhibitum graves noxas non inferat, quod ſatis experiuntur Phonaſci, Cantores, Oratores Sacri, Monachi, Moniales quoque ob continuam in Templis Pſalmodiam, Rabulæ forenſes, Præcones, Anagnoſtæ, Philo-

ſophi

ſophi in Scholis ad ravim uſque diſputantes, & quotquot alii, quibus cantus, & vocis exercitatio Artis loco eſt. Hi ergo, ut plurimùm, hernioſi fieri ſolent, ſi Spadones excipias, quibus execti ſunt teſtes. Ob longam enim, arctatamque aeris expirationem pro cantus modulatione, ſeu recitatione, muſculi abdominis reſpirationis muneri inſervientes, necnon Peritonæum laxitatem contrahunt, unde Herniæ inguinales facili negotio ſuccedunt, non ſecùs ac in Pueris, quibus ob nimiam vociferationem, & ploratum tumores in inguinibus apparent. Id potiſſimùm in Cantoribus, & Monachis obſervavit *Falloppius* noſter; *Cantores*, ait ille, *qui gravem vocem faciunt, Baſſum vulgò vocant, necnon cucullati iſti Monachi ſunt ut plurimùm hernioſi, nam continuò clamitant, ad clamorem autem, & magnam vocem concurrunt muſculi abdominis*. Hoc itidem teſtatur doctiſſimus *Mercurialis*, qui ait Cantores noſtrates herniis obnoxios eſſe, non ſic veteres, qui vocis exercitationi operam dabant, nam illi *balneis frequentiùs utebantur, quorum beneficio, peritonæum, ſcrotum, ac teſtium utriculi humectarentur, magiſque tutò extenderentur, & hoc pacto emollita non tam facilè diſcindebantur, uti nunc fieri aſſolet*. Ego certè non paucas ex Monialibus obſervavi, præ cæteris Mulieribus

T. 3. de Hernia c. 21.

l. 6. Gym. c. 5.

Herniâ laborantes, dum cantibus, non ſecus ac Monachi, nimis indulgent.

l.6.c.5. *Mercurialis* in ſua Gymnaſtica advertit, *acutam vocem capitis diſtentiones, temporum palpitationes, cerebri pulſationes, oculorum inflationes, auriumque tinnitus efficere*; quod non contingit in vocem gravem edentibus, multa enim aeris inſpiratione, & anhelitus cohibitione opus eſt ad acutam vocem edendam, ac diu ſuſpendendam, veluti quilibet in tonorum Scalari cantu experiri poteſt; ubi enim ad Scalæ ſummum perventum fuerit, muſculos omnes, tum pectoris, tum abdominis, diſtendi neceſſum eſt, unde ſanguini refluo remora iniicitur; hinc oris rubor, temporum pulſationes, & ſuperius recenſita ſymptomata Eandem ob cauſam gravedines, & raucedines Cantoribus vitium familiare eſſe conſueſcunt, expreſsâ nimirùm è glandulis ſalivalibus, plus quàm par eſt, lymphâ.

Margaritam Salicolam Scevinam, Celeberrimam Theatrorum Syrenem, Mutinæ commorantem novi, quæ poſt exantlatos cantus labores, graviſſimâ raucedine perſæpe corripi ſolet, quem affectum ſibi familiarem ait poſt diuturnos cantus. Mirum eſt autem quomodo Mulier iſthæc, quandò etiam perfecta fruitur valetudine, pro lubitu, temporis ferè momento,

to, magnam craſſæ lymphę copiam ex ore eliciat; tam patulos habet ſalivales fontes, quod non niſi violentæ cantus modulationi acceptum refert. Eadem quoq; mihi retulit, quòd poſtquàm in Scena hianti ore diu cantum ſine novo aeris inſpiratu ſuſpenderit, brevi vertigine corripi ſoleat.

Cùm ergo cantus, & ſermo concitatus, caput impleant, & gravitatem inferant, non immeritò Medici in capitis doloribus, ac variis ejuſdem affectibus ſermonem, lectionem, prorſus interdicunt, ut rem noxiam.

Nullum penè exercitii genus eſſe, ex quo totum Corpus, magis incaleſcat, quàm è vocis exercitatione, ego certè exiſtimo; video enim Oratores ſacros, poſtquam ad horam dixerint, totos multo ſudore difluere. Pulmones autem forſan magis, quàm in curſu, laborant ob inæqualem reſpirationis tenorem in cantu, recitatione, lectione, cum modò remiſsè, modò intentè, prout res exigit, pronunciatio exire debeat. Mirum itaque non eſt, ſi anheloſi fiant, ac interdum, aliquo Vaſe in Pectore diſrupto, ſanguinem reiiciant; uti nuper obſervavi in eloquentiſſimo Oratore S. I. qui cùm è gravi morbo evaſiſſet, necdùm ſat benè convaluiſſet, auſus ſuggeſtum conſcendere, & Pa-

negyrim recitare, copioſum ſanguinem per os effudit:

l.5. Ep. 19. In hanc rem elegantiſſima *Plinii* Epiſtola lectu digna eſt, in qua *Plinius Paulino* libertum ſuum Zoſimum graviter ægrotantem, ob ſanguinem rejectum, & tabis pulmonaris ſuſpicionem, commendat. Hunc variis artibus inſtructum deſcribit, ac præcipuè in legendo, ac recitando; eum, cùm intentè, & inſtanter pronunciaret, ſanguinem rejeciſſe ait, & hanc ob cauſam miſſum in Ægyptum, ex quo loco cùm rediiſſet confirmatus, dum per continuos dies imperaret voci, tuſſiculâ veterem labem admonente, rurſum ſanguinem reddidit. Monet itaque Paulinum, ſe Libertum hunc ſuum in illius prędia, quæ Foro julii poſſidebat, ob aeris ſalubritatem miſſurum, rogatque ut eam villam Liberti ſui comoditati patere velit.

2. de Dięta. n. 26. Auream *Hippocratis* ſententiam, annotatione dignam hìc lubet memorare. *Quicumque labores vocis ſunt, velut ſermo, aut lectio, aut cantus; omnes hi animam movent.* An per animam intelligi voluit *Hippocrates* ipſum ſanguinem, eò quod à vocis exercitio tota ſanguinis ſyſtaſis magnis motibus concitetur? Sanguinem autem Animæ ſedem eſſe, communis eſt opinio, imò pro anima ipſa accipi ſolere ſatis perſpectum eſt.

Pupuream vomit ille animam. — *Æneid. l. 9.*
ajebat *Maro.* Sanguineam maſſam in cantu adeò incaleſcere ex ipſorum Muſicorum confeſſione certum eſt, ut peracto Dramate, Scena exeuntes Urinam cruentam interdũ reddant. An verò, quod probabiliùs, pro anima accipiendus eſt ſpiritus, quem per reſpirationem ducimus, & efflamus? Vocis enim exercitatio, ſi cum quocumque alio exercitii genere conferatur, organa ſpiritus valdè dimovet, ac agitat. Notum eſt Plautinum illud.

Fœtet anima uxoris meæ.

In eodem quoque Valetudinario ſunt Tibicines, & quicumque alii, qui plenis buccis tibiis canunt; ob ſpiritus enim magnam contentionem, dum tubas, ac tibias inflant, non ſolùm prædicta mala, verùm etiam multò graviora ſubeunt, nempe vaſorum pectoris ruptiones, ac ſubitas ſanguinis ex ore rejectiones. Caſum miſeratione dignum in ſuis obſervationibus refert *Diemerbrœchius* de quodam Tibicine, qui cum inter alios tubâ canentes excellere appeteret, diſruptâ magnâ in Pulmone Venâ, & ſanguine copioſiſſimè effluente, intra duas horas expiravit. *Ob. Med. 56.*

Remedia quòd attinet; ut herniam ſibi familiarem hiſce Artifices præcaveant, ac eò magis cum ab ea detinentur, ſu-

bligaculo uti debent, cætera enim remedia, uti Unctiones, Cerata, & Emplaſtra, ridendæ res ſunt. Balnea ex aqua dulci ad vocem integram ſervandam, ſeu exaſperatam emolliendam, non levem præſtabunt operam, ſicuti Therebinthina cypria, & Syrupus ex illa paratus. Balnea tamen præ cæteris præſidiis commendat Galenus; ſic enim ille. *Et ſanè ita faciunt Phonaſci, qui magno vocis exercitio utuntur, cum contendendo oblæſerint vocem, ſunt autem hi Citharedi, Præcones, Tragediam, & Comœdiam perſonati repręſentantes; balneis enim multis utuntur, cibos lenes & laxantes edunt*. Ubi verò labes aliqua Pectori impendat, quod ex tuſſicula, & corporis habitu pręnoſci poterit, abdicatio ab hujuſmodi Arte erit ſuadenda.

7. de Comp. Med. 2. loc. c. 1.

De Agricolarum Morbis.

CAPUT XLI.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint
Agricolas.

SIc olim Poetarum Princeps; quod forſan de priſca illa mortalium gente, quæ patria rura bobus ſuis exercebat, cenſendum eſt, non ita verò noſtra hac ætate de noſtris Agricolis, quibus in alieno fundo cum perpetuis laboribus, &

cum

cum ſumma egeſtate colluctandum eſt. Morbi ergo, quibus ruſticana gens, in Italia ſaltem, ac potiſſimùm in Ciſpadana, & Tranſpadana regione tentari ſolet, ſunt Pleuritides, Peripneumoniæ, necnon Aſthmata, Colici dolores, Æriſipelata, Ophtalmiæ, Anginæ, dentium dolores, & corruptiones: Ad binas cauſas occaſionales potiſſimùm hoſce affectus licet referre, aerem ſcilicet, & victus pravitatem; aeris quippe inclementiæ expoſiti in agricolationis operibus exercendis, modò auſtralibus, modò ſeptentionalibus ventis perflati, modò pluviis, ac rore nocturno madefacti, æſtivis ſolibus torrefacti, ut ut fortes, ac duro è robore nati, tam magnas mutationes tolerare nequeunt; quare modò ſudore difluentes, modò perfrigerati, victu pravo accedente, craſſorum, ac glutinoſorum humorum apparatum cumulant, unde malorum cohors ipſis incumbit. Sic in tota maſſa humorali febrili efferveſcentiâ concitatâ, facili negotio in Vaſis pneumonicis, ad quæ fit totius ſanguinis venoſi confluxus, craſſi ac lenti humores reſtagnant, ita ut, veluti pluries obſervavi, quotieſcumque aliqua epidemica pulmonaris conſtitutio graſſari incipiat, à ruſticana gente claſſicum canat, ac in illa tyrannidem exerceat; Eaſdem ob cauſas iis per-

ſæpè

ſæpè contingunt dolores colici, & affectio Hippocondriaca, quam ipſi appellant, *il mal del Padrone*, eò quòd talis affectio neſcio quid hyſtericæ paſſionis ſapere videatur; ob alimenta enim craſſa, & viſcida, multa in ſtomacho ac inteſtinis pituitoſi, & acidi ſucci fit congeſtio, unde inteſtinorum lancinatio, ac diſtentio ortum habent.

Cùm autem varia, ac diverſa, juxta regionum diverſitatem, & ſecundum varia anni tempora, agricolationis ſint Opera; Hyeme, ac ſub Veris initium morbis pectoris, fluxionibus ad oculos, Anginis laborare ſolent; quorum affectuum cauſa, ut diximus, eſt ſanguinis lentor & craſſities, propter quam pigro lapſu circulum ſanguis abſoluit, & facilè reſtagnans. Inflammationes variis in locis excitat Sanguis enim, qui hujuſmodi tempore, venâ ſectâ, emittitur, tam craſſus eſt, ut ceræ apiariæ, denſitate & colore, ſpeciem referat.

Nullum porrò hominum genus eſſe exiſtimo, in quibus majorem mutationem, idque brevi tempore, ſanguis ſubeat, quàm in ruſticana gente; iis enim, quibus verno tempore ſanguis denſus ac glutinoſus detractus eſt, ſub æſtatis initium, data alicujus morbi occaſione, vividus ac floridus apparet; tanta eſt exer-

citationis, ac laborum poteſtas, ut tam promptè in contrariam craſim tranſeat humoralis maſſa, quod non ſic in Urbana gente obſervatur.

Rem ſatis curioſam in noſtratibus Agricolis, ac in Pueris præſertìm, non ſemel obſervavi. Menſe Martio circa Æquinoctium, Pueri, intra decennium circiter, in magnam viſus hebetudinem incidunt, ac per totam diem parùm ac fere nihil vident, ſicque cœcorum ad inſtar palantes, & errabundi per campos diſcurrunt; ubi autem nox acceſſerit, ſatis commodè vident, quæ affectio ſine ullo remedio ſponte deſinit; nam circa medium Aprilis menſem acies oculorum priſtina reintegratur. Sæpiùs, ubi data eſt occaſio, horum Puerorum oculos obſervavi, & magnam in Pupilla dilatationem deprehendi. Affectum hunc Medici Mydriaſim vocant, in cujus cauſa exponenda non ſatis conveniunt Scriptores ut apud *Sennertum*, *Riverium*, *Platerum*, videre eſt.

Non multùm à pupillæ reſolutione morbum hunc differre tradit *Gorræus*; *Defin. Med.* mihi itaque viſum eſt, poſſe radios ſolares Martii menſis colliquationem aliquam in Cerebro, ac nervis viſoriis efficere, unde vueæ tunicæ tonus ac taſis diſſolvatur, ut in ſeipſam concidat. Pueri iſti in ſtabulis impenſè calidis, ac humentibus per

totam

totam hyemem degunt, hyeme verò ſo-luta, quod circa Æquinoctium contingit, erumpunt è latibulis, & nuda capita radiis ſolaribus exponunt, ex quo facillimè fit humorum diffuſio & liquatio, unde Pupillæ dilatatio, ac proinde viſus imbecillitas, ob nimiam lucem admiſſam; Sub finem Aprilis poſtmodum à ſolarium radiorum efficacia diſcuſſis, qui influxerant, humoribus, pupillâ reſtrictâ, ac naturali ſuæ tenſioni reſtitutâ, integra viſio ſine ullo remedio reſtituitur.

Æſtate porrò Agricolæ febribus acutis, ac ardentibus non raró corripi ſolent, ac præcipuè cum illorum corpora torrere cęperit *ira veſani Leonis*; ſicuti per autumnum dyſentericis fluxibus tentari ſolent, quorum cauſa in horarios fructus, aliaque errata in victu commiſſa videtur referenda. Cùm per Autumnum iis mos ſit cañabem, ac linum in aquis paluſtribus macerare, & hoc penſum fœminis præcipuè incumbat, ut faſces cannabinos in lacubus ac ſtagnis, in aqua ad Zonam uſque immerſæ, extrahant, ac abſtergant, illarum non paucæ poſt hujuſmodi ſordidum miniſterium acutè febricitant, & citiſſimè in Libitinæ cenſum tranſeunt, quod non tantùm ob cutis adſtrictionem, & prohibitum tranſpiratum, ſed etiam ob ſpiritus animales à tam horrida mephiti

phiti, quæ totam viciniam inceſtat, ad internecionem deletos, fieri credendum eſt. Profectò nunquam magis, nec ſine ratione, Urbanæ genti ſuſpecta eſt ruſticatio, quàm hujuſmodi tempore, cum Villæ omnes tetrum odorem expirant, quam ſolam cauſam agnoſcit *P. Kircher*, propter quam nonnullæ Civitates ſæviſſimam peſtem interdum expertę fuerint. Quam virulenti ſint halitus, quos effundunt aquæ, ubi macerata ſit cannabis, ſatis demonſtrat *Schenchius* in ſuis Obſervationibus, Petrus à Caſtro, Simon Pauli, & alii. Quanta ſit odorum vis in conſternandis, ſpiritibus animalibus ſatis norunt Mulieres hyſtericis paſſionibus obnoxiæ.

Scrutin. Peſtiſ. Se. 1 § 1.

l. 7. Ob. 8. De Febr. Pũcticul Quadri-par. Bot.

Non parum quoque Agricolarum ſanitati officit eorundem incuria, dum ante Bovilia, & Suilia, ac proprias domos, quæ Augiæ ſtabulum revera dici poſſunt, fimum pro Agrorum ſtercoratione cumulant, ibique per totam æſtatem pro deliciis aſſervant; quarę fieri nequit, quin fœdæ exhalationes, quę jugiter attolluntur, aerem inquinent. Hanc ob cauſam Heſiodus agrorum ſtercorationem damnabat, ſalubritati magis, quàm fœcunditati, conſultum volens.

Notat *P. Zacchia* Hortorum Cultores Cachexiâ, & Hydrope perſæpè laborare; cum enim in locis humidis ob aſſiduam

Q. M. L. l 5. Tit. 4. Q. 7.

duam irrigationem quâ, horti indigent, cogantur degere, non poſſunt illorum corpora, quin multum humiditatis combibant. Olitorem quendam memini me curaſſe, paraliticum factum; in uno crurum abolitus prorſus erat motus, illæſo ſenſu, in altero abolitus ſenſus, integro motu. Decocto Guajaci, multiſque aliis remediis poſt multos annos convaluit.

3. *Epid.* *Ægr.* 3. Hiſtoria extat apud *Hippocratem*, quam lubet referre; *Qui in Dealcis horto decumbebat, capitis gravitatem, & tempus dextrum doloroſum habebat, multo tempore; cum occaſione verò febris corripuit, decubuit.* In hujus hiſtoriæ expoſitione *Galenus* contra *Sabinum* excandeſcit, qui putabat hippocratico textui adjectum verbum illud, *horto*, tanquam id morbi anſa extitiſſet; *Galenus* etenim hortorũ aerem criminari viſus eſt, ob ſtercorationem, & arborum, veluti buxi, plantarumque conſimilium pravos halitus.

Qui etiam circa Prata habitant, iiſdem morbis tentari ſolent; Prata enim inſalubrem aerem ob eaſdem cauſas ut
Zach. l. cit. n. 14. plurimùm reddunt; hinc apud *Juriſconſultos*, *l. Pratum ff. de rer. & verb. Signif.* contra vicinum, qui agrum reſtibilem pratenſem velit efficere, intentari poteſt actio. Quare Pratorum Cultores, & Fœniſecæ gravia patiuntur incommoda.

At

At Agrorum Cultoribus, quorum tan-tanta eſt neceſſitas, quibus præſidiis ſuccurret Ars Medica? Noſtratibus Agricolis cautiones medicas ad præſervationem proponere, ridiculum penè videtur, quoniam de hac re, nunquam vel rarò Medicos conſulunt, ac ſi quis aliquid proponat, non ſunt ſervando. Solumodò animadverſiones aliquas in illorũ curatione ſervandas proponam, quotieſcumque ex prædictis affectibus ad Urbem delati in Noſocomiis decumbant, ſeu cum interdum, ſi ſint opulentiores, Medicum accerſunt. Prima cautio itaque in Pleuritide, aliiſque pectoris morbis ſit, ne tam liberaliter detrahatur ſanguis, uti fit in Urbana gente; illorum enim corpora ab aſſiduis laboribus attrita facilè exoluuntur; his accedit quòd ſanguinis ſyſtaſis tota ferè gelatinoſa ſit, & partium volatilium effœta; ſanguine propterea nimis largè detracto, vires concidunt, nec ſufficiunt ad morbum per anacatharſim exantlandum. Haud ſum neſcius, non deeſſe, qui ſentiant audentiùs ſecandam venam ubi ſanguis tam denſus appareat, ad motum illi, ut ajunt, conciliandum; quod equidem facile dictu eſt, ſed quot cautionibus opus ſit, ut per venæ ſectionem à parte, in quam ſanguis influxit, dimoveatur, videant apud Doctiſſimum

Bel-

de Sang. miſs. Prop. 6. *Bellinum*; Certum quidem eſt ſanguinem per ſuos ductus ſpontè, & vi ſuæ gravitatis, non moveri, ſed ab impetum faciente ſpiritu, mediante cordis motu, urgeri; quare labefactatis ſpiritibus, tantum abeſt, ut ſanguini motus concilietur, quin potiùs illi ſufflamen addatur.

l. 1. Eph. p. 96. Quærit *Ballonius*, cur Servorum, & Servarum corpora, dura alioquin, compacta, & ſolida, nec tam lubricæ valetudinis, uti corpora liberorum, cum ęgrotant, purgationibus, & venæ ſectionibus magis obruantur, quàm corpora, quę ſunt apertiora, ac molliora; varias rationes affert, quarum potiſſima eſt, quòd illorum corpora denſa ſint, ac à duris viſceribus diſtenta, adeoque non tam facilè purgantibus auſcultent, neque multum utilitatis ex phlebotomia referant, quod idem ad Agricolas transferri poterit. *Hippocrates* *7. in 6. Epid.* quoq; Conſtitutionem quandam deſcribit, in qua famulæ, quæ Anginâ corripiebantur, peribant, non ſic Virgines liberæ. Non ergo ſolùm ex habitudine corporum, ſed ex conditione quoque Vitæ, ac Artium, conſiderandi ſunt morbi, & curatio inſtituenda.

Non pauca igitur errata in gentium id genus curatione hanc ob cauſam committi video, eò quia ob virium robur credantur magna remedia faciliùs tolerare

poſſe

poſſe quàm urbanam gentem. Ego certè, nec ſine commiſeratione, paſſim videò miſeros Agricolas ad publica Noſocomia delatos, & Medicis junioribus è Schola nuper egreſſis commiſſos, validis Catharticis, & repetitis phlebotomiis penitùs exhauriri, nec quicquàm attendi inaſſuetudinem, quam habent ad magna remedia, neque virium imbecillitatem ob exantlatos labores; hinc eſt, quòd ex his complures in Stabulis ſuis malint occumbere, quàm in Noſocomiis, Venis cruore exhauſtis, ac ventre pharmacis exinanito, huic Vitæ extremum Vale dicere. Peracta meſſe in Agro romano quotannis ęgrotantium meſſorum turbâ implentur Urbis Noſocomia; nec ſatis liquet, num plures Meſſorum vitas falce ſua Libitina demetat, an Chirurgi phlebotomo.

Profectò mihi non ſemel admirari contigit, quomodo ex his non pauci acutis morbis laborantes evaſerint, non dicam ſine remedii ullius ope, quod haud quaquam miror, ſed cum diæta ſatis lauta, & opipara; ut ut enim pauperes ſint Agricolæ, ubi tamen eorum aliquis ægrotat, proximi accurrunt, ova ac pullos deferentes, ex quibus fercula componunt, quo pacto vim morbi vel eludunt, vel ab ærumnoſa vita, quam ducunt, citiùs ſe expediunt; unde apud nos vulgare dictum ef-

fluxit, ruſticanam gentem benè paſtam, ac ſaturam in Orci familiam tranſire, urbanam verò fame, ac inedia inter Medicorum cruciatus miſerè occumbere.

Ubi verò è morbo cœperint convaleſcere ad ſolitam diætam redeunt, Allia, nempe & Cæpas, quas pro bellariis, & victu analeptico avidè ſumunt. Medicamenti autem vicem acria iſthæc alimenta ſubire facilè crediderim; ſiquidem cùm illorum ſtomachus, ac tota maſſa ſanguinea ad acorem vergat, Autumno præſertim, poſt exantlantos Æſtatis labores, Cepæ & Allia, non ſecùs ac remedia antiſcorbutica, apta erunt ad gluten illud diſſolvendum, ac aciditatem temperandam. Ego multos ex his novi qui Allii, & Cæparum uſu cum vino generoſo media hyeme Quartanas febres fugarunt.

12. Meth. c. 8. *Galenus* hiſtoriam refert de quodam Ruſtico colico dolore correpto, qui ſibi medelam hanc paravit; cinxit ſe benè, mox allium cum pane comedit, & in conſueto opere tota die ſe exercuit, quo pacto à colico dolore ſolutus eſt: *Itaque*, (verba ſunt *Galeni*) *ipſe certè id Agreſtium Theriacem appellem, ac ſi quis vel Thracas, vel Gallos, vel denique, qui frigidam regionem incolunt, veſci Alliis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit*. Aliud remedium ad colicam ſedandam habent noſtrates Agricolæ,

colæ; folia Chamepithii accipiunt, contundunt, & cum Ovorum vitellis cataplaſma conficiunt, quod Ventri apponunt.

Satis curioſam Hiſtoriam habemus apud *Hippocratem*, cujus ſunt hæc ipſa verba. *Figuræ magis allevantes, velut qui ſarmenta manu nectebat, & obtorquebat, præ doloribus decumbens, correpta paxilli ſumma parte ſupra ſe ipſum infixa inhærebat, meliùs habuit*. Putat *Galenus* in commento (cùm *Hippocrates* partem dolentem non expreſſerit) dolorem in manu fuiſſe; cenſet *Valleſius*, colico dolore ægrum laboraſſe, & ligneo palo appoſito, ubi dolor magis ſeviebat, & quaſi conto perforabat, partem compreſſiſſe; tales enim dolores non parum ſublevari ait, *compreſſione forti, corporis jactatione, & mutatione figuræ*; quod ipſum in Ventris doloribus docet Natura, nimirùm ut manu, vel pugno partem, quæ dolet, comprimamus; ſic enim partis diſtentio, & in ſublime elevatio prohibetur. Eodem modo *Hippocrates* in Mulierum hyſtericis affectibus compreſſionem manu factam laudabat, ut intra ſuos fines Uterus coerceretur; quod remedii genus mihi non raro ſaluberrimum compertum eſt, ac multò magis, quàm tota hyſtericorum remediorum ſupellex.

3. in 6. Epid.

2. de Morb. Mul. n. 82.

Summatìm ergo, ut ea quæ fuſiùs pro

Agricolarum curatione dici poſſent, contrahamus; quantum uſu, ac ratione licuit deprehendere, illorum corpora laboribus infracta, victuq; pravo nutrita, tam largis & repetitis ſanguinis miſſionibus, & purgationibus non ſunt exhaurienda. Vomitoria faciliùs tolerant; Cucurbitulæ ſcarificatæ in continuis febribus, ſeu ob illorum magnam huic remedio confidentiam, ſeu ob quid aliud nobis ignotum, perſæpè mira preſtant; ſi quid ex alexipharmacis ipſis offerendum, ex familia volatilium deſumatur, Naturæ morem gerendo, proni enim ſunt ad ſudorem, æſtate non ſolùm, ſed etiam hyeme; in Viris enim exercitatis ſudores facilè prodire ſolent. Ubi verò luctari cum morbo deſierint, & convaleſcere incipiant, ad pauperes ſuos lares reditus illis permittendus, nec non ſolita familiaris diæta iiſdem permittenda. Non immeritò ſanè Herodicum Medicum irridebat *Plato*, quòd Artificibus Dięteticæ regulas vellet præſcribere.

3. de Repub.

Sic ergo compendiaria curatione id hominum genus regendum exiſtimo, alioquin ob prolixam, & variam remediorum ſupellectilem, ſenſim tabeſcit ruſticana gens, *ægreſcitque medendo*.

De

De Morbis Caſtrenſibus.

CAPUT XLII.

MIlitaris Diſciplina, quæ ſatis antiquam cum Literis litem habet de dignitate ac præſtantia, & quęnam ſit aptior ad nominis immortalitatem comparandam, hoc habet in quo à reliquis Artibus differt, quòd cæteræ ad Vitam, qua nihil pretioſiùs, ſuſtentandam, hæc ad illam prodigendam videtur inſtituta. Profectò noſtra hac ætate nullum calamitoſiùs vitæ genus excogitare licet, quam illud, quod milites, gregarii ſaltem, ducunt, tum in acie, ac Arcium oppugnationibus, tum in hybernis quoque, ſive ob diverſam à Veteribus pręliandi formam, ſive ob neglectam militarem diſciplinam, cum non eâ diligentiâ, ut olim, bonę Militum valetudini conſulatur. Miſerabili enim Militiæ, quæ à ferro, & igne ab expeditione aliqua ſuperſtes fuerit, ſępe numero malorum incumbit Cohors, raròque evenit, ut à maligna aliqua Epidemia Exercitus non decimentur. Hinc celebres, ſeu potiùs infames, ſunt febres Caſtrenſes, aliique morbi exitiales, & contagioſi, qualis fuit febris Ungarica, quæ primò caput extulit

anno 1566. in Pannonica expeditione Maximiliani II. Imperatoris contra Solymanum, quam Febrem *Sennertus* rite deſcribit, & Militarem, ſeu Caſtrenſem, appellat, utpote in Caſtris à pravis alimentis, & aquis corruptis enatam, quibus alias tamen cauſas adjunctas fuiſſe idem teſtatur, ſcilicet vigilias, ingentes labores, pluvias, æſtus, frigora, inopinos terrores, ac mille alia incommoda, quæ non norunt, niſi qui ea experti fuerint.

l. 4. c. 14. de Feb.

Nihil tamen æquè morborum phalanges in Caſtra invehere poſſe crediderim, quàm Caſtrorũ ſordes, & neglectam munditiem. Divino edicto olim Iſraelitis interdicebatur, ne intra Caſtra alvinas fœces auderent deponere, ſed extra ipſa; imò in Terra facto foramine, in illo alvum exonerarent, mox fœces operirent, quem in finem quilibet Miles paxillum ad latus acuminatum geſtare tenebatur pro neceſſario hoc munere, quod ipſum apud Turcas, quorum Militia corporis munditiei magis ſtudet, ritè obſervari accipio. Hæc autem ſunt Deuteronomii verba. *Habebis locum extra Caſtra, ad quem egredieris ad requiſita naturæ, & habebis paxillum cum armis tuis, cùmque ſederis per circuitum, & egeſta operies, quo relevatus es; Deus enim ambulat in medio Caſtrorum.* Ego quidem in Caſtris Medicinam me

c. 23.

nun-

nunquam feciſſe fateor; ab iis tamen Medicis; qui magnos Exercitus comitati ſunt, accepi; tam gravem mephitim in Caſtris interdum per æſtatem perſentiri, ut nullum antrum Charonæum graviùs fœteat; mirum itaque non eſt ſi peculiares, & inobſervati in Civitatibus morbi emergant, qui peculiari nomine ſint donati; & particulares curationes mereantur. Non defuere propterea Doctiſſimi Viri, qui in id ex profeſſo incubuerint, ut *Raymundus Mindererus*, qui Tractatum edidit de Militari Medicina, necnon *Henricus Screta*, qui egregiè ſcripſit de Febre maligna Caſtrenſi.

Ego quidem in Caſtris longè diverſam eſſe Medicinæ faciem, ab ea, quæ in Civitatibus viſitur, & exlegem eſſe cenſebam, ut cum quadam tameritate eſſent rapienda remedia. Sicuti enim Caſtrenſis vita brevis eſſe conſuevit, ita inibi Artem medendi non adeò longam eſſe debere exiſtimabam; ſed expeditam, & ſicuti occaſio eſt præceps, ita experimenta eſſe periculoſa, ſicque Medicum, etiamſi velit, ob inopinos caſus, & frequentem Caſtrorũ mutationem, præſtare ſe non poſſe opportuna facientem, neque Egros ipſos. Verùm à Clariſſimo Viro D. Georgio, Errico Barſntorff, Sereniſſimæ Ducis Hannoverenſis Archiatro, dum Mutinæ dege-

ret, accepi, Medicinam in Caſtris non adeò rudem eſſe, neque tam irregularem, ut vulgò creditur, cùm Principes, ac Exercituum Ductores, tum ſibi, tum ſuis copiis peritos Medicos cum magna pharmaceutica ſupellectile, magniſq; ſtipendiis conductos, adeſſe velint, ſicuti in Trojano bello Machaonem Medicum, ac celebrem Chirurgum inter Græcos fuiſſe legimus. Ab hoc igitur Doctiſſimo Viro, qui in Hungaria quinque numeroſiſſimis Caſtris, cum Brunſuicenſibus, & Luneburgenſibus copiis interfuit, multa ſcitu digna intellexi, quæ hìc referam, ut hoc penſum meum pro Militaris diſciplinæ beneficio, ſi non proprio, ſaltem alieno Marte, abſolvam.

Ad duo potiſſimùm capita (exceptis vulneribus, quæ ſunt Militiæ præmia) morbos Caſtrenſes refert Vir Clariſſimus, Febrem ſcilicet malignam, & Dyſenteriam; reliquos autem morbos, horum duorum tanquam prodromos, vel pediſſequas ſtatuit. Febrium malignarum cauſam proximam, & immediatam miaſmati virulento in maſſa ſanguineo concepto, & radicato acceptam refert, cauſam verò occaſionalem Caſtris in eadem ſtatione diu manentibus, hominum, & animalium cadaveribus, necnon illorum excrementis non obrutis, quæ omnia

pra-

pravis halitibus aerem inquinare valeant, & in Vitæ penetralia malignas particulas invehere. Malignitatem hanc in Acido impuro volatili ſummèque activo, & tam humorum, quàm ſpirituum, mediante fermentatione, deſtructivo, conſtituit. Malignas has febres, circa finem Æſtatis ut plurimùm excitari ait, quas poſtea comitantur cephalalgiæ, deliria, convulſiones, fluxus colliquativi, ceu cauſam effectus. Ex ejuſdem obſervatione Febres hæ malignæ Caſtra deſerunt, ac receptui canunt, ſimul ac frigus nocturnum invaleſcere incipiat; Sole ſiquidem recedente, magis conſtringitur Aeris textura, & fœtidæ exhalationes intra propriam mineram ſe recondunt, unde fœtore hoſtili, & actuatione Acidi ſolaris, ceſſantibus, ceſſat quoque malignitas.

In Aere igitur corrupto, ac inquinato, malignitatis ſeminium illud hoſpitari ait, quod Febrem Caſtrenſem gignat ac nutriat, adeo ut ſi ullus morbus ſit cui verè τὸ Θεῖος *Hippocratis* conveniat, maximè Caſtrenſibus Febribus debeatur, quod etiam de remediis, quæ iiſdem adhibentur, affirmandum. Morbos autem, in quibus Veteres divinum aliquid agnoſcebant, Aeri geneſim ſuam debere ex ejuſdem *Hippocratis* teſtimonio ſatis liquet, qui morborum principium ex Cœlo, Aere ſcilicet, *de flat. n. 4.*
dedu-

deducit, & Auctorem, & Dominum eorum quæ noſtris corporibus accidunt, Aerem appellat, quamvis *Helmontius Divinum illud* pro fermenti admiranda proprietate interpretandum velit. Notat Vir Clariſs. *Hippocratem* in libro de Morbis principium morbi ex Cœlo appellaſſe ἀνεπιτήδειαν, & in libro de veteri Medicina eodem vocabulo quoque humorem acidum dulci oppoſitum vocaſſe, unde contagium ex Aere ſuſceptum per acidum volatile ſatis commodè videtur exponi poſſe.

In Igno. Hoſp. l.4.n.26. n. ultim.

Symptomata, quæ Febres has caſtrenſes prænunciant, ſunt perturbatio quædam, ac ſui diſplicentia, quam ęgri perſentiunt, mox una, vel altera horripilatio, manifeſtum miaſmatis virulenti indicium. Symptomata verò Febrem hanc comitantia ſunt vigiliæ, deliria, magnus æſtus, anxietates circa præcordia, ſomnolentia oppreſſiva, capitis dolores, ac perſæpè ſudores uſque ad morbi ſtatum.

Ad bonum, vel malum morbi eventum prænunciandum, ſudoris præſentiam, vel carentiam attentè conſiderandam inquit; ſiquidem ſi cum pulſu magno ſudor, licet à principio, obſervetur, penè certam ſalutis ſpem licet prædicere, quamvis magnis ſymptomatibus vexentur ægri, ſicuti plurimos abſque ſudore, licet

cet mitiùs degere viderentur, inopinatò extinctos vidiſſe ait; neque adeò referre, ſi in diebus judicatoriis non appareant, cùm etiam boni ſudores ab *Hippocrate* dicantur, qui efficiunt, ut faciliùs feratur morbus. *Præ-not. n. 5.*

Quoad Febrium curationem harum, funeſtam ut plurimùm Venæ ſectionem ſibi obſervatam teſtatur, & ab illa religiosè abſtinuiſſe; quare poſt unam, vel alteram horripilationem, antequam miaſma virulentum vitæ penetralia altiùs ſubiret, ſtatim alexipharmacum aliquod volatile exhibebat, veluti Tincturam bezoardicam *Vvedelii* cum ſpiritu Cornu Cervi rectificati, cæteris verò diebus Cardiacum aliud magis temperatum, uti pulverem Contriervæ, Cornu Cervi, Salis viperini ſingulis ſex horis, donec largus proflueret ſudor, quo fluente, mitiùs agebat, remedii doſim, & frequentiam ſenſim diminuendo; quo tempore, niſi maxima urgeret neceſſitas, alvum non ſollicitabat, cùm ab alvo ſoluta, ſudorem, & tranſpiratum ſiſti videret; quem tranſpiratum decocto avenæ cum radicibus Scorzoneræ, raſurâ Cornu C. & ſimilibus promovebat. Satis feliciter Veſicantium uſum ſibi ceſſiſſe ait, in tribus potiſſimum caſibus, ſcilicet in ſomnolentia, capitis doloribus, & ſub cute latitantibus peticulis,

lis, brachiis & femoribus illa apponendo.

Eadem penè methodo caſtrenſes Dyſenterias curandas putat, eadem bezoardica bis vel ter in ipſo principio, opiatis in parva doſi permixta, propinando, ut coercito humorum ad alvum impetu, laxatiſque partium nervoſarum fibris, ſudori fores liberiùs paterent, eodem tempore Corpus ſtragulis benè contegendo, & cruſtam panis ſpiritu Vini calido impręgnatam Umbilico apponendo. Habito autem juxta votum ſudore, ſi Corpus purgatione aliqua indigeret, pulverem laxativum ex Rhab. Corall. rub. præp. Cornu C. uſti in juſculo propinabat; quo bis, vel ter repetito, malum ſæpe ſuperatum vidit, exhibito poſtea, ſi opus eſſet, medicamento aliquo ſtomachico ad appetentiam ſuſcitandam.

Ad tormina verò ſedanda, nervina carminativa opiatis ſociata valde commendat, qualis eſt mixtura polychreſta, à Clariſs. *Vvedelio* in Opiologia deſcripta, & Sacculi paregorici ex floribus Chamemeli, ſeminibus lini, furfure, & Sale facti Si verò diutius Cruoris fluxus perduret, uſum ſalutarem præſtare ait abſorbentia & ſtiptica; ſic hujuſmodi remediis, è Caſtris Venæ ſectione ablegata, caſtrenſes morbos faciliùs expugnari deprehendit.

Quoad unitatis ſolutæ morbos, Vulnera

nera ſcilicet, quod ſępè evenit, rem notatu dignam obſervavit Vir Clariſs. ineſſe iis neſcio quid caſtrenſe, ac malignum, quamvis Vulnera eſſent leviſſima, nec mali quicquam de illis liceret ſuſpicari; obſervavit enim in diuturnis Arcium obſidionibus, vulnera omnia cum contuſione, veluti Sclopetorum, ac præſertim in capite, ut ut leviuſcula, curatu eſſe difficillima, ac licet ſummâ diligentiâ tractata, cum ſummo tamen Chirurgorum dedecore perſæpè lethalia fuiſſe, superveniente nimirum inflamatione, ac poſtmodùm gangræna, ut locus interdum ſuſpicioni fuerit, hoſtes obſeſſos veneno plumbeas glandes armaſſe. Verùm cùm à deſertoribus habitâ notitiâ, idem fatum quoque ex ſuſceptis vulneribus obſeſſos ſubiiſſe, de malignitate per aerem vulneribus communicata, dubitari cœptum, ideòque bezoardica terrea & abſorbentia, cum cæphalicis vulnerariis præſcribendo, feliciores vulnerum inſtituebantur curationes, non omiſsâ interim vulneratę parti remediorum ejuſdem indolis applicatione, vulneribus iniiciendo per ſiphunculum decoctionem Abſinthii, Scorzoneræ, rutæ, cum melle mixtam, ſive digeſtivo Oleum Hypericonis Balſamum peruvianum & ſimilia commiſcendo.

Rem oppido curioſam ab eodem Clariſs.

riſs. Viro rerum omnium obſervatore, accuratiſſimo accepi, quam eſſe ait ſatis frequens in caſtris malum, quod non ſolùm gregarios milites, ſed etiam nobiles & generoſos Viros invadat, nimirùm, improviſum quoddam ac ardens Patriam, ac ſuos reviſendi deſiderium, germanica lingua (das Heimvvche) dictum, quod ominoſum ut plurimùm eſſe conſuevit. Tali enim deſiderio correpti, aut morbo aliquo, aut cæde intereunt, vixque, ut idem ait, ex centum unus evadit, adeò ut in caſtrenſe proverbium ceſſerit. *Qui Patriam quærit, Mortem invenit.*

Noviſſe præterea ſe inquit, non ultimæ claſſis Viros, aliàs ſatis magnanimos, ad ſolam alicujus expeditionis denunciationem, non aliter ac fulmine tactos, futuræ mortis idæam in mente ſubitò ſibi fabricaſſe, ac tanta certitudine ex imminenti conflictu mortem ſecuturam prænunciaſſe, ut die ad pugnam antecedente, Amicis extremum Vale non ſolùm dixerint, ſed bona ſua diſtribuendo, corporis ſui ſepulturam illis ſeriò commendarint, ſicque eos poſtmodum in pugna cecidiſſe.

Hunc animi morbum, ob altiùs impreſſum pavoris ſigillum, & triſtiſſimam mortis imaginem menti occurſantem, curari ait Charactere alio quodam contrario, ſcilicet fiduciæ pentaculo, tempe-

ſtivè

ſtivè tamen, & priuſquam morbus altiores agat radices; & hoc pacto per appenſum ſigillum ſpiritus antea veluti ligatos ſolvi, ac mortis imaginem aboleri.

Id autem naturaliter contingere, nequaquam verò propter vim aliquam hujuſmodi pentaculis inſitam, credendum eſt, ut, ſicuti imaginationis vis, & concepta mortis imago milites in tantam animi dejectionem perducit, ſic ejuſdem imaginationis poteſtas per creditam, licet ex ſe nullam, Sigillorum dinamym, impreſſam pavoris & mortis imaginem è mente eliminet. Multa de Amuletis, & Periaptis apud varios Scriptores extant, qui tamen ut plurimùm nullam phyſicam virtutem iiſdem impertiunt, niſi eam quàm credulæ mentis paſſiva deceptio illis indulſerit: Adeò verum eſt, quod ſcripſit *Seneca*, *Quędam nonniſi decepta ſanari*. In hanc rem ſuccurrit, quod apud *Carteſium* de vi imaginationis olim legi; eam enim eſſe dixit, ut ipſius imaginationis abductio maximum ſit ægritudinis remedium. *Etenim*, ait ille, *ſi quis animo compoſito ſpectet continuò tragædias, attamen mœror aliquis contrahetur, illius animus ad ſuſpiria aſſuefiet, Cor & Fibræ contracturam patientur, unde ſanguinis circulatio ſegnior evadet, & obſtructiones in Hepate, ac Liene generabuntur; ex adverſo,* *Ep. 23.*

ſi quis

ſi quis variis ægritudinibus vexetur, & animum ac intellectum, quantùm poſſit ab illis abducat, objecta læta, ac mentem exhilarantia cogitando, ad bonam valetudinem ſibi viam ſternet.

Rem haud minùs curioſam mihi enarravit idem Vir doctiſſimus; ſibi nempè obſervatum, poſt commiſſum aliquod prælium, quòd Cadavera in ſolo ſtrata, ac veſtibus, uti mos eſt, denudata, omnia ferè pudenda habeant turgida ac diſtenta tanquam ad pugnam veneream parata, ſic in fœminis quoque interemptis, muliebria rigida, ac tentigine quadam contracta admiratum eſſe. An id fieri credendum, quòd Milites ad pugnam prodeuntes magno furore ac rabie perciti, omnes ſpiritus, ac ſanguinem (uti proprium eſt iræ ac furoris (è corporis penetralibus ad extima propellant, ut hoſtem ſibi obvium proſternant, ideòque in pugna proſtrati, ac cœſi, ſicuti vultu, licet mortui, adhuc furorem & minas ſpirant, ſic genitalia, ob ſpiritus inibi captivos detentos, poſt mortem convulſa retineant? Longè profectò diverſam faciem eſſe eorum, qui ex morbo aliquo, ſive acuto, ſive chronico, ſuis in ſtragulis intereunt ab iis qui violenta morte intereunt, multòque magis, qui Martis Victimæ in acie mactantur, ſatis perſpectum eſt. De Milite Romano in-

can-

Cannenſi prǫlio narrat *Valerius Maximus*, *l.3.c.2.*
quòd cùm mutilus ad retinenda arma, inutiles manus haberet, ſpoliare ſe conantis Numidæ cervicem complexus, os, naribus & auribus corroſis, deforme reddidit, inque plenæ ultionis morſibus expiravit.

Iſthæc mihi communicata referre lubuit, iis non ſolùm, ut reor, quibus medicinam in Caſtris facere volupe ſit, uſui futura, ſed iis quoque, qui in Civitatibus, & Oppidis medicæ praxi addicti ſint: etenim, bellica tempeſtate Provincias, & Regna vexante, cùm perſæpe contingat ut militares copiǫ ab ǫſtivis expeditionibus in proximas Civitates & Oppida ad hybernandum ſe recipiant, facilè hujuſmodi occaſione morbi Caſtrenſes curandi occurrunt. Annis elapſis cùm Militiæ Germanæ hiſce in regionibus hyberna Caſtra ſtatuiſſent, Febres, & Dyſenterias, quales apud Auctores leguntur, mihi obſervare contigit, multoſque præclaros Viros ſcio interiiſſe, quibus à Medicis militaris medicinæ, & genii Caſtrenſium morborum ignaris, adminiſtrata ſunt intempeſtiva remedia, ut Venæ ſectiones & valida purgantia, potiſſimâ indicatione miaſma illud virulentum, & efferum, perdomandi, & per cutis ſpiracula eliminandi, vel neglectâ, vel ignotâ. Expe-

rientia itaque rerum magiſtra in curandis hujuſce indolis morbis tali methodo procedendum oſtendit. Quotieſcunque igitur ſe ſe offerat occaſio, conſulendi citati Scriptores, *Mindererus*, & *Screta*.

De Feb. ca. I. Penes *Helmontium*, quoque Febris cujuſdam, fit mentio, quæ totam ſuam tragœdiam ſint ullo caloris ſenſu peragit, quam Febrem Caſtrenſem appellat, de cujus Febris ingenio, & more quædam leguntur ſcripta apud *Regnerum Graaff*, *Cornelium Bontekoe*, *Etmullerum*, & alios. Omnes itaque, qui hac de re ſcripſere, unanimi ferè conſenſu obſervavi horum affectuum cauſam in acidum volatile, corroſivum, efferum, realgarinum referre, ideòque hujuſmodi venenum invertendum, infringendum, ac potiſſimùm Salium volatilium uſu per glandulas cutaneas abigendum.

de Suc. Panc. Diatrib. de Feb. T. p. c 17. de Feb.

De Literatorum Morbis.

CAPUT ULTIMUM.

ARtificum agmen claudant tandem Literarum Profeſſores, neque probro ducant, vel mihi ſuccenſeant, ſi in hujuſmodi albo reponantur; nam & ipſi, ſicuti cæteri Artifices, ex literarum cultu, ſi non magnos cenſus, uti negotiatores,

tores, quæſtum tamen, & non vulgares commoditates ſibi comparant; perpaucos enim, noſtra hac ætate ſaltem, eſſe video, qui literis operam dare velint, niſi illis à principio res fuerit anguſta domi. Adeò verum eſt, Neceſſitatem Artium Mechanicarum, ac Sapientiæ quoque Magiſtram eſſe. Sic *Ariſtophanes* ſcripſit, *in Plut. Act. 4.* ſublata è Mundo Paupertate, ac *Pluto*, ideſt divitiis, omnia everſum iri, nullumque Sapientię & cæterarum Artium Cultorem futurum; hæc ſunt illius carmina, dum Paupertatem ſic loquentem in Scenam inducit,

εἰ γὰρ ὁ πλοῦτος βλέψειε πάλιν διανέμειέ τ' ἴσον ἑαυτὸν,
οὔ τε τέχνην ἂν τῶν ἀνθρώπων, οὔ τε σοφίαν μελετῴη.
οὐδεὶς, ἀμφοῖν δ' ὑμῖν τούτοιν ἀφανισθέντοιν, ἐθελήσει
τίς χαλκεύειν, ἢ ναυπηγεῖν, ἢ ῥάπτειν ἢ τροχοποιεῖν,
ἢ σκυτοτομεῖν, ἢ πλιντουργεῖν, ἢ πλύνειν, ἢ σκυτοδεψεῖν.
ἢ γῆς ἀρότροις ῥήξας δάπεδον, καρπὸν δηοῦς θερίσασθαι,
ἢν ἐξῇ ζῇν ἀργοῖς ὑμῖν, τούτων πάντων ἀμελοῦσιν.

quæ carmina latinè ſic reddidit Andreas Divus Juſtinopolitanus.

Si enim Plutus videbit iterum, dividetque æqualem ſe ipſum,
Neque artem hominum, neque ſapientiam exercebit
Nullus; ambobus autem nobis his deſtructis, volet
Quis æris eſſe Faber? vel naves facere? vel ſuere, vel rotas facere?

Vel coria incidere? vel facere muros, vel lavare, vel pelles tingere?
Vel terræ aratris rumpens campum, fructum Cereris metere?

Ut plurimùm ergo qui ingenio valent, ſi egeſtas premat, ac ſpes affulgeat divitias comparandi, literarum ſtudio totos ſe dedunt, ſibique ſplendidum cenſum parant, necnon multam exiſtimationem, apud Nobiles Viros, quibus poſtea ad Literatorum fores pulſandum, ut conſilia expoſcant. Verùm Literarum cultura licet uberem opum, & gloriæ meſſem reddat, tribulos quoque, ac improbam malorum ſegetem ſuis Cultoribus non rarò progerminat. Literati ergo homines, qui, ut ait *Ficinus, quantùm mente, & cerebro negotioſi ſunt, tantùm corpore otioſi ſunt*, omnes fere vitæ ſedentariæ incommoda, demptis Medicis Clynicis, ſubeunt. Nihil notiùs, quàm Hominem ſedendo Sapientem fieri; tota ergo die ac nocte ſedentes inter literarum oblectamenta corporis damna non ſentiunt, donec non intellectæ morborum cauſæ ſenſim obrepentes eos lectis affixerint. Jam ſuperiùs innuimus, quas noxas inferat Sellularia vita, quare circa id non ultrà immorabor.

de Stud. Val. tu. c. 3.

Vitæ quoque Statariæ incommoda non rarò experiuntur Literarum Profeſſores, multos enim ex iis paſsìm viſere eſt, qui,

ut

ut ſedentariæ vitæ, quæ tam malè audit, evitent damna, *in contraria currunt*, dum ad multas horas, ac totos fere dies, ſtant erecti libros evoluendo, quod non minùs, imò forſan magis noxium, quàm ſi ad opus ſuum ſedendo incumberent.

In univerſúm porrò Literati omnes ſtomachi imbecillitate laborare ſolent. *At imbecilles ſtomacho, quo in numero magna pars urbanorum, omneſque pene literarum cupidi &c.* ajebat *Celſus.* Nullus enim fere eſt, qui ſeriò literarum ſtudio det operam, ac de ſtomachi languore non conqueratur; dum enim Cerebrum concoquit ea, quæ ſciendi libido, & literarum orexis ingerit, non niſi malè poteſt concoquere Ventriculus ea, quæ fuerint ingeſta alimenta, diſtractis nempe ſpiritibus animalibus, & circa intellectuale opus occupatis, vel iiſdem ſpiritibus non adeò pleno influxu, uti opus eſſet, ad ſtomachum delatis, propter fibrarum nervearum, ac totius nervoſi ſyſtematis in altioribus ſtudiis validam contentionem. Quantùm enim ad Viſcerum omnium naturales functiones ritè obeundas conferat, ſi non ſucci nervei, de quo adhuc non ſatis conſtat, ſaltem ſpirituum animalium influxus, ex partium paralyſi laborantium contabeſcentia ſatis liquet; quamvis enim ob perennem arterioſi ſan- *l. 1. c. 2.*

 gui-

guinis affluxum vitali ſucco fruantur, attamen humore illo, ſeu quidquid ſit illud, quod per nervos ad eas defertur, orbatæ, gracileſcunt.

Hinc ergo cruditates, flatuum ingens copia, corporis totius pallor, & macies, partibus geniali ſucco defraudatis, ſummatim omnia damna, quæ cacochyliam conſequuntur, ortum ducunt. Sic Studioſi paulatim, licet Joviali temperamento præditi, ſaturnini, ac melancholici fiunt; ſic dici ſolet, melancholicos eſſe ingenioſos; at forte aptiùs, ingenioſos fieri melancholicos, ſpirituoſiori nempe ſanguinis parte circa mentis opera abſumpta, magis verò fœculenta, ac terreſtri intùs relicta.

Non ibo tamen inficias, quin ad id multum conferat corporis temperies ad melancholiam pauliſper vergens, cum moderata cæterorum humorum mixtura.
Li.1.c.3. Varias quidem cauſas affert *Ficinus* in libro, quem in Studioſorum gratiam conſcripſit, quare Literàti melancholici ſint, vel fiant, quarum alias ex Aſtronomia, cui potiſſimum erat addictus, deducit, alias ex naturali philoſophia; quæ omnes ad vehementem vitalium ſpirituum motum, & diſſipationem referuntur, unde ſanguis ater efficitur. Melancholicis ergo paſſionibus obnoxii ſunt ut plurimùm

lite-

literarum Profeſſores; eòque magis ſi à primordiis tale temperamentum ſortiti fuerint; ſic habitu graciles, luridi, plumbei, moroſi, ac ſolitariæ vitæ cupidi, obſervantur qui verè Literati ſunt.

Oculorum imbecillitati præterea obnoxii paulatim redduntur; legentes ſiquidem, & ſcribentes intento obtutu non poſſunt, quin Viſionis læſionem perſentiant, quod malum fovent dum literas minutas ſcribunt, quod familiare eſt iis, qui prompti ſunt ingenii. Curioſum certè eſſet, ſi veritati congrueret id quod propoponit *Ariſtoteles*, quare, qui luſcioſi cognominantur, literas minutas ſcribere conſueverint; mirum eſt, inquit, *ut qui obtuſis ſint oculis, rem faciant, quam eorum facere intereſt, qui acumine valeant oculorum;* varias hujus rationes affert, ſicuti & *Plempius*, qui ait, ſe aliquando dubitaſſe, quin hæc affectatio quædam eſſe poſſet, ut ſani, & vegeti viſus eſſe viderentur. Verùm ego non paucos Myopes novi, qui ſatis amplis literis ſcribere ſoleant. Indubium tamen eſt, quòd qui minutiùs ſcribere conſueſcant, ſibi curtiorem viſum reddant, & Myopiam ſibi paulatim adſciſcant; ſic etenim Oculus aſſueſcit ad proxima ſolùm videnda, ac retina ex tali aſſuefactione in ſitu à pupilla magis remoto obfirmatur, atque obdureſcit, adeò, ut

Se. 31. Prob. 8. & 15.

lib. 4. Ophtal. c. 42.

mobilitas illa, quam oculo impertita eſt Natura, aboleatur.

Affectu quoque Myopiæ contrario interdum laborant, qui ſcriptioni, ac lectioni nimis addicti ſunt, adeò ut temporis progreſſu objecta ab oculo longè remota tenere iis neceſſe ſit, quod vitium Senibus familiare eſt; etenim cùm incurvi, ac proni ſcribant ac legant, facilè humor cryſtallinus ad pupillam prolabitur, eamque obturat, ac cœcitatem inducit. Hanc eſſe cauſam quare in Equis, aliiſque animalibus frequentiùs viſionis noxæ contingant, ait *F. Platerus*, cùm enim prona incedant, oculi humores ad anteriora ſenſim feruntur, ibique ſubſiſtunt.

T. 1. Prax. Med. c. 3.

Præterea literarum ſtudioſi, cum legendo, & ſcribendo capite, ac pectore inclinato libris incumbant, Ventriculum, & Pancreas comprimunt, ex qua compreſſione ſtomachus oblæditur, & ſucci pancreatici per ſuos ductus curſus inhibetur, unde poſtea Viſcerum naturalium œconomia perturbatur; hanc ſucci pancreatici interceptionem ob talem corporis ſitum advertit *Dolæus*, in hypochondriacis affectibus valde noxiam. Nephritis quoque & Arthritis, quæ Vitæ ſedentariæ pediſequæ ſunt, Literatorum morbis comites ſe jungunt; perrarò autem quis arthriticus eſt, quin fiat nephriticus,

Encycl. Med. l. 3. de Morb. Abd. c. 11.

non

non tam, quòd in Arthriticis lecto, ſeu ſellæ affixis, lumbi ac renes, ob aſſiduum decubitum, & ſeſſionem graviter fatigentur, quàm quòd utriuſque affectus eadem ſit materialis cauſa. *Eraſmus* in quadam Epiſtola ad amicum ſuum arthriticum, poſtquam multùm de ſuo Tortore, calculo nempe, quem geſtabat in renibus, conqueſtus eſſet, ſcripſit, ſe & amicum illum eſſe affines, imò cognatos, duarum quippe Sororum Maritos, ac illius Uxorem ſibi intimè jungi abſque ulla adulterii ſuſpicione. *Vid. Beverou. de Ren. Cal.*

Nulli porrò præ cæteris Literarum Profeſſoribus ſtudiorum laboribus magis atteruntur, quàm qui Operum editionem in publicum moliuntur, nominiſque ſui immortalitatem in animo habent inſculptam; de iis tamen loquor, qui verè ſapiunt, nam complures ſunt, qui ſcribendi cacoethe detenti, rerum malè conſarcinatarum editionem, ac abortus potiùs, quàm maturos fœtus properant, non ſecus ac Poetæ quidam, qui centum carmina compingunt, ſtantes *pede in uno*, ut ait *Horatius*. Viri ergo ſapientes, qui nominis ſui, famæ & exiſtimationi in longum tempus proſpiciunt, diurnis ac nocturnis laboribus ſe conficiunt, ut aliquandò pereant, antequam pariant. Non tam verò malè plectuntur in ſtudiis, qui ſolùm ſcire con-

contenti ſunt; quod alii ſciverint, & ſcripſerint, optimumque cenſent, *aliena frui inſania*, ut ſcripſit *Plinius* de iis, qui novas Ædes nunquam fabricari velint, ſed ab aliis extructas lubentiùs emere, & incolere.

Quoniam *Plinii* facta eſt mentio, hic dictum illius memorabile ad rem noſtram ſpectans, quod multorum ingenia hactenùs exercuit, ac torſit, præterire nefas ducerem; ſic ergo *Plinius*. *Atque etiam Morbus eſt aliquis per ſapientiam mori*. Qualis ſit morbus iſte, de quo intellexerit *Plinius*, tot ſententiæ, quot capita: Varias doctorum hominum opiniones recenſuit Celeberrimus *Gaſpar à Rejes* in Jucundarum Quæſtionum campo, ubi *Mercati*, *Mercurialis*, *Jo: Pinedæ*, *Salmaſii*, *Dalechampii*, *P. Ludovici della Cerda*, aliorumque ingenioſiſſimas expoſitiones refert, ut apud eundem videre eſt, cùm nonnulli intelligendum velint *Plinii* locum de morte in ſenili ætate, cujus propria eſt prudentia, ut *Mercatus*; alii de Quartana Febre, quæ ſapientiâ, ac quadam veluti intelligentiâ, ſtatis diebus, & horis aggrediatur, ut *Jo: Pineda*; alii in verbo mendum, ob Scriptorũ incuriam, eſſe putent, & pro verbo illo, *per ſapientiam mori*, reponendum aliud, *per deſipientiam mori*, *ut Mercurialis* de Phrenitide; alii de divinandi

lib. 7. H. N. c. 50.

Quæſt. 100.

facul-

facultate, quam nonnulli animam agentes interdum acquirunt, futura quædam poſt ſuum obitum prænunciantes, ut *P. della Cerda*; alii tandem, ut modò citatus *Gaſpar à Rejes*, de Paraphrenitide, diaphragmate vulnerato, vel percuſſo, eò quòd Veteres in hac corporis parte Prudentiæ ſedem collocarent.

Tot Clariſſimorum Virorum ſuffragiis, meum, qualiſcumque ſit, calculum addere liceat; *Plinium* ſcilicet tot periculis, tot caſibus, tot morbis, quibus Vita noſtra continuò petitur, adnumerare quoque voluiſſe cauſam occaſionalem, ob quam Mors perſæpè contingat, Studium nempè Sapientiæ, quæ ſuos Cultores ad præproperam mortem non raro perducit, ita ut in morborum Claſſe morbus ſit aliquis, quem Medici non adverterint, ſcilicet *per Sapientiam mori*.

Non poſſum quin in hanc rem auream *Platonis* ſententiam recenſeam, quâ mirificè explicatur, quomodo literarum ſtudium varias ægritudines accerſat. Statuens ergo Vir ille Divino ingenio excellens, Hominis pulchritudinem, ac ſanitatem in commoderatione quadam, ac proportione inter Animam, & Corpus, ſic ſcripſit. *Quando Anima Corpore admodùm potentior eſt, exultatque in eo, atque effertur, totum ipſum intrinſecùs quatiens languoribus* *in Timæo p. 495.*

bus implet. Quando etiam ad dicendum, inveſtigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit prorſus corpus, & labefactat; Denique cum ad dicendum, diſſerendumque privatìm, & publicè ambitioſa quadam concertatione contendit, inflammat Corpus, atque reſoluit; nonnunquam etiam deſtillationes, fluxuſq; commovens Medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias cauſas judicare. En quomodò Literati; qui

Ingentes animos anguſto in pectore verſant,

dum intemperanter ſtudiis incumbunt, Corpora ſua, ad ſuſtinendas Animæ ac ſpirituum motiones inepta, morboſa efficiunt. Tam arcta verò lege conſortii fœderantur ad invicem Anima, & Corpus, ut omnia tam bona, quàm mala unius in alterum viciſsìm corrivent, ac veluti, ex corporis nimia exercitatione Anima ad mentis functiones langueſcit, ac torpet, ſic ob nimiam Animæ contentionem circà Sapientiæ ſtudium corpus marceſcat neceſſe eſt, abſumptis nempe ſpiritibus, communi ſcilicet Inſtrumento ad materiales, & ſpirituales operationes ritè obeundas. *Labor articulis, carnibus cibus, ſomnus viſceribus, Animæ deambulatio, cogitatio hominibus.* Sic Artis Magiſter;

5. in 6. Epid.

Omittam hìc referre, quæ in hujus loci com-

commento ſcripſerit *Galenus*, ac literis prodiderit *Valeſius*; *Cogitatio* igitur, ex *Hippocrate*, cùm Animæ ſit propria exercitatio, atque in hoc toti ſint Literarum ſtudioſi, ſcilicet ut cogitent ac meditentur (quandò noſtrâ hac ætate non deſint, qui totam Animæ eſſentiam in cogitatione conſtituant) fieri nequit, quin Corpus à ſua Rectrice deſtitutum exorbitet, ac multas ærumnas non ſentiat, deſtillationes, ut ait *Plato*, membrorum torporem, atrophiam, ac præproperam Senectam.

Hæc in univerſum patiuntur Literarum Profeſſores; ex iis tamen quidam ſunt, qui peculiaribus morbis vexari ſolent, uti Concionatores, Philoſophi continuò in ſcholis diſputantes, Declamatores in Foro, & quotcunque alii, qui circa vocis exercitium detineri ſolent. Hi enim Deſtillationibus, & Vaſorum in pectore ruptionibus non raró ſunt obnoxii. Advocati verò, Judices, & qui Principum miniſterio ſunt addicti, ſtudiis, magnis laboribus, ac vigiliis attriti, inter hypochondriacos primas tenent, & in maraſmum paulatim prolabuntur. *Petri Xilandri*, Regis Catholici in Brabantiæ Curia Conſiliarii, elegantiſſima Epiſtola legitur, Operi *Fortunati Plempii* de Togatorum Valetudine tuenda præfixa, ubi Magnus ille Juris Conſultus malorum ſuo-

rum

rum Iliadem, ac ærumnoſam vitam è Toga contractam deſcribit. Ego equidem quotquot novi, tum in Romana Curia, tum aliis in locis, ac in Aulis Principum, celebres Juriſconſultos, ac Miniſtros, omnes obſervavi mille morborum generibus malè mulctatos, & Profeſſionem, cui ſe addixerant, diris eiurantes. Lubuit autem talem Epiſtolam, quam Principum Miniſtris gratiſſimam fore arbitror, hìc recudi, quandò librum hunc Plempii ſcio in Italia noſtra eſſe rariſſimum.

Vopiſco Fortunato Plempio Celeberrimo Medicinæ Doctori, & in Academia Lovanienſi Profeſſori Primario.
P. Xilander havere.

QUandò ita vis, morem geneream tibi: offendicula illa valetudinis noſtræ referam ad te, quæ hanc actuoſam vitam, quam duximus in Toga maximè infeſtare videntur; ut lucubratiuncula, quam paras publico, de tuenda Valetudine Togatorum, eò accuratioribus ἀλεξικάκοις *nos munire poſſis. Vita municipalis, ac rureſtris non tantùm amœnitate, & otio, ſed & ſanitate beatior eſt hac urbana, quæ in publicis officiis tranſigitur, & peculiares etiam ad ſe morbos attrahit, ut* Cæcias nubes. *Stomachi imbecillitas, dolor colicus, nephriticus, & ſexcenta*

quæ

quæ ſe his adglutinant, propriæ ſunt Urbanorum, & ſedentariorum Cruces, quas ſi hac, qua ſuſcepiſti cura, averruncare quiveris ab humeris noſtris, ſolidam à toto Ordine gratiam inibis. Non eſt verò procul petenda malorum noſtrorum Lerna: aſſidua, & pigra illa ſeſſio functioni noſtræ indivulsè connexa potiſſimùm nos necat. Totos dies, quaſi claudi Sutores, deſidemus aut domi, aut in Cauſarum auditorio. Cum viliſſimus quiſque aut Corpus exercet, aut otio animum ſuum oblectat, nobis inter tetricas lites conſidendum eſt. Et omnium licet occupatorum miſera conditio ſit, attamen miſerrima illorum, qui ne ſuis quidem negotiis vacant. Quanta enim miſeria ſit fori jurgia continenter audire Claudius Cæſar *in ludo* Senecę *facetè dixit, cum ad* Herculem *converſus, ſcis, inquit, quantùm miſeriarum pertulerim, cùm Cauſidicos audirem, in quos ſi incidiſſes, fortis licet, maluiſſes Cloacas Augiæ purgare. Quid? quòd non in curia tantum, ſed etiam in via ſedendum ſit. Peſſimo mori manum dedimus vehiculum perpetuò conſcendendi. Si, ut olim, tantillum itineris, quod quater in die repetendum eſt, pedibus conficeremus, poterat ſedentaria fatigatio hac inceſſus agitatione diſcuti. Sed quid eſt? tanta Curruum frequentia per ſtrata viarum noſtrarum quotidiè diffunditur, ut niſi pedibus Equorum obteri, aut conſpurcari luto platearum velimus,*

etiam

etiam ad curulem vectationem cogamur decurrere. Hùc nempè ventum eſt, ut videamur uſum pedum amiſiſſe, quem reſtitui priſtinæ frequentiæ cenſebis non dubiè intereſſe ſanitatis hominum. Martialis *inſaniæ adſcribendum putavit, ſi homo juvenis, & validus alienis pedibus ambulet per Urbem, Philippum quendam inſectatus hoc Epigrammate.*

Octophoro ſanus portatur, Avite, Philippus,
Hunc tu ſi ſanum credis, Avite, furis.

Accipe nunc & alia incommoda, quæ nos circunſtant. Limen noſtrum obſidetur quotidiè à turba hominnm, & Janua

Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.

Moleſtiſſimi omnium Rabulæ, & Tricones crambem ſuam aſſiduè nobis recoquunt, & rabioſa fori jurgia ingeminant. Non eſt autem felix, inquit Seneca, *qui à multis obſidetur: ad eum veluti ad lacum concurritur, quem adeuntes exhauriunt & turbant. Maximè intempeſtiva aditio eſt, quæ mox à prandio otium noſtrum interpellat. Tunc ferè audiendæ ſunt forenſes verbigerationes Cauſidicorum, quæ meritò à verbis nomen obtinuerunt. Etenim.* – verborum tanta cadit vis,

Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas
Pulſari,

Hippocrates *veſter Latinus omnem lucubra-*

brationem poſt epulas interdicit ſtomacho imbecillis, in quo numero habet omnes urbanis officiis adſtrictos. Tu quid de turbulentis his contentionibus dicturus es? Omitto nunc continuam attentionem in qua vivendum eſt, non tantùm in Curia, ubi undique negotia, & caput, & circumſaliunt latus, ſed in omni penè cætu. Vix unquam diſcinctè, aut ſimpliciter vivere licet, ſed ſemper veluti ſub perſona. Muneris, quod ſuſtinemus, ratio ad aſſiduam noſtri obſervationem ac diligentiam nos revocat. Non eſt autem jucunda vita, ait rurſus Seneca, *ſub perſona viventium. At illa ſincera, & per ſe ornata ſimplicitas nihil obtendens moribus ſuis. Triſtitiam porrò vitæ & valetudini adverſam eſſe nemo ignorat. Jam ſi de ratione victus quæras, nihil in alterutram partem hìc ſingulare eſt. Tenuis fortaſſe diæta vitæ, quam ducimus, maximè congruebat. Non enim nobis puto Celſum ſcripſiſſe, ſemper potiùs, quamplurimum cibi ingerendum eſſe: cautio enim, quam ſubjungit, dummodò concoquas, non poteſt ad eos pertinere, qui omni hora calorem ſtomachi avocant ad mentis officia. Sed nemo tamen, quòd ſciam, ad libellum hìc epulatur, ut* Aloyſius Cornarus *olim apud Venetos, &* Marchio Malvechius *in Belgio nuper fecit. Subindè lubentiæ conviviorum nos habent; ubi non uſquequaque ad amuſſim ſobrietatis ſemper vivitur, ſed ſapientia vino interdum obumbra-*

X tur.

tur. Quatenùs verò hæc vitanda ſint, aut aliquandò admittenda, tuum erit inter præcepta quæ dabis, arbitrari. Scio ablegabis nos, & rectè, ad exercitationes corporis; ambulationes, peregrinationes: ut ſic corrigantur, quę ſuperfluè ingeſta, aut minùs digeſta ſunt: hilaritatem & remiſſionem animi commendabis, ut faſtidium, quod contraximus, pellatur, quod & Seneca *monet: indulgendum eſſe animo, dandumque ſubinde otium, quod alimenti & virium loco ſit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut cœlo libero & multo ſpiritu augeat, attollatque ſe animus; aliquando vectatio, iterque & mutata regio vigorem dabunt. Hoc fine etiam feriæ publicè indictæ ſunt, ut homines ad hilaritatem quaſi cogerentur. Sed audi, quàm iniqua hìc conditione ſimus; eadem nimirum, qua ſervi, qui nunquam à priſtrino ſuo liberi ſunt. In iſto publico otio difficillima ſæpè negotia nobis ſunt. Mutamus occupationes, non deponimus. Tunc teſtificationes peregrè audiendæ ſunt; tunc in rem præſentem eundum: ſi non potuit diebus negotioſis in dicaſterio lis decidi, extra ordinem diebus nefaſtis opera noſtra domeſtica imploratur. Curia deindè clientelaris partem aliquam feriarum ad ſe rapit: aliam ſibi vindicant cauſæ delegatæ, quarum tandem frequentiæ optimo conſilio modus impoſitus eſt. Aliqua mala crux ſemper eſt, quæ nos interpellet. Rectè autem Euri-*

pidem

pidem quidam ordinis noſtri dixiſſe pronunciat:

> —— προσάτην γε τοῦ βίου
> Τον δύμον ἔχομεν, τῷ τόχλω δουλεύομεν.

Quod ita Grotius *vertit:*

> —— Vulgi ſumus
> Mancipia: noſtræ populus eſt vitæ arbiter.

Vidimus robuſtiſſimos heroes, qui χαλκέντεροι *& adamantini habebantur, in ipſo limine ſenectæ huic oneri ſuccubuiſſe. Par eſt, ut eorum malo edocti incipiamus ſapere. Senectuti honeſtum otium, quaſi vitæ noſtræ ferias, indicamus. Detrahamus primùm aliquid de cumulo occupationum & poſtremò, ſi poſſumus, longum vale foro & curiæ dicamus. Primam & mediam ætatem Reipublicæ dedimus, ultimam nobis ipſis impertiamur. Nemo alteri naſcitur, moriturus ſibi. Incipiamus, ait idem Romanus Sapiens, in ſenectute vaſa colligere; in freto viximus, moriamur in portu. Ipſæ leges nos eò ducunt, quæ Senatorem anno quinto & ſexageſimo ætatis otio reddunt, & à curia abſolvunt. Sed deſino philoſophari, gnarus iſta ſpecioſiùs dici, quàm fieri.* Cæſar Auguſtus *non alio magis ſermone ſe oblectabat, quàm ut otium ſibi promitteret in ſenectute; & ea ſpe ſolabatur curas ſuas. Sed intra verba ſtetit hoc ejus votum. Alios audivimus eadem jactantes inter amicos ſuos, qui deinde in extrema ſene-*

cta novas dignitates cùm ambiiſſent, mortalitatis tandem memores queri vidimus, ſe in titulum ſepulchri tantùm laboraſſe.

O vanas hominum ſpes, atque ò pectora cœca!

Quantò prudentiùs amicus Plinii *junioris* Spurinna, *qui poſtquam Magiſtratus geſſerat, & Provincias rexerat, ſenex factus receptui cecinit & literis atque otio in plures annos vitam produxit.* Similis *Præfectus* Adriani, *vacatione data, in agro ſeptem annos quod reliquum fuit vitæ in quiete exegit, atque hæc moriens ſepulchro incidi juſſit:* Similis *hìc jacet, cujus ætas quidem multorum annorum fuit, ſeptem tamen dumtaxat annis vixit. Cui geminum exemplum ætas noſtra ſuppeditat in Præſide Galliæ, Achille Harlæo, qui ampliſſima dignitate decedere ſenex maluit, quàm in ea deficere: ſeptuageſimo ſeptimo ætatis anno, abdicatis regni negotiis, ſolitudinem ruris quæſivit, ut Chriſtianis officiis ad meliorem vitam ſe pararet: à propitio numine quinquennio donatus eſt, ne in turbine rerũ eum deprehenderet ſuprema dies. Hujus viri exitum latiùs in hiſtoria ſua* Gramontius *refert. Hujuſmodi exemplis & cogitationibus oblecto me ſubindè, & dum mille laboribus conteror, ſolatium inde peto, quaſi jam nunc preſumens aliquid de optata quiete.*

O rus, quando ego te adſpiciam, quandoque licebit

Nunc

Nunc veterum libris, nunc ſomno & inertibus horis
Ducere ſolicitæ jucunda oblivia vitæ?
Sed ſatis videor à propoſito digreſſus: Tu Chironium concute pectus, & hoc potiùs age, quod recepiſti, quàm cum Mohyis, Kyperis, Horſtiis, Primiroſiis, *& hoc genus tenebrionibus luctari, qui famam inde ſibi aucupantur, cùm tibi in his contentionibus nec accedat aliquid, nec decedat. Tales cimices pridem ſupergeſſus es,*
Quanto delphinis balæna britannica major.
Academicos noſtri benevolentes longa ſalute donari meis verbis cupio. Bruxellæ, poſtridie Kalend anni M. D. C. LX II.

Tam eleganter, tam eruditè malorum ſuorũ Iliadem, ac ęrumnoſam vitam Magnus ille Juriſconſultus, Magno illorum temporum Medico, opus nobiliſſimum de Togatorum Valetudine tuenda meditanti, exponebat; ac re vera quotqvot novi, tum in Romana Curia, tum aliis in locis, ac in Aulis Principum celebres Juriſconſultos, ac Miniſtros, omnes obſervavi mille morborum generibus malè mulctatos, & Profeſſionem ſuam, cui ſe addixerint, diris ejurantes.

Multò mitiùs verò cùm Medicis res agitur, Clynicis tamen, & lecticulariis, quorum ſtudium præcipuè eſt circa me-

dicam praxim, & quotidianam Ægrorum viſitationem; hi enim non tot morbis conflictantur, ac ſi aliquando ægrotant, non ſedentariæ, aut ſtatariæ vitæ, ut J.C. ſed curſuali, cauſam acceptam referunt. Non ſemel profectò mirari ſubiit, quomodò graſſantibus gravibus epidemiis, malignarum Febrium, Pleuritidum, aliorumq; popularium affectuum, Medici Clynici, quodam veluti Artis privilegio, impunè incedant; quod non tam illorum cautelæ adſcribendum putem, quàm magnæ exercitationi, & animi hilaritati, dum benè nummati lares ſuos repetunt. Ego certè nunquam Medicos obſervo tam malè ſe habere, quàm ubi nemo malè ſe habet, quod præcipuè verum deprehendi hiſce quinque annis elapſis, in quibus ſaluberrimæ conſtitutiones viſæ ſunt, & nihil Epidemicum apparuit. Non ſemper tamen impunè evadunt; etenim ob aſſiduos labores, & ſcalarum aſcenſum multos ex his hernioſos factos novi. Similiter cum dyſenterici fluxus vagantur, aliquando & ipſi dyſenterici fiunt, quod forte ipſis evenit ob ſeſſionem longam, coram ægro, ac miaſma per os, vel aliam partem ſuſceptum; quare ſatis cautè ſe gerunt, qui in dyſentericorum curatione ſtantes ſe expediunt, & ſeſſionem ſuſpectam habent.

Haud

Haud minus malam morborum ſegetem ex ſtudiis ſuis referunt Poetæ, Philologi, Theologi, Scriptores omnes, & cæteri Literati circà mentis officia occupati. Poetæ præſertim ob phantaſticas Ideas, quas die ac nocte in mente verſant, attoniti ſunt, moroſi, graciles, uti illorum imagines oſtendunt. *Areoſtus* noſter, ut ipſe in Satyris fatetur, valde gracilem habitum præferebat; ac ſi vultum illius depictum ſpectemus, Eremicolæ effigiem ſtrigoſam refert; idem ajunt de aliis Poetis celebrioribus. *Ludovicum Caſtelvetrum*, Philologum ſatis celebrem, adeo gracilem fuiſſe ajunt, ut *Hannibal Carus* illius æmulus nomine ſtrigoſæ Capræ illum ſubſannaret.

Eos porrò, qui ingenio magis præſtant, ac uti ingeniorum Monſtra prædicantur, quaſi fato quodam, & fortunæ malignitate è vivis ſublatos legimus. *Jo. Picus*, Ingeniorum Phœnix, vix ſextum luſtrum egreſſus, immaturam mortem Florentiæ ſubiit, magno Reipub. literariæ damno, quamvis de illius morte varius fuerit rumor; creditum tamen eſt id illi ob perpetuos labores, & nocturnas vigilias contigiſſe, ut mirum ſit quomodò ſuperfuerit illi tempus ad ſcribendum, cùm tot Auctores legerit, veluti ex illius Operibus, quæ extant, videre eſt.

Mathematici porrò quibùs animum à ſenſibus, & corporis ferè commercio ſejunctum eſſe neceſſum eſt, ut res abſtruſiſſimas, & à materialitate remotas contemplentur, ac demonſtrent, omnes ferè ſtupidi ſunt, ignavi, veternoſi, ac in humanis rebus ſemper hoſpites. Partes itaque omnes, ac totum Corpus neceſſe eſt veluti ſitu quodam ac torpore languere, non ſecus ac perpetuis tenebris damnatum. Dum enim mens ad hujuſmodi ſtudia intenta eſt, tota lux animalis in centro concluſa eſt, neque ad exteriora illuminanda diffunditur. In Profeſſoribus id genus locum profectò habet illud *Hippocratis* Oraculum. *Lux Orco, tenebræ Jovi;* dum enim ſpirituum lumen in penitioribus partibus Cerebri volutatur, exteriora tenebris obſideri, ac torpere neceſſe eſt.

1. de Dietan. 5.

Verùm cùm tanti pro Reipublicæ bono interſit ſapientes ac literatos homines benè valere, æquum eſt ut Literatorum Valetudo ſarta tecta, quantùm fieri poſſit, ſervetur, ac quoties à ſuo ſtatu decidat, reſtituatur. Primò itaque conſulendi erunt Auctores, qui in illorum gratiam ſcripſere; uti *Plutarchus* de preceptis ſalubribus, *Marſilius Ficinus* de Studioſorum Valetudine tuenda, qui liber apud nos ſatis obvius eſt, nec non *Fortunatus Plempius*,

pius, in laudato Opere de Togatorum Valetudine tuenda: apud hos Auctores elegantes medicamentorum formæ deſcriptæ leguntur, tum pro curatione, tum pro præſervatione à morbis, quibus exerceri ſolent. Regimen in ſex rerum non naturalium uſu, ut ajunt Medici, primas tenebit. Studeant primò, ut in Aere puro, ac ſalubri degant, procul à ſtagnis, ac paludibus, ac Ventis Auſtralibus; ſiquidem hoc pacto puriores erunt Spiritus Animales intellectualium operationum potiſſima inſtrumenta; Mirari profecto nunquam ſatis potui, quare *Plato* non procul Athenis Villam Academicam delegerit parum ſalubrem, imò peſtilentem habitam; ni forſan idem conſilium illi fuerit, ac *D. Bernardo Abbati* Clarevalenſi, qui loca inſalubria pro more habuit deligere, in quibus ſua Monaſteria extrueret, ut ſic Monachos ſuos valetudinarios haberet, ideòque magis obſequentes, ac voluptatum illecebris minùs obnoxios. Quæcumque fuerit mens *Platonis*, indubium eſt, à craſſo aere obtundi, ac obnubilari Spiritus, iiſque in locis fœliciora ingenia clareſcere, ubi aer ſincerior, ac magis temperatus, qualis eſt Neapolitanus, & antiquitùs Athenis; ſicuti ex adverſo in Bœotia, ob aeris craſſitiem Incolæ malè audiebant.

Ru-

Ruſticari propterea, & aura liberiore gaudere, ac vario Vitæ genere uti, modò ruri eſſe, modò in Urbe, ipſis ſalutare eſt, frequentiam, & ſolitudinem ad invicem temperando; *illa enim noſtri, hæc hominum deſiderium facit.* Cavere quoque debent à validis Ventorum afflatibus, Auſtri, & Boreæ, ab hyberno frigore corpus, ac præcipuè caput muniendo.

Jam uſus obtinuit, ut Capillamenta ex alienis Capillis contexta, tanquam capitis Vaginæ, paſſim adhibeantur à quocumque hominum genere, tam Senibus, quàm Juvenibus, alioqui benè comatis. Experientiâ compertum eſt, ſalutare munimentum capitis eſſe hujuſmodi capillatos galeros, quibus, vel ob ſenium, vel quamcunque aliam cauſam crinibus nuda ſit calvaria; multiſque, qui fluxionibus ad fauces, ac dentes vexarentur, ſuaſor fui, ut hujuſmodi capillamentis, caput armarent, quo præſidii genere multos vidi ab hujuſmodi fluxionibus ſanatos, qui alioquin prorſus edentuli facti fuiſſent. Neque id novum juventum eſt; nam apud antiquos mentio fit Petaſi, Galeri, Galericuli, qui pilei erant ex pelle, quibus ita erant crines conſuti, ut veram, non adſcititiam comam æmularentur; hujuſmodi operculo utebantur tum Viri, tum fœminæ, vel ut calvitium, vel cani-

tiem

tiem cælarent, vel ut elegantiores in publicum prodirent. Sic *Juvenalis* de Meſſallina Claudii Uxore. Sat. 6.

Et nigrum flavo crinem abſcondente galero,
Intravit calidum veteri centone lupanar.

Et *Martialis* de quodam calvo. lib. 12. Epig. 45.

Hædina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ
Feſtivè tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit, Caput eſſe calceatum.

Uſum ergo talium capillamentorum, noſtrâ hac ætate valde familiarem, Literarum Profeſſoribus ſatis commodum, ac ſalutarem pro Capitis munimento ab Aeris injuriis, ac præſertim hyeme, exiſtimo, paucoſque jam videò, ex omni Literatorum genere (ſi Religioſos Viros demas, quibus id ex Ordinis ſui inſtituto vetitum eſt) qui per Urbem non incedant benè capillati, ac, uti lepidè ait *Plautus*, aliquantum ruffi, criſpi, & cincinnati. in Captivis. His addendum, quòd ubi Literarum Cultores, ut ut ſenes, ac ſilicernio proximi, ſe comptos, nitidos, abrasâ barbâ, & cute curatâ, benè comatos in Speculo ſe intuentur, in ſinu ſuo non parum gaudent, ac vitam hilariorem degunt, ſibi de longæuvitate blandientes. Priſcis temporibus Literarum Profeſſores, Philoſophi,

præſertim, de barba valde promiſſâ, ac de nuda calvaria, quaſi Sapientiæ documentis, gloriabantur. Nunc mutatis vicibus, nullum ferè in ſecularibus Literarum Profeſſoribus viſitur Barbæ, aut canitiei veſtigium, tam culti, ac nitidi in publicum prodeunt. Succurrit in hanc rem celebre dictum illud Ægyptii Sacerdotis cum Solone verba facientis, *O Solo, Solo, vos Græci ſemper juvenes eſtis, nec quiſquam è Græcia ſenex eſt.*

Plat. in Tim.

Experientiæ tamen, quæ tale capillitium Literatorum valetudini, ubi ad ſenium vergant, valde commodum, & ſalutare oſtendit, ratio quoque concinit. Etenim ſi Naturæ providentiâ Juvenum capita denſo crine munita ſunt, imò ab Uteri clauſtris fœtus ipſi in mundanam Scenam prodire non ſolent niſi capillati; necnon ſi Juvenes ætatis vigore præfervidi comarum pondere non gravantur, ſed benè ſe habent, cur Senes, quibus nativus calor fatiſcit, adſcititio capillorum munimine nudæ calvariæ non conſulant, potiùs quàm pileis, vel coriaceis, vel ſericeis? Refert *Plempius*, *Marſilium Ficinum*, Philoſophum Platonicum, in pileolorum uſu valde moroſum fuiſſe, ut pluries in die, prout Ventus flaret, vel aura calidior, vel frigidior eſſet, hoſce pileos permutaret, quòd profecto noxium;

de Tog. Val. tu. c. 3.

qua-

quare capillamenta iſtæc magis ſunt ex uſu, ut quæ in Templis, & coram Principibus geſtare liceat.

Quod victum ſpectat; *Hippocratis* præceptum pro Oraculo habendum. *Sanitatis ſtudium eſſe, non repleri cibis*. A' ſatietate igitur, inſuperque à ciborum varietate, cavere debent, ut quæ cacochyliam, & turbas in Ventre ciere ſoleant, ſiquidem, ut ait *Horatius* —— *cum ſimul aſſis* l. 2. Sat. 2.

Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

Ventriculi ergo magna cuſtodia habenda, ne à functionibus ſuis aberret, ac totum corpus plectatur. Ad roborandum ſtomachum, laudat Ficinus Cinnamomum, & rerum aromaticarum uſum; noſtra hac ætate inter Literatorum cupedias eſt Cocholata, ſtomachi & ſpirituum ſolatium; ac profecto cùm ſtudioſorum natura melancholica ſit, ſive nativa, ſive adſcititia, ac multo acido abundet, hujuſmodi potiones balſamicæ, & ſpirituoſæ acorem, tum ſtomachi, tum ſanguinis cicurare poterunt, & ad meliorem craſim perducere.

Quoad potum, Vinum cæteris potionibus præferendum; meracum laudatur, ſed modicum. Scio multos è Literatis

ſuo-

ſuorum Medicorum conſilio, ut poſſent liberaliter ſe proluere, Vina alba, tenuia in uſu habere, quo pacto putant ſibi licere ſine noxa bibere quantùm lubeat, quod certè non adeò tutum, ut putant. Vina haec tenuia, aeſtate praecipuè, aciditatem quandam adſciſcunt, quo nihil pernicioſiùs, ubi luxuriet acidum. *Praeſtat*, ajebat, *Crato*, eos, qui Ventriculo debili *ſunt, potiùs parum Vini Ungarici, vel Malvatici bibere, quàm tenuia vina copioſa haurire*. De hujuſmodi Vinis ſcripſit quoque *Helmontius*, quod parum Vini, multùm aceti contineant. Literarum itaque Cultoribus, Arthritide, Colica Affectione hypochondriaca vexari ſolitis, qui affectus ex acido morboſo geneſim ſuam ducunt, neutiquam acidorum uſum, ſed ea, quae illud infringant, convenire ſatis perſpectum eſt.

l. 2. Conſ. 21.

In Vo- lup. Vi- ven.

Quoad caeterarum rerum regimen; ut ſedentariae, ac ſtatariae Vitae incommoda declinent, moderata corporis exercitatione quotidie erit utendum, ſi tamen aer purus ac ſerenus ſit, ac Venti ſileant; molles etiam frictiones, ad tranſpirationem tum ſervandam, tum promovendam, in uſum frequentiorem revocandae; lavacrum quoque aquae dulcis, aeſtate praeſertim, quo tempore atra bilis Literatos infeſtat, valde ſalutare eſt; ſic enim humo-

rum

rum acrimonia temperatur, & ſquallida Viſcera remolleſcunt. Tempus Balneationi magis opportunum erit veſpertinis horis, deinde cibum ſumere & cubitum ire, hìc enim apud antiquos mos erat ac ordo. Sic *Homerus*.

Ut lavit, ſumpſitque cibum, dat membra ſopori.

Quoad tempus vacandi ſtudiis magis commodum, matutinum præcipuè commendari ſolet, non ita verò nocturnum, ac præſertim poſt Cœnam. *Monſtrum eſt*, inquit *Ficinus*, *ad multam noctem frequentiùs vigilare, unde etiam poſt Solis ortum dormire cogaris*, & in hoc ait errare Studioſos permultos; varias autem rationes affert, quarum alias ex Planetarum poſitu, & configuratione, alias à motu Elementorum deducit, dum Aer, Sole occidente, craſſeſcit, nec non ab ipſis humoribus, dum noctu prevalet melancholia, ab ordine Univerſi, cùm dies labori, nox quieti ſit deſtinata, adeò ut hiſce omnibus Literati ad lucernam lucubrantes contrariis motibus repugnent. *de Stud. Val. tu. l. 1. c. 7.*

Verùm in hac re attendenda eſt cujuſque conſuetudo; cavendum tamen ex *Celſi* monitu, ne id poſt cibum ingeſtum fiat, ſed peracta coctione. Eminentiſſimus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, Vir doctiſſimus, totam diem literarum ſtudio *l. 1. c. 2.*

ſine

ſine cibo largiebatur, mox cœnâ modicâ ſumpta, ac ſtudiorum curâ ablegatâ, ſomno, & virium reparationi noctem totam impendebat.

Non deſunt tamen qui nocturnum tempus diurno præferant & ſecretiores ſeceſſus, & amica noctis ſilentia, ſtudiis magis opportuna exiſtiment. *Euripidem* Tragœdiarum Scriptorem tradit *Gellius*, ſolitum in ſpeluncam quandam tetram, & horridam in Inſula Salamine deſcendere, quotieſcumq; Tragœdiam aliquam meditaretur. *Demoſthenes* quoque magnus ille Orator, in locum ex quo nulla exaudiri vox poterat, & à quo nihil proſpici poſſet, ſe recipiebat, ne aliud agere mentem cogerent oculi. Ubi autem lucubrandum ſit, non in anguſtis Cellis, & Muſæolis id agendum, uti ſolent nonnulli, hyeme præſertim, ne à frigore infeſtentur, ſed in amplo conclavi, modò Corpus veſtibus benè ſit munitum; fumus enim Lucernæ, necnon halitus è corpore, ac per os jugiter expirantes anguſtum ſpatium citò replent, & aerem reſpirationi minus idoneum, imò noxium reddunt, caput ſimul gravando, multòque magis ſi candelis ſebaceis utantur, quæ ſuo nidore, & fumida exhalatione ſtomachum, & cerebri anteriores ventriculos inficiant, quod maximè cavendum monet *Plempius* in

l. 15. c. 20.

Quintil. l. x. Inſtit. de mod. ſcrib.

c. 2.

Ope-

Opere laudatiſſimo de Togatorum Valetudine tuenda. Oraculum illud *Hippocratis*, quo laudatur *Somnus in frigore cooperto*, in hac quoque re locum meritò habet; ſicuti enim, ex doctiſſimi *Valleſii* interpretatione, ſalubrior eſt ſomnus in amplo conclavi, ſed corpore ſtragulis benè contecto, ob purioris Aeris inſpiratum, ſic Studioſis Viris conducibiliùs eſſe crediderim, ſi in amplo potiùs, quàm anguſto Muſæo, ſeu Hypocauſto, ad ſtudia incunbant, rigenti licet hyeme, ſed cooperti, ut ait *Hippocrates*. *4. in 6. Epid. t. 13.*

Cum verò ex ſuperiùs recenſitis morbis decumbunt, ut nephritide, colica, arthriticis doloribus, qui ſunt ſtudioſorum Cruces, ad ea remedia confugiendum, quę hujuſmodi affectibus ſunt magis propria, & quorum apud Scriptores magna eſt ſupellex, cùm remediorum formulis Tractatum hunc meum infarcire mihi non fuerit animus. Novuum tamen remedium ad ſanandam Arthritidem, quod Sacharum lactis vocant, ex inventione Excellentiſſimi *D. Lodovici Teſti*, Medici Veneti, nuperis experimentis, & cum ſalubri eventu comprobatum, ſilentio præterire nefas ducerem, de quo remedio prodiit hoc anno libellus Venetiis impreſſus.

Quia verò Literati, ut plurimùm moroſitatem familiarem habent, ac Medi-

eos perſæpè interpellant, urgentque ut remedia ipſis præſcribant, ac præcipuè purgationes, & ſanguinis miſſiones, idcircò in hac re non parvi momenti, proferam, quæ experientiâ, & obſervatione ſalutaria deprehendi. Mihi ergo compertum, Literatos homines multò faciliùs purgationes etiam validas, ac repetitas tolerare, quàm ſanguis miſſionem, licet parcam, atque huic obſervationi non parum congruit ratio; Etenim cùm illorum ſtomachus, ob noctes inſomnes, ob ſpirituum ad alias partes abductionem, ob ſtudiorum intemperantiam, acidis cruditatibus ſcateat, cathartica medicamenta, licet valentiora, ab acido illo luxuriante enervantur, quę ſi nimis blanda ſint, turbas potiùs cient, nihilque educent; circumſpectum tamen Medicum, qui habitum, vires, morbum ægrotantis perpendat, hæc omnia expoſcunt. Id quoque in Pueris obſervamus, qui ob acidi ſibi familiaris exuperantiam valida purgantia perſæpè eludunt. Nihil eſt autem, quòd Catharticorum vim alkalicam magis infringat, quàm quę ex acidorum familia ſunt deſumpta. Venæ ſectio autem, ut ut parca, illorum vires atterit, ac ſpiritus ob vigilias & ſtudiorum labores evanidos, facile exolvit. *P. Gaſſendum*, Philoſophum Celeberrimum, ob pluries

repe-

repetitam Phlebotomiam, ut mos eſt apud Gallos, periiſſe, in ejuſdem vita legimus.

Obſervatione dignum eſt, Religioſorum Ordinum Literatos Homines, macilentos, valetudinarios, familiares habere purgationes, & vomitiones ex pulvere Cornacchini, Calice emetico, & ſimilibus, non ſine euphoria; horrere autem, cum de Venæ ſectione agitur, ut qui ſatis norint, illud, quod magis illos infeſtat, ſaburram humorum eſſe in ſtomacho ſtabulantem, ac vitale robur, quod ineſt ſanguini, languidum eſſe, ac effœtum.

Incumbant ergo ad Sapientię Studium Literarum Profeſſores, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec tam ſedulò circa animi cultum occupati ſint, ut corporis curam negligant, ſed bigæ medium, quaſi libramentum, ſuſtineant, adeò ut Anima, & Corpus fideli contubernio, veluti Hoſpes, & Hoſpitator, mutua officia ſibi præſtent, neque ad invicem ſe conterant.

Scitè quidem ac lepidè *Democrìtum* dicere ſolitum *Plutarchus* tradit, *quòd ſi Corpus & Anima diſceptarent ad invicem de damno dato, dubium fore, quis ſit damnoſior, Hoſpes, an Hoſpitator*. Ac profectò inter utroſque perrarò juſta reperitur moderatio; etenim ſi corporis robori nimis ſtu- *de Pręcep. Salub.*

deamus illud ſaginando, humo affigimus *divinæ particulam auræ;* ſi ingenio excolendo ac ornando toti ſimus, corpus contabeſcit; rectè igitur monebat *Plato*, ne corpus abſque animo, & animum abſque corpore exerceamus. Locum hunc claudam lepida narratione *Plutarchi* ex libro de Præceptis ſalubribus, quem in Studioſorum, & Politicorum gratiam ſe conſcripſiſſe profeſſus eſt. *Atqui*, ait ille, *Bos conſervo ſuo Camelo, qui parte oneris ſublevare eum nolebat; Tu verò, inquit, & omnia hæc mea brevi portabis, quod mortuo eo contigit. Haud aliter accidit animo, qui dum paululum laxare, & remittere abnuit corpus, quod id requirit, mox febre aliqua, aut vertigine ingruente, dimiſſis libris, diſputationibus, & ſtudiis, unà cum illo ægrotare, & laborare compellitur;*

FINIS.

SILLABUS ARTIFICUM,

De quorum Morbis fit mentio.

Mettallorum Foſſores.	*Pag.* 9.
Inauratores.	25.
Jatraliptæ.	33.
Chymici.	37.
Figuli.	40.
Cuprarii, & Stannarii.	46.
Vitriarii, & Speculari.	48.
Pictores.	53.
Sulphurarii.	57.
Fabri Ferrarii.	60.
Gypſarii, & Calcarii.	62.
Pharmacopœi.	72.
Foricarii.	76.
Fullones.	85.
Olearii, Coriarii, Caſearii, Fidicinarii.	103.
Tabacopœi.	114.
Veſpillones.	123.
Obſtetrices.	129.
Nutrices.	135.
OEnopæi, & Cereviſiarii.	165.
Piſtores, & Molitores frugum.	183.
Amylopœi.	192.
Lapicidæ.	197.
Fabri Murarii.	200.
Lotrices.	204.

Cribratores, & Menſores frugum. 207.
Carminatores Cannabis, Lini, & Sericearum placentarum. 213.
Balneatores. 225.
Piſcatores, & Nautæ. 221.
Salinarii. 225.
Statarii Artifices. 231.
Sedentarii Artifices. 236.
Judæi. 241.
Curſores. 247.
Equiſones. 253.
Bajuli. 259.
Athletæ. 265.
Lepturgi. 269.
Cantores, Phonaſci. 274.
Agricolæ. 280.
Milites. 293.
Literarum Profeſſores. 306.

IN-

INDEX RERUM.

A

ACetum portionem aliquam ſpiritus ardentis continet. Pag. 173.
Acidum volatile morborum Caſtrenſium cauſa. 297.
Acidum Vini an ebrietatis cauſa. 171.
Aer Vitæ, & Morborum Auctor. 124.
Aer qualis circunfuſus, tales humores, & ſpiritus. 297.
Aer Fodinarum quomodo emendetur. 20.
Agricolæ morbis pectoris ut plurimùm obnoxii. 283.
Agricolis ægrotantibus magis confert purgatio, quàm Venæ ſectio. 287.
Agricolis Cucurbitulæ ſcarificatæ magis propriæ, quàm Venæ ſectio. 292.
Agricolarum Pueri ſub Æquinoctium Mydriaſi laborant, ac ſponte ſani fiunt. 283.
Agrorum ſtercoratio ab Heſiodo damnata, ut inſalubris. 285.
Alkalia cum alkalicis interdum efferveſcunt. 172.
Allia & Cæpas Agricolarum Theriacen vocat Galenus. 290.
Alternatio operationum Naturæ gratiſſima. 235.
Amylum parantes, tuſſiculoſi, aſthmatici. 193.

Amylum vim habet corroſivam, contra quàm creditur. 196.
Animalia in Fodinis degentia Solifuga dicta. 18.
Animæ, & Corporis fida ſocietas Valetudinis fundamentum. 315.
Animæ cogitatio, deambulatio. 316.
Animam à lectione, & vocis exercitio moveri, quid intellexerit Hippocrates. 278.
Argilla Oleum abſorbet è Veſtibus. 87.
Artium omnium, & Sapientiæ quoque, magiſtra Paupertas. 307.
Artifices in cenſu Romanorum Civium olim deſcripti. 4.
Artificum Collegia à Numa Pompilio inſtituta. 4.
Artifices Statarii, quibus morbis obnoxii. 231.
Artifices Sedentarii, quibus morbis tentari ſoleant. 237.
Artifices ægrotantes in parte, quæ magis exercetur, humorum decubitus pati ſolent. 240.
Arthritis, & Nephritis binæ ſorores, & Vitæ ſedentariæ filiæ. 312.
Aſthma montanum quid ſit, ejus remedia. 22.
Athletis uſus Venereorum interdicebatur. 268.
Iiſdem aliquando permittebatur, ad hilaritatem illis conciliandam. 269.
Aura è puteis, ubi Triticum reconditur, pernicioſa. 209.

Bal-

B

Balnea antiquitùs Artificum Solamen, pro munditie, & laſſitudine tollenda. 93.
Balnea remedium præſervatorium ab Herniis. 275.
Balneatores ut plurimùm Cachectici. 218.
Bajuli Vaſorum ſanguinis ruptioni in pectore obnoxii; iidem aſthmatici, ac Hernioſi fiunt. 263.
Bajuli quare ſuper humerum pondus geſtantes curvi incedant. 265.
Bombycis ſordes peſſimæ, aerem inquinantes. 216.

C

Cadavera in Templis tumulandi conſuetudo, aerem parum ſalubrem reddit. 125.
Calcis natura admiranda. 202.
Calcis decoctum in Diabete. 68.
Calx Oleo perfuſa non efferveſcit. 69.
Calx inter Alkalia primas tenet. 203.
Calculi à cauſa externa per os ſuſcepta producti. 198.
Calculi in Bobus, Equis frequenter reperti. 198.
Cantharides toto corpore ſpiculis ſunt armatæ, & totæ ſunt ulcerativæ. 74.
Cantores, & Phonaſci quibus morbis obnoxii. 274.
Candelarum ſebacearum nidor capiti, ac ſtomacho valde noxius. 111.
Camera optica, quomodo fiat Viſio egregiè oſten-

oſtendit. 270.

Cannabis, & Lini maceratio Aerem peſtilentem efficit. 285.

Caput capillitio munire, conſuetudo valdè ſalutaris. 332.

Carminatores Cannabis, Lini, & ſericearum placentarum, aſthmatici. 215.

Caries, ex frugibus Pulmonibus valdè noxia. 208.

Caro ſuilla ex porculo lactente in ſputo ſanguinis, ſalubris obſervata. 259.

Caſei nequitia à Lotichio deſcripta. 108.

Caſtrenſe Proverbium. Qui Patriam quærit, mortem invenit. 302.

Caſtrorum mundities apud Iſraelitas ex præcepto obſervata. 302.

Cereviſiarii dum parant Cereviſiam, temulenti fiunt. 179.

Cervia Civitas, Salis Promocondus. 226.

Cervia Civitas pene deſerta, ſummorum Pontificum privilegio omnium exulum tutum eſt Aſylum. 228.

Chymicorum morbi. 37.

Chriſtiani olim ad metalla damnati. 12.

Cloacarum odor, quare Oculos præcipuè lædat. 80.

Cloacæ Romanæ Urbis inter magnifica ædificia recenſita. 85.

Cloacarum expurgatio antiquitùs inter pœnalia opera. 84.

Cæcitas ex Cloacarum purgatione. 79.

Cæli

Cœli nomine, ex Hippocrate, Aer intelligendus. 298.
Cogitatio eſt Animæ deambulatio. 316.
Collyrium ex ære ophtalmiæ ex fumis metallicis remedium. 22.
Colica à Ventris compreſſione ſedata. 291.
Colicæ remedium ab emplaſtro Chamæpithii. 291.
Coriarii, & Fidicinarii, omnes ferè cachectici. 105.
Curſus majorem exigit inſpirationem, quàm exſpirationem. 250.
Curſores ut plurimùm anheloſi, & hæmoptoici. 251.
Curſores ſupra 40. *annum ut plurimùm ad curſum impotentes fiunt.* 251.
Curſus longi, reverſivi, circulares, indefiniti, quam poteſtatem habeant. 256.
Curſus circularis quare tantam defatigationem afferat. 256.

D

Deſtillationes, ac fluxiones in pectus ab intemperantia ſtudiorum. 317.
Deſtillatores Vini ex ſolo odore temulenti fiunt. 302.
Divinum Hippocratis, quid ſit. 297.
Dæmunculi, Fodinarum Incolæ. 18.
Diætæ Regulæ in Artificibus à Platone deriſæ. 292.
Dolia pro Vino recondendo in Germania ſulphurari ſolita. 58.

Domus recenter fabrefactæ periculoſa habitatio. 201.

Domus ex Gypſo conſtucta multò citiùs, ac tutiùs habitari poteſt, quàm ex calce compacta. 202.

Dyſenteriæ Caſtrenſes, & illarum cauſæ. 296.

Qua methodo curentur. 300.

Dyſpnœa Metallurgis familiaris. 11.

Dyſuriæ, & Urinæ cruentæ Cantoribus familiares. 279.

E

Ebrietas OEnopœis ex ſolo vini odore famimiliaris. 166.

Ebrietas num à parte Vini acida, an ſulphurea, & alkalica. 167.

Ebrietatis remedia, ex Alkalicorum familia. 169.

Ebrietas levis, quæ commoda Valetudini præſtet. 176.

Ebrietatem remedia præcaventia. 181.

Epidemica Conſtitutio Fullonum. 90.

Epiſtola P. Xilandri de morbis Togatorum. 318.

Equiſones mariſcis infeſtari ſolent. 254.

Equitantes libidinoſi. 258.

Equitatio, quæ commoda afferat, & quibus morbis ſalutaris. 258.

Equi in circulari curſu quare adeò defatigentur. 258.

Exercitatio vocis animam movet, ac totum

corpus facit incaleſcere. 277.
Exercitationes gymnicæ, quanti fierent apud antiquos. 247.

F

Fabri Ferrarii ut plurimùm lippitudini obnoxii. 61.
Fabri ex Platone expeditam à Medico curationem exigunt. 70.
Febris Caſtrenſis maligna quomodo curanda. 293.
Febres malignæ ex halitibus Cannabis maceratæ. 284.
Febricitantibus, num induſia, & lintea mutanda. 94.
Figuli ut plurimùm vertiginoſi, & paralytici. 41.
Foricarii omnes pene cœci fiunt. 79.
Foſſorum Veſtes in Calchanti fodinis in pulverem ſoluuntur. 19.
Foſſorum in Fodinis, quanta ſit cura habenda. 20.
Foſſorum morbis remedia. 21.
Foſſoris imago ex Pignorio. 13.
Foſſores à Dæmunculis percuſſi citò intereunt. 18.
Frugum pulvis Pulmonibus quàm noxius. 207.
Fullones veſtes ſordidas antiquitùs purgabant, ac dealbabant. 88.
Fullones podagra non laborant. 88.
Fullones urina veteri utuntur ad Oleum è pannis expurgandum. 86.

Fullonum epidemica conſtitutio. 90.
Fullo Mutinenſi populo ſpectaculum Gladiatorum exhibuit. 102.
Fumus ex lixivio Pulmonibus noxius. 205.

G

Galenus in Calchanti fodinas deſcendit. 17.
Galenus Palæſtra ſe exercens humeri luxationem paſſus eſt. 268.
Galeni ſcomma contra Q. Serenum, circa Urinarum judicium. 88.
Gallinæ Vinacea calentia comedentes, temulentæ fiunt. 167.
Guajaci decoctum noxas à Mercurio illatas emendat. 30.
Gypſarii ut plurimùm anheloſi, ac tabidi. 63.
Gypſi admiranda vis elaſtica. 65.
Gypſi natura calci contraria. 65.
Gypſum in loco humido marceſcit, in ſicco ferè æternum. 66.

H

Habitatio circa loca pratenſia inſalubris. 278.
Habitatio prope muros Civitatis morbos accerſit. 107.
Hæmorrhodum ex Tabaci inſeſſu provocatio. 115.
Hæmoptoici in Ægyptum olim mittebantur. 278.
Herodicus à Platone irriſus, quòd Artificibus Diætæ regulas præſcriberet. 292.
Hippuris, apud Hippocratem, morbus ex equitatione. 258.

Hor-

Hortorum Cultores Cachectici, ac Hydropi obnoxii. 286.
Hypochondriaca affectio, Literatis familiaris. 317.
Hyſtericis affectibus Nutrices perſæpè obnoxiæ. 137.
Hypocauſta, & anguſtæ Cellæ, Literatis elucubrantibus noxiæ. 336.

I

Jacobus Carpus Unctionis Mercurialis Auctor. 34.
Jatraliptarum morbi. 33.
Ignis non ſemper eſt Venenorum Domitor. 32.
Ignis non ſemper rerum corruptor, ſed interdum Auctor. 51.
Inauratores, omnes ferè vertiginoſi, & paralytici. 25.
Inauratores ſine febris veſtigio pereunt. 27.
Infibulatio Athletis fieri ſolita, ne Venere ſolverentur. 268.
Judæi antiquitùs Romæ in tranſtiberina regione habitabant. 105.
Judaica gens quibus morbis obnoxia. 241.
Juris Conſulti, & Miniſtri Principum ferè ſemper valetudinarii. 318.

L

Lactantes mulieres, num arcendæ à virili concubitu. 146.
Lactis generatio in Puerperis, à Ventris compreſſione. 149.
Lactis generatio juxta leges Mechanicas contro-

troverſa. 147.
Lactantes Mulieres, quibus morbis vexari ſoleant. 140.
Lactantes quare in humeris compreſſionem ſentiant. 142.
Lac Aſininum magis ad purgandum, Bubulum ad reficiendum, laudatur. 159.
Lanæ Mutinenſes à Columella laudatę. 102.
Lapicidæ calculis Pulmonum obnoxii. 197.
Lepturgi temporis progreſſu omnes Myopes fiunt. 270.
Literarum Profeſſores, quibus morbis teneri ſoleant. 309.
Literati, cur melancholici. 310.
Literati ut plurimùm Myopes fiunt. 311.
Literati in Hypocauſtis, & Muſæolis elucubrantes, graves noxas accerſunt. 336.
Literati, ut plurimùm Arthritici, & Nephritici. 312.
Lochiorum ſuppreſſio, menſium ſuppreſſione deterior. 132.
Lolium, Tritici ſololes corrupta, quare magis longeævum, quàm Triticum. 211.
Lotrices Dyſpnœæ, & Hydropiſi obnoxię. 205.
Ludovicus Teſti Auctor Sachari Lactis pro Arthritide. 337.

M

Maraſmus Togatis, & Principium Miniſtris familiaris. 317.
Mammarum cum Utero mirus contenſus, ſed modus adhuc ignotus. 155.

Mam-

Mammarum contrectatio, Veneris irritamentum. 156.
Papillæ erectionem facit. 156.
Mammæ cur ante partum, & poſt partum lacte turgeant, adhuc ignotum. 147.
Variæ circa id controverſiæ. 157.
Martiani opinio de permittendo Nutricibus virili concubitu. 146.
Martyrum corpora antiquitùs ſola condebantur in Sacris Ædibus. 126.
Medici munus plebejos curantis eſt interrogare, quas Artes exerceant. 7.
Mechanicæ ſtructuræ poteſtas, Hippocrati non ignota. 149.
Melancholici ingenioſi, & ingenioſi fiunt melancholici. 310.
Menſtruus sãguis, num qualitate peccet. 130.
Floris nomine ab Hippocrate appellatur. 130.
Mercurius, Inauratoribus quas noxas pariat. 26.
Mercurius quare febrem non ſolum excitet, ſed potiùs ſopiat. 28.
Mercuriales purgationes ad febrile miaſma tollendum ſalutares. 28.
Mercurius Medicorum, ſimilis Poetarum Mercurio. 29.
Mercurius infuſus, vel in aqua decoctus, Vermes exterminat. 31.
Mercurius, an quid febrifugi contineat. 28.
Metallurgia, Cerebro, & Pulmonibus infenſiſſima. 24.
Metalla in Metallurgorum Cadaveribus reper-

perta. 26.

Matallurgi effigies ab Hippocrate deſcriptas. 30.

Miniſtri Principũ, morbis malè mulctati. 317.

Mixturæ rerum, quantæ efficaciæ, & quàm facilè incautis imponant. 51.

Motus tonicus muſculorum non eſt cauſa defatigationis, ſed actio continuata. 234.

Morbi Caſtrenſes ſemper quid divinum in ſe habent. 293.

Morbos Caſtrenſes cognoſcere, cuilibet Profeſſori neceſſarium. 305.

Morbus per ſapientiam mori ex Plinio, quid ſit. 314.

Variæ circa id dictum Scriptorum interpretationes. 314.

Myopiæ obnoxii ut plurimum ſunt Literarum Profeſſores. 311.

Myopia, vitium ſenibus familiare. 313.

Mulieres ruſticanæ rectiùs nutriunt lactantes filios, quàm urbanæ. 164.

N

Navigantes cum ægrotant, duplo majorem Medicamentorum doſim expoſcunt. 224.

Iiſdem alvi ſtipticitate laborant. 223.

Neceſſitas, Artium, & Sapiẽtię Magiſtra. 307.

Nephritides, Artes ſtatarias exercentibus familiares. 233.

Nitrum lippitudinis remedium. 23.

Noſce te ipſum, quomodo ex Platone ſit intelligendum. 83.

Nutrices, ut plurimùm ſcabioſæ. 141.

Nu-

Nutrices faciliùs purgationes tolerant, quàm Venæ ſectiones. 141.
Nutrices ob nimiam lactationem interdum ad tabem deducuntur. 143.
Nutrices in ſuos alumnos corporis & animi vitia transferunt. 161.
Nutricum officium in Nuptiis apud Veteres. 147.
Nutrices tam frequenti lactatione ſe ipſas, & Infantes perdunt. 164.
Nutrices num à virili concubitu arcere expediat. 142.

O

Obſtetricum morbi. 133.
Oculi ſtructura, quæ laudabilior. 271.
Odor roſarum nonnullis valde infeſtus, & lipothymias efficit. 75.
Odores aromatum conſternationem inaſſuetis interdum inducunt. 75.
Odorum hiſtoria naturalis deſideratur. 122.
Olei è nucibus, & ſeminibus Lini fumus, valde noxius. 104.
Offa Helmontiana, quid ſit, & quomodo paretur. 168.
OEnopœi, licet abſtemii, temulētię obnxii 167.
Olearii, Cachectici, Vertiginoſi, & Aſthmatici. 104.
Operum Auctores, inter Literatos magis morbis obnoxii. 313.
Ophtalmiæ graves ex fumis metallicis. 22.
Opium, num ſomnum, inducat figendo ſpiritus, & humores, vel liquando. 175.

P

Partus faciliores eſſe in lectis, quàm ſuper ſellas. 134.
Pentaculorum imaginaria virtus ad pavorem diſcutiendum. 301.
Pictores, ut plurimùm valetudinarii, & cachectici. 53.
Phonaſci, & Cantores ruptionibus Vaſorum in Pulmonibus obnoxii. 274.
Pharmacopæorum morbi. 73.
Phtiriaſis Molitoribus familiaris. 187.
Piſtrinis utebantur antiqui ad fruges terendas. 190.
Num haberent molendinorum uſum. 190.
Piſtores tuſſi, raucedini, & lippitudini obnoxii. 184.
Piſcatores ut plurimùm elephantici, & Ulcera in cruribus geſtant. 220.
Podagricis minus noxia Vina generoſa, modicè ſumpta, quàm Vina tenuia. 334.
Porculi lactentis caro hæmoptoicis ſalutaris. 259.
Problema Mechanicum, cur Bajuli curvi incedant cum pondus aliquod ſuper humeros geſtant. 263.
Proverbium Caſtrenſe. Qui Patriam quærit, mortem invenit. 302.
Pudendi inflammatio ex Ari contactu. 73.
Plumbi aqua macerati halitus Figulos paraliticos reddit. 41.
Puerperia virulentiam aliquam ſemper adjunctam habent. 132.

Pul-

Pulmonares Epidemiæ à ruſticana gente exordiri ſolent. 281.
Putei, in quibus repoſitæ fuerint fruges, auram venetatam expirant. 209.
Putei aquæ ſalſæ, è quibus Sal elicitur in Agro Placentino. 229.

R

Raucedo Cantoribus familiaris. 276.
Renum, & Lumborum dolores Artificibus Statariis familiares. 233.
Romani togis albis utebantur. 209.
Fullonibus emaculandas tradebant. 209.

S

Sal urinæ non habet ullum alium ſalem ſibi ſimilem. 99.
Salem fabricantes, quibus morbis obnoxii. 225.
Sal quare Calcem arrodat iis in locis, ubi aſſervatur. 299.
Sanitas in commoderatione, quadam inter Animam & Corpus poſita eſt. 315.
Scriptores de morbis Metallurgorum. 13.
Sebum cum Oleo epotum, inediæ facilem tolerantiam reddit. 110.
Sedentarii Artifices, quibus morbis ſint obnoxii. 238.
Servi, & Ruſtici cur difficiliùs ferant magna remedia, quàm gens libera, & urbana. 388.
Servi, & Servæ ad priſtrina, & molas truſatiles olim erant addicti. 190.
Servi Piſtrinis addicti, ut à Vertigine minus infeſtarentur, ſolebant excœcari. 190.
Socrates per totam diem naturalem ſtabat im-

immotus. 233.
Specularii, non ſecus ac Inauratores, paralitici, & apoplectici fiunt. 52.
Statarias artes qui morbi comitentur. 231.
Statio brevis, quare majorem defatigationem inferat, quàm longa deambulatio, & curſitatio. 234.
Statio longa, ſanguinis ad ſuperiora recurſum remorando, Varices inducit. 232.
Sublimati fabrica in Finalenſi Oppido magnę litis cauſa, propter vitrioli exhalationem. 39.
Sudoris provocatio, Caſtrenſium morborum remedium polycreſtum. 298.
Sulphurarii Artifices ut plurimùm lippi, & anheloſi. 58.
Sulphur, Pulmonum eſt Balſamum ſi ſuo acido fuerit ſpoliatum. 59.

T

Tabaci maſticati uſu peregrinantes famem, & laſſitudinem non ſentiunt. 118.
Tabacopœi vertiginoſi. 115.
Tabaci fumus pulmones exſiccat, & ad maraſmum deducit. 116.
Tabacum hæmorroidas provocat. 115.
Tabaci decoctum ad Empyematicos ſanandos, ſalutare compertum. 117.
Tabaci maſticatio nimiam ſalivam eliciendo, maraſmum inducit. 119.
Tabes ex nimia lactatione. 158.
Tibicines hæmoptoici facilè fiunt. 279.
Temulentia num à parte vini acidâ, an Alkalicâ, & ſulphureâ, opiniones variæ. 171.

Pro parte ſulphureæ decernitur. 175.
Transtyberina regio antiquitùs Officinas habebat ſordidiores. 106.
Tributum ſuper urinam, quare à Veſpaſiano impoſitum. 209.
Triticum non adeò longeævum, ut aliæ fruges. 211.
Triticum cur pulverem ſemper à ſe dimittat. 210.
Typographi imbecillitati Viſus obnoxii. 272.

V

Varices, Artificibus Statariis morbus familiaris. 231.
Venę ſectio in morbis Caſtrēſibus ſuſpecta. 299.
Venæ ſectio morbis ex Metallurgia ſemper noxia. 30.
Venę ſectio Agricolis repetita parùm felix. 287.
Iiſdem Cucurbitularum uſus magis ſalutaris. 287.
Venter Artium Magiſter. 1.
Venena, num particularem habeant cum variis corporis partibus antipathiam. 80.
Veſpillones malignis febribus obnoxii. 123.
Veſpillones rarò ſeneſcunt. 123.
Vocis exercitatio quos morbos pariat. 275.
Vocis exercitatio, ut cantus, lectio, quomodo ex Hippocrate Animam moveat. 278.
Vocis aſperatæ remedia. 280.
Vinacea multum ſpiritus ardentis continent. 166.
Vinum ſanat eas diſpoſitiones, quas facit. 176.
Vini ſpiritus rectificatio ſine deſtillatione per

alka-

alkalia infuſa. 171.
Demonſtrat temulentiam fieri à Vini parte ſulphurea. 171.
Vini ſpiritus Sanguini recenti remixtus non ſemper ebullitionem excitat. 168.
Vina recentia magis diuretica, quàm vetera. 177.
Vinum ſanguis Terræ. 179.
Vina generoſa modicè ſumpta Arthriticis minùs noxia, quàm Vina tenuia largè epota. 171.
Vitriatio in Figlinis quomodo fiat diſquiſitione dignum. 44.
Vitriarii ſoli ſapientes, cùm ubi 40. annum attigerint Artem ſuam deſerant. 48.
Vitra colorata ſuos Artifices necant. 50.
Ulceribus Piſcatorum aqua marina remedio eſt, & quam ob cauſam. 223.
Ulcera ſordida à levibus medicamentis irritantur potiùs, quàm ſanantur. 223.
Urinæ veteris uſus ad purpureum colorem lanis conciliandum. 87.
Urina epota Mulieribus menſes revocat. 96.
Urinæ puerorum impubium vaporatio, Mulieribus menſes ciet. 97.
Uſtrina Cadaverum prope Ædes alienas vetita. 127.
Vulnera in Caſtris, malignum aliquid habent adjunctum. 301.

FINIS.

4.

[illegible] 171.
[illegible]
[illegible] 177
[illegible] 173
[illegible]
[illegible] 177.
[illegible] 24.
[illegible]
[illegible]

FINIS.